Revista are o apariție bilingvă bianuală, scopul fiind acela de a crea un cadru instituțional adecvat pentru dezbaterea academică în domeniul studiilor de intelligence și securitate, facilitând astfel, la nivel național, o înțelegere comună asupra acestui domeniu.

Publicul țintă al revistei este format de practicieni, cercetători, cadre didactice și doctoranzi din domeniu, dar și de publicul larg interesat de studiile de intelligence și securitate.

ISSN - 2067 3353

ACADEMIA NAȚIONALĂ DE INFORMAȚII
„MIHAI VITEAZUL"

Institutul Național de Studii de Intelligence

București - ROMÂNIA
Șos Odăi, nr. 20
Tel: 00 4021 410 60 65
Fax: 00 4021 402 23 39
e-mail: rrsi@sri.ro

www.animv.ro

Nr. 13 / 2015

REVISTA ROMÂNĂ DE STUDII DE INTELLIGENCE

Institutul Național de Studii de Intelligence

RRSI Nr. 13 /2015

REVISTA ROMÂNĂ de STUDII de INTELLIGENCE

REVISTA ROMÂNĂ DE STUDII DE INTELLIGENCE

Nr. 13
Iunie
2015

Revistă cu prestigiu științific recunoscut
de *Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare*
(CNADTCU), indexată în bazele de date internaționale CEEOL și EBSCO

București
2015

Colegiul Editorial

Eduard HELLVIG
- director al Serviciului Român de Informații

George Cristian MAIOR
- prof. univ. dr. Academia Națională de Informații *„Mihai Viteazul”* și Școala Națională de Studii Politice și Administrative

Christopher DONNELLY
- senior fellow Defence Academy din Regatul Unit, director al Institute for Statecraft and Governance, Oxford, Marea Britanie

Mark PHYTHIAN
- professor, University of Leicester, Marea Britanie

Ioan Mircea PAȘCU
- prof. univ. dr. Școala Națională de Studii Politice și Administrative

Vasile DÂNCU
- prof. univ. dr. Universitatea din București, Universitatea Babeș-Bolyai și Academia Națională de Informații *„Mihai Viteazul”*

Michael ANDREGG
- professor, St. Thomas University, SUA

Elaine PRESSMAN
- senior fellow Patterson School of International Affairs, Carleton University, Canada

Jan GOLDMAN
- professor, Georgetown University, SUA

Gheorghe TOMA
- prof. univ. dr. Academia Națională de Informații *„Mihai Viteazul”*

Sergiu MEDAR
- prof. univ. dr. Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

Niculae IANCU
- conf. univ. dr. Academia Națională de Informații *„Mihai Viteazul”*

Cristiana MATEI
- lecturer Center for Civil-Military Relations din Monterey, SUA

Iulian CHIFU
- conf. univ. dr. Școala Națională de Studii Politice și Administrative

Iulian FOTA
- conf. univ. dr. Academia Națională de Informații *„Mihai Viteazul”*

Marian SEBE
- prof. univ. dr. Academia Națională de Informații *„Mihai Viteazul”*

Irena CHIRU
- prof. univ. dr. Academia Națională de Informații *„Mihai Viteazul”*

Valentin FILIP
- lect. univ. dr. Academia Națională de Informații *„Mihai Viteazul”*

Colectivul de redacție

Redactor-șef:	*drd. Valentin NICULA*
Redactor-șef adjunct:	*dr. Mihaela TEODOR*
Redactori:	*dr. Irena CHIRU*
	dr. Karin MEGHEȘAN
	drd. Cristina IVAN
	drd. Aitana BOGDAN
	dr. Cristian NIȚĂ
	dr. Coru LUCINESCU
	dr. Valentin STOIAN
	Teodora DOBRE
Tehnoredactor:	*Alina-Rodica PETRA*
Coperta:	*Valentin NICULA*

CUPRINS

PARADIGME DE SECURITATE ÎN SECOLUL XXI 5

Dragoş VETRESCU
Elemente de securitate societală în contextul integrării europene 7
Laurenţiu HAN
Securitate naţională, intelligence şi organizaţii publice 25
Valentin FILIP
Originile dimensiunii sociale a securităţii: instituirea Organizaţiei Internaţionale a Muncii 31

MEDIUL INTERNAŢIONAL DE SECURITATE 49

Veronica MIHALACHE
Problema afgană în context regional. Realităţi şi perspective 51
Liliana COJOCARU
Evoluţia şi extinderea Spaţiului Schengen 61

STRATEGII ŞI POLITICI DE SECURITATE 71

Valentin STOIAN
O analiză comparativă a Jurisprudenţei Curţii de Justiţie Europene şi a Curţii Constituţionale a României în domeniul stocării metadatelor comunicării telefonice sau electronice 73
Petre UNGUREANU
Utilizarea supravegherii tehnice în prevenirea şi contracararea ameninţărilor la adresa securităţii naţionale 85

CULTURĂ DE SECURITATE ŞI DIPLOMAŢIE PUBLICĂ 95

Cristina IVAN
Pledoarie pentru diplomaţia publică 97
Artur JASIŃSKI
Noua arhitectură şi imaginea serviciilor secrete şi a instituţiilor de aplicare a legii: profil şi demers sistematic 100

INTELLIGENCE ÎN SECOLUL XXI 117

Daniela BACHEŞ
De la cooperare la colaborare în intelligence 119
Aitana BOGDAN
Complexitate şi ordine în transformarea organizaţiilor de intelligence 129

ANALIZA DE INTELLIGENCE 141

Cristina POSAŞTIUC
Interacționismul simbolic ca fundament analitic pentru analiza de intelligence 143
Valentin Ionuț NICULA
Evaluarea metodelor și tehnicilor de analiză de intelligence – încă un pas spre eficientizarea procesului de analiză 151
Maria Cristina MURARU
Arborele de pertinență – metodă calitativ-cantitativă de prognoză 163

OSINT 173

Dan MAZARE
Analiza de rețele sociale în activitatea de intelligence, o problemă complexă și completă 175
Iuliana UDROIU
Perspective de perfecționare a analizei de intelligence – studiile prospective ca facilitator 197

ISTORIE ŞI MEMORIE ÎN INTELLIGENCE 207

Ioan Codruț LUCINESCU
Transilvania – obiectiv strategic pentru structurile informative naționale în perioada neutralității (1914–1916) 209

RECENZII ŞI NOTE DE LECTURĂ 225

Naomi Klein (2008)*Doctrina șocului. Nașterea capitalismului dezastrelor*, București: Editura Vellant, recenzie de Oana PUIE 227
Analiza informațiilor. Manual, coord. Sorina-Maria Cofan, Lucian Ivan, Valentin Dogaru, Anca Cios, Mihaela Savin, Mihai Dascălu, Mihai Manolescu, Florin-Valentin Gighileanu, Cristinel Fierbințeanu, Teodor Răşcan, Andrei Cuceriaev, București: Editura Ministerului Afacerilor Interne, recenzie de Mihai Codruț GHINEA 231
Wilhelm Agrell, Gregory Treverton. (2015). *National Intelligence and Science – Beyond the Great Divide in Analysis and Policy*, Oxford University Press, recenzie de Oana Andreea SANDU 235

FOCUS ACADEMIC 241

„Security in the Black Sea Region. Shared Challenges, Sustainable Future" (SBSR) Ediția a II-a 243
Centrul Național de Modelare și Simulare în Intelligence 245

„Countering Hybrid Warfare: Lessons Learned from Ukraine", Workshop, București, 28-29 Septembrie 247
Intelligence in the Knowledge Society XXI, International Conference, București, 16-17 Octombrie 2015 249
Apel la contribuție RRSI nr. 14/2015 251

PARADIGME DE SECURITATE ÎN SECOLUL XXI

ELEMENTE DE SECURITATE SOCIETALĂ ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE

Dragoş VETRESCU*

Abstract:
The paper analyses the threats that affect the societal dimension of modern security that are a product of the regionalization and integration movements present in the European Union. Knowing the fact that modern security cannot look at the international arena strictly using state centered lenses and in terms of military threats, the Copenhagen School has made was called the broadening and deepening of the security agenda. The most influential of their ideas was that of the societal dimension of security that refers to, „communities that carry an identity"- called societies. Under the effects of globalization what takes place is a complex process to redefine identities and transform its traditional carriers- the nation states. Looking at Europe, this process also implies regionalization inside the member states. Both of them- integration and regionalization- can generate a series of risks and threats for the member states, risks that are the object of this paper.
Keywords: *societal security, identity, Copenhagen school*

Conceptul de securitate societală

Securitatea societală reprezintă, în viziunea lui Ole Waever, ,,capacitatea unei societăţi de a subzista în caracteristicile sale esenţiale în circumstanţe fluctuante şi în faţa ameninţărilor posibile sau prezente" (Weaver, Buzan, Kelstrup & Lemaitre, 1993, p. 213). Dacă statul era obiectul referent al dimensiunilor militară, politică, economică şi de mediu ale securităţii, în cazul dimensiunii societale, acesta este însăşi societatea (Weaver et al., 1993, p. 26) a cărei concept organizator este cel de identitate. Securitatea este ameninţată atunci când ,,societăţile percep o ameninţare în termeni de identitate" (Weaver et al., 1993, p. 23), adică atunci când ,,diferite tipuri de comunităţi definesc o evoluţie sau o posibilitate ca ameninţare la adresa supravieţuirii lor ca şi comunitate" (Buzan & Hansen, 2009, p. 119).

* Serviciul Român de Informaţii, vetrescu.dragos@gmail.com

Suprapunerea imperfectă dintre stat şi societate a făcut posibilă şi necesară securizarea identităţii ca valoare care trebuie apărată şi a permis dezvoltarea conceptului de securitate a identităţii, necesitatea acestui demers fiind vizibilă cu precădere în cazurile în care graniţele statale şi cele societale nu coincid, de exemplu în cazul ameninţărilor generate de stat la adresa minorităţilor naţionale sau la „mobilizarea socială realizată de stat sau alţi actori politici pentru a confrunta ameninţări interne sau externe" (Buzan & Hansen, 2009, p. 213). Pentru prima oară era luată în considerare o cu totul altă categorie de ameninţări şi anume acelea pe care chiar statul le poate genera la adresa cetăţenilor proprii.

În accepţiunea şcolii de la Copenhaga (de altfel şi în cea a lui Samuel Huntington) există două tipuri de societăţi care participă la configurarea identităţii specifice a omului: comunităţile etnico-naţionale şi cele religioase. Desigur această abordare ridică problema deosebirii actorilor care deţin competenţa asigurării securităţii. Dacă în cazul celorlalte sectoare ale securităţii furnizor de securitate este statul sau alte organisme instituţional-politice similare, în cazul securităţii societale, după cum am văzut, statul întâmpină anumite dificultăţi. Acţiunile statului pot fi generatoare de insecuritate societală, iar încercările de influenţare a fibrei identitare într-un sens sau în altul (cu precădere în sensul omogenizării societale) nu sunt întotdeauna eficace, ele putând duce la puternice manifestări contracurent. În destule spaţii pe glob, şi în special în ţările din Lumea a Treia, nu există o suprapunere între interesele statului şi nevoile comunităţilor încorporate.

În mod tradiţional instituţiile care asigurau securitatea societăţii erau cele religioase. În Transilvania Evului Mediu trecerea la catolicism era o condiţie a accederii în rândul nobilimii, deci în sânul unei etnii laterale, concept folosit de Smith (2000, p. 59). Convertirea echivala inclusiv cu trecerea de la un grup etnic la altul. În acelaşi sens credinţa ortodoxă a constituit axul în jurul căruia s-a centrat rezistenţa românilor la asimilare. În sectorul societal, actorii funcţionali sunt cei care sunt creditaţi cu răspândirea şi promovarea curentului naţional - elitele intelectuale (academii, institute), mass-media şi nu în ultimul rând biserica.

Comunităţile de identitate sunt, argumentează Buzan, (pe urmele lui Benedict Anderson) comunităţi imaginate, auto-construite (Buzan, Waever. & de Wilde, 1998, p. 120) în care, deşi factori obiectivi precum limba sau teritoriul pot fi implicaţi, acest lucru rămâne în cele din urmă o opţiune politică sau personală. Numai definind ce reprezintă o valoare în jurul căruia se coagulează comunitatea, în speţă naţiunea, putem identifica ameninţările

la adresa identității acesteia, și decela punctul după care o națiune încetează să mai fie ea.

Buzan identifică trei mari tipuri de amenințări la adresa securității societale:

a) Migrația - poporul X este invadat sau diluat de influxuri ale poporului Y care vor face ca acesta să nu mai fie ce a fost, identitatea fiind afectată de modificarea compoziției populației.

b) Competiția orizontală - influența culturală și lingvistică a culturii vecine X va afecta identitatea poporului Y

c) Competiția verticală - oamenii vor înceta să se mai identifice ca poporul X datorită unui proiect integrationist (ex. Ex-Iugoslavia, sau Uniunea Europeană) sau secesionist „regionalist"(ex. Catalonia, Kurdistan). Deși un proiect este de natură centripetă și celălalt centrifugă, ambele reprezintă forme de competiție pe verticală argumentează autorii, pentru că ambele dezbat asupra cât de larg sau îngust trebuie să trasăm cercurile identității. (Buzan et al., 1998, p. 121)

O a patra amenințare, care are însă caracter ambivalent și din această cauză este menționată separat, o reprezintă depopularea. Cauzele acestui fenomen pot fi bolile, războiul, foametea, dezastrele naturale sau politicile de exterminare la care s-ar putea adăuga cauzele de natură economică fie că vorbim de oportunități sau nivel scăzut de trai și desigur declinul sporului natural. Depopularea are caracter ambivalent pentru că nu reprezintă o amenințare propriu-zisă la adresa identității unei societăți, ci, în primul rând, la adresa indivizilor, „purtătorii" identității (amenințare în societate) (Buzan et al., 1998, p. 121). Ea devine o amenințare la adresa securității societale când amenință să distrugă societatea.

În contextul integrării europene, chestiunea societăților devine deosebit de pregnantă. Identitatea devine din ce în ce mai importantă într-o Europă în care granițele dispar. „Într-o Europă unită se vor bucura de securitate acele societăți naționale care reușesc să-și prezerve bazele moral-identitare." (Sava, 2005, p. 252) În grila de analiză furnizată de școala de la Copenhaga putem afirma că integrarea în structuri suprastatale de tipul Uniunii poate fi interpretată drept implicând renunțarea la identitatea și suveranitatea națională, determinând fenomene circumscrise competiției verticale.

Nu numai renunțarea la identitate în favoarea unei identități supranaționale se încadrează în aceste dinamici, ci și exacerbarea unor identități subnaționale/ale minorităților (în acest sens nu putem să nu reținem multitudinea discursurilor autonomiste sau chiar secesioniste care au

apărut în unele din statele UE). „Problema minorităţilor, naţiunii şi a Europei, spunea Buzan, a produs o constelaţie complexă de identităţi multistratificate". (Buzan, 2000, p. 132).

Competiţia orizontală este de asemenea favorizată de globalizare, de fluxurile de comunicaţie care permit partajarea bunurilor culturale şi a informaţiilor. Culturi altădată despărţite şi între care interacţiunile se plasau la niveluri reduse sunt puse în conexiune permanentă prin intermediul noilor tehnologii. În timp, una poate să înceapă să imite modelul oferit de cealaltă, fără ca acesta din urmă să fie capabil să îndeplinească funcţiile securizatoare ale modelului propriu şi destabilizând astfel arhitectura societală.

Integrarea europeană din perspectivă societală

Nevoia unei identităţi colective europene a fost conştientizată încă de la începuturile uniunii, o identitate comună fiind vitală „pentru evitarea fragmentării, haosului şi conflictului de orice fel şi asigurării coeziunii, subsidiarităţii şi cooperării"(Pescaru, 2002, p. 212).

Prima menţionare a identităţii europene într-un document european se găseşte în Documentul referitor la identitatea europeană publicat de miniştrii de externe ai celor nouă state membre în 14 decembrie 1973 şi adoptat la Copenhaga. În prologul acestuia se spune: „Cele nouă state membre sunt de acord că a venit timpul să elaborăm un document asupra identităţii europene care va servi pentru o definiţie următoare a relaţiilor acestora cu alte ţări ale lumii, ca şi responsabilitatea acestora şi locul lor în politicile globale.

O definiţie viitoare a identităţii europene se face necesară pentru:

• A include moştenirea comună, propriile interese şi îndatoriri speciale ale ţărilor membre, precum şi gradul de unificare atins în Comunitate;

• A puncta gradul de coeziune deja atins, cu referire la restul lumii şi la responsabilităţile rezultante;

• A lua în considerare natura dinamică a unificării europene. (Declaration on European Identity, 1973)

Documentul vorbeşte foarte mult de nevoia de unitate în interiorul Uniunii (sintagma United Europe - Europa unită - apare de 7 ori în cele 22 de articole), „care a fost împinsă la dezbinare de istorie şi de apărarea unor interese greşite şi egoiste" (Declaration on European Identity, 1973). Unitatea este „o necesitate de bază pentru a asigura supravieţuirea civilizaţiei comune" (art. 1). Se vorbeşte de păstrarea bogăţiei pe care o aduce varietatea culturilor

naţionale şi se arată care sunt elementele fundamentale ale identităţii europene: atitudinea faţă de viaţă, bazată pe hotărârea de a construi o societate care să vină în întâmpinarea nevoilor individului, apărarea principiilor democraţiei reprezentative, ale statului de drept şi ale justiţiei sociale şi care se bazează pe respectarea drepturilor omului.

Acest prim pas instituţional şi stipulat într-un tratat care viza crearea unei identităţi europene împărtăşite de locuitorii Uniunii a fost considerat suficient de multe dintre elitele europene. În acel moment toate popoarele Uniunii se aflau „sub aceiaşi umbrelă instituţională, politică şi civică" (Pescaru, 2002, p. 202). Ceea ce urma era ca o identitate (în limbaj oficial cetăţenie) să ia naştere din efectele dreptului comunitar. Această atitudine se baza pe ideea subordonării dimensiunii culturale în faţa dimensiunilor economică sau politică. Se considera că realizarea unui cadru instituţional şi juridic comun este destul pentru a antrena cu sine cultura şi a genera, prin diverse procese de spill-over, o identitate comună. Instrumentarul instituţional de generare a identităţii comune a fost îmbogăţit şi cu moneda unică, care se constituie într-un important factor socio-psihologic sugerând existenţa unui spaţiu cu privilegii şi responsabilităţi comune. Cetăţenia europeană nu a dat naştere prin sine unei identităţi comune la nivelul întregii Uniuni. Ba chiar, odată cu extinderea, a apărut pentru statele nou intrate ideea unei cetăţenii de mâna a doua, spre deosebire de comunitatea de drepturi şi obligaţii proiectată. Identitatea care să justifice sacrificii şi cedarea suveranităţii naţionale în numele celei europene nu a apărut şi chiar şi cei mai euro-optimişti eurocraţi au trebuit să admită că, pentru a exista cetăţeni, trebuie întâi să existe o comunitate de care aceştia să aparţină. Factorii determinanţi ai cetăţeniei sunt apartenenţa şi identificarea indivizilor cu o comunitate (Pescaru, 2002, p. 203-204), identitatea devine deci o dimensiune esenţială în apariţia unei cetăţenii care să reflecte o realitate palpabilă.

Pornită ca o organizaţie cu un puternic profil economic, UE a creat şi un profil uman specific, aşa-numitul „om economic european". Deocamdată acesta nu a putut fi încă depăşit cu succes, cetăţeanul european având în continuare un puternic profil politico-economic existând însă şi o nevoie stringentă de identitate europeană care să fundamenteze creşterea solidarităţii.

Identitatea europeană se poate construi doar în raport cu celelalte identităţi, fie ele naţionale sau culturale. Ole Waever afirma că integrarea Europeană nu este o chestiune de *raison d'etat* ci de *raison de nation*. Succesul proiectului european este strâns legat de capacitatea naţiunilor de a-şi asigura propria supravieţuire, „o naţiune va permite integrarea numai în măsura în

care este sigură că identitatea sa națională nu este în pericol, sau chiar că este întărită de contactul cu alte identități"(Waever, 1995). Plecând de la teoria lui Anthony D. Smith, el vede identitatea europeană ca o sinteză obligatorie între națiunea civilă și cea etnică. Instituțiile europene vor adopta identificarea de tip civil, în timp ce națiunile Europene vor merge spre o identificare etnică care se va centra în jurul limbii (Waever, 1995). „Europa Unită nu va putea deveni cu adevărat reală decât dacă va putea fi imaginată, în diferite moduri și în diferite situații istorice și culturale de un număr din ce în ce mai important de oameni."(Bădescu, 2002, p. 83)

Dinamici identitare europene

a. Migrația ca amenințare societală

Barry Buzan, atunci când analizează amenințările domeniului societal, plasează migrația pe primul loc și nu fără motiv. Acesta se poate constitui într-o sursă de tensiuni mult mai directe și vizibile decât competiția identităților, după cum dovedesc și ultimele evoluții la nivelul Uniunii Europene. De altfel, spațiul comunitar este afectat în mare măsură de acest fenomen, putându-se vorbi de un binom- imigrația în Vest *versus* depopularea Estului.

Migrația este un fenomen complex, ce constă în deplasarea unor persoane dintr-o arie teritorială în alta, urmată de schimbarea domiciliului și/sau încadrarea într-o formă de activitate în zona de sosire (Rotariu, 1998, pp. 351-353). Pe scena internațională, ea nu reprezintă un fenomen nou. Se poate afirma că migrația este cea care a determinat apariția Imperiilor Lumii Antice și tot migrația este cea care le-a pus capăt. Din punct de vedere al securității însă migrația este o preocupare nouă și, așa cum am văzut, este una dintre amenințările societale.

Fenomenul implică așadar „transferul temporar sau definitiv al unei largi mase de populație dintr-o țară în alta"(Sava, 2005, 259).

Deși cauzele care determină mișcările migratorii sunt multiple, ele sunt atribuite, în general, procesului mai larg de suprapopulare. Acest termen desemnează de fapt „ruptura care se poate produce într-o țară sau în alta între cifra populației și resurse"(Roman, 2012, p. 16).

Oricare din abordările teoretice favorizăm, migrația este la bază expresia unor dezechilibre sociale între zone dezvoltate și zone mai puțin dezvoltate. Însă nu trebuie să echivalăm acest dezechilibru cu o necesitate reală de natură economică pe care o are societatea de primire. Giovani Sartori considera că principala cauză a imigrației în spațiul european nu este cea economică, ci suprapopularea zonelor limitrofe, în special Africa și Orientul

Mijlociu. Europa nu are atât o necesitate economică stringentă, cât un nivel de trai foarte ridicat, ceea ce face ca până şi săracii săi să nu accepte orice fel de slujbe. Astfel se explică paradoxul existenţei unei rate ridicate a şomajului în statele europene, concomitent cu creşterea numărului imigranţilor (Andreescu, 2010, p. 144).

Între 1945 şi 2000, în Europa de Vest au migrat peste 50 de milioane de persoane, 15% din populaţia actuală a Uniunii nefiind autohtonă. Până în 1990 procentul cetăţenilor străini care locuiau cu forme legale în Uniune se plasa la un modest 4,5%. După 1990, destrămarea blocului comunist (deşi nu a împlinit previziunile celor 25 de milioane de ruşi care să invadeze Vestul) combinată cu conflictele din ex-Iugoslavia şi afluxul de imigranţi din Nordul Africii, au adus aproximativ 500.000 de imigranţi/an. La nivelul anului 2010 per total, în Uniunea Europeană, procentul de imigranţi era de aprox. 9,4%, însă în următorii 20 de ani, procentul ar putea ajunge la 30%, un cetăţean din 3 al UE nemaifiind de origine europeană, „ceea ce echivalează, afirmă Ionel Nicu Sava, cu schimbarea compoziţiei societale a ţărilor europene" (Sava, 2005, p. 259).

Migraţia este o provocare la adresa societăţii europene care vizează două paliere:

1. La adresa statului bunăstării (welfare state) - care se bazează pe integrarea profundă a tuturor cetăţenilor cărora li se acordă o protecţie şi asistenţă extinsă, plecând de la gratuitatea educaţiei, sistem de asigurări de sănătate, ajutor social şi până la drepturi politice şi economice. Acest sistem a omogenizat societăţile occidentale şi a nivelat clivajele sociale prezente în ceea ce priveşte nivelul de trai, şomaj sau minorităţi. Desigur, apariţia migranţilor a pus o oarecare presiune pe sistemul acesta, tendinţele de blamare a imigranţilor fiind amplificate de înrăutăţirea mediului economic în general şi mai ales de criza din zona Euro.

2. La adresa identităţii - după cum remarca şi Ionel Nicu Sava, o bună parte a imigranţilor, mai ales cei care sunt diferiţi vizibil de autohtoni (prin culoarea pielii sau diverse trăsături rasiale) sunt consideraţi şi se consideră deosebiţi. Desigur, existenţa unei ameninţări percepute la adresa identităţii nu produce doar efecte în plan simbolic, ci se repercutează direct în coeziunea şi unitatea internă a naţiunilor, acestea bazându-se pe o formă specifică, adesea de origine etnică a identităţii naţionale.

Buzan arată că „pericolul reprezentat de migraţie este în principal dependent de modul în care numărul relativ de imigranţi interacţionează cu capacităţile de absorbţie şi adaptare a societăţii" (Weaver et al., 1993, p. 45).

Capacitățile societății de absorbție și adaptare sunt legate atât de resursele financiare și logistice avute la dispoziție pentru a facilita adaptarea populațiilor alogene fără a sacrifica bunăstarea autohtonilor, dar într-o mare măsură și de mentalitatea publică și atitudinea față de imigranți. În acest sens există diferențe semnificative în ceea ce privește disponibilitățile de primire și atitudinea față de imigranți între Spania și Finlanda.

Prezența unui număr mare de imigranți poate avea un impact major asupra mediului european de securitate. Migrația afectează dreptul de a decide cine poate pătrunde, lucra și stabili pe teritoriul unui stat sau al unui grup de state. De asemenea, pe termen mediu și lung, migrația afectează compoziția etnică și rasială a populației, cultura publică, securitatea socială, locurile de muncă și ordinea publică (Sava, 2005, p. 259).

În Europa migrația a determinat ceea ce Castells desemnează prin „schizofrenia dintre imaginea de sine și noua realitate demografică" (Castells, 2010, p. 358). Deși procentele de imigranți din Uniunea Europeană sunt în creștere și deja se profilează realitatea societăților multietnice, majoritatea europenilor continuă să tânjească după societăți omogene din punct de vedere etnic și cultural. Conform unui sondaj, aproximativ 53% dintre europeni consideră că imigrația a avut un impact foarte/preponderent negativ, față de doar 18% care apreciază impactul ca fiind foarte/preponderent pozitiv (Sondaj ISOP, 2011). De asemenea, conform altui sondaj de opinie 76% dintre europeni văd în creșterea numărului de imigranți o amenințare importantă sau foarte importantă pentru statele lor (Raport, 2006). În ceea ce privește momentul când numărul devine o amenințare serioasă, acesta variază în funcție de societăți și este determinat în principal de ponderea imigranților în totalul populației receptoare și distribuția spațială a imigranților (Stoica, 2011, 132).

b. Competiția identitară –noul profil de securitate al României; construcția identității europene expusă în strategia de securitate națională 2007

Țara noastră și-a exprimat și a internalizat în documentele oficiale, începând cu Constituția, profilul euroatlantic și adeziunea la valorile democratice presupuse de acest spațiu. Strategia de Securitate Națională a României (SSNR), încă neaprobată în Parlament, permite o introspecție în modul în care a fost gândită la nivelul decidenților politici implicați direct în aderarea României la Uniunea Europeană.

În primul rând, ceea ce remarcăm este subtitlul cu o tentă programatică a actului: „România Europeană, România Euroatlantică: pentru o viață mai bună într-o țară democratică, mai sigură și prosperă" (SSNR, 2007). Așadar premisele asigurării prosperității României rezidă în afirmarea profilului european și respectiv euro-atlantic al țării noastre, ceea ce „oferă țării noastre condiții favorabile dezvoltării economice și sociale accelerate" (SSNR, 2007).

Desigur acesta reprezintă o evoluție importantă față de strategia de securitate națională anterioară (Strategia), publicată în Monitorul Oficial în decembrie 2001, care nu vorbea de aceste dimensiuni. Pe de altă parte, dacă avem în vedere atât poziționarea geografică, cât și istoria uneori zbuciumată a țării noastre, nu putem să nu observăm că profilurile identitare menționate sunt încă în stadiu de proiect. De altfel caracterul de proiect identitar ni se relevă și din titlul capitolului 3 - Construirea noii identități europene și euroatlantice a României.

Pe de altă parte, trebuie să remarcăm că SSNR nu neglijează dimensiunea națională, întreaga construcție a noii identități realizându-se în cadrul unui „proiect național realist, îndrăzneț și pragmatic". Spre deosebire de strategia precedentă, cea din 2007 menționează identitatea națională și termenii asociați de 14 ori, fiind vorba fie de necesitatea păstrării unei identități (atât a națiunii cât și a grupurilor etnice), cât și de necesitatea construcției unei noi dimensiuni a identității.

În primul capitol, intitulat „Premisele unui proiect național, realist, îndrăzneț și pragmatic", se distinge între națiunea și statul român. Securitatea națională, se spune, este „condiția fundamentală a existenței națiunii și statului român (...) ea are ca domeniu de referință valorile, interesele și obiectivele naționale" (SSNR, 2007). Distincția acesta este utilă și vine în concordanță cu viziunile contemporane ale relației stat/națiune.

Ceea ce implică însă această formulare este că se poate construi o identitate regională care să o includă pe cea națională, dar care să fie și influențată de acesta. „Strategia de securitate națională a României urmărește promovarea, protecția și apărarea valorilor și intereselor naționale. Ele (valorile) constituie premisele pe baza cărora se construiește și se dezvoltă sistemul democratic de organizare și funcționare a societății, atât prin intermediul instituțiilor și organizațiilor guvernamentale și neguvernamentale, cât și prin acțiune civică" (SSNR, 2007). În accepțiunea strategiei, valorile naționale sunt elemente de natură spirituală, culturală și materială ce definesc identitatea românească prin a căror protejare și apărare

se asigură condițiile existenței și demnității cetățenilor și a statului român. Dacă elementul valoric este pretabil a fi apărat și este o condiție fundamentală a existenței și supraviețuirii statului și națiunii române, putem deduce că scăderile modelului valoric, destabilizarea acestuia constituie o amenințare gravă la adresa bazelor existenței primelor. Vulnerabilitățile trebuie atunci raportate la scăderea modelului valoric, or valorile aparțin unui model cultural (Ciocea, 2009, p. 85). Securizarea modelului cultural-valoric va duce, pe cale de consecință, la securizarea întregii construcții.

Pentru a putea observa consecințele scăderii modelului valoric trebuie să investigăm care este efectul interacțiunii dintre un model valoric supranațional, în speță european și unul național. Rezultatul aceste operațiuni îl reprezintă identificarea cazurilor în care există sau nu o amenințare de tipul competiției verticale. După cum s-a putut observa și atunci când am analizat emergența unei identități europene, nu s-a coagulat încă o poziție oficială cu privire la modul în care cetățeanul european se definește. Despre un model valoric european *sui generis* putem vorbi cel mult ca despre o potență. În aceste condiții, impactul asupra naționalului trebuie analizat din punctul de vederea al modului de articulare în viitor a europenității. Putem deosebi în scop analitic două ipostaze în care se poate afla un model valoric european, fiecare cu un impact specific:

1. o construcție hibridă, rezultat al globalizării, un model nearticulat, cu legături slabe și care înglobează nediferențiat o largă varietate de valori. Un astfel de model este facil caracterizat de o largă libertate de mișcare și cu posibilitatea de a incorpora nediferențiat valori din cele mai diverse. Sunt privilegiate valorile fundamentale și universale – dragostea, libertatea – care se pot aplica oricărei comunități, dar sunt investite cu o semnificație diferită de fiecare dintre acestea. Modelul este așadar în mod esențial unul abstract și ale cărui valori nu au o fundamentare în istoria trăită a societăților. Aceste trăsături îl fac atractiv și accesibil, însă nu și stabil. Un astfel de model nu este înrădăcinat în experiența comunității și nu îi oferă acesteia aceleași puncte de reper și grile de analiză. Cultura hibridă este un substitut slab și care eșuează în a construi coeziunea necesară unei societăți. Mai mult, fiind extrem de versatilă și ușor comunicabilă prin mass-media, ea poate să se infiltreze și să insecurizeze un model valoric. Dar o astfel de opțiune este profund insecurizantă pe termen lung pentru toate națiunile componente care ar consimți-o. Ea nu poate înlocui cultura națională, nu generează o cultură europeană reală și este lipsită de adâncimea necesară pentru a susține

integrarea mai profundă. Nu trebuie pierdut din vedere şi potenţialul crescut de a genera mişcări naţionaliste şi antieuropene.

2. un model valoric autentic şi bine articulat - un astfel de model încă este în construcţie şi, aşa cum am văzut anterior, există vii dezbateri în legătură cu componenţa acestuia. Mai mult, istoria ţărilor europene este una presărată de conflicte şi de prea puţine momente în care statele au fost unite. Un astfel de exemplu este reprezentat de cruciade sau de apărarea împotriva pericolului otoman, însă astfel de exemple istorice nu sunt utilizabile pentru a susţine discursiv demersurile de creare a unei identităţi comune. Un alt factor care trebuie luat în considerare este remanenţa la nivel statal a unor viziuni contradictorii asupra unor evenimente istorice.

Totuşi, o construcţie europeană autentică este posibilă chiar şi în lipsa unor măsuri concrete măcar sub impactul trecerii timpului.

Dacă în cazul modelului hibrid ameninţările sunt mai uşor de deosebit, în cazul celui de-al doilea model, unul articulat, Mălina Ciocea deosebeşte două surse posibile de ameninţare: descifrarea incorectă a acestuia sau contradicţia între acesta şi modelul naţional (2009, 98). Primul caz se traduce în adoptarea unor măsuri neconcordante mai ales pe palier juridic sau în materie de politică externă. Împotriva acestor derapaje însăşi organizaţia răspunde prin intermediul organismelor anume desemnate. Cel de-al doilea caz impune o analiză din partea statelor care doresc să adere, care să evidenţieze congruenţa sau, după caz, necongruenţa celor două modele. Dacă se constată necongruenţa, trebuie ca societatea să decidă dacă este sau nu dispusă să renunţe la valorile necongruente.

c. Între identitate şi conflict

Al treilea aspect pe care trebuie să îl abordăm în analiza dimensiunii societale a securităţii naţionale este reprezentat de competiţia identităţilor în interiorul statului. În interiorul Uniunii Europene dinamicile care pot fi atribuite competiţiei orizontale a identităţilor sunt mai puţin pregnante şi vizibile decât competiţia verticală între identitatea europeană şi cea naţională, mult dezbătută. O excepţie notabilă este desigur resurgenţa minorităţilor etnice şi afirmarea subsecventă a identităţilor lor separate. Orice strategie care vizează asigurarea identităţii proprii, fie că aparţine majorităţii sau unei minorităţi, creează insecuritate pentru celălalt, ceea ce dă naştere dilemei de securitate societală.

Dilema de securitate societală a fost anunţată de Barry Buzan, însă nu a reprezentat un obiect de studiu în sine până în perioada foarte recentă,

exemplificativ fiind studiul realizat de Paul Roe (2005, 2-3). Acesta identifică trei forme ale dilemei de securitate:

1. de tip strâns (tight) - desemnează situaţia în care interesele actorilor sunt de fapt compatibile, însă aceştia percep eronat natura relaţiei dintre ei şi acţionează în consecinţă. Astfel de erori de percepţie pot fi soluţionate prin identificarea şi comunicarea acesteia. Roe consideră că acesta a fost cazul conflictului de la Târgu Mureş din primăvara anului 1990.

2. de tip obişnuit (regular) - desemnează situaţia în care actorii sunt interesaţi să îşi asigure propria securitate (security-seekers) însă în acest caz interesele nu mai sunt compatibile. Securitatea unuia necesitând insecuritatea celuilalt.

3. de tip larg (loose) - desemnează situaţia în care statele sunt obligate sau descurajate să aplice politici agresive în funcţie de partea care are avantajul - ofensiva sau defensiva. Acestea sunt cel mai adesea greu de distins şi soluţionat.

Dincolo de existenţa unui anumit tip al dilemei de securitate societală, Roe afirmă că, pentru a exista posibilitatea degenerării într-un conflict interetnic real, trebuie să ne aflăm în prezenţa unor factori preexistenţi (Roe, 2005). Aceştia sunt identificaţi de J. Kaufman în condiţiile care pot genera ostilitatea intergrup. Pe aceştia îi putem identifica şi în relaţie cu ţara noastră în ceea ce priveşte relaţiile româno-maghiare:

1. O afinitate externă problematică. Relaţiile interetnice în tot spaţiul est-european poate fi apreciat ca fiind cel puţin problematice. Multe comunităţile minorităţilor naţionale au luat naştere fie ca urmare a unor schimbări dramatice ale graniţelor, sau a unor relocări masive ale populaţiei, ambele situaţii lăsând statele şi comunităţile minoritare în situaţii dificile. Pe de o parte, statele poartă o responsabilitate pe plan intern, trebuind să se abţină de la orice formă de discriminare, dar şi o responsabilitate externă, pentru grupurile conaţionale aflate pe teritoriul altor state.

Dacă statele aleg să urmărească politicile de susţinere a minorităţilor în mod agresiv şi fără a lua în considerare şi interesele statelor vecine, acest lucru poate duce la tensionarea puternică a climatului interetnic. Analizând evoluţia politicii Ungariei în ceea ce priveşte minorităţile înrudite (kin minorities) putem observa prezenţa şi chiar creşterea îngrijorătoare a măsurilor care nu iau în considerare acomodarea intereselor statelor vecine. Astfel de măsuri pot fi considerate legea cetăţeniei sau sprijinul activ pe care autorităţile maghiare îl acordă unor formaţiuni politice din ţările vecine precum şi pentru reabilitarea unor figuri istorice controversate. Mai mult,

unele poziții pe care oficiali maghiari le-au avut, fie că vorbim de recomandarea de a schimba Constituția României pentru a acomoda o anumită formă de autonomie, fie în apelurile la autoguvernare în regiunea Transcarpatica, profitând de conflictul din Ucraina, pot fi asimilate amestecului în treburile interne ale altui stat.

2. Dominația istorică a unui grup asupra altuia. Mutațiile care s-au repetat cu rapiditate în ceea ce privește teritoriile care sunt conlocuite de reprezentanții mai multor grupuri naționale reprezintă o realitate istorică pentru țara noastră. Românii care au locuit în Transilvania au avut, pentru o mare perioadă de timp, o poziție inferioară în raport cu naționalitățile conlocuitoare. Aceasta situație s-a schimbat pentru prima oară la sfârșitul Primului Război Mondial, din nou la începutul celui de-al doilea, pentru a fi restabilită în aranjamentele care au marcat finalul conflagrației mondiale. Desigur nici una dintre aceste modificări nu a fost una lipsită de probleme, mutațiile demografice și teritoriale fiind cicatrizante. Abuzurile și extremismul care au însoțit adesea aceste schimbări au oferit ambelor comunități un suport puternic pentru discursul extremist sau xenofob.

3. Prezența unor stereotipuri etnice negative. Orice locuitor al țării noastre poate să enumere o serie de stereotipuri și injurii care îl înfățișează într-o lumină negativă pe celălalt, fie că aparține unei minorități sau majorității. Stereotipuri ca românii sunt „leneși" sau „țărani necivilizați" sau că ungurii vor „să ne fure Transilvania" sau „refuză să vorbească românește", însă în același timp „românul de rând se înțelege cu maghiarul de rând însă politicienii sunt cei care îi învrăjbesc", demonstrează existența a numeroase discursuri despre celălalt și percepții reale sau nu. Un sondaj realizat de institutul IRES (2013), care aborda percepțiile populației cu privire la relațiile cu etnicii de alte naționalități, arăta că un număr de 41% din respondenți considerau Ungaria ca fiind un inamic al țării noastre. Pe de altă parte 58% dintre aceștia apreciau relațiile cu minoritatea maghiară ca fiind bune și aproape trei pătrimi aveau o părere bună/foarte bună despre maghiarii din România.

Pe lângă concluziile pe care le putem face pe baza studiului, prin prisma studiului putem observa că între cele două comunități nu există o ura viscerală, insurmontabilă, așa cum este prezentată de anumite părți interesate. De asemenea, comunitatea locală nu este îndeobște considerată drept instrument al unei puteri străine, relațiile cu aceasta fiind substanțial mai bune decât cele cu statul vecin. Desigur, ambele relații nu sunt mai presus de îmbunătățire, aspect identificabil la nivelul discursului comun.

4. Conflictul asupra simbolurilor etnice. Simbolurile etnice şi modul în care se poate face uz de acestea sunt, în absenţa unor prevederi legislative clare, subiecte ale unor dezbateri aprinse. Simbolurile sunt, aşa cum afirmă Anthony D. Smith, „cele mai puternice şi durabile expresii ale naţionalismului" (Smith, 1991, p. 77) şi, prin urmare, pot concretiza o plaja largă a idealurilor naţionale. Uzul şi chiar abuzul simbolurilor naţionale pot facilita o formă a mobilizării sociale a populaţiei greu de atins prin alte mijloace. Cel mai important simbol etnic, care a fost sursă constantă de conflict încă de la creare, este „steagul secuiesc". La începutul anului 2013, decizia de a interzice utilizarea acestui simbol etnic în judeţele Harghita şi Covasna a determinat apariţia unui astfel de conflict simbolic, desemnat în mod sugestiv „războiul steagurilor" şi alimentat puternic de declaraţii inflamatorii de ambele părţi.

Astfel de conflicte au o periculozitate inerentă datorată mai ales uşurinţei cu care pot fi generate în cazul în care găsesc condiţiile preexistente necesare. Dacă ne referim la dilema de securitate existentă pe teritoriul ţării noastre, aceasta este, consider, de tip strâns, interesele societale fiind compatibile. O identitate regională nu trebuie în mod automat să submineze existenţa celei naţionale, însă negocierea naturii şi limitelor acesteia ar trebui lăsate în sarcina comunităţii. Intervenţia unui stat, fie el şi înrudit, folosirea simbolurilor etnice în scopuri politice şi discursurile inflamatoare pot manipula societăţile în a considera interesele ca fiind incompatibile şi drept urmare a desconsidera necesităţile de securitate ale celuilalt. Această formă a dilemei de securitate este de tip obişnuit, mult mai dificil de gestionat şi cu atât mai mult de rezolvat.

Concluzii

La sfârşitul secolului al XIX-lea Ernest Renan prevedea dispariţia naţiunilor „Naţiunile nu sunt eterne, afirma el, au avut un început şi vor avea un sfârşit, vor fi probabil înlocuite de o confederaţie Europeană". De atunci dispariţia naţiunilor a mai fost profeţită de nenumărate ori fără a fi martori ai dispariţiei vreuneia. Până în prezent, toate proiectele integraţioniste supranaţionale s-au destrămat. Uniunea Europeană trebuie să fie gândită în cadrul şi cu instrumentarul avut la dispoziţie şi nu după vreo ideologie iar pan-naţionalismul este cu siguranţă o ideologie. Europa nu poate fi o super-naţiune, ea nu poate să recreeze traseul Statelor Unite ale Americii pentru că nu are la dispoziţiei etnii deteritorializate şi nici nu îşi permite să îl urmeze pe cel al Uniunii Sovietice. Istoria ne învaţă că ideologia este un liant social prost.

Naţiunea astăzi rămâne mereu în actualitate, chiar dacă suportul său tradiţional – statul - se confruntă cu mari transformări. Naţiunea modernă nu mai poate fi suportul şi motivaţia xenofobiei sau a încălcărilor drepturilor omului în virtutea autorităţii supreme asupra unui teritoriu sau a prezervării unor caracteristici considerate naţionale, aşa cum încă încearcă o parte a spectrului politic. Teoria etnosimbolistă a lui Anthony D. Smith are meritul de a arăta că naţiunile au rădăcini premoderne de care trebuie să ţinem cont, mai ales atunci când ne confruntăm cu elanuri demiurgice ce militează pentru ştergerea acestora în favoarea unei alte organizări. De asemenea, ce ne spune Smith este că naţiunile au fost forme de organizare adaptate nevoilor cetăţenilor şi moderne pentru epocile în care şi-au făcut apariţia şi, într-o mare măsură, mai sunt încă. Ele nu sunt organisme statice, închistate în tradiţie şi refractare la orice schimbare, chiar şi în bine, ci preiau dinamismul timpurilor. Aşa cum la apariţie erau un instrument de afirmare şi garantare a drepturilor omului, o ideologie avansată pentru perioadă, şi în post modernitate naţiunea este chemată să se adapteze şi să îşi găsească locul. Cercetarea de faţă mă face să opinez că naţiunea are toate instrumentele necesare pentru a realiza acest deziderat şi că naţiunea va rămâne o sursă fundamentală de identificare, cel puţin pentru spaţiul european, iar o altă arhitectură în acest sens se poate dezvolta doar luând în considerare caracteristicile naţionale.

Aşadar, globalizarea şi integrarea europeană nu conduc la dispariţia naţiunii, ci mai degrabă permit constituirea unor comunităţi de naţiuni apropiate prin valori împărtăşite şi unite prin încredere. Apropierea şi cunoaşterea permit articularea unei identităţi europene însă cu păstrarea originii. O Europă gândită ca un creuzet în care sunt puse 28 de identităţi naţionale care se pierd într-o masă amorfă legată lax prin respectul unor valori abstracte nu este ancorată în realitate şi nu are sorţi de izbândă. Mai mult, ea devine o veritabilă ameninţare la adresa securităţii societăţilor componente care trebuie şi vor lua măsuri de autoprotecţie. Integrarea mai profundă rămâne în mare măsură atât o chestiune legată de capacitatea de a comunica şi transmite, a face accesibil şi atractiv proiectul Uniunii, dar şi una legată pur şi simplu de acumulările istorice. Coabitarea lasă, chiar şi în cazul nefast al disoluţiei ulterioare, comunităţi apropiate, care împărtăşesc experienţe şi culturi. În acest sens, se face referire, spre exemplu, la iugo-sfera şi iugo-nostalgia care au rămas în urma dezmembrării Iugoslaviei.

În ceea ce priveşte paradigma modernă de securitate, articolul de faţă şi-a propus să fie mai curând o justificare a necesităţii aplecării cu mare

atenție asupra dimensiunii societale a securității. Este argumentabil că în acest sector se produc cele mai mari schimbări și este necesar acum, mai mult ca niciodată, să înțelegem care sunt resorturile de organizare a societății până unde schimbările sunt pozitive și unde începe insecuritatea. Răspunsurile societății la amenințări reale sau percepute sunt variate și deosebit de greu de anticipat. Odată stimulată dilema de securitate societală, ea devine greu de stopat cu adevărat, și efectele se repercutează pe termen lung. Părțile aflate într-un conflict identitar tind să trateze amenințările ca vizând însăși existența și supraviețuirea lor, iar astfel de răni se închid foarte greu. Demersul de cunoaștere a acestui sector nu este unul facil, mai ales având în vedere multidisciplinaritatea inerentă, dar și necesitatea de dezvoltare a unor instrumente de analiză cât mai potrivite. Este foarte dificil să vorbești, în cazul securității identitare, de o teorie unificatoare, care să fie aplicabilă în aceiași termeni tuturor societăților, de unde și dificultatea găsirii echilibrului între națiunile componente și Uniune, cel puțin pe acest segment. Cu toate acestea, efortul de a articula o construcție unitară de securitate, care să acomodeze aceste specificități, este de maximă importanță pentru a vorbi de o Uniune mai profundă dar și de o Uniune mai stabilă și mai adaptată nevoilor cetățenilor săi. Dinamicile circumscrise sectorului societal, inclusiv amenințările, reprezintă preocupări constante chiar dacă abordarea lor se face de pe alte paliere. Migrația, îmbătrânirea populației precum și emergența identității comune sau, din contră, resurgența secesionismelor, toate acestea au impact și trebuie gestionate pe termen lung și integrat la nivel european. Aceste probleme nu își pot găsi soluția decât prin colaborarea între statele membre și reclamă discuții serioase referitoare la ce înseamnă a fi european și până unde suntem dispuși să mergem pentru a ne apăra valorile comune.

Pentru țara noastră nu putem să nu remarcăm complexitatea acestei dimensiuni, existența tuturor amenințărilor precum și particularitățile inerente ale acestora. Este necesar în acest sens să ne aplecăm cu mare atenție asupra evoluțiilor sectorului, având în minte că acestea nu se formează și nu se rezolvă în intervale scurte de timp. Faptul că spectrul naționalismului și a secesionismului este scos din cutie cu precădere în preajma alegerilor electorale (și nu constant) nu este o justificare de nici un fel. Particularitatea conflictelor identitare este că actorul securizator, cel care decide ce anume este amenințare, nu este neapărat învestit formal cu putere politică, ci este exponentul ideilor grupului. În atari condiții, faptul că actori politici fac uz de această conflictualitate doar în preajma alegerilor nu înseamnă că stimularea periodică nu poate da naștere unor terțe persoane care să aibă o activitate

continuă şi observăm deja un trend în acest sens. Nu trebuie să ignorăm nici potenţialul de *spill over*, translatarea conflictului către alte dimensiuni de unde poate să degenereze precum şi posibilităţile largi de generare a unor tensiuni pe care le oferă reţelele de socializare. Managementul ameninţărilor la adresa identităţii poate fi gândit doar la nivel strategic şi ar fi deosebit de utilă în acest sens dezvoltarea de documente programatice, care să vizeze soluţionarea problemelor ridicate în acest sector al securităţii moderne.

Referinţe bibliografice:

1. Bădescu, Ilie, Mihăilescu, Ioan, Zamfir, Elena et all. (coord). (2002) *Geopolitica integrării europene*, Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti.
2. Buzan, Barry, Hansen, Lene. (2009). *The Evolution of International Security Studies*, Cambridge: Cambridge University Press.
3. Buzan, Barry. (2000). *Popoarele, statele şi teama*, Chişinău: Editura Cartier.
4. Buzan, Barry, Waever, Ole, De Wilde, Jaap. (1998). *Security: a new framework for analisys*. London: Lynne Rienner Publishers Inc.
5. Buzan, Barry. (1993). *Societal Security, State Security and Internationalization*, în Weaver, Ole, Buzan, Barry, Kelstrup, Morten, Lemaitre, Pierre. (1993). *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, London: Pinter.
6. Canoy, Marcel, Beutin, Ricklef, Horvath, Anna; Hubert, Agnes, Lerais, Frederic, Smith, Peter, Sochacki, Myriam. (2006). *Migration and public perception, Bureau of European Policy Advisers*, European Commision, (*Raport 2006*), disponibil la http://ec.europa.eu/dgs/policy_advisers/ publications/docs/bepa_migration_final_09_10_006_en.pdf
7. Castells, Manuel. (2010). *End of Millennium. The Information Age: Economy, Society, and Culture* , Wiley-Blackwell, Vol. III.
8. Chifu, Iulian, Nantoi, Oazu, Sushko, Oleksandr. (2008). *Securitate societală în regiunea trilateralei România-Ucraina-Republica Moldova*, Bucureşti: Editura Curtea Veche.
9. Ciocea, Mălina. (2009). *Securitatea culturală. Dilema identităţii în lumea globală*, Bucureşti: Editura Tritonic.
10. Dănişor, Dan Claudiu (coord.), (2010). *Dreptul la identitate*, Bucureşti: Editura Universul Juridic.
11. *Declaration on European identity* (1973). Disponibil la http://www.cvce.eu/obj/ declaration_on_european_identity_copenhagen_14_december_1973-en-02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32.html, accesat pe 02.10.2014
12. *Strategia de securitate naţională a României. Garantarea democraţiei şi a libertăţilor fundamentale, dezvoltare economică şi socială susţinută şi durabilă, aderare la NATO şi integrare în Uniunea Europeană* (2001). Bucureşti, disponibilă la http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?idt=31060

13. *Strategia de Securitate Națională a României* (SSNR, 2007), disponibil la http://www.presidency. ro/static/ordine/SSRN/SSRN.pdf.
14. Sondaj IRES, (2013). Disponibil la http://www.ires. com.ro/articol/225/prieteni--i-du%C8%99mani.-perceptii-asupra-rela%C8%9Biilor-interetnice-din-romania
15. Sondaj ISOP, (2011). Disponibil la https:// www.ipsos-mori.com/Assets/Docs/Polls/ipsos-global-advisor-wave-22-immigration-july-2011.pdf.
17. Roe, Paul. (2005). *Ethnic violence and the Societal Security Dilemma, Routledge*, New York and London: Routledge.
18. Roman, Monica (coord.). (2012). *Emigrația românească: implicații economice și demografice*, București: Editura ASE.
19. Sava, Ionel Nicu. (2005). *Studii de securitate*, București: Centrul român de studii regionale.
20. Smith Anthony D. (1991). *National Identity*, Londra: Penguin Books.
21. Smith, Anthony D. (2000). *Nations and Nationalism in a Global Era*, s.l., Polity Press.
22. Stoica, Ionel. (2011). *Tentația migrației: necesitate și oportunitate într-o lume globalizată*, București: Editura Militară.
23. Ştefănescu, Simona, Velicu, Anca, (2006) *Național și/sau european? reprezentări sociale ale identității în societatea românească actuală*, București: Editura Expert.
24. Waever, Ole (1995) Identity, integration, and security: solving the sovereignty puzzle in EU studies, *Journal of International Affairs*, 48(2): 1–43, disponibil la http://www.thefreelibrary.com/
Identity,+integration+and+security%3A+solving+the+sovereignty+puzzle+in...-a016714042 accesat 02.10.2014.
25. Zamfir, Cătălin, Vlăsceanu, Lazăr, (1998). *Dicționar de sociologie*, București, Editura Babel.

SECURITATE NAȚIONALĂ, INTELLIGENCE ŞI ORGANIZAȚII PUBLICE

Laurențiu S. HAN*

Abstract:

National security can be built only on strong national organizations with a highly specialized human resource, an organizational culture based on information and a managerial conception capable of ensuring and using adequate, verified and processed information (intelligence information) according to organizational competences.

The establishment within the main public institutions of Research, Analysis and Prognosis Departments (DCAP) aimed at sustaining decision making process and with roles comparable with private CI&EW structures might prove to be (if they are not already) a necessity for the near future.

The third millennium leaders have to understand that the modern/postmodern management surpassed the information era, reaching now an intelligence era. Therefore, we must prepare for such an „arms race".

Keywords: *competitive intelligence (CI), business intelligence (BI), early warning (EW), knowledge management (KM), smart nation.*

Introducere

În democrațiile occidentale consolidate organizațiile sunt cele care conduc, în cele din urmă, societatea: acestea au resursele financiare şi logistice cele mai importante; au interese, planuri şi strategii pe termen lung, care, în cea mai mare parte, nu se schimbă de la un ciclu electoral la altul; iau decizii bazate pe informații exhaustive despre mediul politico-diplomatic, despre piață şi consumatori, despre mediul înconjurător şi societate; au puterea de a influența decizia politică şi, nu în ultimul rând, dețin, de cele mai multe ori, cei mai buni specialişti, indiferent de domeniul de activitate.

Prin urmare, marja de acțiune a statului este limitată, fiind controlată sau modelată de interesele şi acțiunile marilor organizații, inclusiv a celor birocratice, de stat.

* Serviciul Român de Informații

În statele cu o democraţie mai puţin consolidată, cu organizaţii private slab dezvoltate, performanţa societăţii în ansamblu depinde într-o mai mare măsură de performanţa puterii politice, de capacitatea sa de organizare şi planificare pe termen lung, de stabilirea unor obiective şi direcţii de dezvoltare strategică care să nu se schimbe indiferent cum s-ar schimba sau succeda partidele sau liderii aflaţi la putere. Pentru atingerea oricărui deziderat sau obiectiv strategic este nevoie de organizaţii birocratice profesioniste care să-l poată îndeplini.

Fără acest lucru, într-o lume a concurenţei globale, aflată într-o continuă schimbare şi cu o dinamică accentuată, nu se poate genera nici progres şi nici securitate, în accepţiunea celei mai simple şi concise definiţii a acesteia: ***libertate în faţa ameninţării***, atât pentru individ cât şi pentru stat şi organizaţiile ce-l compun.

Libertatea este un concept filozofic extrem de vast şi de generos, însă, în termenii securităţii, l-am putea reduce la: **a avea minime capacităţi proprii de reacţie şi acţiune în faţa oricărui tip de ameninţare**. Astfel de capacităţi sau capabilităţi îţi pot oferi, în funcţie de eficienţa şi dezvoltarea lor, anumite grade de libertate, posibilitatea de a te apăra prin forţe proprii, dar şi timp pentru a te organiza mai bine, pentru a aloca noi resurse şi/ sau pentru a primi sprijin din partea altor state sau organizaţii aliate.

Indiferent de nivelul de dezvoltare şi de democraţie, în cele din urmă statul – prin organizaţiile sale – este principalul responsabil pentru securitatea naţională, pentru protejarea în faţa ameninţărilor a cetăţenilor şi societăţii în ansamblu, prin măsuri de securitate a mediului înconjurător, a economiei şi a stării de sănătate a populaţiei, prin măsuri de prezervare şi dezvoltare a capacităţii de acţiune şi reacţie în situaţii de criză (militară, economică, alimentară, ecologică, epidemiologică, cibernetică sau teroristă). În consecinţă, statul trebuie să-şi creeze propriile mecanisme inteligente de adaptare la provocările prezente şi viitoare, să devină ceea ce în literatura de specialitate se numeşte „smart nation", printr-o mai eficientă utilizare a informaţiilor şi *know-how*-ului deţinut de specialiştii săi şi/sau a celui care poate fi obţinut de la parteneri.

Managementul schimbării *versus* management informaţional

Managerii organizaţiilor moderne sunt conştienţi de faptul că, în prezent, conducerea devine, pe zi ce trece, echivalentă cu managementul schimbării, iar schimbarea este un proces permanent ce are la bază fluxuri informaţionale constante referitoare la evoluţiile mediului intern şi extern, ce trebuie cunoscute şi atent evaluate. Prin urmare, un management al schimbării eficient implică un management informaţional performant şi o strategie informaţională adecvată. Acelaşi lucru este valabil şi dacă vorbim

de managementul crizelor, managementul riscului şi, cu atât mai mult, de managementul strategic.

Este utopic să crezi că poţi realiza respectivele tipuri de management fără a avea proiectate şi operaţionalizate procese de intelligence care să-ţi asigure informaţiile necesare şi, implicit, analizele sau evaluările aferente, adaptate specificului fiecărui tip de decizie managerială în parte.

Dintre toate, poate cel mai greşit înţeles şi aplicat concept este cel de management al schimbării, mulţi manageri, mai ales din organizaţiile publice, generând schimbări permanente în organizaţiile lor fără a înţelege cu adevărat **sensul schimbărilor** care se produc în exterior şi la care organizaţia pe care o conduc ar trebui să se adapteze. Realizează adesea un fel de benchmarking primar în baza căruia copiază diverse „soluţii" de succes din exterior, fără a înţelege cu adevărat de ce, în ce context şi în ce scop au fost acestea adoptate, sperând să ajungă la aceleaşi rezultate ca şi organizaţiile pe care încearcă să le copieze. Avem de-a face în acest caz de un management prin imitaţie, o perpetuare contemporană a formelor fără fond, incapabil să determine atingerea **scopului organizaţional**, adică să producă „rezultate în exterior" sau „să obţină performanţe pe piaţă", conform definiţiei dată acestuia de Peter F. Drucker (2000: 14).

Capacitatea de a obţine şi valorifica în scop managerial toate informaţiile relevante pentru procesul decizional atât din interiorul, cât şi din exteriorul organizaţiei face, în cele din urmă, diferenţa dintre un management performant şi unul slab. Concentrarea excesivă sau exclusivă pe problemele interne te face să pierzi din vedere sau să te îndepărtezi de scopul organizaţional.

„Managementul prin imitaţie" este diferit de „managementul intuitiv" care are loc, întotdeauna, în baza unei experienţe nemijlocite într-un anumit domeniu, a unor informaţii şi cunoştinţe specializate cât mai exacte şi permanent actualizate.

A imita pur şi simplu ceea ce fac alte organizaţii sau state, care au rezultate mai bune, arareori va duce la rezultatele aşteptate. Specialiştii militari ştiu că nu poţi ajunge în acelaşi loc şi în acelaşi timp cu o „ţintă" decât anticipându-i poziţia viitoare şi calculând un „curs de interceptare". După cum nu poţi realiza interceptarea urmând acelaşi curs cu al ţintei (decât dacă, eventual, ai un nivel de dezvoltare tehnologică net superior), la fel nu poţi ajunge din urmă o organizaţie de top dacă vei lua aceleaşi decizii cu aceasta. Pur şi simplu pentru că nu ai timp, nu ai aceeaşi „istorie" şi cultură organizaţională, aceleaşi experienţe sau obiective şi nu te afli în acelaşi condiţii de loc, poziţie şi nivel de plecare sau de dezvoltare. *Imitarea te face să ajungi întotdeauna prea târziu.*

Pentru a preveni o astfel de desfăşurare a lucrurilor e nevoie de informaţie strategică şi de avertizare timpurie (early-warning), care să-ţi indice tendinţele de pe piaţă şi direcţiile spre care evoluează cei care sunt în avangardă, astfel încât să-ţi poţi pune propria organizaţie pe un curs de interceptare.

Intelligence în organizaţiile publice

Pentru a fi competitive organizaţiile/instituţiile de interes public, în primul rând cele din sfera executivului, au nevoie, similar celor private, de propria structură care să îndeplinească funcţii de intelligence competitiv şi *early warning*, în scopul susţinerii procesului de luare a deciziilor şi urmăririi consecinţelor acestora după implementare.

O astfel de structură, obligatoriu birocratică, profesionistă, permanentă (nesupusă schimbărilor politice sau de leadership) şi abilitată să lucreze inclusiv cu informaţii clasificate, ar putea fi concepută, de exemplu, ca un Departament de Cercetare, Analiză şi Prognoză (DCAP) menit să susţină un management informaţional şi strategic coerent şi pe termen lung.

Pentru a-şi atinge scopul, un astfel de departament ar trebui poziţionat în subordinea directă a managerului executiv, similar departamentelor de intelligence competitiv (CI) sau bussines intelligence (BI), ori a departamentelor de marketing şi relaţii publice (PR) din companiile private. Sarcinile DCAP ar consta în: cercetarea permanentă a pieţei şi a domeniului din responsabilitatea instituţiei; colectarea şi analizarea tuturor informaţiilor relevante din piaţă şi din propria organizaţie; monitorizarea rezultatelor sau efectelor deciziilor manageriale importante; elaborarea de evaluări, prognoze, recomandări şi strategii de acţiune, în conformitate cu obiectivele organizaţionale proiectate.

Contactul permanent cu principalul/principalii factori de decizie (top management), cu celelalte structuri funcţionale ale instituţiei de apartenenţă, dar şi accesul la cultura/subcultura organizaţională specifică acestora, la informaţiile şi stadiul de evoluţie al unor proiecte aflate în derulare sau pe agenda decidentului, ar permite unui astfel de organism să poată evalua rapid orice noi date şi furniza cele mai pertinente şi oportune informaţii, analize şi propuneri pentru susţinerea procesului de decizie, în conformitate cu nevoile zilnice reale, scopurile şi obiectivele strategice ale instituţiei din care face parte.

DCAP ar trebui conceput astfel încât să constituie şi principala „interfaţă informaţională" cu alte instituţii care vehiculează date şi cunoştinţe de interes pentru domeniul său de competenţă, cum sunt: alte structuri guvernamentale (ministere, agenţii, prefecturi etc.), Bancă Naţională, bănci şi companii private, mediul academic şi universitar, mass-media de

specialitate, asociații profesionale, ONG-uri, organisme internaționale și, nu în ultimul rând, serviciile naționale de informații.

S-ar realiza astfel **exploatarea aplicată și valorificarea tuturor resurselor și rezervelor de cunoaștere din sistem (knowledge management) pe o problematică dată.**

Orice instituție interesată și, în primul rând, serviciile de informații ar beneficia – prin înființarea unor astfel de departamente la principalii „consumatori" de informații din stat – de un *interlocutor permanent, de un feedback mai bun și mai rapid*, de o valorificare superioară a activității proprii și, în cele din urmă, ar rezulta o mai eficientă cheltuire a resurselor, inclusiv a banului public, la nivelul tuturor instituțiilor implicate în bunul mers al actului de guvernare. S-ar atinge astfel unul din dezideratele propuse de analistul american John L. Peterson (Alvin Toffler, Heidi Toffler, 1995:185) pentru comunitatea de informații americană, respectiv *asamblarea finală a informațiilor direct la beneficiar*, astfel încât să corespundă într-un grad cât mai mare intereselor și nevoilor specifice ale acestuia.

Cunoașterea exactă și în timp real a acestor „nevoi" de către DCAP poate orienta și optimiza activitatea „furnizorilor de informații" (inclusiv a serviciilor de informații) și face ca produsele livrate beneficiarului final să poată fi utilizate imediat în evaluările care stau la baza luării unei decizii. S-ar eficientiza astfel procesul decizional prin furnizarea mai rapidă de informații, soluții sau planuri de acțiune, cât mai apropiate și adecvate cerințelor manageriale și obiectivelor urmărite.

O structură profesionistă de acest tip ar permite, **în situații de criză**, scurtarea ciclului informațional în cazul serviciilor de intelligence, acestea putând livra direct informații brute, analiza și diseminarea lor către beneficiarul legal urmând a se realiza direct de la nivelul DCAP.

Printr-un astfel de mecanism s-ar face, de asemenea, un pas uriaș și în direcția depășirii unuia dintre efectele cele mai perverse ale erei informaționale: „blocajul analitic" datorat inundării informaționale a decidentului modern care, deși are la dispoziție mai multe informații și surse de informare, nu dispune de timpul și capacitatea de colectare, selectare, verificare, procesare și analiză a datelor relevante pentru actul decizional. Un DCAP ar putea sparge un astfel de blocaj. Dacă ne referim doar la instituțiile din zona executivului, este evident că de calitatea actului decizional depinde, în cele din urmă, asigurarea unuia dintre principalele deziderate ale Uniunii Europene: buna guvernare și, în final sau în același timp, securitatea națională.

Ca urmare, dezvoltarea capacității de **obținere și prelucrare a informațiilor, de anticipare și avertizare timpurie**, ca și cea de **adaptare** la un nou curs pe care îl iau evenimentele, devine vitală pentru cei care doresc să se protejeze de evoluții surprinzătoare dar predictibile și/sau pentru cei

care intenționează să reducă rapid decalajele pentru a putea fi competitivi pe o anumită piață, fie ea locală, regională sau globală.

Pentru a putea și influența evenimentele dintr-un anumit sector de activitate este nevoie, de asemenea, de cunoașterea regulilor jocului și, cel puțin, a celor mai importanți actori (*intelligence despre piață și competitori*). Înclinarea balanței într-o parte sau alta este precedată întotdeauna de „tipare emergente", care pot fi detectate din timp. Nimic la scară umană sau globală nu se întâmplă peste noapte și, prin urmare, evenimentele pot fi gestionate dacă ai structurile manageriale și organizaționale pregătite și apte pentru a sesiza (*early-warning*), a învăța, a se adapta și răspunde la schimbări rapide și succesive.

Toate acestea nu pot fi realizate decât pe baza unor informații de intelligence oportune și imediat utilizabile în actul decizional (*actionable intelligence*). Crearea în domeniul public a unor structuri similare celor de intelligence competitiv din mediul privat, capabile să sesizeze și semnaleze astfel de informații, poate fi una dintre soluții.

Specialistul american în intelligence competitiv, Larry Kahaner (1997: 19), îi îndeamnă pe toți managerii să uite de *era informațiilor*, avertizându-i că „noi trăim în era intelligence-ului și cele două sunt foarte diferite". În era informațională toată lumea are un acces extins la informații, dar foarte puțini la informații verificate, analizate și procesate conform nevoilor reale de decizie și acțiune, adică la informații de intelligence. Managementul informațiilor devine tot mai mult cheia managementului timpului și a managementului deciziilor strategice. Cine nu are organizații și structuri specializate în colectarea și procesarea în timp real a informațiilor de care are nevoie, nu poate aspira la performanță.

În ultimă instanță, *securitatea națională nu poate fi întemeiată decât pe organizații naționale puternice*, cu indivizi informați și o cultură organizațională bazată pe informații, în general, și pe informațiile de intelligence, în special.

O națiune care are sau poate să-și clădească astfel de organizații poate fi numită sau poate aspira la titulatura de „smart nation".

Referințe bibliografice:

1. Drucker, Peter F. (2000). *Spre noua organizație*, în Hesselbein, Frances, Goldsmith, Marshall și Beckhard, Richard (coord.) (2000). *Organizația viitorului,* București: Editura Teora.
2. Kahaner, Larry (1997). *Competitive Intelligence: how to gather, analyze and move your business on the top*, A Touchstone Book, New York.
3. Toffler, Alvin & Toffler, Heidi, (1995). *Război și antirăzboi: supraviețuirea în zorii secolului XXI*, București: Editura Antet.

ORIGINILE DIMENSIUNII SOCIALE A SECURITĂȚII: INSTITUIREA ORGANIZAȚIEI INTERNAȚIONALE A MUNCII

Valentin FILIP*

Abstract:
The current debates focusing on a deeper and wider understanding of the security concept seem to revolve around theoretical and factual developments starting with 1945 and especially with 1989. The historical approach proposed by this paper attempts to expand the time horizon to an older peace arrangement: the Versailles Treaty. Taking into account empirical evidence and approaching conceptual debates, it argues that the security's conceptual rationale – peace and conflict – was long ago treated from a social perspective. The origins of the social dimension of the security concept may thus be traced back to the International Labor Organization and the process that led to its inclusion in the Versailles Treaty.

Keywords: *social dimension of the security concept, social security, Paris Peace Conference, Versailles Treaty, International Labor Organization, Progressivism, Wilsonianism.*

Introducere

În ultimele decenii, în cadrul comunității crescânde a academicienilor, experților, decidenților politici și reprezentanților societății civile, s-a dezvoltat și promovat ideea că securitatea nu se limitează la stat, ca obiect referent și la dimensiunea militară, ca prioritate. Un set distinct de discipline a fost format: studii de securitate (internațională), studii de pace și cu ele, noi dimensiuni ale securității au fost formulate, marcând o schimbare conceptuală care a extins limitele securității, atât în plan vertical, de la securitate națională la securitate individuală și internațională, cât și în plan orizontal, de la probleme de apărare la probleme de natură societală, economică, social-politică și de mediu. În fapt, efervescența intelectuală care a influențat direct acest proces prezintă un dinamism constant, astfel încât eforturile

* Lector univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul", valentin_filip@yahoo.com

de redefinire a securității au atras eticheta de „a cottage industry"(lucru la domiciliu) (Baldwin, 1997, p. 5). Literatura modernă, în special cea începând cu anii '80, a fost inspirată și alimentată de lucrări din trecut ce abordau subiecte de filosofie, economie, istorie, sociologie, științe politice și drept, dar rareori a tratat istoria altfel decât o sursă de informații factuale. Cu toate acestea, prezenta lucrare are ca ipoteză că dezbaterile privind procesul de conceptualizare a securității nu reprezintă un fenomen nou.

Tratatul de la Versailles și procesul de negociere, precum și argumentarea de natură conceptuală ce a determinat crearea Organizației Internaționale a Muncii transcend limitele forței de exemplificare prin faptul că permit conectarea dinamicilor sociale și realităților economice cu eforturile de soluționare a conflictelor și de instaurare a păcii, care erau tradițional concentrate în jurul problemelor de natură politică și militară. Justiția și violența socială au fost considerate cauze ale stabilității și ale conflictului, atât la nivel național, cât și la nivel internațional. Deși securitatea nu a fost abordată ca o problemă distinctă, simplul fapt că laitmotivele sale – pacea și războiul – au fost concepute ca și constructe sociale explică adăugarea dimensiunii sociale la conceptul de securitate. „Libertate din dorință" și „Libertate din frică", așa cum sunt prezente în limbajul Organizației Națiunilor Unite (Human Development Report 1994, p. 3), au fost considerate două condiții necesare ale securității pentru decenii. Cele două sintagme au fost pentru prima dată folosite împreună de Edward Stettinius, Secretarul de Stat al Statelor Unite ale Amricii, după Conferința de la San Francisco care a determinat crearea Organizației Națiunilor Unite (1945). Implicit, securitatea națională și internațională au fost extinse pentru a include securitatea individuală, iar dimensiunea militară a fost completată cu nevoi sociale și economice de bază.

Ipoteza de la care pornește prezenta lucrare afirmă că două condiții au fost îndeplinite pentru reconceptualizarea timpurie a securității și pentru stipularea acesteia în dreptul internațional: existența unei comunități epistemice, care a promovat justiția socială și prezența unei amenințări ideologice – bolșevismul rusesc – care a declanșat o nevoie (geo)politică și o dorință de a răspunde problemelor sociale. Cea din urmă prezintă un caracter vădit, nefăcând subiectul cercetării de față, având în vedere multitudinea lucrărilor de specialitate publicate pe această temă. „Revoluția bolșevică a determinat o schimbare miraculoasă de atitudine la nivelul claselor conducătoare occidentale. Muncitorii, chiar și în democrațiile victorioase, erau neobosiți" (Macmillan, 2003, p. 95), iar solicitările formulate de aceștia impuneau un tratament adecvat. Liderii militari, precum Amiralul

Sir Henry Wilson, au recunoscut că din 1918, inamicul „nu a fost boche, ci bolşevicii." (Read, 2008)[1]. Pe de altă parte, cea de-a doua condiție reprezintă o interpretare rafinată, lărgită a comunității epistemice, definită ca o „rețea de profesionişti cu expertiză şi competență recunoscută într-un anumit domeniu şi o revendicare autoritativă asupra cunoaşterii relevante în elaborarea de politici circumscrise domeniului respectiv" (Haas, 1992, p. 3). În relație cu tema acestei lucrări şi cu circumstanțele istorice, percepția asupra acestui tip de comunități are un obiectiv mai amplu, ce include nu doar practicieni din mediul academic şi guvernamental, ci şi reformatori sociali şi activişti, antreprenori şi lideri de sindicat, jurnalişti şi lideri politici (în special de stânga). Combinarea acestor două elemente, şi anume expertiza şi conştiința comună, a dus la reinterpretarea, într-o manieră extinsă, a conceptului de securitate, şi la încastrarea acestuia într-un cadru normativ – Organizația Internațională a Muncii şi demersurile legislative ulterioare derulate la nivel național şi internațional – care au supraviețuit creației Conferinței de Pace de la Paris: Liga Națiunilor.

Această lucrare se constituie într-o evaluare a literaturii de specialitate şi o cercetare istorică care propune, într-un sens istoric, o examinare profundă a conceptului de securitate, în încercarea de a demistifica percepția generală conform căreia conceptul de securitate, înțeles într-un sens lărgit, este o creație nouă. Cu toate acestea, se limitează la dimensiunea socială a securității, deşi problemele tratate transcend limitele tradiționale şi impactează mediile economice şi politice. Mai mult decât atât, lucrarea îşi propune să stabilească frontierele comunității epistemice de-a lungul Atlanticului, focusându-se pe elemente ce fac referire la progresismul american, fără a ignora însă contribuția europeană. În final, lucrarea de față analizează evoluția ideilor progresiste, de la apariția acestora în secolul 19, puternic conectată cronologic de Conferința de Pace de la Paris, până la includerea muncii/codului muncii în Tratatul de la Versailles. Prima parte a articolului constă într-o evaluare critică a principalelor lucrări publicate pe tema reconceptualizării securității, cu focus pe dimensiunea socială, în timp ce a doua parte caută să explice cauzele progresismului american şi să sumarizeze principalele doctrine, axându-se pe eforturile de inginerie socială. Precedând concluziile, ultima parte a lucrării explorează procesul de înfăptuire a Tratatului de la Versailles, Partea XIII, care a determinat crearea Organizației Internaționale a Muncii.

---

[1] „Boche" referire la germani în argoul limbii franceze.

(Re)conceptualizarea modernă a securității: dimensionarea sectorului social

În dezbaterile ultimelor decenii, securitatea a fost egalizată cu un „simbol ambiguu" (Wolfers, 1952), cu un concept „subdezvoltat" (Buzan, 1983, p. 3), „contestat" (Baylis et al., 2008, p. 230) și chiar „neglijat" (Baldwin, 1997, p. 8). Ca urmare a numărului ridicat de studii dedicate explorării conceptului de securitate, academicienii s-au divizat în mai multe școli de gândire. Buzan et al. face distincția între tradiționaliști, realiștii politici, care percep securitatea dintr-o perspectivă stato-centrică și focusată pe dimensiunea militară, și ceilalți, care promovează o percepție diferită asupra conceptului de securitate, extinzându-l dincolo de stat, către sectoarele non-militare (Buzan et al., 1988, pp. 2-3) (pot fi numiți non-tradiționaliști). Peoples și Vaughan-Williams împart studiile de securitate în „tradiționale" și „critice", bazându-se pe aceeași contradicție conceptuală (Peoples & Vaughan-Williams, 2010, pp. 4-6). Interesant este însă, că pe lângă (neo)realiștii care se încadrează în școala de gândire „tradiționalistă", aceeași autori au încadrat reprezentanții școlii liberale a teoriilor relațiilor internaționale în aceeași categorie a „tradiționaliștilor", având în vedere că „împărtășesc viziunea conform căreia securitatea este abordată în contextul unei agende militare" (Peoples & Vaughan-Williams, 2010, pp. 4-6). Pe de altă parte, criticii acestei concepții tradiționale sunt o comunitate cu un grad mai ridicat de eterogenitate și pot fi grupați cu ușurință în mai multe categorii: Școala Welsh (normativă), Școala de la Copenhaga (analitică) și Școala de la Paris (sociologică) (Peoples & Vaughan-Williams, 2010, pp. 9-10). Mai mult decât atât, Baylis identifică constructivismul ca o alternativă, pentru a explica modul în care securitatea este concepută: înțelesul său nu este conferit de o structură materială, ci este încastrată în cunoașterea comună a actorilor implicați, și derivă dintr-o interacțiune socială a înțelegerilor subiective (Baylis, p. 234) ale acestora. Alte critici aduse conceptului de securitate sunt generate de teoriile feministe, care aduc problema diferențelor dintre sexe în procesul de definire a securității, sau de teoriile post-moderniste, care alimentează dezbaterile existente referitoare la reconceptualizarea securității cu probleme noi, care au fost ignorate de tradiționaliști (Baylis, p. 236). În ultimul timp, Buzan și Hansen au catalogat diferitele interpretări ale conceptului de securitate în: constructivism convențional, ce se focusează asupra factorilor ideaționali precum cultură, credințe, norme; constructivism critic, ce adoptă metodologii narative și sociologice; Școala de la Copenhaga, ce promovează percepția constructivistă asupra securitizării; studii critice de securitate, bazate pe emancipare, ca element cheie; studii feministe de securitate, ce ridică problema diferențelor

dintre sexe; securitate umană, ce identifică ca principal referent al securității individul și nevoile acestuia; studii de pace, cu o abordare liberală menită să reducă uzul de forță și să plaseze securitatea individuală în raport de complementaritate față de securitatea statului; studii de securitate post-colonială, ce oferă înțelegere asupra teoriilor securității dintr-o perspectivă non-Occidentală; studii de securitate poststructuralistă, focusul trecând de la idei la discurs; studii strategice, ce prezintă perspectiva tradiționalistă asupra securității; și (neo)realism, adoptând o poziție similară studiilor strategice, dar orientată politic și raționalistă (Buzan & Hansen, 2009, pp. 35-38).

Reconceptualizarea securității a determinat formularea mai multor definiții ale termenului și delimitarea dimensiunilor implicite ale acestuia. Acest proces a dus la o compartimentalizare a securității, bazată pe valorile fundamentale de apărat și natura amenințărilor și potențialelor amenințări, a căror concretizare ar fi putut prejudicia starea de securitate. Între compartimentalizare și fragmentare nu există echivalență: majoritatea studiilor în domeniu afirmă pentru că securitatea este o entitate organică, a cărei diviziune este necesară pentru teoretizare sau elaborare de politici. Dimensiunea socială nu a fost întotdeauna o componentă individuală, fie pentru că era considerată o problemă intra-statală, în timp ce securitatea era percepută ca fiind o problemă inter-statală, fie pentru că era încorporată în alte dimensiuni ale securității, precum economic și/sau politic. Această ignorare benignă pare a fi paradoxală, având în vedere dezbaterile de la finalul Primului Război Mondial, care preced dezvoltările moderne și faptul că programe de protecție socială au fost implementate la nivel statal, ca urmare a proceselor internaționale și transnaționale derulate de Organizația Mondială a Muncii și de grupările sub-statale care au permis schimbul de cunoaștere dincolo de delimitările teritoriale. În acest context, nu putem afirma că procesele interne au fost nesemnificative, ci că acestea au fost stimulate și încurajate de Tratatele de Pace și de comunitățile epistemice din Paris și de cele ulterioare.

Într-o perspectivă considerată acum clasică, Wolfers propune o abordare duală a securității: în sens obiectiv, securitatea „măsoară absența amenințărilor la valorile fundamentale", și în sens subiectiv, evaluează „absența temerii că aceste valori vor fi atacate" (Wolfers, 1952, p. 485). Focusul pe care Wolfers îl pune asupra valorilor fundamentale este semnificativ în reconceptualizarea securității și lărgirea ariei de referință a acesteia, cu atât mai mult cu cât schimbarea focusului asupra diferitelor valori și implicit, asupra diferitelor amenințări permite o abordare multi-dimensională a securității, percepută nu doar la nivel național, ci și din perspectivă militară.

Ullman, de asemenea, pledează împotriva înțelegerii securității „exclusiv în termeni militari" (Ullman, 1983, p. 129). Modul în care corelează securitatea cu natura amenințărilor permite abordarea securității din punct de vedere social. Cuvintele lui Ullman sunt mai elocvente, având în vedere că acesta considera că amenințările degradau rapid și iminent „calitatea vieții populației unui stat" (Ullman, 1983, p. 133). De asemenea, este de menționat deplasarea atenției către securitatea individuală.

Buzan, unul dintre cei mai influenți cercetători din domeniul studiilor de securitate, a împărțit conceptul de securitate în cinci sectoare (militar, politic, economic, de mediu și societal), definind securitatea la modul general ca „libertate în fața amenințării" (Buzan, 1991, p. 32). Dimensiunea socială poate fi corelată cu dificultate cu sectoarele politic și economic, dar acest lucru poate fi parțial explicat de preferința lui Buzan pentru abordarea securității la nivel național: „securitatea este în primul rând despre soarta colectivităților umane, și în al doilea rând despre securitatea individuală. În sistemul internațional actual, unitatea de referință standard a securității este statul suveran" (Buzan, 1991, p. 32). Cu toate acestea, Buzan explică că sectorul social al securității, analizat la nivel individual, poate fi divizat într-o serie de factori (Buzan, 1983, p. 11) (viață, sănătate, status, bunăstare, libertate) care sunt „mai complicați, deseori contradictorii și supuși dezbaterii dintre evaluarea obiectivă și subiectivă a acestora." (Buzan, 1983, p. 11)

Depărtându-se de perspectiva realistă, stato-centristă a lui Buzan, Booth sugerează un concept interesant: emanciparea, definită ca „eliberarea oamenilor (ca indivizi și grupuri) de sub constrângerile fizice și umane care îi împiedică să își desfășoare activitățile după bunul plac" (Booth, 1991, p. 319). Focusul este, în mod evident, plasat asupra individului, care se deplasează spre centrul studiilor de securitate din această perspectivă critică. Inerent, sentimentul de securitate este îndeplinit nu doar prin protecția individului în fața amenințărilor de natură militară, dar și prin încurajarea dezvoltării domeniilor economic, social și de mediu, care îi pot influența bunăstarea. A fi securizat devine echivalent cu a fi emancipat ca individ: „securitatea și emanciparea sunt două fețe ale aceleiași monede" (Booth, 1991, p. 319).

Conceptul de securitate umană este probabil cel mai potrivit în discuția privind dimensiunea socială a securității. Securitatea umană nu este doar multidimensională (incluzând problemele sociale), dar identifică ca referent al securității individul și comunitatea: în acest fel, individul devine obiectivul final al securității, în timp ce statul se transformă în mijloc. Această concepție a securității implică în general trei semnificații: că vizează protejarea și promovarea drepturilor fundamentale ale omului la „viață,

libertate şi căutarea fericirii"; un înţeles umanitar, care face referire în principal la consecinţele pe care conflictul le are asupra vieţii individului; şi în final, o semnificaţie lărgită, cu o puternică componentă de justiţie socială, ce se ocupă cu probleme de natură „economică, de mediu, socială şi cu alte forme de ameninţare la adresa bunăstării individuale" (Hampson, 2008, pp. 230-231), promovată în general la nivelul Naţiunilor Unite prin Programul de Dezvoltare (UNDP). UNDP a ridicat prima provocare viziunii tradiţionaliste asupra securităţii în 1993, când a afirmat „necesitatea schimbării de la o abordare exclusiv naţională, stato-centrică la una individuală, de la securitate prin înarmare la securitate prin dezvoltare, de la securitizarea teritorială la cea a hranei, forţei de muncă şi mediului" (Human Development Report 1993, p. 2). Un an mai târziu, UNDP a definit conceptul în funcţie de şapte elemente: securitate economică (împotriva pauperităţii), securitate alimentară (acces la hrană), securitate sanitară (asigurare medicală), securitatea mediului (protecţie împotriva riscurilor ecologice), securitate personală (împotriva violenţei fizice), securitatea comunităţii (protecţia valorilor culturale şi tradiţiilor), securitate politică (protecţia drepturilor civile şi politice) (Human Development Report 1993, pp. 24-33). Securitatea umană a devenit un laitmotiv în abordarea ONU de-a lungul timpului. De exemplu, Kofi Annan, Secretarul General ONU a promovat aceeaşi idee: „securitatea umană nu mai poate înţeleasă în termeni exclusiv militari, ci mai degrabă, încastrează elemente ale dezvoltării economice, justiţiei sociale, protecţiei de mediu, democratizării, dezarmării şi respectului pentru drepturile omului şi pentru lege" (Annan, 1999, p. 15). Deşi prea amplu şi lipsit de claritate, conceptul de securitate umană permite conturarea unei ramuri a studiilor de securitate (Paris, 2001, pp. 87-102), care explică securitatea atât în termeni cantitativi, „satisfacerea nevoilor primare materiale, esenţiale pentru supravieţuirea individului, precum accesul la hrană, adăpost, educaţie şi servicii de sănătate" (Thomas, 2000, pp. 6-7); dar şi în termeni calitativi, „respectarea demnităţii umane, care încorporează autonomia personală, controlul asupra deciziilor proprii şi implicarea neîngrădită în comunitate" (Thomas, 2000, pp. 6-7).

Această abordare „pull", de la nivel internaţional, dublată de o abordare „push", a societăţii civile şi mediului academic, a reuşit să ajungă la nivel statal, cele mai naţionale strategii de securitate din lumea democratică referindu-se fie la probleme aferente dimensiunii sociale a securităţii sau tratându-le în mod explicit. Înainte această dimensiune era neglijată, prin prisma perceperii securităţii ca fiind o problemă inter-statală, în timp ce problemele intra-statale intrau în sfera politicilor interne. În această privinţă, „securitatea socială a fost definită ca securitate internă. Funcţia sa

esențială este aceea de a asigura puterea economică și politică a guvernului de drept sau supraviețuirea sistemului social și a unui nivel adecvat de securitate publică" (Balázs, 1985, p. 146). Mai mult decât atât, securitatea socială a fost conectată din ce în ce mai puternic de justiția socială, ca un constituent al politicilor sociale, care abordează de obicei probleme de șomaj, condiții de muncă, pensii etc. (Kaufmann, 2013, p. 98).

Progresismul american: o abordare succintă

După perioada de reconstrucție ce a succedat Războiul Civil, America a experimentat o serie de transformări care au devenit cunoscute sub numele de „Epoca de Aur". Sub aspectul înșelător al creșterii economice, imigrării masive, industrializării, progresului tehnologic și urbanizării, s-a creat o nouă societate americană, în care mediile politic și social erau puternic alterate. Marile afaceri dictau cursul vieții economice și financiare: așa-numiții „căpitani ai industriei", magnații corporatiști și de pe Wall Street – Rockefeller, Carnegie, Pierpont Morgan, Vanderbilt – monopolizau piața. Până la finalul secolului 19, 1% din populația americană deținea aproximativ 90% din banii aflați în circulație pe tot teritoriul Statelor Unite (McNeese, 2010, p. 48) și „bogații deveneau mult mai bogați decât majoritatea" (Nugent, 2010, p. 6). În același timp, corupția cuprinsese mediile politic și administrativ și o mare parte din activitate „funcționa în baza unor principii clientelare" (McNeese, 2010, p. 57). În anii 1880, jumătate din slujbele federale, care nu necesitau organizarea de alegeri, au fost oferite drept recompensă celor care au votat pentru partidele politice câștigătoare (McNeese, 2010, p. 57). Mai mult decât atât, aceste mașinării politice, așa cum au devenit cunoscute, și liderii acestora, au fost alterate de corupția existentă în mediul de afaceri, neopunându-se „mișcării de fuzionare" a corporațiilor mari; de fapt, acest fenomen era considerat unul normal: „oameni onorabili nu au perceput nici o problemă în acceptarea de recompense financiare, daruri, comisioane sau onorarii din partea afacerilor și oamenilor de afaceri cu care au colaborat" (Jaycox, 2005, p. 78). În consecință, pauperitatea a devenit o caracteristică a timpului: condițiile de trai erau îngrozitoare și problemele de muncă deveneau un punct stringent pe agenda politică. Dimensiunile sociale și politice ale vieții americane nu reușeau să se mențină într-o concordanță relativă cu dinamica economiei. Un profund sentiment de nedreptate făcea ravagii în societatea americană (Nugent, 2010, p. 7). Societatea era divizată din punct de vedere social: „capitaliști versus muncitori, interesele (n.b. celor privilegiați) versus ale oamenilor" (Nugent, 2010, p. 11).

În mijlocul Depresiunii Lungi (1873-1896), condițiile sociale s-au înrăutățit și, ca urmare, greve violente au cuprins orașele, fiind necesare sute de trupe de stat și federale pentru a reprima violențele crescânde. Exemple relevante în acest sens sunt Marea Grevă Feroviară (1877), Revolta de Haymarket (1886), Greva Homestead (1892), Greva Pullman (1894) (McNeese, 2010, p. 49). În 1893, în punctul culminant al depresiunii, când bursa de valori a căzut, 500 de bănci și 15 000 de afaceri au fost declarate falimentare, augmentând rata crescândă a șomajului (Jaycox, 2005, p. 39). Sporul natural, deși pozitiv, nu reprezenta un atu pentru mediul social: fermierii era strămutați, din cauza deflației prețurilor din agricultură, în timp ce milioane de migranți continuau să aleagă Statele Unite ca destinație – între 1871 și 1914, 25 de milioane de migranți au sosit pe teritoriul american (Link & Link, 2012, p. 6). Toți au contribuit la suprapopularea orașelor: locuințele erau asigurate în imobile cu condiții precare, a căror aglomerare determina extinderea cartierelor sărace; facilitățile sanitare nu reușeau să îndeplinească cerințele societății, întrucât „liniile de colectare de deșeuri erau puține și extrem de încărcate", „pompierii și forțele de poliție și de ordine publică nu reușeau să facă față, școlile erau inundate, și curățenia pe străzi era inexistentă" (Jaycox, 2005, p. 6). În aceste condiții, se impunea necesitatea unei schimbări sociale.

În contextul crizei, la finalul secolului 19 și începutul secolului 20, a fost inițiat un proces eterogen, dar consistent de polarizare a opiniei publice privind nevoia de reformare. Curentul progresist, așa cum urma să fie numit mai târziu, a dorit să „identifice și apoi să remedieze problemele inerente procesului de industrializare și extindere a societății urbane" (Pastorello, 2014, p. 7). Reprezentanții progresismului erau „lideri religioși, oameni de afaceri, lideri civili, sufragiști, afro-americani, promotori ai drepturilor civile, membri ai sindicatului, nativiști, imigranți, muncitori, fermieri și politicieni" (Pastorello, 2014, p. 12), care, în ciuda absenței unei organizări formale, împărtășeau viziunea conform căreia statul trebuia să se implice într-o anumită măsură în viața socială pentru a rezolva problemele sociale, economice și politice (Pastorello, 2014, p. 8). Mai mult decât atât, și-au investit încrederea în știință și în expertiza necesară reformării, fie că proveneau din mediul academic – în special studii sociale – sau prin educarea elitelor politice și administrative (Pastorello, 2014, p. 7). Progresiștii erau „uniți de o teamă comună că industrialismul și noul sistem economic ar putea afecta structura socială și politică" (Link & Link, 2012, p. 8). Conștienți de diviziunea socială generată de apariția unui capitalism necontrolat, progresiștii au căutat să ușureze

„consecințele unei societăți industriale resimțite de imigranți, clasa muncitoare și în special, copiii" (Link & Link, 2012, p. 8).

Ca fenomen de tipul grassroots, ajuns într-o primă etapă la executivul local și mediul legislativ, extins ulterior la nivel statal și federal, progresismul și-a concentrat eforturile în încercarea de a „atenua disfuncțiile, corupția, injustiția socială și suferința umană inerente dezvoltării industriale rapide, urbanizării și instituirii unui nou mod de viață" (Jaycox, 2005, p. viii). Având ca obiectiv revitalizarea democrației și implementarea unui sistem social corect, progresiștii doreau „restructurarea instituțiilor sociale și politice […], dorința de reformă devenind o forță motrice" (Link & Link, 2012, p. 9). Au proiectat soluții la disfuncțiile sociale și au acordat atenție specială „problemelor crescânde din domeniul sanitar", inerente unui proces de industrializare și urbanizare, adresând în același timp probleme de muncă, solicitând coduri de locuințe și întreprinderi, implementarea măsurilor sanitare, reformarea sistemului educațional și distribuția echitabilă a taxelor (Pastorello, 2014, p. 197). Intervenția guvernamentală a fost completată de activismul civil: un număr semnificativ de organizații non-guvernamentale, ce acționau sporadic ca organizații cvasi-guvernamentale, și societatea civilă au promovat obiective precum respectarea drepturilor muncitorilor și imigranților, drepturilor civile, acordarea dreptului de vot femeilor, interzicerea muncii copiilor, creșterea condițiilor de trai, implementarea unui sistem sanitar adecvat și chiar pacea mondială (Pastorello, 2014, p. 200). În contradicție cu europenii, „americanii s-au bazat pe privatizare, voluntariat și bunăstarea generată de capitalism" pentru a produce justiție socială (Pastorello, 2014, p. 204).

Printre factorii favorizatori extinderii ideilor și acțiunilor progresiste se numără activitatea întreprinsă de jurnaliștii de investigație (muckrakers), care au asigurat acoperirea mediatică asupra unor aspecte legate de condițiile de trai și de muncă, munca minorilor, inegalitatea socială și corupția magnaților; evangheliști sociali care au expus păcatele societății industriale urbane și au promovat ideea de schimbare urmând doctrina creștină; activiști civici care au încurajat extinderea reformelor din domeniul sanitar, al asigurărilor sociale pe durata maternității, care au solicitat condiții mai bune de muncă, nivel de educație mai ridicat, implementarea unor cursuri de cetățenie și engleză, organizarea muncii și chiar inițierea unor campanii de educație sexuală; experți care și-au oferit ajutorul în procesul de profesionalizare a medicinei, dreptului, ingineriei și mediului academic; și, în final, membrilor de sindicat care au luptat pentru respectarea drepturilor de muncă și fermierilor, care s-au organizat în partide populiste cerând reforme agrare (Pastorello, 2014, p. 57-103). Acțiunile comune și concentrate ale acestora au avut un impact semnificativ asupra

decizionalilor politici şi legislativi. În final, progresiştii au intrat în politică ca o mişcare bi-partizană, şi mulţi politicieni au devenit promotori ai spiritului progresist. O listă incompletă a acestora îi enumeră pe primarii Hazen Pingree (Detroit), Tom Johnson (Cleveland); guvernatorii Robert LaFollette (Wisconsin), Hiram Johnson (California); congressmenii William Jennings Bryan (Nebraska), Fiorello LaGuardia (New York); secretarul de stat Elihu Root, Şeful Justiţiei Louis Brandeis; preşedinţii americani Theodore Roosevelt şi Woodrow Wilson. Aceştia au propus măsuri legislative focusate pe probleme sociale, economice şi politice, căutând să asigure un nivel crescut de bunăstare, securitate şi democraţie şi să răspundă nevoilor cetăţeanului american de rând. Dintre măsurile propuse şi implementate, menţionăm stabilirea planurilor de management, la nivel de oraş, adoptarea votului secret şi referendumului la nivel de stat, instituirea obligaţiei de a eticheta ingredientele alimentelor comercializate, de a derula inspecţii în fabricile de procesare a cărnii, instituirea Actului Hepburn (este împuternicită Comisia Interstatală de Comerţ să stabilească taxele de drum), Actului Underwood-Simmons (reducere a tarifului), Actului Glass-Owen (înfiinţarea Rezervei Federale, care plasa sectorul bancar sub control guvernamental), Actele Antitrust Sherman şi Clayton (reduc, şi mai târziu, scot în afara legii monopolul, cunoscute şi sub numele de „Labor Magna Charta"), la nivel federal. În final, progresiştii au făcut următoarele amendamente Constituţiei Statelor Unite: 16 (oferă Congresului prerogativul de colectare a taxei pe venit), 17 (impune alegerea directă a senatorilor Statelor Unite, reducând influenţa structurilor politice), 18 (interzice alcoolul) şi 19 (acordă femeilor dreptul de vot).

În scopul asumat al prezentei lucrări, o atenţie deosebită se acordă activităţii derulate de Woodrow Wilson, preşedintele american care a adus ideile progresiste pe agenda internaţională. Impactul contribuţiei lui Wilson a fost atât de mare în planul relaţiilor internaţionale, încât a dobândit în timp statusul unei şcoli de gândire, primind sufixul –ism. Cu toate acestea, wilsonianismul este mai mult decât o ideologie aplicabilă politicii externe şi trebuie abordată în contextul curentului progresist care a creat-o. În această privinţă, Scott Berg explică comportamentul politic al lui Wilson, care a fost evident progresist, atât pe durata mandatului său de guvernator al New Jersey, când a eliberat un stat etichetat „părintele corporaţiilor" de „tirania intereselor private" şi a abordat problema condiţiilor de muncă, dar şi în cadrul platformei electorale, care i-a adus primul mandat la Casa Albă – „Noua Libertate", orientată către măsuri de creştere a democraţiei, a justiţiei sociale şi echităţii economice (Scott, 2013). De-a lungul mandatelor sale, a luptat împotriva politicilor tarifare, care nu respectau principiile juste de taxare şi care

transformau guvernul într-un instrument al intereselor companiilor private, împotriva sistemului bancar care discrimina creditele în detrimentul capitalului şi împotriva sistemului industrial care limita libertăţile şi oportunităţile pe piaţa de muncă. Pe de altă parte, a susţinut nevoia de eficientizare a cadrului legal din domeniul sanitar, al asigurărilor sociale şi condiţiilor de muncă, vizând astfel asigurarea egalităţii sociale, în special pe piaţa de muncă a femeilor şi copiilor (Scott, 2013). Pestritto a plasat activitatea de reconceptualizare şi reformare a Americii derulate de Woodrow Wilson în conexiune directă cu evoluţia şi formaţia sa ca politician liberal progresist (Pestritto, 2005). Mai mult decât atât, Gottfried a examinat „moştenirea" lăsată de Wilson, ajungând la concluzia că acesta dorea emulaţia reformelor interne la nivel global (Gottfried, 1990, pp. 117-126). Comportamentele politice ale lui Wilson şi ale celor ce au ales să îl susţină la Conferinţa de Pace de la Paris pot fi circumscrise perspectivei progresiste, prin care s-au promovat politici şi măsuri de creştere a incluziunii sociale la nivelul celor patru gardieni şi la nivel european pe parcursul negocierilor de pace.

Progresismul american la Paris: securitatea socială şi naşterea OIM

Renumitele 14 puncte, care au reprezentat cadrul negocierilor de pace de la Paris, au ilustrat versiunea wilsoniană a unui document cu adevărat progresist. În planul economic şi politic, promovarea comerţului liber, plasarea focusul asupra opiniei publice, garantarea dreptului la auto-determinare, ca expresie democratică a voinţei guvernaţilor şi înfiinţarea Ligii Naţiunilor, au fost inspirate de viziunile progresiste şi de încrederea investită în rolul guvernului şi formulate ca atare. Referitor la problemele sociale şi în special, la promovarea ideii că securitatea trebuie abordată dintr-o perspectivă multidimensională, influenţa progresiştilor a fost vizibilă prin rolul pe care America l-a avut în soluţionarea problemelor conexe pieţei şi condiţiilor de muncă. În această privinţă, alături de progresiştii numiţi de Wilson în Comisia Americană de Negociere a Păcii, Samuel Gompers a avut un rol important. Ca lider al Federaţiei Americane de Muncă (American Federation of Labor, AFL), o organizaţie a cărei agendă avea influenţe progresiste, Gompers a fost numit de preşedintele Statelor Unite ca membru al Consiliului de Apărare Naţională şi însărcinat cu asigurarea sprijinului pieţei de muncă în eforturile de război. Din această poziţie, a lucrat îndeaproape cu Wilson pentru elaborarea unei politici a muncii care să ofere sprijin guvernamental sindicatelor independente. Ca urmare a unei colaborări fructuoase, Gompers a fost nominalizat să participe la Conferinţa de Pace

în calitate de reprezentant SUA al Comisiei de Legislație Internațională a Muncii. Mai mult, a fost numit moderator al comisiei.

Cooperarea dintre guvern și sindicate (în special AFL) „au determinat o înflorire a ideilor progresiste": o coordonare centralizată a producției industriale fără precedent, modernizarea sistemului național de transport, o creștere a salariilor, stabilirea obligațiunile de război și noilor taxe, pentru a asigura resursele financiare necesare derulării războiului (Knock, 1992, pp. 130-131). Simultan, guvernul federal a recunoscut pentru prima data dreptul sindicatelor de a se organiza și negocia colectiv (Knock, 1992, p. 131). Reformele sociale au depășit până și cele mai optimiste așteptări: un salariu minim și 8 ore de muncă pe zi fuseseră instituite în majoritatea industriilor, în timp ce disputele circumscrise acestui domeniu erau finalizate în favoarea muncitorilor (Knock, 1992, p. 131).

Wilson a mers chiar mai departe, sprijinind includerea unui sector dedicat muncii în Acordul Ligii Națiunilor. În Europa, a menținut ideea conform căreia „multe dintre ameliorările condițiilor de muncă pot fi efectuate în cadrul conferințelor și discuțiilor [...] aducând un nivel crescut de utilitate în Biroul Muncii, care urma să fie stabilit de către Ligă. Munca desfășurată de bărbați, femei și copii a rămas ascunsă în fundal de-a lungul timpului [...], obiectivele politicienilor fiind legate de acțiuni structurale și de tranzacții ample de comerț și finanțe" (Powell & Hodgins, 1919, p. 165). Adnotările sale personale pe textul Acordului, numit Primul și Al Doilea Draft de la Paris, a impus ca obligație pentru toate părțile semnatare să „stabilească și să mențină ore juste și condiții umane de muncă" și stabilirea unui set de drepturi de bază pentru muncitori la nivel global (Knock, 1992, pp. 205-207).

În ceea ce privește cooperarea dintre Gompers și AFL, aceștia au solicitat, cu mult timp înainte de sfârșitul războiului și într-o perioadă în care Statele Unite ocupau încă o poziție de neutralitate (1914), ca „mișcările sindicale internaționale să aibă un cuvânt de spus în restructurarea post-război", solicitând așadar organizarea unei conferințe paralele (Tosstorff, 2005, p. 402). Mai târziu, Gompers a admis că „Munca americană nu a părăsit Conferința de Pace de la Paris cu toate completările pe care acesta le-a perceput necesare, ci mai degrabă cu tot ceea ce a putut să obțină în urma negocierilor" (Gompers, 1921, p. 319). A explicat acest fapt prin prisma intervențiilor egoiste ale conservatorilor și socialiștilor radicali ce făceau parte din Comisie, o mare parte din ei nefiind reprezentanți ai pieței de muncă, ci ai partidelor politice. Acesta este motivul pentru care Gompers a considerat „concursul de reacție, neînțelegere, încăpățânare și nebunie" ca fiind cel mai dificil din viața sa (Gompers, 1921, p. 323). Cu toate acestea,

rezultatul final, secţiunea tratatului dedicată muncii, aşa cum a fost ghidată de „gândirea americană" şi comparaţia dintre versiunea agreată cu ciorna redactată de delegaţia americană i-au oferit un sentiment de satisfacţie (Gompers, 1921, pp. 328-329). În acelaşi timp, telegramele transmise către şi de la Preşedintele Statelor Unite, prin Departamentul de Stat, au relevat angajamentul lui Wilson faţă de abordarea justiţiei sociale în textul Acordului (Gompers, 1921, pp. 330-3331).

Între membrii Comisiei existau diferenţe relative de părere, având în vedere experienţele si filosofiile diferite. Spre deosebire de Gompers, cei trei lideri europeni, Vandervelde (Belgia), Thomas (Franţa) şi Henderson (Regatul Unit al Marii Britanii), erau afiliaţi partidelor socialist şi al muncii. Ca atare, reprezentau interesele politice ale acestora şi doreau să le transpună în cadrul Conferinţei, în timp ce americanii doreau o agendă non-politizată (Van Daele, 2005, p. 441). Europenii erau de asemenea dispuşi să încredinţeze guvernelor şi administraţiilor sarcina de a creşte nivelul de bunăstare socială, pornind de la premisa că toate deciziile Conferinţei urmau a fi implementate de guverne (Van Daele, 2005, p. 445). Aceasta era una dintre cele mai clare distincţii dintre europeni şi Gompers, care se axa pe privatizare.

Mai mulţi autori au încercat să determine cauzele şi factorii favorizanţi creării Organizaţiei Internaţionale a Muncii. Shotwell, unul dintre liderii delegaţiei Statelor Unite, atribuie aceste elemente liderilor statelor şi/sau guvernelor pe care le reprezintă (Tosstorff, 2005, p. 400). Van Daele identifică membrii partidelor politice şi academicienii preocupaţi cu problemele sociale; el prezintă explicit rolul comunităţilor epistemice, într-un sens mai restrâns decât al lui Haas, şi anume că politicienii şi reformiştii sociali din mediul academic au format o comunitate cu mult timp înainte de Conferinţa de Pace (Van Daele, 2005). Tosstorff schimbă focusul spre deja existenta mişcare internaţională de sindicat şi spre acţiunile anterioare derulate de aceasta – organizarea de conferinţe şi întâlniri, inclusiv Conferinţa de la Berna, ce a avut loc simultan cu Conferinţa de Pace (Tosstorff, 2005). Prezenta lucrare abordează problema într-o manieră distinctă: se axează asupra a ceea ce a fost obţinut în mod real din perspectiva studiilor de securitate şi consideră toate părţile menţionate mai sus ca şi constituenţi ai unei comunităţi epistemice, a cărei activitate şi efort a făcut posibilă înfiinţarea Organizaţiei Internaţionale a Muncii şi adăugarea dimensiunii sociale la conceptul de securitate. Din această perspectivă, elementele comune cântăresc mai mult decât contradicţiile de viziune, iar rezultatul final nu s-ar fi putut concretiza în absenţa acestei combinaţii de factori: fondul de cunoaştere existent, transferul de informaţii prin intermediul mişcărilor sindicale şi voinţa factorilor de decizie.

În această privință, următorul preambul, Partea XIII a Tratatului de la Versailles, a fost citit și adoptat în sesiunea plenară a Conferinței de Pace: „Liga Națiunilor are ca obiectiv primordial pacea universală, și o asemenea pace nu poate fi obținută decât dacă este bazată pe justiție socială" (ILO Official Bulletin, vol. I, 1923, p. 332). Conexiunea dintre cele două dimensiuni nu ar fi putut fi exprimată mai clar: problemele sociale sunt parte integrată a securității, având în vedere că „injustiția, greutățile și lipsurile sociale" produc instabilitate și amenință pacea mondială. Măsurile necesare sunt specificate și corelate cu securitatea socială: adaptarea la ore de muncă standard și aprovizionarea forței de muncă, prevenirea șomajului, asigurarea salariilor adecvate, asigurărilor de sănătate, protecția muncii și pensiilor, organizarea educației vocaționale și tehnice, precum și respectarea libertății asociațiilor (ILO Official Bulletin, vol. I, 1923, p. 332). Mai mult decât atât, părțile semnatare au subliniat importanța bunăstării muncitorilor, în sensul cel mai larg cu putință; intelectuală, morală, fizică și a statusului acestora: „nu doar un instrument al comerțului" (ILO Official Bulletin, vol. I, 1923, p. 332). Principiile care au conturat discuțiile și potențialele adaptări ale cadrului Organizației Internaționale a Muncii sunt stipulate după cum urmează: (1) munca nu este un bun al comerțului; (2) atât angajații, cât și angajatorii au dreptul de a se asocia; (3) salariile ar trebui să asigure un trai decent; (4) ziua de muncă este stabilită la 8 ore, iar saptămâna la 48; (5) este necesară o zi liberă pe săptămână, duminica de câte ori este posibil; (6) este interzisă munca copiilor, iar munca tinerilor trebuie plasată sub un control strict astfel încât să permită acestora dezvoltarea educațională și fizică; (7) bărbații și femeile sunt plătiți la fel pentru aceeași categorie de activitate derulată; (8) migranții și nativii vor beneficia de tratamente nediferențiate pe piața de muncă; (9) este recomandată implementarea unui sistem de monitorizare a funcționării planurilor de protecție socială (ILO Official Bulletin, vol. I, 1923, pp. 345-347). Enumerarea acestor principii capătă relevanță în contextul prezentei lucrări, întrucât acestea au constituit baza și cadrul de inițiere a unui sistem de protecție și justiție socială și a elaborării legislației aferente într-un număr mare de state, inclusiv România. Consecințele au fost profunde și nu au fost resimțite exclusiv la nivel conceptual, ci și factual.

Considerații finale

Prezenta lucrare a susținut rolul pe care comunitatea epistemică l-a avut, în particular progresimul american, în adăugarea dimensiunii sociale la conceptul de securitate individuală, națională și internațională. „Libertate din dorință" și „libertate din frică" într-o accepțiune a conceptului de

securitate de aproape acum un secol, în cadrul contextului mai amplu al Ligii Naţiunilor, precursorul Naţiunilor Unite, prin intermediul Organizaţiei Internaţionale a Muncii. Nevoile sociale au fost rafinate, sau chiar schimbate, în ultimele decenii, dar încă joacă un rol important în sectorul social, în special când este plasat în corelare cu mediul economic şi politic. Grecia este un exemplu elocvent.

Competiţia dintre politicieni, membrii grupurilor sindicale, reprezentanţii mediului academic şi activişti au produs un rezultat care a indus schimbări sociale profunde la nivelul comunităţilor umane. Este aproape un truism că istoria se repetă, dar similaritățile sunt frapante. Până la finalul anilor 1800, economii din diferite zone ale globului se reorientau dinspre agricultură înspre zona industrială, la nivelul societăţii actuale existând indicii de trecere către era post-industrială. Fluxurile migraţionale au avut şi atunci, ca şi acum, un impact semnificativ asupra dinamicii inter şi intra-statale. Rolul statului a fost reconceptualizat în timpul crizei economice, mediul economic global actual fiind marcat de crize economice şi financiare. Rata crescândă a şomajului este o altă similitudine a societăţii contemporane cu cea de la final de secol 19. Sistemul politic din spaţiul intracomunitar este examinat cu atenţie în termeni de natura sistemului şi extinderea sa democratică. Nevoia de progres(ism) este o realitate a mediului actual, idee întărită de discursul politic american.

De asemenea, la momentul actual conceptul de securitate este regândit. Având în vedere ameninţările induse de securitizare, aşa cum este sugerat de Şcoala de la Copenhaga, există o multitudine de provocări când discutăm despre proiectarea unor strategii de securitate eficiente. Cu toate acestea, procesul de reconceptualizare este unul profund şi extins. În era globalizării post-moderne, când teritorialitatea a obţinut un status diferit, problemele sociale nu mai pot fi gestionate dintr-o perspectivă exclusiv intrastatală. Eforturile neterminate sau compromise de la Versailles ar trebui luate în considerare. Avem o societate civilă mai puternică şi un mediu academic profesionist, dar cine va ocupa rolul lui Wilson sau al lui Lloyd George, cine vor fi viitori politicieni capabili să integreze toate forţele creative şi constructive pentru a planifica şi acţiona în contextul diferenţelor culturale şi de interese?

Mulţumiri:

Această lucrare este realizată sub egida Institutului pentru Cercetarea Calităţii Vieţii, Academia Română, ca parte a proiectului cofinanţat din Fondul Social European prin Programul Operaţional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, „Pluri şi interdisciplinaritate în programe doctorale şi postdoctorale", POSDRU/159/1.5/S/141086.

Referințe bibliografice:

1. Annan, Kofi, (1999). *Towords a Culture of Peace,* in Mayor, Federico (ed.), *Letters to Future Generations*, Paris: UNESCO Publishing.
2. Balázs, József, (1985). A Note on the Interpretation of Security, in *Development and Peace*, no. 6.
3. Baldwin, David A. (1997). The Concept of Security, în *Review of International Studies*, vol. 23, no. 1.
4. Baylis, John, (2008). *International and Global Security*, in Baylis, John, Smith, Steve, Owens, Patricia (eds.) (2008). *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations (4th edition*), Oxford: Oxford University Press.
5. Booth, Ken, (1991). Security and Emancipation, în *Review of International Studies*, vol. 17, no. 4.
6. Macmillan, Margaret, (2003). *Paris 1919. Six Months that Changed the World*, New York: Random House.
7. Read, Antony, (2008) *The World on Fire: 1919 and the Battle with Bolshevism*, New York: W.W. Norton & Company.
8. Haas, Peter M., (1992). Epistemic Communities and International Policy Coordination, în *International Organization*, vol. 46, no. 1.
9. Wolfers, Arnold, (1952). National Security as an Ambiguous Symbol, in *Political Science Quarterly*, vol. 67, no. 4.
10. Buzan, Barry (1983). People, States, and Fear. The National Security Problem in International Relations, Brighton: Wheatsheaf Books, a member of the Harvester Press Group.
11. Buzan, Barry, Wæver, Ole, De Wilde, Jaap, (1998). *Security. A New Framework for Analysis*, London: Lynne Rienner Publishers.
12. Peoples, Columba, Vaughan-Williams, Nick (2010). *Critical Security Studies. An Introduction*, New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
13. Buzan, Barry, Hansen, Lene (2009). *The Evolution of International Security Studies*, Cambridge: Cambridge University Press.
14. Buzan, Barry, (1991). *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War*, London: Harvester Wheatsheaf.
15. Hampson, Fen Osler (2008) *Human Security*, în Williams, Paul D. (ed.), (2008). *Security Studies. An Introduction*, New York: Routledge, pp. 230-231.
16. Human Development Report (1993), United Nations Development Program, disponibil la http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/222/hdr_1993_en_complete_nostats.pdf, accesat la 01.06.2015.
17. Human Development Report (1994), United Nations Development Program, disponibil la http://hdr. Undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf, accesat la 01.06.2015.
18. Jaycox, Faith (2005). *The progressive era, facts on file*, New York.
19. Paris, Roland, (2001). Human security: paradigm shift or hot air?, în *International Security*, vol. 26, no. 2, pp. 87-102.

20. Thomas, Caroline (2000). *Global governance, development and human security*, Londra: Pluto Press.
21. Kaufmann, Franz-Xaver. (2013). Thinking about social policy. The german tradition, Berlin: Springer.
22. McNeese, Tim (2010). *The gilded age and progressivism. 1891-1923*, New York: Chelsea House, An imprint of infobase publishing.
23. Nugent, Walter (2010). *Progressivism. A very short introduction*, New York: oxford University Press.
24. Link, William A., Link Susannah J. (2012). *The gilded age and progressive era*, Wiley Blackwell, Malden.
25. Pastorello, Karen (2014). *The progressives. Activism and reform in american society, 1893-1917*, Wiley Blackwell, Malden, 2014.
26. Scott Berg, Andrew (2013). *Wilson, putnam's sons*, New York.
27. Pestritto, Ronald (2005). *Woodrow wilson and the roots of modern liberalism (american intellectual culture)*, Rowman & Littlefield, Lanham.
28. Gottfried, Paul (1990). *Wilsonianism: the legacy that won't die*, in *Journal of Libertarian Studies*, vol. Ix, no. 2, pp. 117-126.
29. Knock, Thomas J. (1992). *To end all wars. Woodrow wilson and the quest for a new world order*, Princeton: Princeton University Press.
30. Powell, Lyman P. , Hodgins, Fred B. (eds.) (1919). *America and the League of Nations. Addresses in Europe, Woodrow Wilson*, Chicago: Rand Mcnally and Co.
31. Tosstorff, Reiner, (2005). The international trade-union movement and the founding of the international labour organization, in *International Review of Social History*, no. 50.
32. Gompers, Samuel, (1921) The labor clauses of the treaty", in House, Edward Mandell, Seymour, Charles (eds.) (1921). *What really happened at paris. The story of the peace conference, 1918-1919, by american delegates*, New York: Charles Scribner's Sons, 1921.
33. Van Daele, Jasmien (2005). Engineering social peace: networks, ideas, and the founding of the international labour organization, in *International Review of Social History*, no. 50.
34. International Labor Office, *Official Bulletin*, (1923). vol. I, april 1919 – august 1920, Geneva.
35. Ullman, Richard (1983) Redefining Security, în *International Security*, vol. 8, no. 1.

MEDIUL INTERNAȚIONAL DE SECURITATE

PROBLEMA AFGANĂ ÎN CONTEXT REGIONAL. REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE

Veronica MIHALACHE*

Abstract:
We aim to analyze a space relevant from a geopolitical, geostrategic and geo-economic point of view, where important global actors, in terms of social and security issues, are even in partnership or in competition. Many relevant actors of international system militate for the establishment of a stability climate and a joint agenda for solving any potential issue that may occur. Such an example is the joint action against social and security risks, generated by the uncontrolled movements of Afghans in the region.
Keywords: *Afghanistan, Central Asia, NATO, Shanghai Cooperation Organization.*

Introducere

Nu puține sunt studiile și analizele de specialitate care evocă, minuțios și bine articulat, evoluția societății afgane de-a lungul timpului, influențele străine și intervențiile din afară, șirul nesfârșit de revolte și războaie și, mai ales, importanța strategică a Afganistanului[1] în Asia Centrală (Frunzulică, 2013). Reperele esențiale ale existenței sale moderne, precum „Marele Joc"[2] din secolul al XIX-lea, abolirea monarhiei și lovitura de stat comunistă,

*Conferențiar universitar doctor, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul", veramihalache@yahoo.com

[1] „Țara afganilor", denumire folosită pentru prima oară, în 1801, de către englezii din India, ai cărei cei mai vechi locuitori sunt etnicii pașteni (considerați afganii tipici), reprezentând 42% din populație și, din punct de vedere etnogenetic, fiind o ramură a iranienilor din est care numără peste 43 de milioane de oameni, fapt care-i face cel mai mare grup etnic distinct din întreaga lume (14 milioane în Afganistan, restul în Pakistan). Trăiesc organizați în 60 de triburi, împărțite la rândul lor în 400 de subclanuri, fiind cu toții musulmani sunniți.

[2] Termen folosit pentru a descrie strategiile și conflictul dintre cele două imperii, britanic și țarist, pentru supremație în Asia Centrală. Îi este atribuit lui Albert Conolly (1807-1842), un ofițer englez de intelligence din corpul de cavalerie ușoară din Bengal, în cadrul Companiei Britanice a Indiei de Est.

ocupația sovietică, regimul taliban și intervenția coaliției internaționale în 2001, cu scopul de a-i înlătura pe talibani de la putere, relevă, o dată în plus, importanța deosebită geostrategică a acestui spațiu ce conectează Orientul Mijlociu cu Asia Centrală și subcontinentul indian. În general, din cauza acțiunilor militare îndelungate, Afganistanul este în prezent și, din păcate, va continua să fie o sursă de amenințări și pericole, care evidențiază faptul că acțiunile standard militare și economice nu sunt eficiente pentru rezolvarea situației. Problema afgană se regăsește pe agendele politice ale celor mai importanți actori statali și nestatali, fiind gândite strategii viabile de reconstrucție intensivă a statului și transformarea sa într-un stat independent și puternic. Este nevoie de elaborarea și aplicarea unor abordări noi, complexe și eficiente în sferele umanitară, politică și social-economică, care să contribuie la rezolvarea problemei privind construirea și consolidarea statului afgan. Sunt necesare abordări și metode de dezvoltare noi care să-i permită Afganistanului să obțină independența, să-și reconstruiască statalitatea, să realizeze trecerea de la o societate și economie distruse, influențate de economia bazată pe traficul de droguri, care constituie mai mult de o jumătate din PIB-ul țării, la o societate înfloritoare și consolidată. Este o opțiune, alături de altele care propun neamestecul în situația din Afganistan și limitarea la acțiuni separate de acordare de ajutor umanitar și realizare de proiecte de importanță simbolică, ori susținerea divizării Afganistanului în două state – nordic și sudic – urmând granițele care delimitează diferite comunități etnice, alături de etnicii paștuni trăiesc tadjici, uzbeci, turkmeni, beluci, aimaci, mongoli hazara și alte minorități.

Factori de influență în Afganistan

Cei mai importanți factori care au influență în Afganistan sunt SUA și NATO, UE, țările care, într-un fel sau altul, fac parte din Organizația de Cooperare de la Shanghai (state membre, observatori și parteneri de dialog), precum Pakistan, Iran, China, Rusia, țările din regiunea central-asiatică (în mod deosebit vecinii săi, Tadjikistan, Uzbekistan și Turkmenistan), India. Din octombrie 2001, însă, principalele metode de a influența situația, încă nestabilizată, din Afganistan sunt deținute de comunitatea euro-atlantică. Pare că pacea nu poate fi instaurată prin mijloace militare, iar prelungirea acestui proces nu poate duce la efecte benefice. Toți vecinii Afganistanului au nevoie de stabilitatea și demilitarizarea sa pentru a-și realiza interesele naționale, de actualitate fiind problema reglementării pașnice a situației afgane.

Încă din 2001, aceste state erau incluse în grupul de contact privind problema afgană, ce funcționa în cadrul ONU, la care, ulterior, s-au alăturat Rusia, SUA, NATO, Organizația de Cooperare de la Shanghai (OCS) și Organizația Tratatului de Securitate Colectivă (OTSC), creând formatul 7+5. Nu este exclus, în cadrul acestui format, ca neînțelegerile dintre rivali tradiționali să-și găsească o continuare în Afganistan, după cum nu este exclus, ca tocmai în acest context, platforma OCS să contribuie la apropierea pozițiilor și la reducerea tensiunilor în relațiile internaționale din regiune, în vederea asigurării securității regionale. Baza activizării cooperării regionale este dată de interesele comune privind lupta împotriva rețelelor teroriste, criminalității organizate, precum și cointeresarea privind dezvoltarea Afganistanului. Este și cazul Tadjikistanului, Turkmenistanului și Uzbekistanului, cu o influență apreciabilă în nordul țării, intenționând realizarea unor proiecte de anvergură (construirea unei rețele de căi ferate, a unui gazoduct), care ar contribui serios la dezvoltarea Afganistanului, ar duce la consolidarea cooperării regionale și la asigurarea securității. În plus, în afara spațiului Asiei Centrale, Pakistanul și Iranul, strâns legate de Afganistan din punct de vedere istoric și civilizațional, și-au intensificat influența, investind considerabil în ultimii ani în refacerea economiei afgane, ori trimițând fonduri pentru domenii vitale, precum agricultura și energia. Este evident că, în perspectivă, oricare dintre acești factori, independent sau în cooperare, pot influența procesele politice interne și externe ale noului Afganistan, prin componenta economică. Apreciem că stabilitatea din Afganistan poate fi asigurată numai pe calea negocierilor și găsirea compromisurilor, însă nu putem fi de acord cu opinii conform cărora „după retragerea trupelor de coaliție, ar fi de dorit trimiterea de observatori militari din țările vecine (Tadjikistan, Turkmenistan și Uzbekistan, precum și China, India, Pakistan și Iran)". Astfel, H. Holiknazarov, expert tadjic, este de părere că, pentru reglementarea problemei afgane, SUA trebuie să atragă în procesul de negociere țările limitrofe cu Afganistanul și țările vecine din CSI, pe parcursul căruia SUA ar putea să semneze un acord privind retragerea trupelor de coaliție din Afganistan, după dezarmarea totală a talibanilor și a Al-Quaeda. Practic, într-un spațiu măcinat de decenii de război, prezența unor trupe – chiar și cu statut de observator – poate crea condiții de conflict.

Cu toate acestea, în rezolvarea complicatei probleme afgane nu se acordă atenție suficientă factorilor geopolitici complecși, care influențează

situația din țară. Pare că Afganistanul este „rupt" în câteva direcții: în sud, Pakistanul își intensifică influența; Iranul controlează regiunile din vest; în nord domină tadjicii și uzbecii care se străduiesc să împiedice pătrunderea pașunilor în zonă; centrul țării este controlat de forțele guvernamentale, iar în nord-est s-au ciocnit interesele Chinei și ale Indiei. În acest context, statele puternice și vecinii din nord își susțin clienții proprii: Rusia și Tadjikistanul pe tadjicii afgani, Uzbekistanul – pe uzbecii afgani, Iranul – pe hazari, fapt care aprofundează schisma națională și nu contribuie la crearea condițiilor pentru o posibilă integrare a țării în comunitate regională. Formatul de cooperare cu vecinii din nord se limitează la relațiile economice, în sfera politicului nu s-au creat încă condiții pentru apropiere și posibilă integrare în viitor, iar din punct de vedere psihologic și politic-ideologic, țara este separată de o barieră, deoarece atât Afganistanul, cât și statele central-asiatice se află sub influența diferită și uneori contradictorie a marilor puteri – SUA și Rusia, ceea ce face ca relațiile Afganistanului cu aceste țări să fie influențate de raportul dintre forță și politică al celor două mari puteri.

După cum este cunoscut, afganii nu s-au format ca națiune unică, iar lupta politică internă nu este separată de cea regională, precum și de cea interetnică, inter-confesională (sunniți vs. șiiți) și intra-confesională. Conform opiniei fostului ministru-consilier al ex-președintelui Karzai, Wahidullah Saboun, „influența triburilor străvechi, tradițiile grupurilor etnice, direcțiile de colaborare care s-au păstrat din perioada Jihadului, frăția, cultura islamică și națională comună, ataşamentul religios al poporului sunt factori prin care se pot obține succese în instaurarea păcii în țară, dacă se ține cont de aceștia. Trebuie inițiate negocieri pe diferite canale și folosită influența vechilor triburi, a liderilor cu autoritate ai Jihadului, a tendințelor frăției și a unității naționale, a mișcărilor pacifiste din diferitele zone ale țării, unde pacea și liniștea sunt amenințate și trebuie atras poporul în acest proces. Pacea dintre afgani, bazată pe sentimentul renașterii naționale, nu numai că ar deschide drum spre reconstruirea Afganistanului și asigurarea securității naționale, ar crea condiții favorabile pentru dezvoltarea relațiilor economice, comerciale între vecinii de est și de nord ai Afganistanului" (Saboun, 2008, p. 217-219).

Statele central-asiatice sunt interesate de un Afganistan stabil, independent, una dintre problemele cheie ale regiunii fiind reconstruirea integrității geopolitice. Dacă în anii '90 modelele de integrare includeau state din spațiul post-sovietic, în prezent este vizibilă tendința de consolidare

a integrității teritoriale a Asiei Centrale, un exemplu în acest sens este Organizația de Cooperare de la Shanghai, care include, în calitate de membri și observatori, toate statele regiunii.

Afganistanul, ca observator în cadrul OCS, se află în aria de responsabilitate a organizației, context în care prezintă interes propunerile unui grup de experți ruși[3] de creare a Fondului Afgan al OCS privind elaborarea și realizarea unui Plan Complex de Dezvoltare a Afganistanului, alăturându-se altor inițiative (Conferința Internațională „Pacea și înflorirea Afganistanului"), sub egida ONU, de dezvoltare a țării.

Pe de altă parte, încă nu au fost elaborate mecanismele de reacție ale OCS la amenințările care apar și la necesitățile actuale ale dezvoltării economice regionale și naționale. Problema reducerii sărăciei, spre exemplu, este destul de stringentă, iar OCS poate juca un rol important, nu înainte de elaborarea unor direcții principale de rezolvare a problemelor sociale chiar în cadrul său, Tadjikistan și Kîrgîzstan fiind verigile sale cele mai slabe. Și nu doar din perspectiva profilului lor de țară, ci, mai ales, din perspectiva transformării lor în „coridor pentru re-exportul teroriștilor, radicalilor și al narcoticelor din Afganistan în Kazahstan și Rusia". Știri alarmante au apărut în statele central-asiatice limitrofe Afganistanului despre activizarea unor grupări teroriste, despre operațiuni de reținere, anihilare și chiar lichidare a unor persoane ale căror nume sunt trecute pe lista celor urmăriți la nivel interstatal. Nu este de mirare că șefii serviciilor de grăniceri din Kazahstan, Kîrgîzstan, Turkmenistan și Afganistan au analizat consecințele retragerii trupelor coaliției, la sfârșitul lui 2014, atrăgând atenția asupra amenințării principale în regiune - traficul de droguri, dar și asupra menținerii pericolului de infiltrare a ideilor religioase extremiste și teroriste. Deopotrivă, în cadrul OTSC, a fost aprobat acordul privind elaborarea unui program interstatal pentru consolidarea graniței tadjiko-afgane, primind ajutor tehnic și militar, ori fiind incluse în sistemul ruso-kazah de protecție antiaeriană.

De actualitate este și necesitatea de stabilire a priorităților OCS în vederea rezolvării problemelor sociale, întrucât acestea sunt de cele mai mult ori sursa amenințărilor la adresa securității. Ar fi importantă realizarea

---

[3] Acest grup – alcătuit din experți ai Institutului pentru Demografie, Migrație și Dezvoltare Regională, I Krupnov, A. Derenikian, I. Batîrșin, B. Krupnov, S. Melentiev - avansează concepția geostrategică a Noului Orient Mijlociu, ca macroregiune geoeconomică și geoculturală unică, care trebuie să devină nucleul pieței comune central-asiatice și platformă de dialog pentru popoarele și civilizațiile acesteia.

în cadrul OCS a proiectelor de modernizare prin elaborarea unor direcții principale de rezolvare a tuturor problemelor sociale. Probabil în viitorul apropiat, OCS va trebui să adopte o nouă concepție strategică în activitatea sa, unde se va face trecerea la asigurarea securității generale care să includă lupta împotriva sărăciei, o astfel de concepție contribuind la creșterea nivelului de dezvoltare a statelor în care se impune această abordare.

În prezent, este greu de concretizat potențialul de colaborare OCS-OTSC, OCS-NATO, OTSC și NATO. În primul rând, este necesară coordonarea activității OTSC, OCS, și NATO pentru evaluarea intereselor din zonă. Relațiile reciproce vor permite determinarea zonelor cu responsabilitate funcțională de menținere a stabilității și a securității în spațiul Eurasiei, vor permite coordonarea intereselor membrilor săi. Această nouă etapă de colaborare a țărilor-membre ale OTSC, OCS și țările-membre NATO (unde rolul principal îl au SUA și statele care formează baza UE – Franța, Germania și Marea Britanie) permite ieșirea la un nivel global de asigurare a securității. Cooperarea dintre aceste organizații va contribui la consolidarea păcii pe continentul eurasiatic și pentru faptul că printre membrii OTSC, NATO și OCS se regăsesc și cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate ONU (Rusia, China, SUA, Anglia, Franța). Analizarea și contracararea provocărilor și amenințărilor care includ terorismul, crima organizată, migrația necontrolată, traficul de droguri și răspândirea armelor de distrugere în masă, pot fi conținutul principal al cooperării dintre OTSC, OCS, și NATO.

Deși în cei 13 ani ISAF și Afganistanul au suferit pierderi umane dramatice, de la 1 ianuarie 2015 NATO continuă desfășurarea unei misiuni pașnice – Resolute Support, în baza acordului semnat de părți în septembrie 2014 privind statutul contingentului militar internațional pe teritoriul afgan (aproximativ 12 mii de militari), scopul misiunii fiind, până la sfârșitul anului 2016, instruirea și creșterea gradului de profesionalism al lucrătorilor din serviciile de securitate, ai poliției și ai armatei afgane, dotarea tehnică a acestora și derularea de acțiuni antiteroriste concentrate împotriva rămășițelor celulelor afiliate Al-Quaeda.

Rămâne de văzut în ce măsură va exista un consens în privința Afganistanului, mai ales în ce privește găsirea unei soluții politice interne, cu garanții internaționale și ale vecinilor, pentru o „Mare Reconciliere Națională Afgană" (Frunzulică, 2013, p. 154). Pentru moment, opiniile specialiștilor oscilează între pesimism – cauzat de violența, corupția, producția de droguri

și prezența internațională nu întotdeauna coerentă, și optimism datorat noilor schimbări în politica internă care vor reuși să schimbe cursul evenimentelor. Totodată, este dificil de identificat strategia adecvată bazată pe abordări realiste, care să poată fi implementată ca urmare a alocării de fonduri, a exprimării voinței politice și a exercitării influenței factorilor externi asupra unei populații afgane traumatizate și divizate, or existența mai multor strategii relevă anumite divergențe între actorii implicați.

Previziuni privind evoluția situației în Asia Centrală după retragerea trupelor coaliției din Afganistan

Aducem în atenție trei scenarii privind evoluția situației în Asia Centrală, în perioada 2014-2024, după retragerea trupelor coaliției din Afganistan, realizate de o echipă de participanți la Școala de vară a Uniunii Ruse a Tinerilor Democrați, „Situația în Asia Centrală: securitate, economie, dezvoltare umană" (Bekebaeva, 2013), care a avut loc la Ekaterinburg în perioada 20-27 august 2012. Opțiunea noastră este motivată de faptul că astfel de documente sunt relativ puțin cunoscute în mediile academice, și nu numai, astfel că apreciem ca fiind utilă familiarizarea cu opiniile și ale altor experți, cu metodele lor de prognozare/previziune, ori punerea acestora în practică.

Concret, acești experți au identificat trei posibile cursuri de acțiune pe termen mediu, plecând de la identificarea și evidențierea principalilor actori și a intereselor lor în regiunea central asiatică, în condițiile anunțatei retrageri. De menționat faptul că, din punct de vedere politic, Asia Centrală este o regiune instabilă, situație determinată, în primul rând, de interesele contradictorii ale statelor care o compun. Asia Centrală este un nod de contradicții, în care se împletesc probleme din diferite sfere: discuții în jurul resurselor de apă, multitudinea de conflicte latente, turbulența politică, contradicțiile etnice și interstatale. Caracterul conflictual pronunțat se rezumă la faptul că acutizarea unei probleme poate atrage după sine acutizarea celorlalte probleme enumerate. Astfel că, sursele problemelor actuale sunt cauzate de distribuirea inegală a resurselor de apă (Tadjikistanul și Kîrgîzstanul, bogate în resurse de apă, iar Kazahstanul și Uzbekistanul depind de ele), nivelul scăzut de interacțiune economică dintre țările din regiune, rivalitatea pentru conducere/leadership regional(ă) între cele două mari state din regiune (Kazahstanul și Uzbekistanul), pe când principalele amenințări pentru regiune sunt traficul de droguri, situația instabilă din Afganistan, amenințările teroriste,

impactul din ce în ce mai crescut al factorului islamic, instabilitatea social-economică, şi, de ce nu, absenţa unei politici clare din partea celui mai relevant actor statal din regiune, Rusia. Se impune să precizăm că din analiza experţilor ruşi vom extrage, sintetic, doar concluziile subsumate dimensiunii de securitate, restul, dimensiunile economică, energetică, ecologică şi cea socio-umanitară, nefăcând obiectul studiului nostru.

Scenariul I – „Dragonul de foc: consolidarea Chinei"

Se apreciază că, după retragerea trupelor de coaliţie din Afganistan, în anul 2014, influenţa SUA şi a Rusiei în Asia Centrală se va reduce treptat, în ceea ce priveşte realizarea programelor antiteroriste şi antidrog, împreună cu celelalte state din Asia Centrală, ori menţinerea bazelor militare, în timp ce China va cuceri treptat poziţii noi în regiune, consolidându-şi influenţa în sfera economică. În schimb, va reacţiona sensibil la problemele de securitate în Asia Centrală şi Afganistan, fiind interesată, în calitatea sa de membru fondator al Organizaţiei de Cooperare de la Shanghai, de iniţiativele regionale împotriva terorismului, extremismului religios şi separatismului.

Scenariul al II-lea – „Strategia anacondei: Occidentul frânează China"

În mod deosebit, SUA vor frâna ofensiva geopolitică a Republicii Populare Chineze (RPC) în Asia Centrală, formând alianţe cu ţările din regiune, ori înfiinţând baze militare care vor fi nu numai un factor al prezenţei în Afganistan, dar şi instrument de presiune politico-militară indirectă a SUA asupra Chinei, respectiv Iranului. Totodată, SUA vor intenţiona să-şi crească influenţa în regiune cu scopul de a nu permite intensificarea prezenţei RPC, prin formarea orientărilor antichineze în rândul elitelor şi în conştiinţa maselor din Asia Centrală şi, probabil, în Regiunea Autonomă Uigură Xinjiang, după cum nu poate fi exclusă creşterea fluxurilor de ajutorare economică a ţărilor din regiune, dar cel mai probabil nu din propriul buget, ci pe linia instituţiilor financiare internaţionale.

Scenariul al III-lea – „Semiluna verde deasupra Asiei Centrale"

O posibilă agravare a situaţiei din Afganistan va permite consolidarea poziţiei talibanilor şi represiuni din partea acestora asupra persoanelor care au legături cu structurile coaliţiei. Ca o consecinţă a acestui fapt va fi fluxul de refugiaţi spre ţările vecine din Asia Centrală – Uzbekistan, Tadjikistan, care va avea ca urmări presiuni asupra economiilor acestora, creşterea comerţului ilegal cu armament, intensificarea traficului de droguri şi posibila escaladare a conflictelor religioase şi interetnice în Valea Fergana. De asemenea, este foarte posibilă apariţia unor regimuri orientate proislamic.

În loc de concluzii

Este evident că nu pot fi ignorate realitățile geopolitice *de facto* din Afganistan, trebuie luată în calcul descentralizarea reală a Afganistanului, puterea centralizată din Kabul fiind destul de slabă la periferie. Participanții la formatul de cooperare 7+5 ar putea contribui la crearea unei structuri stabile, legitime, democratice, ținând cont de dimensiunile geografice ale țării, de varietatea etnică, de istoria culturală, precum și de granițele trasate artificial și transformarea în trecut a Afganistanului într-o zonă tampon între sferele de influență a marilor puteri din secolul al XIX-lea – Rusia și Anglia. Având în vedere pluralismul concepțiilor geopolitice din cercurile politice și de experți, rămâne de văzut dacă o astfel de modificare structurală va avea loc, într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat.

Mulțumiri:

Această lucrare este realizată sub egida Institutului pentru Cercetarea Calității Vieții, Academia Română, ca parte a proiectului cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, „Pluri și interdisciplinaritate în programe doctorale și postdoctorale", POSDRU/159/1.5/S/141086

Referințe bibliografice:

1. Alexandrescu, C. (2009). *Asia Centrală - repere geopolitice*, București: Editura Didactică și Pedagogică.
2. Bekebaeva, A.D. (2013). *Сценарный прогноз развития ситуации в Центральной Азии после вывода коалиционных войск из Афганистана 2014 – 2024 гг*. Disponibil la http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=1870#top.
3. Frunzulică, D.C. (2013). *Marea ecuație: Afganistan*, București: Editura RAO.
4. Korgun, V.G., (2007). *Афганистан и проблемы интеграции Центральной Азии*, Dușanbe. Disponibil la http://geopolitica.ru/Articles/913/.
5. Krupnov, I., Ilnur, B., Andranik, D., Krupnov, B., Melentiev, S.(2012). *Путь к миру и согласию в Афганистане-определяется позицией, которую займет Россия*, Институт демографии, миграции и регионального развития. Disponibil la http://www.idmrr.ru/ afghandoklad.html.
6. Maitdinova, G.M., (2010). *Геополитика Центральной Азии*. Disponibil la http://geopolitica.ru/Articles/913/.
7. Mihalache, V. (2012). *Organizația de Cooperare de la Shanghai. Polul puterii emergente?*, București: Editura ANIMV.

8. Plastun, V.N. (2009). *ШОС и перспективы восстановления безопасности в центральноазиатском регионе*. Disponibil la http://geopolitica.ru/Articles/913/.
9. Saboun, Wahidullah (2008). Афганистану нужен переговорный процесс. «Афганистан, ШОС, безопасность и геополитика Центральной Евразии», Бишкек, pp. 217-219. Disponibil la http://geopolitica.ru/Articles/913/, accesat la 08.03.2015.
10. Simion, O. (2013). *Geopolitica spațiului ex-sovietic între hegemonia Rusiei și structurile euro-atlantice*, București: Editura ISPRI.
11. Stoica, I. (2014). *Rusia. Paradigma eurasiatică între teorie și realități geopolitice*, București: Editura Top Form.

EVOLUȚIA ȘI EXTINDEREA SPAȚIULUI SCHENGEN

Liliana COJOCARU*

Abstract:

The Schengen acquis was conceived and functions as a coherent ensemble to be fully accepted and applied by all states supporting the principle of the abolition of checks on persons at their common borders. The provisions of the Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 on the gradual abolition of checks at the common borders which concern cross-border surveillance should be amended and their scope broadened with a view to increasing the success of criminal investigations, particularly those concerning offences connected with organised crime.

Cross-border movement at external border shall be subject to check by the competent authorities. Checks shall be carried out for the contracting parties' territories, in accordance with uniform principles, within the scope of national powers and national law and taking account of the interests of all contracting parties.

Keywords: Schengen acquis, external border, principles, the Convention implementing the Schengen Agreement

Scurt istoric privind constituirea Spațiului Schengen

Între rațiunile fundamentale ale construcției sale, Uniunea Europeană (UE) are ca premisă principală asigurarea dreptului la liberă circulație. Pentru obținerea acestui deziderat au fost depuse eforturi susținute care au contribui la înlăturarea impedimentelor ce îngrădesc această libertate, aparent simplu de garantat. La nivelul statelor membre UE, cooperarea în materie de Justiție și Afaceri Interne a început încă din anii '75, prin apariția unui cadru juridic de natură să reglementeze imigrația și dreptul de azil.

Semnificativă în acest sens rămâne întâlnirea din anul 1984 a fostului cancelar german Helmut Kohl cu președintele de atunci al Franței, François Mitterand, în apropiere de Saarbrücken, unde au luat decizia de a elimina controalele la frontiera dintre Germania și Franța.

* Serviciul Român de Informații

Ulterior, a fost consacrat *expressis verbis* obiectivul asigurării pentru cetățenii europeni a unui *„nivel ridicat de protecție într-un spațiu de libertate, securitate și justiție”.*

Din această perspectivă, unul dintre proiectele ambițioase de cristalizare a construcției comunitare, îl constituie **Acordul de la Schengen** (denumit în continuare, Acord), încheiat la **14 iunie 1985**, la bordul navei Astrid, pe râul Mosel, în dreptul localității de frontieră luxemburgheze Schengen.

Inițiatoarele Acordului (numit și Schengen I) au fost **Franța**, **Belgia**, **Germania**, **Luxemburg** și **Olanda**.

Semnarea documentului de către cele 5 părți contractante s-a înscris în logica arhitecturii europene, în cadrul căreia unul dintre piloni este reprezentat de deschiderea frontierelor.

Considerentele majore care au stat la baza Acordului Schengen au fost:

- progresele înregistrate de popoarele statelor membre UE în vederea asigurării liberei treceri a granițelor interioare pentru resortisanții[1] lor, servicii și produse;
- necesitatea consolidării solidarității între popoarele statelor semnatare, prin eliminarea obstacolelor din calea liberei circulații la granițele comune între statele Uniunii Economice a Beneluxului, Republicii Federale Germania și Republicii Franceze;
- dorința de a suprima controlul la granițele comune.

Pentru a conferi un caracter unitar reglementării, după 5 ani de negocieri (la 19 iunie 1990), a fost semnată **Convenția de aplicare a Acordului Schengen** (Convenția Schengen sau Schengen II), în cadrul căreia au fost formulate 6 declarații comune[2].

În momentul intrării în vigoare, în anul 1995, Convenția a eliminat **controalele la frontierele interne ale statelor semnatare, stabilind o singură frontieră externă unde activitățile de control se desfășoară conform unui set de reguli clare**. În acest sens, au fost instituite reguli comune în materie de vize, migrație, azil, precum și măsuri referitoare la cooperarea polițienească, judiciară sau vamală.

Acordul Schengen, Convenția, deciziile și declarațiile adoptate de către Consiliul UE, protocoalele și acordurile de aderare ulterioare constituie acquis-ul Schengen.

---

[1] Persoanele fizice și juridice având cetățenia, respectiv naționalitatea statelor membre ale Uniunii Europene.

[2] Declarația cu privire la controlul personal și al bagajelor de mână în aeroporturi, Declarația cu privire la prevenirea și stoparea prin măsuri administrative și penale a exportului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope etc.

Odată cu semnarea Tratatului de la Amsterdam din 1997, intrat în vigoare în 1999, acquis-ul Schengen a fost integrat în acquis-ul comunitar.

Acquis-ul conține două categorii de prevederi:

a) prevederi care nu sunt legate de ridicarea controalelor la frontierele interne ale statelor membre - fac parte din procesul de pregătire pentru aderarea la UE, trebuie implementate de statele candidate până la aderare și nu sunt supuse procesului de evaluare Schengen;

b) prevederi legate direct de ridicarea controalelor la frontierele interne ale statelor membre - impun ca toate precondițiile legislative, operative și tehnice să fie îndeplinite, în special cele referitoare la Sistemul de Informații Schengen și la controlul frontierelor externe, și sunt supuse procesului de evaluare Schengen și deciziei Consiliului UE.

Din motive de ordine publică și securitate națională, controalele la frontierele interne Schengen pot fi introduse pentru o perioadă limitată în timp, decizie ce este luată la nivelul fiecărui stat membru Schengen.

Controlul la frontiere există nu numai în interesul statului membru la ale cărui frontiere externe se aplică, ci și în interesul tuturor statelor membre care au eliminat controlul la frontierele lor interne.

Extinderea Spațiului Schengen

În prezent, 31 de state fac obiectul reglementărilor din domeniul Schengen, respectiv 27 de state membre UE și 4 state non UE. Dintre aceste 31 de state, doar 26 aplică în totalitate acquis-ul Schengen.

Cele 26 de state membre cu drepturi depline în Spațiul Schengen sunt: Austria, Belgia, Cehia, Danemarca, Elveția, Estonia, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Islanda, Italia, Letonia, Lituania, Liechtenstein, Luxemburg, Malta, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, Slovacia, Slovenia, Spania, Suedia și Ungaria.

Există 4 state semnatare ale Acordului Schengen care nu sunt membre ale UE: Elveția, Islanda, Norvegia și Liechtenstein.

Pe de altă parte, 5 state comunitare nu aplică în totalitate acquis-ul Schengen, respectiv: Marea Britanie, Irlanda, Cipru, România și Bulgaria.

Cronologia aderării la Spațiul Schengen:
1985 - Franța, Germania, Belgia, Olanda și Luxemburg;
1990 - Italia;
1991 - Spania și Portugalia;
1992 - Grecia;
1995 - Austria;
1996 - Danemarca, Suedia și Finlanda;
2001 - Islanda și Norvegia

Figura 1. *Extinderea Spațiului Schengen*

Decizia privind extinderea Spațiului Schengen a fost luată la sfârșitul anului 2007 de Consiliul UE. Astfel, la data de 21 decembrie 2007 au fost eliminate controalele la frontierele terestre și maritime iar la sfârșitul lunii martie 2008 controalele pentru zborurile interne Schengen în aeroporturi din 9 state: Polonia, Ungaria, Cehia, Slovenia, Slovacia, Letonia, Lituania, Estonia și Malta.

Cele mai recente aderări sunt reprezentate de Confederația Elvețiană (2008) și Principatul Lichtenstein (2011). Islanda și Norvegia au o situație

particulară, ambele având încheiate acorduri de cooperare cu țările membre ale Spațiului Schengen.

Alături de Suedia, Finlanda și Danemarca, Norvegia și Islanda iau parte la Uniunea Nordică a Pașapoartelor, în cadrul căreia au fost eliminate controalele la frontierele interne. Islanda și Norvegia au semnat un Acord cu UE în mai 1999, în urma căruia cele două state pot participa la elaborarea noilor instrumente legislative ale aquis-ului Schengen. Actele sunt adoptate doar de către statele membre UE, dar se aplică și Islandei și Norvegiei. În practică, această asociere ia forma unui Comitet mixt în afara cadrului UE, alcătuit din reprezentanți ai Islandei, Norvegiei, Consiliului UE și Comisiei Europene.

De exemplu, potrivit Deciziei 2009/1023/JAI, Islanda și Norvegia aplică anumite prevederi ale Deciziei 2008/615/JAI a Consiliului privind intensificarea cooperării transfrontaliere, în special în domeniul combaterii terorismului și a criminalității transfrontaliere și a Deciziei 2008/616/JAI a Consiliului privind punerea în aplicare a deciziei anterior menționate.

Libertatea de mișcare a cetățenilor reprezintă, practic, beneficiul major adus de aderarea la Spațiul Schengen, fără ca aceasta să fie înțeleasă ca drept absolut.

Pe de altă parte, eliminarea controalelor la frontiere poate avea un efect negativ pentru securitatea internă a statelor membre, ceea ce a determinat inițierea unui set de măsuri compensatorii în domeniul cooperării transfrontaliere.

Principalele măsuri adoptate de statele membre ale Spațiului Schengen, potrivit Convenției Schengen, sunt:

- eliminarea controalelor la frontierele interne și stabilirea unui set de reguli pentru trecerea frontierelor externe;
- separarea fluxurilor de pasageri în porturi și aeroporturi;
- armonizarea regulilor referitoare la condițiile de acordare a vizelor;
- stabilirea unor reguli pentru solicitanții de azil;
- introducerea unor reguli referitoare la supravegherea și urmărirea transfrontalieră pentru forțele de poliție din statele Schengen;
- consolidarea cooperării judiciare prin intermediul unui sistem rapid de extrădare și de implementare a deciziilor judecătorești;
- înființarea Sistemului Informatic Schengen (S.I.S.).

Prin Decizia Comitetului executiv din 16 septembrie 1998, a fost înființat un comitet permanent pentru evaluarea și punerea în aplicare a Acordului Schengen. Comitetul permanent a primit mandatul, în primul rând, de a stabili dacă au fost îndeplinite toate condițiile preliminare pentru

eliminarea controalelor la frontierele interne cu un stat candidat şi, în al doilea rând, de a se asigura că acquis-ul Schengen este aplicat în mod corespunzător de statele care îl pun deja integral în aplicare.

Pentru a consolida încrederea reciprocă între statele membre, pentru a le coordona mai bine la nivelul Uniunii şi pentru a spori presiunea *inter pares* la nivelul acestora, competenţa adoptării recomandărilor privind acţiunile de remediere vizând abordarea oricăror deficienţe identificate în raportul de evaluare a fost conferită Consiliului.

O astfel de competenţă de punere în aplicare reflectă atribuţiile specifice conferite Consiliului, în temeiul articolului 70 din Tratatul de funcţionare a UE (TFUE), în domeniul evaluării reciproce a punerii în aplicare a politicilor Uniunii în cadrul spaţiului de libertate, securitate şi justiţie. Aceasta reflectă în mod adecvat scopul unui mecanism de evaluare întemeiat pe această *lex specialis*, şi anume, în interiorul acestui spaţiu specific şi în paralel cu competenţa generală a Comisiei de a supraveghea aplicarea dreptului Uniunii sub controlul Curţii de Justiţie a UE, acela de a îndeplini o funcţie complementară de monitorizare a eficacităţii aplicării politicilor Uniunii prin intermediul evaluărilor *inter pares*.

Semnificativ în acest sens este Regulamentul (UE) nr. 1053/2013 al Consiliului din 7 octombrie 2013 prin care a fost instituit un mecanism de evaluare şi monitorizare în vederea verificării aplicării acquis-ului Schengen şi s-a abrogat Decizia Comitetului executiv din 16 septembrie 1998. Documentul stabileşte două scopuri majore ale acestui mecanism, respectiv:

- verificarea aplicării *acquis*-ului Schengen în statele membre cărora acesta li se aplică integral, precum şi în statele membre cărora, în conformitate cu protocoalele relevante anexate la Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) şi la TFUE, *acquis*-ul Schengen li se aplică parţial;
- verificarea îndeplinirii condiţiilor necesare pentru aplicarea tuturor părţilor relevante ale *acquis*-ului Schengen în acele state membre în privinţa cărora nu a fost adoptată o decizie a Consiliului prin care să se declare aplicarea integrală sau parţială a *acquis*-ului Schengen, cu excepţia statelor membre a căror evaluare fusese deja încheiată la data intrării în vigoare a regulamentului.

Evaluările pot avea ca obiect toate aspectele acquis-ului Schengen, inclusiv aplicarea eficace şi eficientă de către statele membre a măsurilor de însoţire în domeniul frontierelor externe, al politicii în materie de vize, al SIS, al protecţiei datelor, al cooperării poliţieneşti, al cooperării judiciare în materie penală, precum şi absenţa controalelor la frontierele interne.

Statele membre şi Comisia răspund în comun de punerea în aplicare a mecanismului de evaluare şi monitorizare, cu sprijinul organismelor, oficiilor şi agenţiilor Uniunii implicate în aplicarea *acquis*-ului Schengen.

Principalele repere privind aderarea României la Spaţiul Schengen

Aderarea la Spaţiul Schengen reprezintă o obligaţie asumată prin Tratatul de Aderare la UE (art. 4 al Protocolului privind condiţiile şi aranjamentele referitoare la admiterea Republicii Bulgaria şi a României în UE, anexat la Tratatul de Aderare a României şi Bulgariei), România exprimându-şi acordul pentru participarea la toate formele de cooperare menite să aprofundeze integrarea europeană.

România asigură *de facto* securitatea frontierelor externe ale spaţiului comunitar din momentul aderării sale la UE, în ianuarie 2007. Eliminarea controalelor la frontierele interne ale UE este unul dintre cele mai vizibile şi mai importante efecte ale procesului de integrare europeană.

În conformitate cu prevederile acquis-ului Schengen, aderarea la Spaţiul Schengen presupune parcurgerea următoarelor etape:

- transmiterea Declaraţiei de pregătire privind aderarea la Spaţiul Schengen;
- completarea şi transmiterea chestionarului Schengen;
- vizitele de evaluare Schengen (în cadrul acestor misiuni, UE evaluează stadiul implementării acquis-ului Schengen pe cele cinci domenii: cooperare poliţienească, protecţia datelor personale, vize, frontiere maritime, aeriene şi terestre şi SIS/SIRENE);
- redactarea rapoartelor privind rezultatele vizitelor de evaluare (raportul include şi recomandări pentru remedierea eventualelor aspecte mai puţin satisfăcătoare) şi aprobarea acestora în cadrul grupului de lucru Evaluare Schengen de la Bruxelles;
- adoptarea de către Consiliul UE a deciziei privind eliminarea controalelor la frontierele interne.

Declaraţia de pregătire a ţării noastre pentru aderarea la Spaţiul Schengen a fost prezentată în cadrul reuniunii Grupului de evaluare Schengen în data de 28 iunie 2007 pentru domeniile vize, cooperare poliţienească şi protecţia datelor.

Cea de a doua declaraţie prin care se confirma pregătirea pentru demararea procesului de evaluare Schengen şi pe celelalte domenii, respectiv frontierele terestre, maritime, aeriene şi SIS/SIRENE a fost prezentată în data de 2 iunie 2008.

Etapa de evaluare tehnică a României s-a finalizat cu rezultate pozitive, iar rapoartele misiunilor de evaluare au evidențiat implementarea, într-o manieră uniformă și corectă, a tuturor prevederilor acquis-ului Schengen.

Misiunile de evaluare pentru România s-au desfășurat în perioada martie 2009 – decembrie 2010 și au implicat examinarea de către echipe de experți din statele membre și din instituțiile europene a implementării prevederilor acquis-ului Schengen în ariile conexe cooperării polițienești, protecției datelor, vizelor, frontierelor maritime, terestre, aeriene, a utilizării sistemelor SIS/SIRENE.

Concluziile misiunilor de evaluare succesive au evidențiat că România îndeplinește toate criteriile prevăzute de legislația care reglementează aderarea la Spațiul Schengen și funcționarea acestuia.

Evoluții recente în lumina Raportului privind Mecanismul de Verificare și Cooperare și a reuniunii Consiliului European de la Bruxelles

Similar raportului precedent circumscris capitolului **Justiție și Afaceri Interne (JAI)**, cel mai recent raport al Comisiei Europene, publicat la 28.01.2015, privind progresele României și Bulgariei în cadrul **Mecanismului de Cooperare și Verificare (MCV)**, evidențiază **progresele importante făcute de România**, în ceea ce privește **consolidarea independenței justiției** și a **activității instituțiilor cu atribuții în combaterea corupției.**

În pofida concluziilor succesiv pozitive ale rapoartelor pe MCV, ce reprezintă o recunoaștere a eforturilor de consolidare internă în planurile combaterii corupției, funcționării instituțiilor, creșterii transparenței și a credibilității, se remarcă totuși menținerea reticenței din partea Olandei.

Tradițional contestatară a începerii procesului de *phasing out* al MCV pentru România, Olanda continuă să se opună includerii României și Bulgariei în spațiul Schengen, invocând că *„așteaptă progrese suplimentare în Justiție".*

La polul opus, președintele Partidului Socialiștilor Europeni (PES), Serghei Stanișev, a declarat că **absența Bulgariei și a României din Spațiul Schengen contravine standardelor europene,** iar în lumina recentelor atentate teroriste din Europa ea nu este *„nici eficientă, nici corectă".*

Prezent la întâlnirea ministerială de la Washington cu privire la combaterea extremismului violent (18.02.2015), vicepremierul bulgar Meglena Kuneva a susținut necesitatea consolidării controlului la frontierele externe ale UE, reiterând ideea că extinderea Spațiului Schengen, prin includerea Bulgariei și României, va contribui la securitatea europeană în ansamblu .

În același sens, președintele Letoniei - țară care deține președinția UE - a accentuat că tema consolidării securității europene *„nu trebuie să fie folosită*

ca o scuză pentru a nu continua extinderea Zonei Schengen", în timp ce Ambasadorul Letoniei în România, Ilgvars Klava, a subliniat *„sprijinul său pentru intrarea României în Schengen și angajamentul de a lucra cu toate statele membre pentru obținerea consensului în acest dosar".*

„Seismul" produs de atentatele teroriste islamiste de la Paris și din Danemarca a constituit un pretext pentru reluarea propunerilor de reintroducere a controalelor la frontierele interne ale Spațiului Schengen.

Bunăoară, pe fondul desfășurării la Madrid a Reuniunii liderilor social-democrați europeni, ministrul spaniol de Interne a propus **reintroducerea controalelor la frontiere în interiorul spațiului Schengen** pentru *„a opri indivizii periculoși"*, în timp ce premierul francez a susținut necesitatea consolidării mijloacelor de luptă antiteroristă și a protejării *„mai eficiente a frontierelor Europei"*, în special prin crearea unui registru comun european cu datele pasagerilor ***(Passenger Name Records/PNR).***

Semnificativă pentru abordarea problematicii Schengen în actualul context rămâne Declarația membrilor Consiliului European de la Bruxelles din 12.02.2015 care a conținut următoarele idei-forță:

- **utilizarea actualului cadru legislativ Schengen** în vederea consolidării și modernizării controalelor la frontierele externe;
- **instituirea *„fără întârziere"* a unor verificări sistematice și coordonate asupra persoanelor care își exercită dreptul la liberă circulație**, în bazele de date relevante pentru lupta împotriva terorismului, utilizând **indicatori comuni de risc**;
- examinarea **necesității de modificare a Codului frontierelor Schengen în cazul în care este necesar să se prevadă efectuarea de verificări permanente,** în baza unei propuneri din partea Comisiei;
- **schimbarea punctuală a regulilor pentru a permite controale sistematice ale cetățenilor UE care intră în spațiul Schengen, prin granițele externe.**

În contrapondere, din perspectiva asigurării de către Marele Ducat de Luxemburg a președinției rotative a Consiliului UE, în semestrul al II-lea al anului 2015, România a transmis sprijinul său pentru prioritățile de acțiune ale Luxemburgului la nivel european, fiind, totodată, convenită o coordonare sporită pe dosarele de interes comun.

În acest context, partea luxemburgheză a apreciat că România a finalizat, de la intrarea sa în UE, toate pregătirile tehnice, solicitate conform *acquis*-ului, subliniind că *„toate statele membre care au terenul pregătit 100%, inclusiv din punct de vedere tehnic, dovedind și voința politică în acest sens, trebuie să aibă posibilitatea de a intra în Spațiul Schengen*".

Considerații finale

Actuala configurație a noii arhitecturi instituționale europene s-ar descrie succint astfel: o adunare legislativă fragmentată și o grupare eurosceptică minoritară, dar extrem de motivată.

Relativa ascensiune a partidelor antieuropene de tipul UKIP (Marea Britanie) este o realitate, însă, în cel mai bun caz, grupul anti UE poate conta pe aproximativ 20% din voturi în Parlamentul European. Practic aceștia nu pot bloca procesul de decizie, ci doar îl pot tergiversa în eventualitatea în care au raportori pentru anumite dosare.

În acest context, apare legitimă întrebarea: se va forța schimbarea regulilor jocului în Uniunea Europeană pentru a-i transforma, de exemplu, pe estici în cetățeni de categoria a doua, așa cum de altfel îi percep antieuropenii din Occident?

Astfel, deși intrarea României în Schengen are girul Comisiei Europene, condițiile tehnice asumate sunt îndeplinite, țara noastră fiind în același timp un furnizor de securitate și stabilitate, calendarul acceptării efective rămâne, în continuare, incert, în lipsa unui acord politic al țărilor membre.

În mod firesc, politicile europene privind managementul frontierelor externe, cu accent pe imigrație, precum și punerea lor în aplicare ar trebui să fie guvernate de principiul solidarității și al distribuirii echitabile a răspunderii între statele membre.

Referințe bibliografice:

1. Acordul Schengen
2. Convenția de aplicare a Acordului Schengen.
3. Regulamentul (UE) nr. 1053/2013 al Consiliului din 7 octombrie 2013.
4. http://ec.europa.eu/policies/ index_ro.htm.
5. www.consilium europa.

STRATEGII ŞI POLITICI DE SECURITATE

O ANALIZĂ COMPARATIVĂ A JURISPRUDENȚEI CURȚII DE JUSTIȚIE EUROPENE ŞI A CURȚII CONSTITUȚIONALE A ROMÂNIEI ÎN DOMENIUL STOCĂRII METADATELOR COMUNICĂRII TELEFONICE SAU ELECTRONICE

Valentin STOIAN*

Abstract:

The aim of the paper is to compare and contrast the jurisprudence of the European Court of Justice and the Romanian Constitutional Court on the topic of metadata retention. The paper will argue that both Courts, when considering the effect on the right to privacy, essentially see metadata retention and use as on a par with the interception of the content of communication.

Firstly, the paper will commence with a summary of the directive and will discuss its main provisions. Further, the centerpiece of the paper will be the comparison of the Digital Rights Ireland decision and the RCC decisions. The common arguments of the two courts will be drawn out and systematized in a table. This will be presented according to the character of the action of metadata retention and to the type of infringement detected by the Court (essential rights violation or disproportionality).

Keywords: *jurisprudence, European Court of Justice, Romanian Constitutional Court, metadata retention*

Introducere

Luna aprilie 2014 a generat o provocare serioasă la adresa celor care susțin reglementarea retenției metadatelor la nivel european. Printr-o decizie fără precedent, (*Digital Rights Ireland v. Minister of Communication*, C-293/12 şi C-594/12), Curtea Europeană de Justiție (Luxemburg) a declarat că Directiva 2006/24/EC asupra retenției metadatelor comunicațiilor telefonice sau electronice este invalidă. Invaliditatea acesteia a fost stabilită de Curte nu doar *ex nunc* (pentru viitor) ci şi *ex tunc* (pentru trecut) (Rauhofer & Sithigh, 2014).

* Institutul Național de Studii de Intelligence, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul"

Astfel, directiva din 2006 a fost anulată complet, procedurile de *infrigement* deja pornite au fost retrase, iar Suediei i s-a returnat o amendă de 3 milioane de euro plătită pentru neimplementarea acestei directive (Luxembourg Weekly, 17.05.2014).

Înainte ca Curtea de la Luxemburg să îşi anunţe decizia, tema stocării metadatelor a fost intens dezbătută în mai multe state membre ale UE. Stocarea metadatelor a fost supusă judecăţii Curţilor Constituţionale în mai multe ţări europene, legile care transpuneau directiva fiind de multe ori respinse de aceste instanţe. Astfel, în 2008, Curtea Supremă Administrativă a Bulgariei a anulat legea care transpunea directiva în legislaţia naţională, iar în 2010 acelaşi rezultat a fost obţinut în faţa Curţii Constituţionale din Germania (De Vries et al., 2011). Situaţii similare au apărut în 2011 în Cipru şi în Republica Cehă (Guild & Carrera, 2014; Kosta, 2013, p. 339). În România, situaţia a fost deosebit de interesantă, deoarece guvernul a încercat transpunerea directivei nu o dată, ci de două ori şi a suplimentat cadrul juridic al identificării apelantului prin legea înregistrării cartelelor *pre-paid*. Toate cele trei tentative s-au soldat cu eşecuri, având în vedere că Curtea Constituţională a României a respins aceste legi prin trei decizii separate (1258/2009, 440/2014, 461/2014). „Drumul către Luxemburg" (De Vries et al., 2011) a fost presărat de mai multe decizii invalidând legislaţia care prevedea retenţia metadatelor, aceasta fiind considerată ca intrând în contradicţie cu drepturile omului.

Scopul lucrării este de a compara jurisprudenţa Curţii Europene de Justiţie şi a Curţii Constituţionale a României în domeniul stocării metadatelor. Lucrarea argumentează că, în ceea ce priveşte relaţia dintre dreptul la viaţă privată şi stocarea metadatelor, ambele Curţi privesc această procedură ca implicând o interferenţă la fel de gravă precum interceptarea conţinutului comunicaţiilor.

În primul rând, lucrarea va prezenta un rezumat al Directivei 2006/24/EC. Partea a doua a lucrării, reprezentând punctul cheie al acesteia, va fi comparaţia între jurisprudenţa celor două curţi (Curtea Europeană de Justiţie şi Curtea Constituţională a României). Argumentele comune ale celor două curţi vor fi prezentate şi sistematizate într-un tabel. Criteriile pe care se va baza tabelul sunt caracteristicile legislaţiei retenţiei metadatelor şi tipul de încălcare sesizat de Curte (violarea esenţială a drepturilor sau acţiune disproporţionată).

Directiva 2006/24/EC asupra retenţiei metadatelor şi „drumul către Luxemburg"

Directiva 2006/24/EC a fost adoptată în urma atacurilor teroriste de la Londra şi Madrid din 2004 şi 2005, reprezentând, de la momentul adoptării acesteia şi până în Aprilie 2014, principalul act legislativ care guverna păstrarea datelor de localizare a traficului telefonic sau electronic (Brown, 2010). Directiva obliga statele membre să creeze un cadru legislativ care să impună furnizorilor de servicii telefonice şi de internet să stocheze, pentru minimum şase luni şi maximum doi ani, „datele de indentificare a traficului atât pentru persoane fizice cât şi pentru persoane juridice, precum şi datele necesare pentru identificarea abonatului sau utilizatorului înregistrat"(Directive 2006/24/EC; Directive 2002/58/EC).

Obligaţia astfel stabilită se extindea la o paletă largă de date precum numărul de telefon şi adresele atât ale apelantului cât şi ale apelatului (obligaţia se extindea atât pentru apeluri la care nu s-a răspuns, deoarece acestea pot fi utilizate de către grupuri teroriste pentru declanşarea unor dispositive explozive) (Guarino, 2014, p. 249-255), ID-ul userului, adresa IP sau numele ambelor părţi angajate în comunicarea online, momentul şi durata apelului telefonic, momentul accesării serviciului de internet, date necesare pentru identificarea echipamentului şi a locaţiei acestuia (International Mobile Subscriber Identity-IMSI, International Mobile Equipment Identity IMEI), linia abonamentului numeric (DSL), ID-ul celulei din interiorul căreia s-a iniţiat apelul (Guarino, 2014). Într-un final, Directiva cerea statelor membre să se asigură că datele sunt protejate faţă de accesul neautorizat şi sunt disponibile doar personalului guvernamental autorizat, fiind distruse la sfârşitul perioadei de stocare. Însă, Directiva lăsa la latitudinea statelor membre modul cum acest acces este reglementat, stipulând că „procedurile care trebuie să fie urmate şi condiţiile care trebuie să fie îndeplinite pentru a obţine acces la datele păstrate în conformitate cu cerinţele de necesitate şi proporţionalitate sunt definite de fiecare stat membru, în dreptul intern al fiecăruia, sub rezerva dispoziţiilor relevante ale dreptului Uniunii Europene sau ale dreptului internaţional public şi, în special, a dispoziţiilor Convenţiei Europene a Drepturilor Omului, astfel cum au fost interpretate de către Curtea Europeană pentru Drepturile Omului" (Guarino, 2014).

În preambul, Directiva îşi stabilea două scopuri majore: armonizarea legislaţiilor naţionale în domeniul stocării metadatelor şi crearea de instrumente pentru „investigarea, detectarea şi pedepsirea infracţiunilor serioase" (Directive 2006/24/EC). Pentru a justifica adoptarea acestor măsuri, Directiva se referă în mod expres la declaraţia Consiliului Europei din 13 iulie

2005, care a condamnat atacurile teroriste din 13 iulie 2005, reafirmând necesitatea de a adopta măsuri comune asupra stocării metadatelor, cât mai curând posibil. De asemenea, preambulul Directivei declara că stocarea metadatelor trebuie să ia în considerare dreptul la viaţă privată aşa cum a fost enunţat atât de Convenţia Europeană a Drepturilor Omului (Articolul 7) cât şi de Carta Fundamentală a Drepturilor Omului în Europa (Articolele 7 şi 8), dar şi că acest drept poate fi limitat pentru motive cum ar fi „securitatea naţională sau ordinea publică, prevenirea dezordinii sau criminalităţii sau în vederea protecţiei drepturilor şi libertăţilor celorlalţi". Astfel, preambulul Directivei afirma „Deoarece păstrarea datelor s-a dovedit a fi un instrument de investigare atât de necesar şi eficace pentru aplicarea legii în mai multe state membre şi, în special, în ceea ce priveşte problemele grave, cum sunt criminalitatea organizată şi terorismul, este necesară siguranţa că datele păstrate sunt puse la dispoziţia autorităţilor de aplicare a legii pentru o anumită perioadă, sub rezerva condiţiilor prevăzute de prezenta Directivă. Adoptarea unui instrument de păstrare a datelor care să respecte cerinţele articolului 8 din CEDO este, prin urmare, o măsură necesară" (Directive 2006/24/EC).

Directiva a fost prima dată atacată de către guvernul Irlandei, în faţa Curţii de Justiţie a UE fiind criticată pentru nerespectarea procedurii necesare pentru a o adopta. Irlanda a criticat Directiva în faţa Curţii din Luxemburg, arătând că nu trebuia adoptată utilizând procedurile primului pilon al al UE[1], ci ale celui de-al treilea, având în vedere că scopul său principal era combaterea crimei organizate şi terorismului, iar „prevenirea distorsiunilor pieţiei comune" era doar un obiectiv „accidental" (Kosta, 2013). CJUE a respins această abordare, susţinând că Directiva nu reglementa accesul organelor naţionale de impunere a legii la date, ci se adresa furnizorilor de servicii de telefon şi de internet. Această caracteristică a directivei a reprezentat, în opinia Curţii, o dovadă suficientă pentru a susţine că scopul principal al directivei este reglementarea pieţei interne.

Chiar şi înainte de decizia CJUE din 2014, legislaţiile naţionale care transpuneau directiva au fost respinse de Curţile Constituţionale ale mai multor ţări membre. Curtea Supremă Administrativă a Bulgariei s-a concentrat pe faptul că agenţiile de impunere a legii ar putea accesa, fără mandat, datele stocate printr-un calculator specializat. Aceasta a fost

[1] Atunci când Directiva a fost adoptată şi când această speţă a fost decisă iniţial, Uniunea funcţiona pe sistemul celor trei piloni, Comunităţile Europene fiind distincte şi utilizând un alt mod de a lua decizii decât Politica Externă şi de Securitate şi Cooperarea în domeniul Justiţiei şi Afacerilor Interne. Aceste distincţii au dispărut o dată cu Tratatul de la Lisabona.

considerată, de către Curtea din Bulgaria, o violare a Articolului 32(1) din Constituția Bulgariei și a Articolului 8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului (Kosta, 2013). Prin decizia din 2010, Curtea Constituțională a Germaniei nu a evaluat directiva *per se*, ci a stabilit că obligația de a stoca datele fără discriminare (fără a lua în considerare dacă persoana ale cărei comunicații sunt stocate este suspectată de o infracțiune) și lipsa unei autorizații judiciare pentru accesul la date este o violare disproporționată a Articolului 10(1) din Legea Fundamentală a Germaniei, articol ce protejează secretul corespondenței. Conform Curții Constituționale Germane, stocarea datelor nu este ne-constituțională în sine, dar intră în conflict cu dreptul la viață privată și trebuie supusă unui „control riguros al proporționalității"(Kosta, 2013; de Vrije set al.). O abordare similară a fost propusă și de Curtea Constituțională a Cehiei în 2011, susținând că obligațiile impuse furnizorilor de telecomunicații sunt vagi și că accesul nediscriminatoriu la date este inacceptabil, acesta trebuind să se bazeze pe „suspiciuni bine fondate" (Kosta, 2013, p. 355). De asemenea, în 2011, Curtea Supremă din Cipru, a avut de rezolvat o plângere civilă a unor persoane ale căror date de comunicații au fost cerute de poliție. Curtea a respins cererile poliției, în trei din patru cazuri, afirmând că permiterea accesului la datele de trafic ar viola secretul comunicațiilor (Kosta, 2013, p. 354).

***Digital Rights Ireland v. Ministry of Communications* și Deciziile Curții Constituționale a României**

În motivația Deciziei sale din Aprilie 2014, Curtea Europeană de Justiție a pornit de la premisa că stocarea datelor de comunicație intră în conflict cu dreptul la viață privată (Articolul 7 al Cartei) și cu dreptul la protecția datelor personale (Articolul 8 din Cartă). Principalul motiv pentru care aceste drepturi sunt afectate este că „Aceste date, privite ca întreg, pot conduce la concluzii foarte precise în ceea ce privește viața privată a persoanelor căror date au fost reținute" (European Court of Justice, 8.04.2014). Acest fapt, în sine, nu presupune invalidarea Directivei, ținând cont de faptul că Articolul 52(1) al Cartei permite limitarea drepturilor: „Orice restrângere a exercițiului drepturilor și libertăților recunoscute prin prezenta cartă trebuie să fie prevăzută de lege și să respecte substanța acestor drepturi și libertăți. Prin respectarea principiului proporționalității, pot fi impuse restrângeri numai în cazul în care acestea sunt necesare și numai dacă răspund efectiv obiectivelor de interes general recunoscute de Uniune sau necesității protejării drepturilor și libertăților celorlalți" (European Court of Justice, 8.04.2014). Prin urmare, Curtea a stabilit că este

necesar să întreprindă o verificare a proporționalității încălcării drepturilor fundamentale.

În primul rând, Curtea a stabilit că esența dreptului la viață privată nu a fost încălcată, deoarece Directiva nu permitea interceptarea conținutului comunicațiilor. Mai mult, Curtea a susținut că Directiva servește un scop legitim, având ca țel „prevenirea, cercetarea, detectarea și urmărirea penală a infracțiunilor și, în special, a criminalității organizate" (European Court of Justice, 8.04.2014). În continuare, Curtea a susținut că testul crucial pe care trebuie să îl treacă Directiva este cel al proporționalității, însemnând că „legile Uniunii Europene trebuie să fie adecvate scopului ce urmează a fi atins, și să nu depășească ceea ce este necesar pentru a atinge acele obiective" (European Court of Justice, 8.04.2014). Având în vedere că încălcarea dreptului la viață privată este foarte serioasă, CJUE a afirmat că discreția permisă Parlamentului European este foarte redusă.

În a doua parte a speței, Curtea critică Directiva, susținând că este nevoie de o analiză care să pună în balanță dreptul la viața privată și scopul legitim (deși nu neapărat decisiv) al Directivei. Curtea a luat în considerare **caracterul general al Directivei**, în special faptul că aceasta stipulează stocarea tuturor datelor create de toate comunicațiile electronice ale cetățenilor europeni. Astfel, decizia se axează pe reținerea datelor persoanelor care nu sunt, nici măcar indirect, într-o situație „care să poată conduce la urmărirea penală" (European Court of Justice, 8.04.2014), precum și pe lipsa unor limitări din punct de vedere al duratei, ariei geografice sau circumstanțelor personale. De asemenea, Curtea arată că nu există **limite pentru folosirea datelor**: absența procedurilor (cum ar fi aprobarea prealabilă data de un judecător) sau un criteriu obiectiv pentru limitarea accesului la date de către autoritățile naționale (European Court of Justice, 8.04.2014).

În ceea ce privește **stocarea datelor**, decizia în speța supusă analizei arată că Directiva nu realizează o distincție între date utile și date inutile pentru a stabili perioada de stocare. În cele din urmă, Curtea susține că protecția datelor stocate nu este realizată la un nivel corespunzător, deoarece furnizorilor le este permisă stabilirea nivelului de protecție inclusiv prin luarea în considerare a considerentelor economice (European Court of Justice, 8.04.2014) și deoarece nu este impusă obligația distrugerii ireversibile a datelor la sfârșitul perioadei de stocare. O problemă extrem de serioasă este faptul că Directiva nu impune stocarea datelor pe teritoriul UE, având ca rezultat situația în care „nu se poate asigura verificarea respectării

standardelor de protecţie de către o autoritate independentă" (European Court of Justice, 8.04.2014).

Prima lege care transpunea Directiva 2006/24/EC în România a fost Legea 298/2008. Aceasta obliga furnizorii de servicii de telecomunicaţii să stocheze datele „de trafic şi de localizare a persoanelor fizice şi juridice, precum şi datele conexe necesare pentru identificarea abonatului sau a utilizatorului înregistrat" (Law 298/2008). Legea enumeră datele stipulate în Directivă şi impune obligaţia stocării pe o perioadă de şase luni, perioada minimă cerută de Directivă. Această lege creează, de asemenea, o distincţie între procedurile pe care trebuie să le urmeze organele de impunere a legii şi procurorii, pe de-o parte, şi „organele de stat cu atribuţii în domeniul securităţii naţionale", pe de altă parte (European Court of Justice, 8.04.2014). În timp ce primele trebuie să ceară un mandat specific din partea autorităţilor judiciare, cea de-a doua categorie nu avea această obligaţie.

Prima decizie a Curţii Constituţionale a României (CCR) în acest domeniu a fost emisă în Octombrie 2009, într-o speţă în care se discuta constituţionalitatea legii 298/2008 (Decizia Curţii Constituţionale a României nr. 1258/Octombrie 2009). Curtea şi-a început argumentarea prin evocarea unor aspecte similare precum cele din decizia CJUE (care nu fusese încă emisă la momentul respectiv): limitarea drepturilor fundamentale este permisă atât timp cât aceasta este necesară pentru un scop legitim cum ar fi securitatea naţională, ordinea publică, prevenirea şi urmărirea penală a infracţiunilor, atât timp cât această limitare este proporţională, nediscriminatorie şi nu afectează însăşi esenţa dreptului (Decizia Curţii Constituţionale a României nr. 1258/Octombrie 2009). Primul argument al Curţii se referă la tipul de date care urmează să fie stocate conform cerinţelor Legii nr. 298. Se stipulează că „legea se referă la datele de trafic şi de localizare, precum şi la datele conexe necesare pentru identificarea abonatului sau a utilizatorului înregistrat" (Decizia Curţii Constituţionale a României nr. 1258/Octombrie 2009). CCR a considerat că formularea „date conexe" este mult prea vagă şi nu identifică în mod clar datele ce trebuie reţinute. Această formulare vagă permite interpretarea arbitrară şi nu permite adresanţilor legii să o înţeleagă şi să îşi adapteze comportamentul în consecinţă.

De asemenea, CCR a criticat formularea vagă a articolului 20 al Legii, „În scopul prevenirii si contracarării ameninţărilor la adresa securităţii naţionale, organele de stat cu atribuţii în acest domeniu pot avea acces, în condiţiile stabilite prin actele normative ce reglementează activitatea de realizare a securităţii naţionale, la datele reţinute de furnizorii de servicii şi reţele publice de comunicaţii electronice" (Decizia Curţii Constituţionale

a României nr. 1258/Octombrie 2009). Deoarece nu există o specificare clară a ameninţărilor la adresa securităţii naţionale, Curtea a afirmat că acest articol este potenţial supus interpretărilor arbitrare, orice acţiune putând fi interpretată ca o ameninţare la adresa securităţii naţionale.

Cea mai serioasă critică menţionată de CCR este **caracterul continuu al stocării**, care, împreună cu **absenţa unor limite asupra utilizării datelor** (lipsa obligativităţii unui mandat emis de judecător) reprezintă o încălcare a însăşi esenţei dreptului la viaţă privată. De asemenea, Curtea a întreprins şi un test de proporţionalitate, susţinând că o măsură care încalcă un drept poate fi proporţională doar dacă impunerea sa încetează atunci când cauza care a necesitat-o dispare. Deşi datele referitoare la comunicaţiile tuturor sunt stocate, această măsură nu se aplică doar atunci când apare o necesitate justificată şi nu încetează la dispariţia acesteia. În plus, CCR a susţinut că datele unei persoane ce primeşte un apel sunt, de asemenea, stocate, expunând persoana la o intruziune nejustificată. CCR a concluzionat că caracterul general şi continuu al stocării datelor este o violare inacceptabilă a dreptului la viaţă privată (Decizia Curţii Constituţionale a României nr. 1258/Octombrie 2009). Un lucru pe care decizia CCR nu îl clarifică este dacă sursa neconstituţionalităţii este faptul că substanţa dreptului este încălcată sau dacă măsura stocării este pur şi simplu disproporţionată.

România a transpus din nou Directiva 2006/24/EC prin Legea 82/2012. Această lege a clarificat expresia „date conexe" criticată de Curtea Constituţională în decizia precedentă, stipulând că legea se aplică „datelor de trafic şi de localizare a persoanelor fizice şi a persoanelor juridice, precum şi datelor necesare pentru identificarea unui abonat sau unui utilizator înregistrat" (Law 82/2012). De asemenea, Legea 82/2012 a extins sfera de aplicare a stocării metadatelor, permiţând utilizarea acestora pentru urmărirea unui număr mult mai mare de infracţiuni decât în legea anterioară. Această lege a menţinut distincţia dintre organele de impunere a legii şi organe cu atribuţii în domeniul securităţii naţionale, obligând primele să ceară un mandat, dar exceptând cea de-a doua categorie.

Această lege a fost din nou contestată la Curtea Constituţională, iar decizia acesteia a fost data publicităţii în iunie 2014, la doar două luni de la decizia CJUE. În primul rând, Curtea a susţinut că ambiguităţile Legii 298/2008 nu au fost eliminate, din moment ce Legea 82 stipula că se aplică „datelor de trafic şi de localizare a persoanelor fizice şi a persoanelor juridice, precum şi datelor necesare pentru identificarea unui abonat sau unui utilizator înregistrat" (Decizia Curţii Constituţionale a României 440/2014). CCR a comparat obligaţiile impuse de Legea 82/2012 cu cele ale Legii

298/2008, afirmând că motivele care au dus la invalidarea celei de-a doua subzistă şi la prima. Astfel, Legea 82 conţinea, în opinia Curţii, o obligaţie de stocare a datelor cu caracter general, precum şi lipsa unor garanţii, cum ar fi mandatul judecătoresc, faţă de folosirea abuzivă a acestora de către autorităţile de stat (Decizia Curţii Constituţionale a României 440/2014).

De asemenea, CCR a stabilit o distincţie între stocare şi utilizarea metadatelor, afirmând că prima procedură nu este, în sine o încălcare a dreptului la viaţa privată. Pe de altă parte, accesarea datelor reprezintă, în viziunea Curţii, o încălcare a acestui drept. Legea 82 obliga organele de impunere a legii să ceară un mandat din partea autorităţii judecătoreşti, această obligaţie nefiind impusă şi „organelor de stat cu atribuţii în domeniul securităţii naţionale" (Decizia Curţii Constituţionale a României 440/2014). Accesarea fără mandat a metadatelor stocate este, în opinia Curţii, o încălcare inacceptabilă a dreptului la viaţă privată. De asemenea, Curtea a afirmat că securitatea datelor nu este asigurată corespunzător, furnizorii nefiind controlaţi cu adevărat (Decizia Curţii Constituţionale a României 440/2014).

Cadrul normativ în domeniul stocării metadatelor a fost suplimentat prin impunerea unei obligaţii asupra distribuitorilor de cartele *pre-paid* şi a celor care oferă servicii de internet wi-fi de a identifica pe utilizatorii acestor servicii. A fost propusă o iniţiativă legislativă, dar aceasta a fost trimisă Curţii Constituţionale de către Avocatul Poporului înainte de promulgare. Conform acestei iniţiative, distribuitorii de cartel *pre-paid* sau cei care oferă servicii de acces la internet prin wi-fi gratis erau obligaţi să ceară datele de identificare a propriilor clienţi. Curtea Constituţională a României a criticat această abordare, afirmând că extinderea sferei de aplicare a legii va duce la stocarea metadatelor unui număr mult mai mare de persoane (nu doar cei care deţin un abonament de telefonie mobilă, ci şi care care achiziţionează cartele *pre-paid* sau cei care accesează internetul de la hotspoturi wi-fi), precum şi la procesarea acestor date de un număr mult mai mare de operatori (de exemplu, vânzătorii de cartel *pre-paid* şi cei care oferă internet liber în cafenele). Această extindere nu aduce cu sine, în opinia Curţii, o obligaţie corelativă de confidenţialitate impusă celor care colectează aceste date personale. Aceste motive sunt suficiente, în opinia Curţii, pentru a declara legea neconstituţională (Decizia Curţii Constituţionale a României 461/16 Septembrie 2014).

Trei judecători ai Curţii Constituţionale au emis o opinie separată, afirmând că legea supusă analizei se referă doar la stocarea şi nu la utilizarea datelor. Deşi impunerea unor garanţii pentru utilizarea în siguranţă a datelor stocate, cei trei judecători au afirmat că, din moment ce stocarea metadatelor nu

este, în sine, neconstituţională, extinderea sau reducerea sferei de aplicare a celor care le colectează nu este, în sine, problematică din punct de vedere constituţional (Decizia Curţii Constituţionale a României 461/16 Septembrie 2014).

Principala concluzie care poate fi trasă din această analiză este că există o confuzie în deciziile Curţii Constituţionale. Din lectura acestora nu se desprinde clar dacă stocarea metadatelor încalcă însăşi esenţa dreptului la viaţă privată sau este doar un mijloc disproporţionat de a atinge un ţel legitim. CCR pare să susţină ambele variante, în ciuda imposibilităţii logice ca ambele să fie adevărate în acelaşi timp. O acţiune care încalcă însăşi esenţa dreptului la viaţă privată nu poate fi, în acelaşi timp, un mijloc disproporţionat de a atinge un scop legitim. Spre deosebire de Curtea Constituţională a României, Curtea de Justiţie a UE a sesizat această distincţie, afirmând că stocarea metadatelor este un mijloc disproporţionat, dar nu încalcă esenţa dreptului.

A doua concluzie a analizei este că ambele organe juridice nu disting între interceptarea conţinutului unei comunicaţii şi stocarea metadatelor acesteia. Atât CCR cât şi CJUE afirmă că stocarea metadatelor generează o frică legitimă de supraveghere, că nu ar trebui aplicată cu caracter de generalitate, ci doar în situaţii specifice, în urma autorizării judecătoreşti.

Caracteristica stocării metadatelor **Motive pentru invalidare**	**Caracter general/ nediscriminatoriu**	**Caracter continuu (pe o durată lungă de timp)**	**Posibilitatea de accesare a datelor stocate fără mandat**	**Absenţa garanţiilor împotriva accesului neautorizat**
Încalcă esenţa dreptului	DCC 1289/2009	DCC 440/2014 DCC 1289/2009	DCC 1289/2009 DCC 440/2014	DCC 461/2014
Este un mijloc dispropoţionat pentru atingerea unui scop legitim	*Digital Rights Ireland*	*Digital Rights Ireland*	*Digital Rights Ireland*	*Digital Rights Ireland*

Concluzii

Analizând comparativ argumentele celor două Curţi, există motive comune pentru care Directiva 2006/24/EC şi legile care o transpuneau au fost invalidate. În primul rând, trebuie menţionat faptul că ambele Curţi au stabilit o distincţie între stocarea şi utilizarea metadatelor. În timp ce prima este o operaţiune tehnică, doar cea de-a doua afectează direct dreptul la viaţă

privată. Ambele Curţi au considerat că accesul la metadatele stocate generează probleme dacă are caracter continuu şi general. S-a argumentat că este necesară restrângerea sferei persoanelor ale căror metadate sunt accesate la acelea asupra cărora planează o suspiciune rezonabilă de implicare în activitate infracţională. Alte criterii care ar putea fi utilizate pentru a limita accesul nediscriminatoriu la metadate sunt localizarea geografică sau perioada de timp în care echipamentul a fost utilizat.

Un alt motiv crucial pentru invalidarea acestor legi a fost existenţa unei distincţii între organele de impunere a legii (care au nevoie de mandat pentru a accesa metadatele stocate) şi serviciile de informaţii care nu au nevoie de mandat. Ambele Curţi au considerat că stocarea metadatelor şi utilizarea acestora nu este radical diferită de interceptarea conţinutului comunicaţiilor, având, precum aceasta din urmă, nevoie de autorizare judecătorească. De asemenea, ambele Curţi au susţinut că este necesară impunerea unor garanţii stricte pentru a preveni accesul neautorizat la metadatele stocate, incluzând localizarea acestora fizică în Europa.

Situaţia recentă, creată ca urmare a atacurilor teroriste din Franţa, din ianuarie 2015, care a condus la adoptarea unei legi de către această ţară ce prevede stocarea metadatelor comunicaţiilor va genera aprinse dezbateri în această ţară. Decizia Consiliului Constituţional Francez asupra acestei legi va reprezenta un nou moment de reflecţie în ceea ce priveşte relaţia dintre stocarea metadatelor şi dreptul la viaţă privată (BBC.co.uk, 6.05.2015).

Referinţe bibliografice:

1. Brown, Ian (2010). *Communications Data Retention in an Evolving Internet*, *International Journal of Law and Information Technology*, Vol 19, No 2.
2. De Vries, Katja, Bellanova, Rocco, De Hert, Paul, and Gutwirth, Serge (2011). *The German Constitutional Court Judgement on data retention: proportionality overrides unlimited surveillance (doesn't it ?)* in Gutwirth, S., Poullet, Y., De Hert, P. & Leenes, R. (eds.) *Privacy and data protection: an element of choice*. Springer, 3-24, disponibil la http://works.bepress.com/serge_gutwirth/53, Accesat 15.01.2015.
3. Directiva 2006/24/EC amendând Directiva 2002/58/EC, disponibilă la http://eur-lex. europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:105:0054:0063:EN:PDF, Accesat 7.01.2015.
4. European Court of Justice, *Digital Rights Ireland Ltd* (C293/12) *v. Minister for Communications, Marine and Natural Resources, 8.04.2014* disponibil la http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=150642&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=125076 Accesat 15.01.2014.
5. European Court of Justice, *Ireland v. European Parliament and Council of the European Union,* disponibil la http://curia.europa.eu/juris/document/

document.jsf?text=&docid=72843&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=190003, Accesat 15.01.2015.
6. Ganj, Cristian (2009). *The Lives of Other Judges: Effects of the Romanian Data Retention Judgmen*t. Disponibil pe SSRN: http://ssrn.com/abstract=1558043 or http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1558043, Accesat 15.01.2015.
7. Guarino, Alessandro (2014). What Now? Data Retention Scenarios after ECJ Ruling, in Reimer, Helmut, Pohlmann, Norbert, Schneider, Wolfgang (eds.), *ISSE 2014 Securing Electronic Business Processes,* Springer Vieweg, 249-255, disponibil la http://www.academia.edu/7998655/What_now_Data_retention_in_the_EU_after_the_ECJ_ruling, Accesat 15.01.2015.
8. Guild, Elspeth and Carrera, Sergio (2014). *The Political and Judicial Life of Metadata: Digital Rights Ireland and the Trail of the Data Retention Directive*. CEPS Liberty and Security in Europe Papers No. 65. Disponibil la SSRN:http://ssrn.com/abstract=2445901, Accesat 15.01.2015.
9. Kosta, Eleni (2013). *The Way to Luxemburg: National Court Decisions on the Compatibility of the Data Retention Directive with the Rights to Privacy and Data Protection*, SCRIPT-ed 10/2013; 10(3):339. DOI: 10.2966/scrip.100313.339, http://script-ed.org/wp-content/uploads/2013/10/kosta.pdf, Accesat la 15.01.2015.
10. Legea 298/2008. Disponibilă la http://www.cdep.ro/proiecte/2008/400/30/9/pr439_08.pdf, Accesat 15.01.2015.
11. Legea 82/2012, disponibilă la http://www.legi-internet.ro/legislatie-itc/date-cu-caracter-personal/legea-nr822012-privind-retinerea-datelor.html, Accesat 15.01.2015.
12. *Luxembourg Weekly*, 17.05.2014, *Reflections on EU law and CJEU jurisprudence,* disponibil la http://luxembourgweekly.blogspot.ro/2014/05/c29312-and-c59412-digital-rights.html, Accesat 15.01.2015.
13. Rauhofer, Judith and Mac Sithigh, Daithi (2014). *The Data Retention Directive that Never Existed*. SCRIPTed, 2014, 11(1); *Edinburgh School of Law Research Paper,* No. 2014/34. Disponibil la SSRN: http://ssrn.com/abstract =2467244, Accesat 15.01.2015.
14. *Decizia Curții Constituționale a României 440/2014*, Disponibilă la http://www.legi-internet.ro/jurisprudenta-it-romania, Accesat 15.01.2015.
15. *Decizia Curții Constituționale a României 1258/Octombrie 2009*, disponibilă la http://www.legi-internet.ro/jurisprudenta-it-romania/decizii-it/decizia-curtii-constitutionale-referitoare-la-legea-pentru-pastrarea-datelor-de-trafic-298-2008.html, Accesat 15.01.2015.
16. *Decizia Curții Constituționale a României 461/16th Septembrie 2014*, disponibilă la http://www.ccr.ro/files/products/Decizie_461_2014.pdf, Accesat 15.01.2015.
17. BBC.co.uk, 6.05.2015, *French parliament approves new surveillance rules*, disponibil la http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-32587377, Accesat 6.05.2015.

UTILIZAREA SUPRAVEGHERII TEHNICE ÎN PREVENIREA ŞI CONTRACARAREA AMENINŢĂRILOR LA ADRESA SECURITĂŢII NAŢIONALE

Petre UNGUREANU*

Abstract:

National security is one of the most important objectives of a state that assures its independence, sovereignty and protection of human and civil rights of its citizens. This duty is fulfilled by intelligence services in accordance with the legal provisions.

In the current international context threats to national security are diversified. Terrorism represents one of the greatest threats of the 21st century to national security for any state. Its forms of manifestation are unpredictable and hard to anticipate. The question is if Romania's intelligence services are capable of countering threats to national security.

The existing conflicts outside Romania's borders can pose a threat to national security. The current technological progress along with the use of internet has determined the authorities to redefine the strategies and techniques used to counter cybernetic threats. These strategies used must be in accordance with the legal provisions regarding human rights. The article is focused on analyzing the legal provisions regarding national security and the infringements of human rights that may occur in countering national security threats alongside with a comparison of technical surveillance measures used in criminal proceedings and national security affairs.

Keywords: *national security, intelligence activities, human rights, countering threats to national security, cybernetic security, technical surveillance*

Aspecte juridice referitoare la supravegherea tehnică din domeniul securităţii naţionale

Securitatea naţională ca şi explicaţie juridică - este definită de prevederile articolului 1 din legea nr. 51/1991. În conformitate cu acesta, ea reprezintă „starea de legalitate, echilibru, stabilitate socială, economică

* Drd. Academia de Poliţie „Al. Ioan Cuza" Bucureşti, petreungureanu74@yahoo.com

şi politică necesară existenţei dezvoltării statului naţional român ca stat suveran, unitar independent şi indivizibil. Ea asigură menţinerea ordinii de drept, a climatului de exercitare neîngrădită a drepturilor, libertăţilor şi îndatoririlor fundamentale ale cetăţenilor, în conformitate cu prevederile constituţionale" (Legea nr 51/29.07.1991).

Protejarea securităţii naţionale se realizează prin „cunoaşterea prevenirea şi înlăturarea ameninţărilor interne sau externe" (Legea nr. 51/29.07.1991). Legiuitorul a înţeles să enumere ameninţările interne şi externe la adresa securităţii naţionale, precizându-le în articolul 3 din lege, respectiv: „planuri şi acţiuni împotriva suveranităţii, unităţii, independenţei şi indivizibilităţii statului român; acţiuni prin care se provoacă un război contra ţării sau un război civil; înlesnirea ocupaţiei militare; aservirea faţă de o putere străină; ajutarea unei puteri străine sau organizaţii străine; trădarea prin ajutarea inamicului; acţiunile armate sau orice acţiuni violente; spionajul; subminarea; sabotajul; acţiunile prin care se urmăreşte înlăturarea prin forţă a instituţiilor democratice ale statului, ori aduc atingere gravă libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor români; actele de distrugere, degradare; acţiunile prin care se atentează la viaţa, integritatea fizică sau sănătatea persoanelor care îndeplinesc funcţii importante în stat ori a reprezentanţilor altor state. Tot ameninţări la adresa securităţii naţionale sunt considerate şi „desfăşurarea de acţiuni totalitariste, extremiste, de sorginte comunistă, fascistă, legionară; actele teroriste; atentatele contra unei colectivităţi; sustragerea de armament, muniţie, materii explozive sau radioactive, toxice sau biologice, iniţierea sau constituirea de organizaţii sau grupări ori aderarea sau sprijinirea de grupări care să desfăşoare vreuna dintre activităţile precizate anterior (Legea nr. 51/29.07.1991).

În activitatea de contracarare a ameninţărilor la adresa securităţii naţionale organele cu atribuţii în culegerea de informaţii pot folosi activităţi specifice care presupun restrângerea exerciţiului unor drepturi sau libertăţi fundamentale ale omului. Legiuitorul a enumerat în acest sens drept activităţi specifice „interceptarea şi înregistrarea comunicaţiilor electronice, căutarea unor informaţii, documente sau înscrisuri pentru care se impune obţinerea accesului la ele, ridicarea şi repunerea la loc a obiectelor, examinarea acestora „instalarea de obiecte, supravegherea prin fotografiere, filmarea, în locurile publice sau în locurile private, localizarea, urmărirea, prin GPS sau prin alte mijloace tehnice, interceptarea trimiterilor poştale, obţinerea datelor privind tranzacţiile sau datele financiare ale unei persoane (Legea nr. 51/29.07.1991).

Desfăşurarea acestor activităţi se face numai dacă ne aflăm in vreuna dintre situaţiile precizate de către articolul 3 din lege. Legiuitorul a condiţionat utilizarea acestora de îndeplinirea a trei condiţii:

- Riscurile şi ameninţările la adresa securităţii naţionale nu pot fi cunoscute, prevenite sau contracarate şi sunt posibilităţi limitate pentru a se face acest lucru;
- În raport de situaţia concretă activităţile specifice culegerii de informaţii sunt necesare şi proporţionale;
- Existenţa autorizării conform legii.

Într-o opinie exprimată în literatura de specialitate s-a reliefat necesitatea „ierarhizării activităţilor specifice culegerii de informaţii pe linia securităţii naţionale raportat la intensitatea ingerinţei fiecărei metode în viaţa privată, justificarea în concret a alegerii fiecărei activităţi în detrimentul celeilalte" (Grădinau, 2014, p. 8).

Apreciem că s-ar fi putut face o ierarhizare a utilizării acestor activităţi, dar acest lucru nu trebuie să împieteze asupra cunoaşterii, prevenirii şi înlăturării ameninţărilor la adresa securităţii naţionale.

În domeniul culegerii de informaţii, este cunoscut faptul că o informaţie este foarte bună, dacă ea este obţinută şi valorificată în timp optim.

În cazul existenţei vreuneia dintre ameninţările la adresa securităţii naţionale, organul cu atribuţii în culegerea de informaţii va înainta propunerea de autorizare a unor activităţi procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

Ea va fi analizată de către procurori anume desemnaţi de acesta în termen de 24 ore sau deîndată în funcţie de caracterul de urgenţă. În cazul în care se constată că propunerea este întemeiată, procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie sau înlocuitorul de drept al acestuia solicită Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie autorizarea activităţii.

Importanţa acordată domeniului securităţii naţionale este reliefată de prevederile articolului 15 alin. 6 din lege care oferă posibilitatea suplimentării argumentelor prezentate în propunere, în situaţia în care judecătorul opinează că nu sunt suficiente informaţii, lucru ce nu se regăseşte în materia instrucţiei penale (Legea nr. 51/29.07.1991).

Autorizarea activităţii specifice se face prin încheiere motivată, ce va cuprinde, în conformitate cu prevederile articolului 17 din lege, menţiunile: „titulatura instanţei, locul, data şi ora eliberării acestuia; datele şi informaţiile care atestă prezenţa ameninţării la adresa securităţii, reliefându-se faptele şi circumstanţele acestora; activităţile specifice autorizate, identitatea persoanei

căreia îi sunt restrânse drepturile şi libertăţile prin ingerinţa activităţii specifice în viaţa sa privată; organele care execută activităţile specifice; persoanele fizice sau juridice ce acordă sprijin, locul/localităţile unde vor fi efectuate activităţile autorizate, în cazul în care sunt cunoscute, durata de valabilitate a autorizaţiei." (Legea nr. 51/29.07.1991).

În cazul în care cererea nu este justificată, aceasta va fi respinsă prin încheiere motivată. O nouă solicitare privitoare la aceeaşi persoană se poate face numai dacă sunt date şi informaţii noi, conform articolului 18 alin. 2 din Legea nr. 51/1991. Când apar situaţii ce impun autorizarea de urgenţă a anumitor activităţi specifice, acest lucru îl poate face procurorul, pe o perioadă limitată de timp, respectiv 48 ore, judecătorul urmând să confirme sau să infirme mandatul emis în acest context. In caz de infirmare, activităţile specifice autorizate de către procuror încetează deîndată şi se distrug materialele obţinute, o copie a procesului verbal fiind transmis judecătorului, în conformitate cu articolul 19 alin. 3 din Legea nr. 51/1991, privind securitatea naţională. Activităţile specifice culegerii de informaţii sunt autorizate pe o perioadă de maxim 6 luni de zile. Ele pot fi prelungite, în mod justificat, autorizarea dându-se pe maxim trei luni de zile. Durata totală a autorizărilor nu poate depăşi 2 ani de zile.

În caz de urgenţă, procurorul poate autoriza pe o perioadă de 48 ore activităţile specifice culegerii de informaţii. Pentru aceasta trebuie îndeplinită condiţia prevăzută de lege ca întârzierea să prejudicieze grav finalitatea activităţilor. Judecătorul urmează să se pronunţe asupra autorizării, dar nu mai târziu de acest termen.

Întreaga activitate de autorizare cât şi executarea efectivă a activităţilor specifice este secretă, în conformitate cu prevederile legale care reglementează protecţia informaţiilor clasificate.

Potrivit unei opinii exprimată în literatura de specialitate se apreciază că „guvernul trebuie să dispună de marja de libertate pentru a-şi îndeplini funcţiile de politică înaltă, aceasta fiind garantată printr-o restricţionare a accesului publicului în general la aceste lucruri" (Grădinaru, 2014, p. 89). Acesta este şi motivul pentru care activităţile specifice culegerii de informaţii sunt clasificate conform legii, la nivelul de secret de stat.

Rezultatul activităţilor specifice desfăşurate se comunică procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

Prevederile articolului 21 din Legea nr. 51/1991 statuează dreptul şi obligaţia organelor cu atribuţii în siguranţa naţională de a reţine în scris date şi informaţii rezultate din activităţile specifice autorizate care indică pregătirea sau săvârşirea unei fapte penale, în conformitate cu prevederile

articolului 61 din Codul de procedură Penală. Convorbirile, comunicările interceptate sunt redate în scris şi se transmit organelor de urmărire penală ca şi imaginile înregistrate împreună cu suportul digital. Se va face totodată propunerea de declasificare totală sau în extras a mandatului.

„Dacă datele şi informaţiile nu sunt suficiente pentru sesizarea organelor de urmărire penală şi nu se justifică desfăşurarea în continuare a unor activităţi specifice (de informaţii), conducătorul organelor de informaţii (Serviciul Român de Informaţii, Serviciul de Informaţii Externe, Serviciul de Protecţie şi Pază) va informa persoana asupra căreia s-a desfăşurat activităţile specifice, respectiv i-a fost afectată viaţa intimă, familială sau privată" (Legea nr. 51/29.07.1991).

Informarea persoanei nu se face dacă: „se periclitează activitatea organelor de informaţii; se dezvăluie sursele acestora sau ale altor state; s-ar afecta apărarea siguranţei naţionale; ar fi atinse drepturile şi libertăţile unor terţe persoane; s-ar deconspira tehnicile, metodele şi mijloacele folosite în caz."

Din analiza conţinutului normelor juridice prevăzute la articolul 21 din lege, se constată că nu este precizată în concret instituţia care trebuie să sesizeze organele de urmărire penală în cazul în care sunt date privind pregătirea sau săvârşirea vreunei fapte penale, făcându-se trimitere la Codul de Procedură Penală, respectiv la normele care reglementează „actele încheiate de către unele organe de constatare" Despre rezultatul activităţilor este informat procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie de către organele de informaţii.

Raportat la prevederile articolului 61 Cod Procedură Penală, rezultă că aprecierea suspiciunii rezonabile cu privire la săvârşirea vreunei infracţiuni o au organele cu atribuţii în culegerea de informaţii, nefiind obligate să ceară vreun acord consultativ procurorului. În schimb, acesta poate să se sesizeze din oficiu cu privire la săvârşirea vreunei infracţiuni din domeniul securităţii naţionale pe baza rezultatelor activităţilor specifice de informaţii autorizate de către instanţă.

În opinia noastră, articolul 21 din Legea nr. 51/1991 privind securitatea naţională poate naşte o serie de controverse. Astfel nu este stabilită o metodologie care să fixeze cât mai concret modul în care se analizează şi se apreciază dacă „datele şi informaţiile sunt suficiente pentru sesizarea organelor judiciare, dacă se justifică sau nu desfăşurarea de activităţi specifice asupra persoanei vizate".

Acest lucru trebuie reglementat de către lege. Necesitatea normării juridice a acestei situaţii se impune având în vedere şi linia de demarcaţie uşor confundabilă între ameninţările la adresa securităţii naţionale, prevăzute

de către articolul 3 din Legea nr. 51/1991 şi infracţiunile contra securităţii naţionale prevăzute în titlul X din Noul Cod Penal articolele 394-412.

Enumerăm în acest sens infracţiunile de trădare, prevăzută de articolul 394 Cod Penal, trădare prin transmitere de informaţii secrete de stat, prevăzută de articolul 395 Cod Penal, spionajul prevăzut de articolul 400 Cod Penal, atentatul care pune în pericol securitatea naţională prevăzut de articolul 401 Cod Penal, atentatul contra unei comunităţi prevăzut de articolul 402 Cod Penal (Lupaşcu, 2014).

Sub paravanul ,,insuficienţei datelor şi informaţiilor obţinute din activităţile specifice şi lipsa justificării desfăşurării activităţilor de informaţii", fără a avea mecanismul de control prevăzut de lege şi modalitatea concretă în care se face analiza, pot fi comise abuzuri cu consecinţe directe asupra securităţii naţionale dar şi asupra drepturilor şi libertăţilor persoanei.

Tot o vulnerabilitate a legislaţiei în materia securităţii naţionale în asigurarea drepturilor persoanelor la viaţă intimă, familială sau privată o reprezintă posibilitatea conferită de lege organelor cu atribuţii în culegerea de informaţii de a desfăşura activităţi specifice autorizate de către procuror având în vedere urgenţa, şi de a nu notifica persoana vizată prevalându-se de articolului 21 alin. 3 din lege.

Orice persoană ce a fost lezată urmare a activităţilor specifice culegerii de informaţii efectuate se poate adresa comisiilor parlamentare constituite potrivit legii, sau organelor judiciare, în conformitate cu prevederile articolului 22 din Legea nr. 51/1991, republicată. De asemenea, se pot adresa instanţei de judecată în condiţiile precizate de către prevederile Legii nr. 677/2001 privind protecţia referitoare la prelucrarea datelor cu caracter personal, instanţelor judecătoreşti, organelor judiciare, altor comisii sau organe judiciare.

Asemănările şi deosebirile existente între autorizarea supravegherii tehnice în materia securităţii naţionale şi autorizarea acesteia conform Codului de Procedură Penală

Tehnicile de supraveghere sau cercetare sunt utilizate de către organele de culegere de informaţii pentru prevenirea şi contracararea ameninţărilor la adresa securităţii naţionale cât şi de către organele judiciare în realizarea instrucţiei penale, în activitatea de constatare a infracţiunilor.

Autorizarea folosirii acestor metode comportă o analiză în ceea ce priveşte asemănările cât şi deosebirile. In ceea ce priveşte asemănările, putem remarca că autorizarea este dată prin încheiere dată de către judecător şi prin emiterea mandatului de supraveghere tehnică/activitate specifică de informaţii.

Prevederile Codului de Procedură Penală reprezintă sediul materiei cu caracter general, prevederile Legii nr. 51/1991 privind securitatea națională și ale Legii nr. 535/2004 privind combaterea terorismului republicată reprezentând reglementări cu caracter special.

În materia instrucției penale autorizarea este dată de către judecătorul de drepturi și libertăți de la instanța competentă să judece infracțiunea pentru care se emite mandatul.

În schimb, în materia securității naționale autorizarea este dată de către judecătorul desemnat de către președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție. În legea privind securitatea națională a României se instituie „un control de legalitate intermediar" (Lupașcu, 2014), ce este exercitat de către procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sau înlocuitorul de drept al acestuia. Acesta poate respinge solicitarea organelor de culegere a informațiilor prin ordonanță motivată. De asemenea, legiuitorul a dat posibilitatea judecătorului de a solicita informații suplimentare în cazul în care consideră a fi necesar acest lucru aspect nemaiîntâlnit in procedura generală reglementată de către Codul de Procedură Penală.

În ceea ce privește capacitatea proceselor verbale întocmite de către organele de informații, respectiv datele și informațiile reținute în scris referitoare la pregătirea sau săvârșirea unor fapte penale în materia securității naționale, ne raliem opiniei exprimate în literatura de specialitate, care consideră că acestea nu pot fi valorificate în cauzele penale, dar pot sta la baza începerii urmăririi (Grădinaru, 2014, p. 89). Astfel, raportat la prevederile articolului 61 alin. 3 din Codul de Procedură Penală, ele pot constitui indiciile care stau la baza emiterii ordonanței provizorii, respectiv mandatului de supraveghere tehnică.

În privința distincției formale, mandatul în materia securității naționale este clasificat, nivelul de secretizare fiind „secret de stat" spre deosebire de cel obținut conform Codului de Procedură Penală.

Referitor la notificarea persoanei ale căror drepturi și libertăți au fost restrânse, prevederile legii securității naționale permit neefectuarea acestui lucru dacă apare un risc pentru securitatea națională.

În materia realizării instrucției penale, în conformitate cu prevederile Codului de Procedură Penală, interceptările se realizează de către procuror sau deleagă organele judiciare spre deosebire de securitatea națională unde acestea sunt executate de către organele de informații.

Metodele speciale de supraveghere sau cercetare ce constituie supraveghere tehnică în materia instrucţiei penale nu pot fi folosite decât pe o perioadă de maxim şase luni, în schimb în materia securităţii naţionale durata totală poate să ajungă şi la doi ani.

Se poate constata că, prin utilizarea tehnicilor speciale de investigare utilizate în domeniul instrucţiei penale şi securităţii naţionale se realizează ingerinţe în viaţa intimă familială şi privată a persoanei, practic se derogă de la prevederile articolului 8 din Convenţia Europeană care asigură standardele minime de protecţie.

Natura juridică a tehnicilor de investigare utilizate în materia securităţii naţionale a suscitat discuţii în doctrină. Astfel, au existat opinii care le-au încadrat in cadrul procesului penal, iar altele în afara acestuia. Ne raliem opiniei care le apreciază ca fiind în afara procesului penal, premergător acestuia.

Analizând prevederile articolului 13 din Legea nr. 51/1991, privind securitatea naţională, ale articolului 20 din Legea nr. 535/2004 privind combaterea terorismului şi normele procedural penale se observă că acestea reprezintă ingerinţe în viaţa intimă, familială sau privată, au rol de culegere de informaţii, fiind supuse controlului judiciar şi sunt apte să servească procesului penal. Diferenţa apare în ceea ce priveşte rolul lor, respectiv cele din domeniul securităţii naţionale sunt considerate informaţii, iar cele din domeniul instrucţiei penale reprezintă probe.

Diferenţele majore între cele două domenii, securitate naţională *versus* instrucţie penală în ceea ce priveşte tehnicile speciale de investigare folosite rezultă din însăşi funcţiile îndeplinite de acestea. Tehnicile speciale specifice securităţii naţionale contribuie la îndeplinirea funcţiei preventive pe care o exercită în mod direct şi imediat organele care desfăşoară activităţi specifice culegerii de informaţii. În schimb, organele de urmărire penală chiar dacă prin activitatea lor se realizează şi prevenţie, acesta este un rol mediat.

Respectarea drepturilor şi libertăţilor persoanelor, asigurarea stabilităţii şi funcţionării statului român în conformitate cu normele constituţionale este un deziderat şi o obligaţie a tuturor instituţiilor de aplicare a legii.

Ameninţările prezente, atât în domeniul ordinii publice, cât şi în cel al securităţii naţionale solicită, impun folosirea tehnicilor de supraveghere sau cercetare pentru a putea face faţă acestora. Utilizarea lor discreţionară naşte abuzuri. Tocmai de aceea trebuie create mecanisme puternice de control care să garanteze legalitatea, corectitudinea şi buna credinţă în folosirea acestor metode speciale, dar să şi contribuie la siguranţa persoanei, la siguranţa statului român.

Concluzii

Creşterea criminalităţii, diversificarea şi specializarea acesteia prin folosirea mijloacelor tehnologice de ultimă generaţie, apariţia ameninţărilor la adresa securităţii naţionale, în special a celor de terorism, obligă statul să-şi a măsuri de contracarare şi reprimare a acestora. Printre măsurile reglementate se înscriu şi cele care presupun utilizarea metodelor de supraveghere sau cercetare ce constituie supravegherea tehnică.

Utilizarea acesteia permite obţinerea unor date şi informaţii care contribuie la aflarea adevărului, dându-se astfel satisfacţie principiului care obligă organele judiciare să constate la timp şi în mod complet faptele care constituie infracţiuni, să nu fie trasă la răspundere penală nici o persoană nevinovată şi să fie pedepsită potrivit legii, într-un termen rezonabil cea care a săvârşit o infracţiune.

Administrarea probatoriului rezultat din măsurile de supraveghere tehnică trebuie să se facă cu respectarea Declaraţiei Universale a Drepturilor Omului, a Convenţiei Europene a Drepturilor Omului, a Legii fundamentale a Statului Român – Constituţia şi a reglementărilor privind realizarea instrucţiei penale şi securităţii naţionale.

Aceasta presupune ca autorităţile publice să respecte dreptul la viaţă intimă, familială sau privată, inviolabilitatea domiciliului, orice ingerinţă în viaţa persoanei trebuind să se facă numai în conformitate cu prevederile legale, în acord cu normele constituţionale.

Asigurarea securităţii naţionale reprezintă o obligaţie a tuturor cetăţenilor ţării. Organele cu atribuţii specifice culegerii de informaţii trebuie să aibă la rândul lor acces la toate mijloacele legale, inclusiv a celor ce privesc tehnici speciale de investigaţii sau cercetare, pentru a se putea realiza cu adevărat contracararea tuturor ameninţărilor la adresa securităţii naţionale. Pentru aceasta, în limitele legale, le este permis să încalce dreptul la viaţă intimă, familială sau privată.

Se impune în schimb ca statul român să dezvolte, printr-o reglementare mai coerentă mecanisme de control, astfel încât să se asigure respectarea drepturilor şi libertăţilor persoanei, aceasta făcându-se fără afectarea obiectivelor sale.

Practica organelor judiciare şi a celor cu atribuţii în culegerea de informaţii a arătat că folosirea acestor metode poate asigura succesul în probarea activităţilor infracţionale sau în contracararea ameninţărilor la adresa securităţii naţionale.

Folosirea uneia sau alteia dintre metodele speciale de cercetare sau dintre activităţile specifice depinde în primul rând de infracţiunea, respectiv ameninţarea ce se doreşte a fi demonstrată sau contracarată.

Realizarea acestor obiective presupune în primul rând crearea structurilor înzestrate cu suficiente resurse umane, materiale şi tehnologice care să fie capabile să asigure ordinea publică şi siguranţa naţională.

De lege ferenda apreciem că se impune elaborarea unei noi legi a securităţii naţionale, care să includă drept ameninţări la adresa securităţii naţionale şi fenomenul corupţiei, contrabandei, evaziunii fiscale, dar şi a ilegalităţilor din domeniul achiziţiilor publice – ce au consecinţe grave asupra dezvoltării statului român. Totodată este necesar ca noile reglementări trebuie prevadă expres dacă informaţiile obţinute de către organele ce realizează activităţi specifice culegerii de informaţii prin utilizarea tehnicilor speciale investigative pot sau nu să fie folosite ca probe doar în procesele penale ce privesc infracţiuni în domeniul securităţii naţionale sau pot fi folosite şi în procesele penale de drept comun.

Referinţe bibliografice:

1. Grădinaru, Sandra (2014). *Supravegherea tehnică în Noul Cod de Procedură Penală*. Bucureşti: Editura C.H.Beck.
2. Lupaşcu, Dan (2014). *Noul Cod Penal şi Noul Cod de Procedură Penală*. Bucureşti: Ed. Universul Juridic.
3. Zamfir, Dumitru (2007). *Respectarea drepturilor omului în activitatea serviciilor de informaţii*. Bucureşti: Editura RAO International Publishing Company.
4. *Legea no. 51/1991 privind securitatea naţională, cu modificările şi completările ulterioare*.
5. *Noul Cod Penal şi Noul Cod de Procedură Penală*, (2014) ediţie îngrijită de conf. univ. dr. Dan Lupaşcu, Bucureşti: Editura Universul Juridic.

CULTURĂ DE SECURITATE ŞI DIPLOMAȚIE PUBLICĂ

PLEDOARIE PENTRU DIPLOMAȚIA PUBLICĂ

Cristina IVAN*

Abstract:
We believe special attention should be placed on this highly interdisciplinary mechanism and its ability to advance soft power in ways unprecedented and complementary to classical hard power. Therefore, in this particilar section of the journal, we will place under microscope traditional and non-traditional public diplomacy initiatives aimed at promoting peace building and conflict resolution.
Keywords: *soft power, public diplomacy, international arena*

În 2002, faimosul şi regretatul sociolog german Ulrich Beck dădea glas unei opinii, pe care azi am numi-o vizionară, conform căreia atentatele de la 11 septembrie 2001 au făcut ca lumea să se confrunte *cu o alegere existențială: nu numai între naționalism şi multilateralism, dar, în acelaşi timp, între multilateralism regresiv, bazat pe state ale supravegherii şi multilateralism progresiv, bazat pe state de tip cosmopolit.*

Dacă primul tip de stat (multilateralist regresiv) presupune apariția unei lumi distopice, în care libertatea individuală este sacrificată în favoarea securității colective - o retorică ce a ajuns astăzi să determine atât de de multe dintre ipostazele discursului public –, cel de-al doilea tip de stat invocat de Beck (multilateralist progresiv), se concentrează asupra unei viziuni despre securitate generată de la firul ierbii, prin respectarea fără excepție a drepturilor omului, a unui cadru legal agreat internațional, precum şi a democrației şi ospitalității la nivel transnațional.

Această dilemă globală invită la reflecție în ceea ce priveşte resursele şi mecanismele care pot întări şi avansa avantajele civilizației aşa cum o definim astăzi, într-un început de secol dominat de poziția ideologică a cosmopolitarismului. A devenit evident că violența, după 11 septembrie 2001, a căpătat forme endemice în multe părţi ale lumii; că puterea ofensivă, discursurile guvernamentale şi intervențiile militare au devenit, atunci când sunt aplicate singular, ineficiente în promovarea păcii. De aceea, pentru

* Institutul Național de Studii de Intelligence, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul"

a putea domoli spirala de violenţă şi a contribui eficient la rezolvarea conflictelor, ca să nu mai menţionăm contribuţiile aduse la promovarea propriei stări de pace la nivel naţional, autorităţile guvernamentale trebuie să caute resurse şi mecanisme alternative. Şi unul dintre cele mai promiţătoare astfel de mecanisme se dovedeşte a fi astăzi diplomaţia publică, în noile sale interpretări.

Definită acum câţiva ani (2001) de către expertul în relaţii internaţionale, profesor la Universitatea Harvard, Joseph Nye, ca *metodă de promovare a puterii subtile a unei ţări*, adică *a abilităţii sale de a-i influenţa pe ceilalţi pentru a obţine rezultatele dorite prin persuasiune mai degrabă, decât prin obligativitate sau plată*, diplomaţia publică a evoluat în moduri noi şi spectaculoase de abordare a provocărilor globale. Deşi s-ar putea să nu fim încă pe deplin conştienţi de modul în care se configurează şi interacţionează aceasta cu mediul geopolitic global, totuşi, dovezi ale influenţei ei sunt vizibile peste tot.

La început de mileniu III, diplomaţia publică era ilustrată de diverse proiecte guvernamentale destinate comunicării cu „celălalt", expunerii în faţa acestuia a propriei identităţi naţionale, a valorilor culturale, politice şi etice, în încercarea de a identifica eventuale puncte de convergenţă ale intereselor celor două părţi. Programe de comunicare destinate unei audienţe internaţionale, programe culturale, acordarea de burse pentru excelenţă academică, realizarea de schimburi educaţionale şi programe de vizită, toate aceste instrumente erau utilizate de guverne din întreaga lume şi făceau parte dintr-un kit de rezolvare a conflictelor. Rămâneau însă exact ceea ce fuseseră şi până atunci - o formă pozitivă de influenţă şi de generare a schimbării în favoarea intereselor naţionale ale statului în cauză.

Astăzi, 15 ani mai târziu, diplomaţia publică s-a schimbat şi a devenit o naraţiune nouă, puternică, non-statatală, avansată de actori sub- sau supra-naţionali, precum şi de comunităţi globale de acţiune. Această *nouă* diplomaţie publică este generată de naraţiunea neo-cosmopolită, captează tendinţele de schimbare emergente în relaţiile internaţionale şi conduce puterea subtilă la un cu totul alt nivel de acţiune. Aşa cum devine din ce în ce mai clar, noile forme de diplomaţie publică s-au materializat ca urmare directă a democratizării informaţiei prin „new media", sunt capacitate de noile tehnologii de comunicaţie şi acţionează într-un mediu global fluid.

De aceea, astăzi, nu mai putem defini la fel de uşor cum o făceam acum 15 ani, actorii diplomaţiei publice. ONG-uri, comunităţi virtuale de tip ideologic sau de acţiune, lideri de opinie informali, şi agenţi de schimbare interacţionează într-un sistem de relaţii mutuale benefice care nu este, cel puţin aparent, centrat pe stat sau generat de stat. Pentru că indivizi

şi comunităţi ajung să ia poziţie şi cer ocuparea spaţiului public unde se iau deciziile politice, nivelul la care intervenţiile de diplomaţie publică pot influenţa deciziile politice este şi el în creştere constantă.

Acesta este motivul pentru care credem că o atenţie specială trebuie acordată acestui mecanism interdisciplinar, respectiv abilităţii sale de a influenţa şi a avansa puterea subtilă în modalităţi fără precedent, complementare clasicei puteri ofensive. Acesta este motivul pentru care, în secţiunea de faţă a revistei, vom pune la microscop iniţiative de diplomaţie publică, atât tradiţionale, cât şi inovatoare, al căror scop este reprezentat de rezolvarea conflictelor şi promovarea păcii. Piesă cu piesă, vom asambla astfel, sperăm, un puzzle global în care declaraţia de credinţă odată propusă de Thomas Jefferson ar putea deveni motto al unei noi generaţii de diplomaţi: *Nutresc speranţa că înţelepciunea noastră va creşte odată cu puterea noastră şi aceasta ne va învăţa că puterea noastră va fi cu atât mai mare cu cât o vom folosi mai puţin*.

Mulţumiri:
Conţinutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu poziţia oficială a Uniunii Europene sau a Guvernului României. Această lucrare este elaborată şi publicată sub auspiciile Institutului de Cercetare a Calităţii Vieţii, Academia Română, ca parte din proiectul co-finanţat de Uniunea Europeană prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, în cadrul proiectului Pluri şi interdisciplinaritate în programe doctorale şi postdoctorale. Cod proiect POSDRU/159/1.5/S/141086.

NOUA ARHITECTURĂ ŞI IMAGINEA SERVICIILOR SECRETE ŞI A INSTITUŢIILOR DE APLICARE A LEGII: PROFIL ŞI DEMERS SISTEMATIC

Artur JASIŃSKI*

Abstract:
Headquarters of secret services and public security institutions are typically build as suburban office parks, surrounded with parking lots, or as downtown citadels, situated close to government districts. They are huge, inaccessible and strongly secured structures. Formerly their images used to be classified, but now, very often, their contemporary architecture, which resembles university campuses or corporation headquarters, is being used as a marketing tool to create a desirable public image, suggesting that they are open, transparent and democratic institutions.
Keywords: *architecture, secret services, public security institutions, architecture as a public image creating tool*

Introducere

Serviciile speciale şi instituţiile de aplicare a legii şi ordinii apreciază discreţia. Abrevierea Agenţiei Naţionale de Securitate a SUA (National Security Agency – NSA) – cunoscută pentru scandalul generat de afacerea Edward Snowden – este în general parafrazată "No Such Agency" (i.e. nu există o asemenea agenţie), cu trimitere la caracterul secret al acesteia. Cu toate acestea, într-o epocă a democraţiei şi internetului, nu putem ascunde nici existenţa serviciilor secrete, nici clădirile pe care acestea le ocupă fizic. Unele dintre aceste clădiri, precum sediul CIA din Langley, Washington sau sediul MI6 din Londra au fost parcă din totdeauna ilustrate în producţiile cinematografice, imaginile lor devenind parte a culturii pop.

Aceste obiecte iconice sunt acum tratate aproape ca nişte monumente. Au pagini web dedicate, create pentru scopuri ce ţin de relaţiile publice de către instituţiile pe care le servesc. Alte servicii, cu un caracter mai puţin democratic, continuă să refuze ideea de a oferi informaţii despre sediile lor. De exemplu, nici un străin de organizaţie nu cunoaşte unde se află sediul Mossad şi cum arată clădirea acestuia.

* Agenţia de Securitate Internă (ABW), Polonia

Cu toate acestea, în cele mai multe cazuri, adrese şi imagini ale sediilor serviciilor secrete sunt făcute publice. Acestea sunt de obicei clădiri mari, bine păzite, cu un design care se pierde în peisaj. Dar, aşa cum vom demonstra în cele ce urmează, o analiză de ordin arhitectural a clădirilor construite în ultima vreme pentru a servi necesităţilor serviciilor secrete şi instituţiilor de aplicare a legii a schimbat acest concept: arhitectura modernă este din ce în ce mai mult utilizată ca instrument de generare a unei imagini dezirabile.

Parcuri suburbane de birouri

Sediul Agenţiei Naţionale de Securitate, construit în 1957 şi ulterior extins în 1963 şi în 1986, a fost ridicat în cadrul bazei militare de la Fort Meade, amplasată între Washington şi Baltimore. Locaţia a fost aleasă ca rezultat al unui compromis: sediul NSA se află la o distanţă suficient de mare încât să nu intre în raza de acoperire a unei bombe nucleare care ar ţinti capitala SUA, dar, în acelaşi timp, suficient de aproape încât angajaţii săi, cercetătorii, ofiţerii şi familiile lor să se poată bucura de atracţiile capitalei şi de beneficiile unui loc aflat în suburbiile unei metropole (NSA, 2012).

Clădirile au aspectul unui simplu parc suburban de birouri, înconjurat de o zonă extinsă de parcare. Singura trăsătură care le distinge este dimensiunea. Peste 20 000 de oameni lucrează în acest complex de clădiri cu o suprafaţă de 280 000 de metri pătraţi. Cele două clădiri principale ale sediului NSA se aseamănă ca formă cu două cuburi Rubik fabricate din oglinzi. John Bamford a utilizat această comparaţie în cartea sa asupra NSA, intitulată *Body of Secrets* (2002). Fiecare faţadă este realizată din sticlă închisă la culoare, ce reflectă lumina, oglindind astfel mediul înconjurător şi mascând interiorul. Tâmplăria ferestrelor este acoperită de un strat de alamă, ceea ce ar trebui să împiedice orice interceptare electronică. E dificil să vezi ceva din exterior, inclusiv numărul etajelor rămânând un mister.

Fig. 1. Sediul Agenţiei Naţionale de Securitate din suburbiile Fort Meade, Maryland, SUA. Sursa: NSA, http://www.nsa.gov/

about/photo_gallery/gallery.shtml

Opinia publică primeşte puţine informaţii asupra NSA, acestea fiind legate, în principal, de costul viitoarelor centre gigant computerizate, precum cel deschis în 2013: *Utah Data Center,* a cărui construcţie a costat mai mult de un miliard şi jumătate de dolari; sau a celui construit pe terenul *Centrului Computerizat de Înaltă Performanţă* (*High Performance Computing Center)* din Fort Meade, care i-a costat pe plătitorii de taxe din America aproximativ un miliard de dolari.

Fig. 2. Baza de date computerizată a NSA, Utah Data Center. Sursa: NSA: http://nsa.gov1.info/utah-data-center/utah-data-center.html

Bazele de date computerizate, cel mai adesea construite sub pământ, se află printre cele mai păzite şi mai sigure locaţii construite la momentul actual. Costul securităţii tehnice şi electronice al *Centrului Computerizat de Înaltă Performanţă* (*High Performance Computing Center)* este estimat la mai mult de 46 milioane de dolari. Sistemul va fi format din garduri de securitate, pavilioane de gardă, puncte de control acces şi intrări pentru vehicule, control electronic acces, sisteme de securitate anti-efracţie, detectoare de mişcare şi detectoare de contaminare cu substanţe chimice, biologice, radiologice şi nucleare, CCTV şi garduri de apărare, precum şi securitate tehnică. Centrul ar trebui să consume 60 megawaţi de electricitate. În ciuda acestui lucru, facilitatea a fost concepută pentru a reflecta grija pentru eficienţă energetică şi protecţia mediului. Se preconizează că aceasta va obţine certificarea *Silver LEED* (Hoover, 2011).

Sediul CIA din Langley, localizat în pădurile de lângă Washington, are de asemenea aspectul unui parc suburban de clădiri de birouri.

Fig. 3. Intrarea în noul sediu al CIA din Langley, lângă Washington, proiectat de Smith, Hinchman & Grylls, 1984. Sursa: CIA: Wikimedia Commons

Unul din managerii săi, amiralul Allen W. Dulles, a dorit ca sediul CIA să aibă aspectul unui campus universitar. O locaţie izolată şi o arhitectură modernă ar trebui să confere prestigiu şi să promoveze eficienţa şi siguranţa instituţiei. Compania care a realizat design-ul campusului a fost prestigioasa companie Harrison & Abramovitz din New York, care a conceput designul unor importante clădiri din New York precum centrele Rockefeller şi Lincoln şi sediul ONU.

Clădirea modernistă, pe şase etaje, cu un spaţiu funcţional de 140 000 metri pătraţi, a fost finalizată în 1961. Preşedintele John Kennedy însuşi a oficiat festivităţile de deschidere.

În 1984 a fost iniţiată construirea unei noi părţi a campusului, de data aceasta bazată pe un design arhitectural proiectat de compania Smith, Hinchman & Grylls din Detroit. Diferită de prima parte a clădirii, realizată din beton armat şi plăci prefabricate, a doua aripă a clădirii a fost construită din oţel şi sticlă. Arhitectura celei de a doua clădiri are un aspect simplu şi funcţional. Cel mai important element al său este reprezentat de intrarea boltită, care are aspectul unui arc de triumf postmodernist. Aria de dezvoltare este de aproximativ 100 000 metri pătraţi. Atât în interiorul, cât şi în exteriorul clădirii, se află numeroase opere de artă, iar pe peretele din holul principal al clădirii stă scris un citat biblic: *Iar tu vei cunoaşte adevărul, şi adevărul te va elibera* (Ioan 8:32).

Tot în capitala districtului Columbia, o suburbie a oraşului Washington DC, se află sediul Agenţiei de informaţii a armatei (Defence Intelligence Agency - DIA). Într-un fel, acesta este un campus universitar, pentru că aici, la baza aeriană *Anacostia-Bolling*, pe lângă clădirile ocupate de DIA, este amplasată şi Universitatea Naţională de Intelligence (National Intelligence University), aflată sub conducerea Agenţiei, precum şi biblioteca academică John T. Hughes.

Fig. 4. Noua aripă a sediului DIA, Anacostia-Bolling, SmithGroup JJR design, 2005.
Sursa: Wikipedia Commons

Arhitectura primului complex de clădiri ale Agenţiei, ridicat în 1987, pe baza unui plan arhitectural semnat de the Smith Group JJR Company, se aseamănă oarecum cu o masivă citadelă de birouri. Aripa sudică, adăugată în 2005, are o arhitectură modernă, din sticlă, şi o suprafaţă de aproape 45 000 metri pătraţi. Realizată în baza unui plan arhitectural proiectat de aceeaşi companie, aceasta nu are aspectul unei baze militare secrete şi poate fi asociată cu un laborator ştiinţific sau cu sediul unei mari corporaţii. Designerii clădirii susţin pe pagina lor de web (www.smithgroupjjr.com) că „expresia arhitecturală" trebuia să fie, din perspectiva investitorilor, una care să atragă „pe cei mai buni şi cei mai deştepţi", iar soluţiile tehnice au fost menite să asigure cel mai mare grad de siguranţă şi confort, aspecte cu impact direct asupra eficienţei şi eficacităţii instituţiei.

Citadele în oraş

Sediile serviciilor de informaţii sunt de obicei amplasate în spaţii suburbane, în timp ce sediile instituţiilor de securitate internă sunt cel mai adesea localizate în centrul oraşului capitală. Sediile poliţiei şi ale altor instituţii de ordine publică sunt caracterizate de stilul unor clădiri compacte, amplasate fie în cadrul, fie în apropierea unor complexuri guvernamentale. De exemplu, sediul FBI este localizat pe Pennsylvania Avenue, cel mai important bulevard din Washington, care străbate oraşul de la Capitoliu la Casa Albă. Iniţial, între anii 1908-1975, birourile FBI erau amplasate în clădirile aparţinând Departamentul de Justiţie.

În 1962, a fost luată decizia de a construi un sediu FBI distinct. Această misiune arhitecturală a fost încredințată firmei Charles F. Murphy și asociații din Chicago. Potrivit dorinței investitorilor, complexul de birouri al FBI a luat forma „unei cutii în cadrul altei cutii": partea centrală a clădirii, în care se află arhivele, fiind înconjurată de aripi de birouri.

Fig. 5. Sediul FBI din Washington, designer Charles F. Murphy and Associates, 1977.
Sursa: Wikimedia Commons

În conformitate cu cerințele planului, cu privire la nevoia de a menține caracterul reprezentativ al Pennsylvania Avenue, acolo unde se derulează paradele anuale, clădirea a fost dotată cu o curte și cu arcade înalte de două etaje. Pentru motive ce țin de siguranță, însă, acestea nu sunt accesibile publicului. În complexul FBI, cu o suprafață de circa 280 000 metri pătrați, lucrează peste 7 000 de angajați. Din direcția Pennsylvania Avenue înălțimea clădirii se limitează la aproximativ 30 metri (șapte etaje). În mijlocul locației, a fost însă permisă construirea unei clădiri cu înălțimea de 11 etaje. Cu un aspect arhitectural brutal, clădirea are o fațadă construită din plăci prefabricate din beton și, de aceea, contrastează puternic cu tradiția specifică centrului orașului Washington, a cărui arhitectură de clădiri publice se bazează pe un aspect istoric și pe fațade realizate din piatră naturală. Construcția a început în 1967 și a durat în jur de 10 ani. Costurile sale au depășit în mod repetat bugetul inițial și s-au ridicat la peste 120 de milioane de dolari. Clădirea a fost treptat ocupată în perioada 1974-1977. În 1972, a primit oficial numele de „J. Edgar Hoover F.B.I. Building" (*Istoria clădirii FBI*). După o serie de atacuri teroriste cu bombă asupra unor ținte americane la început de secol XXI, clădirea fost ranforsată cu piloni masivi

de beton, supranumite *ghivece de bunker,* care au fost poziționate în număr mare de-alungul curbelor care însoțesc străzile adiacente, precum și la intrarea principală.

Clădirile ocupate de serviciile ruse de securitate sunt de asemenea situate în centrul Moscovei. Sediul Serviciului Militar de Informații (GRU) a fost amplasat într-o clădire de sticlă cu nouă etaje – cunoscută sub faimosul nume de „Acvariu", descris în romanul cu același nume de Victor Suvorov – într-un complex de fabrici de avioane, lângă vechiul aeroport *Kubinka* din Moscova. In 2006, sediul GRU a fost mutat într-un nou complex de birouri, construit pe strada Grizodubova. Arhitectura modernistă a noului sediu al serviciului se aseamănă unei clădiri de birouri corporatiste, așa cum sunt mii și mii în întreaga lume.

Fig. 6. Sediul Serviciului Militar de Informații al Rusiei, GRU, Moscow, 2006. Sursa: Wikimedia Commons

Sediul Comitetului de Securitate al Statului (KGB) s-a aflat multă vreme într-o clădire cu aspect pompos, neo-baroc, din Piața Lubyanka, construit la sfârșitul secolului XIX ca edificiu al companiei de asigurări și ulterior, modernizat semnificativ la începutul anilor '90. În era „glasnost", o mică parte a clădirii care găzduiește un muzeu KGB a devenit accesibilă publicului.

Designul noului sediu al Serviciului de Informații al Germaniei (BND), care se află în curs de construcție într-un cartier central al Berlinului – Mitte, în proximitatea clădirilor Parlamentului și biroului Cancelarului Germaniei, este foarte interesant. Ideea din spatele alegerii acestei locații a fost de a revitaliza o zonă neglijată a capitalei germane, ce a aparținut odată Berlinului de est.

Fig. 7. Noul sediu al Serviciului German de Informaţii, BND, din Berlin, Kleihues + Kleihues design, 2014. Sursa: http://www.bz-berlin.de/multimedia/archive/00431/BND-Baustelle_43119218.jpg

Complexul amplu de clădiri (cu o arie de 260 000 metri pătraţi) a fost amplasat pe locul unui fost stadion – *Stadion der Weltjugend*. Centrul complexului este constituit de o clădire de birouri de nouă etaje, înconjurată de pavilioane autonome de mai mică înălţime ce deservesc: intrarea, zona educaţională şi zona logistică. Toate clădirile, cu faţade de metal, standardizate şi ritmice, sunt unite printr-o plintă masivă.

Acest monument are menirea de a împărţi principalele secţiuni ale complexului, divizându-l în multiple secvenţe de aripi adiacente şi curţi interioare. Clădirea, în care primii angajaţi s-au mutat în martie 2014, s-a bazat pe un proiect premiat al faimosului birou german de design arhitectural Jan Kleihues. Construcţia, care a început în 2006, a costat deja un miliard de euro. Clădirea se presupune că va găzdui peste 4 000 de angajaţi BND (www.kleihues.com).

Opiniile faţă de design-ul său arhitectural sunt împărţite: pe de o parte avem de a face cu un demers arhitectural anonim, dar elegant şi bine proporţionat, pe de alta este privit ca o clădire fortificată, amplă şi distantă, care domină prin dimensiuni mediul înconjurător. Noul sediu al Europol lasă o impresie puternică privitorului: a fost ridicat în Haga, la graniţa dintre un cartier rezidenţial exclusivist şi cartierul administrativ, care găzduieşte sediile instituţiilor internaţionale.

Fig. 8. Clădirea Europol din Haga, Quist Wintermans Architekten BV design, 2011.
Sursă: Europol, https://www.europol.europa.eu
/content/page/about-us

Arhitecţii de la biroul de arhitectură *Quist Wintermans Architekten* BV s-au confruntat, de asemenea, cu problema unui ambient divers, diferit de amplitudinea proiectului, constituit în acest caz dintr-o clădire scindată în aripi diferite (patru la număr, paralele) care au fost legate printr-o plintă masivă de mărimea a trei etaje. Clădirea – îmbrăcată în cărămizi gri – arată ca o sculptură argintie; „cutia" ei arhitecturală este evident neo-modernistă, iar detaliile sunt păstrate la un nivel minimal. Curţile interioare formate între aripile succesive ale clădirii au fost acoperite cu plafoane de sticlă, sub aceste plafoane fiind amplasate săli de recepţie, facilităţi recreaţionale, săli de conferinţă. Are o suprafaţă de 32 000 metri pătraţi şi a fost dată în folosinţă în 2011. Aici îşi desfăşoară activitatea 700 de angajaţi.

Noul sediu Europol se află în apropierea unei zone rezidenţiale, de aceea soluţiile de securitate au trebuit incorporate discret şi ingenios. În acest scop, rezervoare de apă, diferenţe de nivel, terase şi alte elemente de peisagistică au fost utilizate în construcţia zonelor de siguranţă (Detalii pe http://www.qwa.nl/projecten/utiliteitsbouw/europol.html).

Clădiri de o originalitate ieşită din comun sunt ocupate de serviciile de informaţii britanice. Sediul MI6 este amplasat în centrul Londrei, lângă Tamisa, în apropierea faimoaselor puncte de atracţie turistică: Galeriile Tate, Palatul Westminster şi caruselul cu amplă vedere asupra oraşului, *London Eye*. Cu greu s-ar putea imagina o locaţie mai expusă pentru sediul unei agenţii de informaţii.

Fig. 9. Sediul serviciului britanic de infromații MI6, Londra, design aparținând lui Terry Farrell, 1994. Sursa: Jim Bowen, Wikimedia Commons

Clădirea are o arhitectură mai extravagantă, concepută în acest caz de figura reprezentativă a postmodernismului britanic, arhitectul Terry Farrell. Inițial, între anii 1926 şi 1964, sediul MI6 s-a aflat într-o clădire veche, insignifiantă, situată pe strada Broadway, la numărul 54, aproape de parcul central St. James. Apoi, în următorii 30 de ani, Serviciul a fost mutat într-o clădire modernistă, dar la fel de anonimă, intitulată *Century House (Casa Secolului)*, amplasată în zona Lambeth, pe malul sudic al Tamisei.

Abia în 1988, Margaret Thatcher a hotărât să achiziționeze un teren destinat construcției sediului MI6, ale cărui activități cunoşteau o dezvoltare din ce în ce mai dinamică, în apropiere, pe malul Tamisei. Proprietarul terenului era un dezvoltator imobiliar - *Regalian Properties Plc*. În anii precedenți, compania realizase planul unei clădiri de birouri pe baza proiectului elaborat de Farrell, cel care câştigase competiția din 1983. Clădirea masivă de şapte etaje a fost adaptată nevoilor MI6. Cu toate acestea, forma sa arhitecturală post-modernistă, originală, a rămas în cea mai mare parte neschimbată. Unii o compară cu piramidele incaşe, alții o percep ca pe un „Legoland" sau „Babylon pe malul Tamisei". Rowin Moore de la *The Independent* susținea, în descrierea noului sediu al MI6 din 1994, că spiritul discret al lui George Smiley a cedat atunci în fața forței brute al lui Arnold Schwarzenegger şi l-a descris ca pe „o fortăreață agresivă şi monofuncțională".

Un caracter complet diferit îl are noul sediu al Centrului de Telecomunicații Britanic (GCHQ). Acesta poate fi descris ca o farfurie zburătoare, proaspăt aşezată în suburbiile Cheltenham-ului, în apropiere de Birmingham.

Fig. 10.Centrul Britanic de Informații GCHQ de la Cheltenham electronic, design arhitectural semnat de Gensler, 2004. Sursa: Ministerul de Apărare al Marii Britanii, Wikimedia Commons

Inaugurarea acestei remarcabile clădiri cu arhitectură futuristă în stil *high-tech*, în martie 2004, s-a bucurat de prezența Reginei Elizabeta. Construcția a costat 337 milioane de lire și s-a realizat prin intermediul unui parteneriat public-privat, Inițiativa Financiară Privată (PFI), de către biroul de design arhitectural (american!) *Gensler*. Acoperișul de aluminiu și pereții exteriori au luat forma unei mantii circulare, ce conferă securitate. Sub aceasta, cele patru părți ale clădirii de patru etaje se deschid către o curte interioară comună – a cărei funcție este să ofere utilizatorilor un sentiment de comunitate. Un pasaj acoperit de sticlă în jurul curții face legătura – la o distanță de 5 minute de mers – între toate cele patru părți ale clădirii. Aceasta are un diametru de 200 de metri și o înălțime de 23 de metri. În interior sunt amplasate un restaurant, cafenele, baruri, o sală de gimnastică și o grădiniță.

Spațiul de birouri modular, ușor de compartimentat și comunicarea clară între structurile organizației sunt concepute să promoveze eficiența și operativitatea operațională – și aici e suficient să spunem că înainte de a se muta în acest sediu, GCHQ era împărțit în câteva clădiri risipite prin oraș.

Noile birouri au fost concepute cu respectarea criteriului „verde", respectiv a principiilor unei arhitecturi sustenabile: acestea consumă cu 40% mai puțină energie decît clădirile normale de birouri, iar cele două tuburi de ascensiune funcționează pe principiile unor coșuri termale, furnizând clădirii ventilație naturală. Camerele beneficiază de lumină naturală și sunt construite din materiale naturale: sticlă, aluminiu, lemn, granit și calcar de la Cotswold (o companie locală) și pot fi ușor reciclate. Clădirea a fost dotată cu cu cele mai

noi tehnologii IT şi de siguranţă. Faţadele de sticlă, antireflexie, ranforsate pentru a opri orice explozie, maschează eficient interiorul clădirii, permiţând în acelaşi timp personalului să vadă ce se întâmplă afară.

Corespondenţa şi toate celelalte bunuri care intră în clădire sunt scanate şi inspectate la recepţia principală şi de acolo sunt transportate către beneficiari prin intermediul unei linii de transport electrice, ce operează în siguranţă la subsol. Clădirea beneficiază de peste 100 de reţele de calculatoare distincte şi un centru de date de mari dimensiuni. Construcţia facilităţii şi relocarea celor 4000 de angajaţi şi a echipamentului computerizat aferent a necesitat unul dintre cele mai mari proiecte logistice realizate vreodată în Europa (Design Build Network Market & Customers Insight).

La finalul acestei treceri în revistă a arhitecturii clădirilor în care îşi desfăşoară activitatea serviciile de securitate şi instituţiile de aplicare a legii, trebuie să menţionăm noul sediu NATO, de la Bruxelles.

Fig. 11. Noul sediu NATO din Bruxelles, vedere de sus, design semnat de Skidmore, Owings şi Merrill 2014. Sursă: Skidmore, Owings and Merrill

Designul său arhitectural a fost semnat de biroul internaţional de arhitectură - Skidmore, Owing and Merrill (locat la New York), specializat în arhitectură comercială şi corporatistă. Realizările SOM includ, printre altele, cea mai înaltă clădire din lume - Burj Khalifa din Dubai, Ambasada americană din Beijing şi faimoasa clădire Altitude One World Center din Manhattan, construită pe locul unde se afla odată complexul WTC distrus în urma atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001.

Sediul NATO conferă imaginea unui stil arhitectural şi a unei dimensiuni ce caracterizează în general arhitectura sediilor de mari corporaţii: în centrul său se va afla o terasă din sticlă, de înălţimea a şapte

etaje. Clădirea are o suprafaţă de 245 000 metri pătraţi şi va găzdui 28 de ambasade ale ţărilor membre NATO, precum şi 4.000 de angajaţi.

Fig. 12. Noul sediu NATO din Bruxelles, vedere din holul principal, design semnat de Skidmore, Owings şi Merrill, 2014. Sursă: Skidmore, Owings and Merrill

Pe site-ul SOM sunt furnizate câteva detalii despre clădire care atestă faptul că aceasta va avea aspectul a şapte degete întrepătrunse de la cele două mâini, intenţia designerilor fiind aceea ca proiectul să simbolizeze unitatea şi interdependenţa statelor membre NATO (*New NATO Headquarters*). Costul acestei mega-clădiri este estimat la peste un miliard de euro.

Pus în contextul celor de mai sus, clădirile ocupate de serviciile speciale poloneze se prezintă mai degrabă ca anoste şi anonime: Agenţia de Securitate Internă (ABW) este amplasată într-o clădire specifică stilului realist-socialist, pe strada Rakowiecka din Varşovia, iar Agenţia de Informaţii Externe (AW) are sediul într-o clădire modernă aflată lângă stadionul Guard. Faţă de acestea, sediul Oficiului Naţional de Securitate, ridicat acum câţiva ani pe strada Karowa din Varşovia, se remarcă printr-un stil arhitectural deosebit. Este o clădire nu foarte înaltă, de două etaje, cu formă robustă şi bine proporţionată şi un heliport amplasat pe acoperiş. Această clădire combină stilurile arhitecturale clasic şi modernist, cu liniile orizontale de ferestre, într-o interpretare modernistă a stilului clasic şi are pereţi masivi, îmbrăcaţi în faţade de piatră gri verzui.

Arhitectura ca instrument de construire a imaginii

În ţările democratice se poate observa o tendinţă caracteristică: în efortul de a câştiga înţelegerea cetăţenilor, precum şi pentru a obţine sumele

necesare din bugetul de stat, serviciile secrete „ies treptat din obscuritate". Un exemplu în acest sens este constituit de Agenţia de Securitate Americană, instituţie care a luat fiinţă în 1952 (în timpul Războiului Rece) şi care a fost atât de bine conspirată, încât timp de mulţi ani nu s-a ştiut nimic despre existenţa ei. Adevărul a ieşit la lumină în anii '90 ai secolului trecut, când, pe o şosea care ducea la sediul NSA, a fost pus un semn de orientare în care apărea numele agenţiei.

În 2012, pentru a aniversa 60 de ani de la înfiinţarea instituţiei, o echipă de filmare a primit permisiunea de a intra pe porţile NSA pentru prima dată şi, la scurtă vreme, un documentar cu privire la misiunea şi istoria Agenţiei a fost difuzat de către postul de televiziune National Geographic.

A fost de asemenea tipărită o publicaţie aniversară (NSA, 2012), în care istoria NSA era detaliată şi în care apăreau fotografii ale locaţiilor sale de-a lungul timpului. Aceste clădiri arătau ca nişte parcuri suburbane de clădiri de birouri înconjurate de parcări. Aparenta deschidere este în acest caz, în mod evident, o strategie de camuflare, iar arhitectura modernă este utilizată pentru a crea o imagine adecvată. Precum multe alte sedii de instituţii – clădiri guvernamentale, ale instituţiilor cu caracter public, bănci centrale sau birouri ale unor corporaţii multinaţionale – arhitectura lor modernă şi transparentă este menită să sugereze publicului faptul că acestea sunt instituţii democratice deschise şi transparente, deşi nu întotdeauna acesta este adevărul.

Sediile moderne ale serviciilor secrete şi ale instituţiilor de aplicare a legii şi ordinii se aseamănă mai mult unor clădiri civile comune, laboratoare de cercetare sau campusuri universitare, decât unor sedii de organizaţii cu caracter secret.

Analiza stilului lor arhitectural poate fi realizată pe mai multe paliere. Din punct de vedere al tipologiei, acestea sunt incluse în categoria celor mai populare şi răspândite clădiri administrative, acolo unde activitatea se desfăşoară în module identice şi, astfel, clădirile acestea devin similare unora altora. Într-o bancă, institut de proiectare, companie de asigurări, sau într-un serviciu de informaţii – peste tot munca se desfăşoară în unităţi de lucru standardizate, cu caracter omogen, dotate cu calculatoare, şi, de aceea, soluţiile arhitecturale, spaţiale şi funcţionale ale acestora sunt similare.

Noile sedii de servicii secrete şi instituţii de securitate se disting prin dimensiuni. Bugetele de investiţii ale acestor mega-proiecte ajung adesea la miliarde de dolari. Acestea sunt concepute de cele mai mari birouri de arhitectură specializate în arhitectură comercială şi corporatistă. Aceste

clădiri aparţin celor mai importante elemente de infrastructură critică a statului şi, de aceea, sunt atent protejate împotriva atacurilor de orice fel, care le-ar putea afecta activitatea, împotriva penetrărilor, interceptărilor, precum şi împotriva unui potenţial atac terorist.

Cea mai populară (şi eficientă) armă, utilizată azi de terorişti, este „maşina capcană" – de ex. vehicule pline de explozibil (*VBIED – Dispozitive explozive improvizate la bordul unor autovehicule*). Detonarea acestora în apropierea unei clădiri are un efect similar unui bombardament aerian. Cea mai bună formă de protecţie împotriva unui atac printr-o „maşină capcană" este asigurarea unui perimetru de securitate – amplasarea unei bariere masive în jurul clădirii, poziţionată astfel încât să prevină asaltul în viteză din partea unei maşini. Se presupune că zona de siguranţă în jurul unei clădiri trebuie să aibă cel puţin 30 de metri (cu cât mai extinsă, cu atât mai bine), pentru că, aşa cum apreciază experţii de securitate, distanţa înseamnă siguranţă.

Bineînţeles, este mai uşor să protejezi locaţii suburbane, amplasate în spaţiu deschis. Acestea pot fi poziţionate în centrul mai multor rânduri de garduri şi perimetre de securitate, cu pavilioane de observaţie autonome, care vor asigura controlul vehiculelor, precum şi cu drumuri de acces şi parcări situate la distanţă de clădirea principală. Este mai dificil să asiguri securitatea clădirilor centrale, amplasate în mijlocul unor spaţii dense de dezvoltare urbană şi înconjurate de o reţea de străzi publice.

Zonele de protecţie din jurul clădirilor centrale sunt construite din ziduri masive şi garduri amplasate în imediata proximitate, faţadele sunt ranforsate, numărul ferestrelor este redus şi, uneori, parterul este complet închis. Aceste elemente conferă un aspect masiv, de fortificaţie: clădirile se aseamănă unor cetăţi urbane, unor citadele sau chiar unor închisori.

Pentru a evita acest lucru, în designul facilităţilor de securitate moderne se utilizează din ce în ce mai mult conceptul de „securitate invizibilă": zidurile sunt masive, grilajele sunt înlocuite de sticlă securizată, zonele de baraj sunt ingenios incorporate în peisajul stradal (cu ajutorul unor mici elemente arhitecturale şi al aşa numitului *mobilier stradal* – bănci, finisaje, panouri, borne de trafic, stâlpi de iluminat – elemente care, atunci când sunt ranforsate, pot avea rol defensiv).

Mulţumită unor astfel de măsuri, facilităţile de securitate sunt ascunse de privirile necunoscătorilor şi chiar şi obiecte bine protejate se pot prezenta ca deschise şi transparente (Jasiński, 2013, pp. 226-230).

În ceea ce priveşte tipologia structurilor urbane, sediile serviciilor secrete şi instituţiilor de securitate se integrează fie în categoria parcuri suburbane de birouri, fie în cea a aşa numitelor *citadele de afaceri*. Arhitectura

lor – în termeni de stil – este destul de diversă, de cele mai multe ori aceasta îmbrăcând un aspect dominant utilitarist, modernist sau neo-modernist, deşi în unele cazuri putem discerne şi influenţa realismului socialist, a brutalismului, post-modernismului sau a stilului *high-tech*.

Analizând din perspectivă simbolică arhitectura clădirilor ce găzduiesc sediile serviciilor secrete şi ale instituţiilor de aplicare a legii, am putea face referire la faimosul *Panoptikon* – o închisoare de formă cilindrică concepută astfel încât gărzile aflate în turnul central să-şi poată exercita constant controlul asupra deţinuţilor, pe toată întinderea aripilor clădirilor, amplasate radial, rămânând în acelaşi tip invizibili.

În era informaţiilor, contactul vizual nu mai este necesar – el este eficient înlocuit de supravegherea electronică. Filozoful francez Michel Foucault (1998) declara că *Panopticonul* a devenit o metaforă a relaţiilor dintre autorităţi şi societate, precum şi un simbol al stării de supraveghere ce caracterizează epoca modernă.

Întrebarea la care nu am găsit răspuns este dacă trăsăturile arhitecturale conferite de sticlă şi transparenţă ce caracterizează sediile serviciilor secrete moderne ascund numai un spaţiu rutinier, cu calculatoare, unde se desfăşoară activităţi obişnuite sau dacă acestea reprezintă un camuflaj ce maschează birouri conspirate, arhive şi baze de date, care sunt pline de secrete din cele mai neimaginate? Arhitectura, pe de altă parte, nu ne oferă răspunsuri la aceste întrebări – acesta rămâne cunoscut numai celor care lucrează în interior.

Referinţe bibliografice:

1. Bamford, James (2002). *Body of Secrets: Anatomy of the Ultra-Secret National Security Agency*, disponibil la https://hayaryakanch.files.wordpress.com/2013/06/body-of-secrets-anatomy-of-the-ultra-secret-national-security-agency-2002.pdf.
2. DIA, *Defense Intelligence Agency - a Brief Story*, disponibil la www.fas.org/irp/dia/
3. *Europol design presentation* disponibil la http://www.qwa.nl/projecten/utiliteitsbouw/europol.html.
4. FBI, *History of the FBI Building*, disponibil la www.fbi.gov/about-us/history/hq.
5. Foucault, M. (1998), *Discipline and Punish. Birth of the Prison*, Warsaw: Aletheia.
6. Headquarters (GCHQ), United Kingdom, *Design Build Network Market & Customers Insight*, disponibil la www.designbuild-network.com/projects/gshq/.

7. Hoover, N. J. (2011), *NSA Building $896.5 Million Supercomputing Center*, in *Information Week* 12th April 2011, disponibil la http://www.informationweek.com/architecture/nsa-building-$8965-million-supercomputing-center/d/d-id/1097313.
8. Jasinski, A., (2013), *Architecture in times of terrorism. City - public space - the building*, Warsaw: Wolters Kluwer.
9. NATO: New NATO Headquarters, disponibil la http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49287.htm.
10. NSA, (2012), *60 Years of Defending the Nation*, Washington, disponibil la http://www.usasurvival.org/home/docs/NSA_60th_Anniversary.pdf.
11. *Project presentation*: disponibil la http://www.kleihues.com/index.php?zentrale-d-bundes-nachrichtendienst.
12. Skidmore, *Owings and Merill*, disponibil la www.som.com/projects/nato_headquarters
13. SMITHGROUPJRR, Projects, disponibil la http://www.smithgroupjjr.com/projects/defense-intelligence-analysis-center-expansion

INTELLIGENCE ÎN SECOLUL XXI

DE LA COOPERARE LA COLABORARE ÎN INTELLIGENCE

Daniela BACHEŞ*

Abstract:

The paper aims at approaching the concept of liaison culture by analyzing the range of joint operations between Intelligence organizations, generally described as international Intelligence co-operation or collaboration. The two terms are used, in most of the cases, interchangeably, and are meant to suggest the interaction between two or more actors, within a formal or informal context, to enable the exchange of information, know-how or resources for the achievement of a shared or common goal, objective or mission. Thus, it asserts that the various types of exchange, levels of interaction and degrees of integration are part of, and contribute to the development and evolution of the liaison, from a mechanism belonging to the organization's strategy to an organizational culture in itself. In the way just indicated, a short discussion on the meaning of intelligence culture is required and the signification it is given herein. Just as the broad term of Intelligence is subject to multiple definitions, (mis)understandings and interpretations, being referred to as a product, a process or an organization, the concept of Intelligence culture also implies various meanings according to the emphasis on institutional structure, modus operandi or set of values and norms. The meaning I am using here is that of organizational culture in a created environment or the working together in a multinational context; in other words I am interested in the liaison culture as an emerging Intelligence culture characteristic of multilateral collaborative structures, strongly influenced by the agencies' or governments' choice for co-operation/collaboration.

Keywords: *co-operation, liaison culture, colaboration, intelligence*

Introducere

În ultimii doi ani, cooperarea transfrontaliera între agenţiile de intelligence a devenit o temă din ce în ce mai prezentă în dezbaterile şi analizele literaturii de specialitate, mass-media sau forumurile politice. Considerate în cea mai mare parte aspecte prea puţin studiate sau practici

* Drd. University of Brunel, Marea Britanie

sensibile, care sunt păstrate dincolo de uşile închise, însă tot mai urmărite odată cu evenimentele de la 11 septembrie, schimbul de informaţii între actorii direct implicaţi din diferite ţări, inter-relaţionarea la nivel global între agenţiile de securitate sau legăturile stabilite între guverne, au reprezentat un fapt în lumea activităţii de intelligence, trecerea de la o cultură a schimbului („need to share") la nevoia de a construi împreuna („need to build") devenind o aspiraţie în comunitatea internaţională de intelligence. Această transformare corespunde confecţionării unor medii colaborative care facilitează apariţia unor culturi operaţionale comune, articulate de seturi de scopuri şi obiective împărtăşite de către actori, în cadrul cărora partenerii sunt de acord să-şi fructifice „experienţa şi resursele organizatorice pentru a crea un produs de o mai mare valoare decât al unui ofiţer sau agenţii care lucrează individual pentru a duce la îndeplinire misiunea Comunităţii de Intelligence" (Mcintyre, Palmer & Franks, 2009, pp. 9-15).

Lucrarea de faţă îşi propune să abordeze conceptul de cultură de legătură (liaison culture) prin analiza gamei de operaţiuni comune între organizaţiile de informaţii, activitate în general descrisă ca şi cooperare sau colaborare în intelligence-ul internaţional. Cei doi termeni sunt folosiţi, în cele mai multe cazuri, alternativ şi sunt meniţi să sugereze interacţiunea dintre doi sau mai mulţi actori, într-un context formal sau informal, pentru a permite schimbul de informaţii, *know-how* sau resurse în vederea realizării unei ţinte, obiectiv sau misiune comună. Astfel, se poate spune că diferitele tipuri de schimb, niveluri de interacţiune şi grade de integrare fac parte din, şi să contribuie la dezvoltarea şi evoluţia acestei legături (liaison), de la un mecanism care aparţine strategiei organizaţiei la o cultură organizaţională în sine. Astfel, este necesară o scurtă discuţie cu privire la semnificaţia culturii de intelligence şi semnificaţia care îi este dată aici. La fel cum termenul generic de „Intelligence" este supus mai multor definiţii, (ne)înţelegeri şi interpretări, fiind menţionat ca un produs, un proces sau o organizaţie, conceptul de cultură de Intelligence implică, de asemenea, diverse semnificaţii în funcţie de accentul pus pe structura instituţională, *modus operandi* sau setul de valori şi norme. Sensul folosit aici este acela de cultură organizaţională într-un mediu creat sau lucrul împreună într-un context multinaţional; cu alte cuvinte, interesul cade asupra culturii de legătură (liaison culture) în calitate de cultură de intelligence emergentă, caracteristică structurilor colaborative multilaterale, puternic influenţată de alegerile agenţiilor sau guvernelor în materie de cooperare/colaborare.

Cultura de intelligence

Se vorbeşte despre cultura de intelligence de mai multe decenii deja, fiind prezentă permanent în sinteze descriptive sau explicative ale activităţii de intelligence desfăşurate de ţări şi organizaţii, indiferent dacă a fost luată în considerare în contextul eşecurilor sau reuşitelor comunităţii de intelligence. Cu toate acestea, toate încercările de a dezvolta o abordare conceptuală sau teoretică a acesteia au avut rezultate slabe. Unele încercări existente tind să o subsumeze conceptului mai larg de cultură strategică sau cultură de securitate, ceea ce face ca intelligence-ul să apară ca un instrument manipulat, ce serveşte intereselor politicii externe sau de sprijin al factorilor de decizie referitori la deciziile de interes naţional şi de securitate (Van Reijn, 2013, pp. 1-2). În acest sens, legătură şi schimbul cu partenerii străini devin parte a unei abordări globale pentru realizarea intereselor naţionale şi combaterea ameninţărilor la adresa securităţii. Cu toate acestea, recent, Michael Hayden, fostul director al CIA şi NSA, a precizat că de multe ori, deşi legate, valorile, politicile şi interesele unei ţări nu sunt identice cu valorile, politicile şi interesele organizaţiilor implicate în activităţi de cooperare; acest lucru înseamnă că, în practică, organizaţiile de informaţii au propriul *modus operandi*, autonom de politica externă şi de strategia de securitate, făcând astfel posibilă interacţiunea şi schimbul cu state ostile sau guverne îmbrăţişând diferite principii şi interese politice. În plus, aşa cum a sugerat Stephen Lander, „statele pot acum fi mult mai uşor aliate pe o anumită temă şi adversare în ceea ce priveşte o alta", lucrul împreună nefiind „un scop în sine. Este utilitatea cea care conduce la colaborare" (Lander, 2009, p. 140).

Fără a nega rolul activităţii de intelligence în strategia naţională a fiecărei ţări, dar neavând interesul de a dezvolta acest aspect acum, lucrarea pleacă de la premisa conform căreia cultura de intelligence atrage elemente specifice care sunt conectate la cultura strategică şi cultura de securitate naţională, dar urmăreşte mai degrabă o logică organizaţională, construită pe ipoteze comune şi practici (care rezultă din valorile colective, credinţele şi principiile realizate în timp), raportându-se în acelaşi timp la membrii organizaţiei (lideri şi actori de la diferite niveluri, care acoperă mai multe sectoare), care îşi modelează comportamentul în diferite situaţii ce necesită cunoaştere. Comparativ cu cultura strategică sau de securitate, care este mai conectată la istorie, tradiţie şi identitate, cultura de intelligence este una organizaţională, mult influenţată de practică şi, prin urmare, mai dinamică. Astfel, cultura de intelligence este încorporată în contextul politic al unei ţări şi este legată de obiectivele sale strategice, dar cunoaşte, de asemenea, o serie de stimulente de exploatare care o supune schimbării, fără a-i ameninţa însă

stabilitatea şi continuitatea în termeni de filosofie, obiective şi praxis, cum ar fi decizia de a se angaja în reţele de cooperare sau comunităţi de colaborare.

Deşi folosiţi alternativ, termenii de cooperare şi colaborare suportă unele deosebiri care sunt esenţiale atât pentru o mai bună înţelegere a schimbului de informaţii, cât şi pentru obţinerea unei percepţii mai adecvate a categoriilor de schimb şi colaborare, respectiv a paşilor necesari pentru dezvoltarea unei culturi multinaţionale a „lucrului împreună" în domeniu. Ambele concepte sunt înrădăcinate în studiul metodelor de predare şi învăţare, fiind, de asemenea, găsite în domeniul studiilor de management şi de afaceri, şi se referă la interacţiunile indivizilor şi organizaţiilor, necesare pentru a crea un mediu de cooperare şi colaborare în cadrul comunităţilor de interese comune. Cooperarea şi colaborarea se bazează pe lucrul împreună, aşa cum este determinat de nevoile sau obiectivele a căror realizare pare dificilă sau imposibilă doar prin valorificarea resursele aparţinând unei singure părţi, ceea ce face util şi de dorit schimbul de informaţii, resurse şi idei cu parteneri. Cooperarea este mai degrabă un protocol conceput pentru a facilita atingerea unui obiectiv comun sau crearea unui produs, prin colectarea de oameni cărora le sunt încredinţate sarcini diferite, care îndeplinesc sarcinile atribuite în mod separat, iar apoi aduc rezultatele lor împreună, fiecare fiind responsabil de o anumită parte din rezolvarea problemei. Colaborarea presupune interacţiunea directă între indivizi, nu numai pentru a crea un produs, ci şi pentru a împărtăşi crearea de cunoştinţe, prin angajarea participanţilor în efortul lor comun de a rezolva o problemă împreună, partajând autoritatea şi acceptând responsabilitatea comună a membrilor grupului pentru acţiuni ale grupului. Ambele legături, de cooperare şi colaborare, sunt întâlnite în cadrul comunităţii naţionale şi la nivel internaţional, interacţiunile între organizaţiile de informaţii luând diferite forme în funcţie de factori cum ar fi metodele de colectare, resursele existente sau care lipsesc, agendele, tehnicile de exploatare, infrastructura analitică, timpul, încrederea etc.

Există cinci tipuri principale de legătură în intelligence, care conţin diferite grade de integrare şi formalism şi care sugerează anumite preferinţe şi niveluri în dezvoltarea culturii de Intelligence, şi anume legăturile dintre agenţii putând varia de la cooperarea informală la medii de colaborare şi leadership colectiv.

Cel mai discret mod de a stabili un context de cooperare este cripto-diplomaţia, constând în infiltrarea agenţilor de informaţii în diplomaţie, lucru care permite comunicarea şi negocierea între părţi, creând în acelaşi timp premisele reţelelor instituţionale între actori şi ţări. Totuşi, acest lucru a fost destul de legat

de diplomaţia clandestină şi este folosit pentru „angajarea în discuţii secrete cu adversarii, care pot fi însă negate" (Scott, 2004), menite să influenţeze un adversar (în acest caz, vorbim despre o acţiune sub acoperire) sau să faciliteze schimbul de informaţii între adversari care împărtăşesc o ameninţare comună (aşa cum pare a fi cazul între SUA şi Siria în combaterea terorismului sau cooperarea între serviciile secrete americane şi iraniene cu privire la infiltrarea agenţilor sovietici în partidul Tudeh) (Shulsky & Schmitt, p. 90)

Aceasta sugerează un anumit grad de deschidere, flexibilitate şi adaptabilitate a culturii de intelligence, ceea ce permite justificarea legăturii – „fiecare serviciu îşi foloseşte avantajul comparativ într-o locaţie dată pentru a avansa un scop agreat" (Hitz, 2008, p. 158) –, dar în absenţa unui cadru formalizat, ceea ce înseamnă mai multă discreţie şi costuri minime.

Al doilea tip de legătură între agenţii priveşte oferirea de sprijin în intelligence, ceea ce, deşi nu reprezintă o practică nouă în ciuda promovării sale consecvente de-a lungul ultimilor ani, arată că activitatea de cooperare în intelligence dezvoltă noi moduri, diferite de modelul teoretic convenţional de tranzacţionare a secretelor. De exemplu, într-un articol scris de Warren R. Mulholland pentru CIA, lansat in 2004, se arată că formarea de legături „cea mai veche şi probabil legătura cea mai productivă a CIA este aceea prin care se susţin serviciile de informaţii ale altor naţiuni" (Mulholland, 1973, p. 7). Furnizarea de formare, echipament şi fonduri pentru alte agenţii este o practică obişnuită, atât în cadrul comunităţii naţionale, cât şi internaţionale de intelligence, instituţiile şi agenţiile dintr-o ţară care se angajează în acţiuni comune, formare şi transfer de cunoştinţe, la fel ca şi serviciile din statele cu tradiţie şi inventivitatea în domeniu, sunt dispuse să sprijine partenerii mai mici (cum ar fi schimbul de expertiză privind securitatea informatică între România şi Ucraina sau furnizarea de sprijin logistic şi intelligence de Statele Unite operaţiunilor militare conduse de GCC în Yemen).

Cooperarea cunoaşte un al treilea mod de schimb de informaţii (Harrison, 2009, pp. 44-46) ce implică actori care acţionează împreună în baza unor valori comune, a unui ethos comun şi a unei misiuni comune, dar care continuă să-şi menţină independenţa operaţională. Acest *modus operandi* presupune trei categorii: operaţiuni paralele (serviciile operează cu privire la aceeaşi ţintă şi sunt de acord pentru a acţiona independent unul de celălalt, dar se angajează să se informeze reciproc cu privire la locul de muncă şi progresul lor, aşa cum a fost cazul NATO în cadrul Operation Gladio, care viza combaterea unei eventuale invazii sovietice), operaţiuni de alocare (serviciile se angajează într-o operaţiune comună împotriva unei ţinte comune, fiecare membru asumându-şi o anumită parte şi sarcină în joc, de exemplu

cooperarea statelor nordice în domeniul apărării în timpul Războiul Rece) şi operaţiunile comune (în cazul în care agenţiile sunt complet integrate, un fenomen văzut mai ales la nivel naţional, când acestea lucrează împreună - la fel ca în exploatarea în comun a agenţilor CIA şi FBI angajate în procesul de debriefing al dezertorilor sovietici în USA - , şi mai puţin prezente la nivel multilateral, cu toate că aspiraţii pentru operaţiuni integrate la nivel global între domenii şi ţări (Joint Force 2020 White Paper, 2014) au început să fie exprimate de ceva vreme). Ultima subcategorie presupune schimbul de informaţii care ia forma unor tranzacţii pentru informaţii strategice, acces la facilităţi sau influenţă. Trecerea de la un „need to know" la un „need to share" are menirea de a crea canale de comunicare eficiente între părţile interesate de informaţii, care să permită în mod eficient angajarea cunoaşterii şi ajutorarea utilizatorilor de a se conecta rapid unul cu celălalt. Mai bine cunoscut sub numele de schimb de intelligence, acesta presupune un tip de legătură frecventă, atât la nivel bilateral, cât şi multilateral, în structuri mai mult sau mai puţin instituţionalizate, sub formă de consultări cu privire la ameninţările de securitate sau de producere de analize şi baze de date comune necesare în lupta cu organizaţii criminale şi teroriste (în afară de varietatea evoluţiilor bilaterale, trebuie remarcat instituţiile create după anii '90 de către Uniunea Europeană, care facilitează schimbul de informaţii între membrii săi (Walsh, 2006, pp. 625-643): Grupul de la Berna, EUROPOL, Centrul de Informaţii, precum şi asocierea UK-USA datând din 1940). În această nouă cultură de partajare, actorii acceptă responsabilitatea de a asigura şi articula participarea activă sub forma colaborării într-un spaţiu comun. R. Pherson şi F. Bishop identificau şase imperative ale unui mediu colaborativ (care se pot aplica, de asemenea, în calitate de caracteristici ale unei culturi de colaborare bazate pe schimbul de informaţii), şi anume: importanţa misiunii, avantajului reciproc, încrederea reciprocă, stimulente, acces şi agilitate şi înţelegere comună (Pherson & Bishop, 2014, pp. 108-109).

Al cincea tip de interacţiune şi cel mai integrat este legătura deplină sau colaborarea în Intelligence, cum o voi numi aici, activitate sancţionată oficial între agenţiile de informaţii, bazată pe valori şi norme comune, difuzate prin structurile formale construite pe mecanisme caracteristice: proceduri de securitate comune, fiecare ţară participantă având un ofiţer de legătură la sediul principal, canale de comunicare comune, personal comun şi participare la nivel de conducere. S-a scris despre colaborare, deşi nu întotdeauna în mod conştient, ca o interacţiune între agenţi şi ţări în termeni de acţiune comună pe parcursul întregului ciclu de intelligence (McGruddy, 2013, pp. 214-220), ca o formă integrată de cooperare, deoarece oferă posibilitatea de a dezvolta

un vocabular comun cu mai puține neînțelegeri interculturale și internaționale. Această formă de colaborare în intelligence poartă semnul instituționalizării practicilor de colaborare și dezvoltării unui lexic comun și a unor reguli transparente de angajare.

Fiecare dintre aceste cinci moduri de lucru converg la crearea de medii colaborative, variind de la o acțiune strategică comună la o organizație formală orientată spre multilateralism, două exemple bune pentru devenirea în timp a acestui fenomen fiind modelele acordului UK-USA și comunitatea de intelligence a Uniuni Europene. Acordul UK-USA, semnat la origine între Regatul Unit și Statele Unite ale Americii, este un acord multilateral de cooperare, acestuia adăugându-i-se ulterior Canada, Australia, și Noua Zeelandă. Astfel, acesta a evoluat de la un acord informal în contextul semnării Cartei Atlanticului din 1941, la un tratat secret confirmat prin acordul BRUSA din 1943, care s-a deschis apoi către forme speciale de schimb și coordonare cu „terțe părți" (Richelson & Ball, 1990, p. 143). Acordul Five Eyes (cum mai este cunoscut) a evoluat spre o cooperare adâncită ce a permis celor cinci națiuni să conlucreze, asumându-și responsabilități și obiective comune. Născut din colaborarea serviciile de informații americane și britanice în cel de-al Doilea Război Mondial și consolidat prin „limbajul comun, sistemul juridic și cultură" (Warner, 2013) acordul UK-USA a determinat angajamentul membrilor de a partaja informații și de a nu se spiona reciproc. Practic, acordul a creat un context de colaborare pentru organizațiile naționale în materie de SIGINT, presupunând standardizarea terminologiei și a procedurilor specifice.

Fundamentul mecanismului de cooperare europeană în intelligence datează din 1970, când Comunitățile Europene, în încercarea lor de a consolida integrarea nu numai prin intermediul unor mecanisme economice, dar și prin consolidarea „cooperării în domeniul politicii externe", au decis trecerea de la consultări informale între statele membre la recomandări oficiale reduse la tratatele care prevedeau că „Înaltele Părți Contractante se angajează să informeze și să se consulte reciproc cu privire la orice problemă de politică externă de interes general astfel încât să garanteze că influența lor combinată este exercitată în cel mai eficient mod posibil prin coordonarea, convergența pozițiilor și punerea în aplicare a acțiunii comune." (Bryce, 1995)[1]

---

[1]„The UKUSA Agreement", 1 THE SINGLE EUROPEAN ACT, TITLE III, ARTICLE 30 European Cooperation in the sphere of foreign policy shall be governed by the following provisions:
1. The High Contracting Parties, being members of the European Communities, shall endeavour jointly to formulate and implement a European foreign policy.

Sistemul de intelligence al UE a cunoscut în ultimul deceniu un proces instituțional de dublă integrare: pe de o parte, schimbul de informații între serviciile de informații naționale s-a dezvoltat, consolidând cooperarea orizontală între cele 28 de state membre, iar pe de altă parte, stabilirea unor cadre de securitate europeană și structurile de intelligence a condus la instalarea unei asistențe verticale de coordonare. Comunitatea Europeană de intelligence a cunoscut diverse etape de coordonare și integrare, cultura de legătură europeană fiind construită continuu pe baza unei socializări inter-organizaționale în curs, definite de părțile interesate. Fără îndoială, Centrul de Informații (INTCEN) reprezintă o expresie a structurii de cooperare ce aspiră către integrare, rolul său, produsele și acțiunea vizând facilitarea participării, prin dezvoltarea încrederii reciproce și înțelegerii în cadrul comunității de intelligence a Uniunii Europene. În timp ce intelligence-ul național și guvernele rămân principalul responsabil pentru întărirea arhitecturii securității de stat, având libertatea de a explora cooperarea bilaterală atât cu state europene, cât și cu terțe părți, INTCEN, în coordonare cu celelalte instituții ale UE, joacă în același timp un rol de catalizator pentru comunitatea de 28 de membri și este nucleul unei culturi de colaborare în curs de dezvoltare.

Este interesant de menționat o abordare destul de recentă, în contextul intelligence-ului european, unde rețelele de tip orizontal și vertical ale agențiilor de informații și de securitate fuzionează într-o cultură de legătură special creată, posibilă în viziunea conducerii colective. Astfel, în contextul luptei împotriva terorismului, discursul de la Bruxelles urmează două linii de abordare: pe de o parte, în ceea ce privește legătura celor 28 de state în cadrul comunității UE, termenul cel mai des folosit este cel de „cooperare", statele membre având libertatea de a-și alege tipul și nivelul de participare, în timp ce în ceea ce privește eforturile comune cu terțe părți, Înaltul Reprezentant Federica Mogherini solicită în mod constant dezvoltarea colaborării în intelligence din partea Uniunii Europene, comunitatea de colaborare europeană apărând ca o structură integrată.

Concluzii

Combaterea amenințărilor și construirea securității au devenit un proces ce angajează mai mulți agenți, țările nemaiputându-și asigura securitatea singure, ceea ce duce la o deschidere către negociere în medii

2. (a) The High Contracting Parties undertake to, inform and consult each other on any foreign policy matters of general interest so as to ensure that their combined influence is exercised as effectively as possible through coordination, the convergence of their positions and the implementation of joint action.

colaborative. Legătura sau lucrul împreună face parte din cultura de intelligence a unei organizații, fiind integrate în strategia, misiunea, activitatea și funcționarea organizației, în timp ce, de asemenea, aceasta tinde să devină o construcție autonomă sprijinită de norme, practici și misiune de-a lungul unor culturi diferite reunite în comunități internaționale având obiective și ținte comune. Astfel, cultura de legătură nu privește comunitățile monolit sau organizațiile de intelligence supranaționale care se substituie guvernelor sau serviciilor secrete dintr-o țară, ci lucrează în vederea stabilirii unor mecanisme adecvate, parteneriate și formule care pot aduce un avantaj maxim pentru mediul de securitate.

Astfel, în timp ce cooperarea în intelligence devine o practică comună și evoluează spre necesitate în combaterea amenințărilor, o întrebare complexă se ridică cu privire la modul de a construi o acțiune comună care să depășească diferențele de tehnologie, să armonizeze interese opuse, să creeze o voce comună, să asimileze practici similare; cu alte cuvinte, să pregătească eficient actorii (organizații, manageri, agenți) din culturi deja existente cu propriile lor practici, ethos și structură, pentru conturarea unei culturi de colaborare multinaționale și de acțiune comună, a cărei înțelegere ar trebui să meargă dincolo de preocupări limitate și rutine.

Referințe bibliografice:

1. Mcintyre, Joan, Palmer, Douglas, Franks, Justin, (2009). *A Framwork for Thinking about Collaboratin within the Intelligence Community*, in *Collaboration in the National Security Arena: Myths and Reality – What Science and Experience Can Contribute to its Success*, published by the Topical Strategic Multilayer Assessment (SMA), (Multi-Agency/Multi-Disciplinary White Papers in Support of Counter-Terrorism and Counter-WMD in the Office of Secretary of Defense/DDR&E/RTTO), 9-15.
2. Van Reijn, Joop, (2013). *Intelligence and Strategic Culture: Essays on American and British Praxis since the Second World War,* in *Intelligence and Strategic Culture, Isabelle*, New York: Duyvesteyn, Routledge.
3. Lander, Stephen, (2009). *International intelligence co-operation: An inside perspective*, in *Secret Intelligence*. Reder, A., Andrew, Christopher, Richard, J., Aldrich, Wesley, Wark, K. (Eds.), London & New York: Routledge.
4. Scott, Len, (2004) *Secret Intelligence, Covert Action and Clandestine Diplomacy*, in *Intelligence and National Security*, vol. 19, issue 2.
5. Abraham, N. Shulsky, Schmitt, Gary, J. (2002). *Silent Warfare: Understanding the Word of Intelligence*, Brassey's INC, Washington, p. 90.
6. Hitz, Federick. (2008). *Foreign Liaison Services and Spying Lawfully*, in Hitz, Federick. (2008). *Why Spy?: Espionage in an Age of Uncertainty*, chapter 12, New York: St Martin's Press.

7. Mulholland, Warren R. (1973). *Liaison Trening*, in *Studies in Intelligence*, Center for the Study of Intellignce, CIA, declassified article, vol. 17, no. 2, Summer 1973.
8. Harrison, John (2009*). International Aviation and Terrorism. Evolving threats, evolving security*, New York: Routledge, pp. 44-46.
9. *Intelligence, Surveillance and Reconnaissance*, Joint Force 2020 *White Paper*, June 2014, disponibil la http://www.dtic.mil/doctrine/concepts/white_papers/cjcs_wp_isr.pdf, accesat la 25 May, 2015.
10. Walsh, James I. (2006). *Intelligence-Sharing in the European Union: Institutions are not Enough*, in *Journal of Common Market Studies*, vol. 44, issue 3, September 2006, pp. 625-643.
11. Pherson, Randolph H., Bishop, Vaughn F. (2014). *Cyber Attack on the Office of Intelligence Production: A Collaborative Simulation*, in Lahneman, William J., Arcos. Ruben, (Eds.), (2014). *The Art of Intelligence: Simulations, Exercices, and Games, Rowman & Littlefield*, Maryland.
12. McGruddy, Janine (2013). *Multilateral Intelligence Collaboration and International Oversight*, in *Journal of Strategic Security*, vol. 6, no. 5, Fall 2013, pp. 2014-220.
13. Richelson, J., Ball, D., (1990). *The Ties That Bind: Intelligence Cooperation between the UKUSA Countries*, North Sydney: Allen & Unwin.
14. Warner, Margaret (2013). *An exclusive club: The five countries that don't spy on each other*, disponibil la http://www.pbs.org/newshour/rundown/an-exclusive-club-the-five-countries-that-dont-spy-on-each-other/, accesat la 25 May 2015.
15. Bryce, Susan, (1995).*The UKUSA Agreement*, in *Nexus Magazine*, Aug/Sep 1995, disponibil la http://www.bibliotecapleyades.net/ciencia/echelon/echelon03.htm, accesat la 25 May 2015.

COMPLEXITATE ŞI ORDINE ÎN TRANSFORMAREA ORGANIZAŢIILOR DE INTELLIGENCE

Aitana BOGDAN*

Motto: „Singura modalitate de a descoperi limitele posibilului este o cât de mică aventurare în imposibil"
(Anthony C. Clark)

Abstract:
To be able to study intelligence organizations, one must first understand the manner in which organizations have evolved in the last decades in parallel with the „revolutions" taking place in economy, technology and society. We can, therefore, notice a shift from the paradigm of the organization as a „machine", whose functioning can be understood through a detailed analysis of its inner mechanisms to the paradigm of the organization as an „intelligence organism", whose functioning surpasses from a complexity point of view everything we have previously imaged, limiting the knowledge we may gather on it. Therefore, this article argues for exploring ways in which intelligence organizations can stimulate and harness better their potential for improvisation, creativity and imagination.
Keywords: *intelligence organizations, intelligence organism, transformation, complexity, order*

Introducere

Este nevoie, în primul rând, de definirea conceptului de complexitate şi a teoriei complexităţii, întrucât acest domeniu încă prezintă un nivel ridicat de noutate şi ambiguitate. Deşi putem asocia în mod intuitiv complexitatea cu un caracter complicat, arbitrar, aceasta este o manieră eronată de a analiza acest concept. Pentru a înţelege complexitatea, este mai uşor să înţelegem contextul în care complexitatea devine subiectul principal. De exemplu, în domeniul relaţiilor internaţionale, apare întrebarea: De ce s-a dezintegrat Uniunea Sovietică în 1989? sau De ce a căzut regimul apartheid în Africa de Sud,

* Institutul Naţional de Studii de Intelligence, Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul"

în 1991? Întrebări pentru care niciun cercetător nu a putut oferi încă un răspuns. Acest lucru este explicat de numărul ridicat de variabile care interacționează și care trebuie luate în considerare în cadrul unei analize asupra cauzelor ce au determinat un anumit efect.

Deși aceste întrebări nu au un răspuns bine definit și ușor identificabil, relevanța și importanța lor pentru organizațiile de intelligence este indiscutabilă, mai ales având în vedere impactul pe termen scurt și mediu pe care îl generează asupra securității internaționale. Aceste două cazuri sunt exemple pentru a discuta cum mediul internațional de securitate a devenit un sistem complex, în care supraviețuirea este condiționată de capacitatea de *adaptare spontană*. În alte cuvinte, puzzle-ul securității nu este format din mii de bucăți, ca rezultat al suprainformării organizațiilor de intelligence, ci pentru că imaginea din spatele puzzle-ului se schimbă constant.

Cercetările din spatele acestei reflecții derivă din domeniul științelor naturale, mai exact din studiile asupra funcțiilor creierului. Conform lui Waldrop, „organismele se află într-un proces constant de adaptare prin evoluție, drept urmare se organizează într-un ecosistem perfect acordat" (Waldrop, 1992, p.11).

Cu toate acestea, sistemele spontane, impredictibile și complexe nu ar trebui egalate cu sistemele haotice. Din contră, complexitatea poate fi definită ca o balanță între haos și ordine, numită generic „vârful haosului". O organizație plasată în vârful haosului reușește să gestioneze cu succes balanța dintre coerență, coeziune și dezordine și spontaneitate, astfel încât să producă inovație.

Pentru a putea studia organizațiile de intelligence, trebuie înțeleasă maniera în care organizațiile au evoluat în ultimele decenii, în paralel cu „revoluțiile" ce au avut loc în economie, tehnologie și societate. Putem, așadar, observa o schimbare de paradigmă – trecerea de la organizația percepută ca „mașină", a cărei funcționare putea fi înțeleasă printr-o analiză detaliată a mecanismelor sale interne, la organizația înțeleasă ca „organism inteligent", a cărui funcționare depășește, ca nivel de complexitate, tot ceea ce ne-am imaginat până în prezent, limitând cunoașterea pe care o putem obține asupra sa.

Ce face o organizație inteligentă?

Conform lui Schwaininger, sunt patru trăsături distincte ce definesc o organizație inteligentă: capacitatea de a se adapta la stimuli externi, capacitatea de a influența mediul în care se află, capacitatea de a se defini în acord cu mediul (când situația o impune) și capacitatea de a contribui în

mod semnificativ la viabilitatea şi dezvoltarea sistemului din care face parte (Schwaininger, 2003, p.54).

Alţi autori au utilizat conceptul de „sisteme de intelligence complex-adaptative" (CAS) pentru a surprinde noua paradigmă a organizaţiei evolutive. Principalele funcţii ale acestor noi tipuri de organizaţii sunt învăţarea şi adaptarea (Yick, 2004, p.8).

Plecând de la premisa că organizaţiile de intelligence tind la un astfel de model organizaţional, identificăm două întrebări fundamentale:

- Cum învaţă organizaţiile de intelligence?
- Cum trebuie să se adapteze organizaţiile de intelligence la mediul extern astfel încât să îşi consolideze capacitatea de reziliență?

Fără a încerca să ofere un răspuns final pentru cele două întrebări, lucrarea de faţă propune explorarea diferitelor variante disponibile, astfel încât să permită elaborarea unui set de recomandări.

Una dintre concluziile lui Yick este aceea că organizaţiile se află în permanenţă într-un proces de negociere al echilibrului complexitate – ordine, iar supravieţuirea lor este dependentă de abilitatea de a inova şi de a fi creativ. Pentru a-şi menţine caracterul adaptativ, organizaţia trebuie să fie proactivă şi dinamică, evoluând inteligent în paralel cu schimbările mediului exterior, în care este plasată (Yick, 2004, p. 10). Astfel se explică etichetarea evenimentelor de la 11 septembrie din Statele Unite de mulţi autori ca fiind „o eroare de imaginaţie" şi nu o eroare de procedură.

O analogie potrivită pentru a explica modalitatea în care CAS funcţionează a fost prezentată de Brafman şi Beckstrome (2006), în povestea despre căutarea „celulei bunicii". Conform celor doi autori, pentru o perioadă îndelungată de timp, oamenii de ştiinţă au încercat, prin intermediul mai multor teste, să demonstreze că amintirile sunt stocate într-un singur neuron. Acest efort este cunoscut şi sub numele de „celula bunicii" (neuronul care stoca memoria bunicii). În ciuda gradului ridicat de senzitivitate al senzorilor utilizaţi, nu au reuşit să demonstreze această ipoteză, ci contrariul, descoperind că amintirile nu sunt localizate într-un singur neuron, ci distribuite în toată reţeaua neuronală (Beckstrome & Brafman, 2006).

Urmând această logică, devine clar că organizaţiile nu ar trebui să îşi localizeze aptitudinile specifice în cadrul unei singure unităţi de lucru sau unui singur departament, ci ar trebui să fie distribuite uniform în cadrul organizaţiei, determinând în acest fel un nivel general crescut de reziliență a organizaţiei. Discutând despre implementarea acestei idei, apar mai multe

limitări de natură practică. În primul rând, se ridică problema cazurilor în care integrarea resurselor în unul sau mai multe centre este preferabilă, facilitând acumularea de expertiză şi limitând uzul ineficient al resurselor.

Un exemplu relevant în acest sens, referitor la comunitatea de intelligence, este structura instituţională ce susţine generarea de SIGINT. Proces costisitor, producerea de *signal intelligence* necesită un număr mare de resurse umane şi materiale. Aşadar, pentru a reduce costurile şi din cauza nivelului ridicat de complexitate şi sensibilitate al operaţiunii, majoritatea statelor au optat pentru instituirea unor platforme SIGINT naţionale.

Alte tipuri de intelligence pot fi organizate pe modelul de tip reţea, precum OSINT, care poate fi distribuit uniform în cadrul organizaţiei, apărând totuşi problema descentralizare versus centralizare.

O altă caracteristică importantă a sistemelelor complex-adaptive, observată de Brafman şi Becksrome (2006, p. 75) este aceea că, odată plasat în cadrul unui sistem deschis, individul va dori în mod automat să contribuie la dezvoltarea sistemului. Din perspectiva evoluţiei organizaţiei, acest element este foarte important, întrucât oferă baza procesului de învăţare a organizaţiei.

„Sisteme de intelligence complex-adaptative" şi leadership

Leadershipul este una dintre dimensiunile evaluate în cadrul analizelor CAS. La momentul actual, există o tendinţă de a înlocui liderul de tip CEO, care stă în vârful organizaţiei, cu un lider de tip catalizator, al cărui rol presupune utilizarea abilităţilor creative şi inovative pentru a sprijini crearea unei reţele necesare în soluţionarea problemelor organizaţionale şi sprijinirea dezvoltării indivizilor din cadrul organizaţiei (Beckstrome, Brafman, 2006, p. 75).

Ideea unui lider catalizator se regăseşte şi în lucrările filosofului chinez Laotzu, care afirma că un „lider este bun atunci când oamenii nu ştiu că există, iar când munca sa este făcută, obiectivul îndeplinit, ei vor spune: asta am făcut noi" (Harrison, 2010). Acesta este un element stimulator, dacă îl aplicăm organizaţiei de intelligence, în special celei de natură militară. Organizaţiile militare sunt, prin natura lor, puternic ierarhizate şi centralizate, bazându-se pe liniile de comandă şi pe proceduri, fapt ce face ca tranziţia către un lider catalizator să fie un proces problematic.

În ceea ce priveşte domeniul de intelligence, această tranziţie poate fi regăsită sub forma unui manager de proiect, al cărui rol este să constituie o echipă care să aducă idei noi şi să se retragă în momentul în care proiectul este finalizat şi sub forma unui expert în resurse umane. Managerul de proiect trebuie să beneficieze de un nivel ridicat de autonomie, şi trebuie să aibă

abilitatea de a reuni expertiza necesară soluționării problemelor întâmpinate de organizație. Asta înseamnă că, în cadrul echipei, trebuie să se regăsească seturi de capabilități și abilități ce transcend limitele unui singur departament.

Dacă organizațiile de intelligence au ca scop creșterea competitivității și capacității de adaptare la mediul exterior, trebuie să se implice într-un proces de predicție, transformarea intelligence, de cele mai multe ori având de a face cu efecte sistemice, produse în urma unui astfel de proces.

Primul element de luat în considerare este reprezentat de consecințele neprevăzute, care apar de cele mai multe ori atunci când schimbarea ia forma unui proces linear de tip *top-bottom*, așa cum este cel analizat în studiul de față. Principala critică adusă acestei abordări este atunci când soluția identificată la nivel strategic interacționează cu complexitatea circumstanțelor locale, procesul nu se manifestă întotdeauna așa cum a fost previzionat (Burns, 2007, p. 29).

Alt element important, ce necesită a fi luat în considerare, este reprezentat de consecințele rezultate, și anume măsura în care schimbările afectează abilitatea sistemului de a-și îndeplini activitățile. Conform lui Stacey (2003), ambele efecte pot fi înțelese mai ușor prin prisma teoriei haosului, care pune sub semnul întrebării regulile și normele fundamentale ale teoriei schimbării organizaționale, prin subminarea ideii de cauzalitate lineară. Teoria haosului menționează interacțiunile și auto-organizarea spontană, ce presupune faptul că organizația este caracterizată de impredictibilitate intrinsecă. Teoriile complexității oferă un cadru pentru evaluarea și înțelegerea lumii, ce ne conduce la o nouă paradigmă, focusată pe simultaneitatea acțiunii și procesului decizional, fenomen care combate sistemul vechi, în care planificarea și decizia formală precede acțiunea concretă.

Cu toate acestea, una dintre principalele probleme ale schimbării organizaționale într-un mediu complex este diferența de imaginație/percepție, sumarizată de Arthur Schopenhauer în următoarea propoziție: „toată lumea percepe limitele proprii ca fiind limitele lumii". Așadar, pentru a crește eficiența într-un sistem dinamic, aflat în continuă schimbare, suntem forțați să facem trecerea de la planificare și anticipare la improvizație, creativitate și imaginație (Weick, 1995). Regula generală în teoria organizației este aceea că organizația „aude" doar ceea ce așteaptă; cu alte cuvinte, filtrează anticipat informația pe care o primește în funcție de valori și credințe definite anterior, consolidând contextul existent și sprijinind obiective definite în prealabil. Cu toate acestea, informația filtrată care nu susține credințele și valorile

anterioare, care rămâne în afara cadrului de evaluare al organizației, este cea care are potențialul distructiv cel mai mare.

În consecință, studiul de față pledează pentru explorarea modalităților în care organizațiile de intelligence pot stimula potențialul de improvizație, creativitate și imaginație pe care îl dețin.

Deși majoritatea oamenilor sunt tentați să confunde imaginația cu creativitatea, acestea sunt două concepte distincte. Imaginația constă în „abilitatea de a forma imagini și idei, la nivel conceptual, mai ales atunci când lucrurile imaginate nu au fost văzute sau experimentate în realitate" (Manu, 2007, p. 9), în timp ce creativitatea este definită ca fiind „abilitatea de a utiliza imaginația pentru a dezvolta idei sau lucruri originale" (Manu, 2007, p.10), având drept catalizator dorința de inovare.

Dacă creativitatea este utilizată pentru a îmbunătăți capacitatea organizațiilor de a identifica noi variabile de soluționare a problemelor, imaginația caută să găsească noi capabilități, care să răspundă nevoilor și comportamentelor latente.

Importanța pe care imaginația o are în procesul de menținere a competitivității unei organizații a fost ilustrată în sectorul de afaceri odată cu apariția noilor instrumente și aparate tehnologice, precum smart-phones, Amazon, Facebook, Twitter etc.

Pentru a putea stimula imaginația la potențialul său maxim, trebuie să se cartografieze limitele cunoașterii actuale și limitele indivizilor și a mediului în care sunt plasați; ceea ce Alexander Manu definește ca fiind „provocarea imaginației" (Manu, 2007, p. 19). Una dintre modalitățile de depășire a acestei provocări o reprezintă introducerea jocului la locul de muncă. Jocul este un concept, care se aplică rareori adulților și care este rareori asociat cu locul de muncă. Cu toate acestea, conceptul de joc/joacă face referire la crearea unui spațiu nedelimitat, în care indivizii își pot exercita liber creativitatea și imaginația.

Organizații de intelligence și *serious gaming*

Pentru ca o organizație să evolueze într-un „sistem de intelligence complex-adaptativ", ce învață și se adaptează în permanență, este necesară crearea unui spațiu temporar de joacă – o platformă pentru explorarea posibilităților imaginative. Tradițional, această idee a jocului – prezenta lucrare nu face referire la joc ca implicare constantă a organizației de intelligence într-un joc alături de competitorii săi – a fost absentă din mediul de intelligence, fie din cauza unor limitări ale timpului sau ca urmare a culturii organizaționale. În ultimul timp, a avut loc o „întoarcere" la joc, în cadrul organizațiilor de

intelligence, prin introducerea de *serious gaming* în cadrul programelor de training dedicate comunității de intelligence. Conceptul de *serious games* se referă la situații în care tehnologia de joc este utilizată ca suport pentru livrarea de training-uri și instructaje în probleme reale (Zyda, 2005).

Până în anul 2002, armata Statelor Unite utiliza serious gaming (ex. Jocul Americas Army) în procesul de recrutare. Unitățile militare au folosit serious gaming pentru instruire, în mai multe tipuri de activități specifice, precum acordarea de ajutor medical, conducerea unui convoi militar în zone ostile, depășirea barierelor culturale. Deși armata a fost unul dintre principalii clienți ai produselor de tip serious gaming, mai ales în Statele Unite, în ultimii ani lista beneficiarilor s-a extins și include alte instituții guvernamentale, precum universități, instituții de aplicare a legii și comunitatea de intelligence (Harz, 2005).

Până în 2015 am fost martorii unor evoluții notabile în acest domeniu, ce variază de la organizarea unor evenimente dedicate (ex. International Conference on Exercises, Gaming and Simulations for Intelligence and National Security, organizată de Universitatea Georgetown, Washington, DC în martie 2015) până la alocarea de fonduri pentru consolidarea capabilităților în acest domeniu (ex. Proiectul PANDORA, FP 7).

Principalul avantaj al complementarității învățării bazată pe serious gaming cu training-ul de intelligence constă în permiterea cursanților să învețe din propriile greșeli, fără a resimți consecințele în mediul real. Cursanții sunt încurajați să facă greșeli, tocmai pentru a beneficia cu adevărat de un proces de învățare bazat pe experiența consecințelor acțiunilor proprii.

În funcție de scop, putem distinge între diferite tipuri de serious games, ce pot fi utilizate pentru a stimula imaginația. Primul, și cel mai comun tip de joc, este simularea. În jocurile de simulare, situațiile reale sunt imitate, astfel încât cursantului i se facilitează învățarea procedurilor sau dobândirea anumitor abilități, necesare în activitatea reală. Acest tip de joc este ideal în cazurile care imită situații cu risc ridicat. În cazul instruirii în domeniul intelligence, aceste tipuri de jocuri sunt în mod special utilizate pentru protecția contra-teroristă, supraveghere și gestionarea crizelor.

O alternativă la simulare, când discutăm despre instruirea în intelligence o reprezintă Serious Sandbox Game (SSG), un instrument creativ, cu potențialul de a crea un spațiu deschis în care noi perspective asupra problemelor complexe pot apărea și se pot dezvolta. Acest tip de jocuri încurajează cursantul să evadeze din realitate, cu scopul de a se întoarce cu o perspectivă nouă asupra modului în care trebuie organizată realitatea (STT

Netherlands Study Centre for Technology, 2012, p.4). Principalul avantaj al SSG este modalitatea în care stimulează gândirea şi experimentarea inovativă, fiind în mod special aplicabil în instruirea analiştilor de intelligence.

Cu toate acestea, studiile relevă faptul că utilizarea *serious gaming* în procesul de instruire prezintă şi o serie de dezavantaje, pe care organizaţiile trebuie să le conştientizeze:

a. Stimulează „gândirea leneşă" – reduce timpul de atenţie activă a utilizatorului;

b. Încurajează un sistem de recompensă greşit – toate jocurile presupun o recompensă extrinsecă (joci pentru a obţine un scor bun), devansând astfel ca importanţă motivaţia intrinsecă;

c. Poate determina cursanţii să piardă din vedere obiectivul real al exerciţiului – chiar şi *serious games* pot fi transformate din instrumente de învăţare în elemente de distragere (Noodle. The Social Intranet, 2013).

Dacă organizaţiile de intelligence aspiră la statutul de „sisteme complex-adaptive", trebuie să includă improvizarea, creativitatea şi inovarea ca piloni cheie în modelul organizaţional. Conform principiilor teatrului de improvizaţie, aceasta nu apare pur şi simplu, ci trebuie fundamentată pe trei dimensiuni principale:

A. Identificarea oportunităţilor şi acceptarea provocărilor (a răspunde cu entuziasm la elemente noi) (Burns, 2007, p. 50)

- În cazul Serviciului Român de Informaţii, un exemplu relevant în acest sens reprezintă disponibilitatea de a participa în competiţii pentru granturi europene. Aceasta nu este o abordare tradiţională pentru o organizaţie de intelligence, dar a generat o serie de beneficii notabile (atât în plan financiar, cât şi intelectual), care nu ar fi putut fi obţinute altfel.

B. A iniţia intervenţii minore în spaţii de oportunitate – pentru că totul este conectat, răspunsurile şi intervenţiile asupra problemelor existente nu trebuie să fie răspunsuri directe la probleme. Teoria complexităţii a adus îmbunătăţiri majore acestui model, argumentând că schimbări minore pot avea efecte majore (ex. Consideraţiile lui Yick asupra efectului de fluture) (Burns, 2007, p. 50).

- Aplicând acest principiu în intelligence, putem afirma că reformarea organizaţională completă nu este în mod obligatoriu cea mai bună soluţie. O organizaţie de intelligence ar putea dori direcţionarea unei ponderi semnificative din eforturile şi resursele proprii în procesul de ajustare a mediului exterior, şi nu a structurii interne proprii.

De exemplu, în cazul României, eficiența colectării de intelligence poate fi crescută prin campanii de creștere a culturii de securitate la nivelul populației, astfel încât opinia publică să conștientizeze interesele în planul securității, în detrimentul alocării resurselor și investirii în instrumente tehnologice dedicate colectării de informații sau prin insistarea asupra reformei procesului de colectare.

- Acest lucru presupune, de asemenea, un nivel mai ridicat de inițiativă pe palierele de acțiune cele mai joase, pentru corecții minore, care pot avea un impact semnificativ la nivel sistemic.

C. Re-încorporarea – improvizația nu este generată într-un spațiu gol, ci noi elemente trebuie conectate cu cele vechi, similar cu poveștile pentru copii, în care elemente diferite sunt țesute de la început și până la final (Burns, 2007, p. 50). Așadar, pentru a funcționa, improvizația trebuie să reunească diferite narațiuni într-o entitate omogenă, cu sens.

- Acest principiu s-ar putea traduce în nevoia de angajament într-un proces de redobândire a memoriei trecutului non-democratic, înțelegerea trecutului și cultura organizațională actuală și direcționarea eforturilor în scopul conectării diferitelor reforme și proiecte într-un tot unitar.

Concluzii

Una dintre principalele provocări în stimularea creativității în cadrul organizației de intelligence o reprezintă „frica de eșec". Riscul ca anumite idei creative, odată ce sunt puse în practică, să eșueze este un fenomen conștientizat și acceptat la nivelul organizațiilor care susțin creșterea creativității. Apariția acestui fenomen este normală, așa cum au dovedit-o exemple faimoase precum Google, Apple sau Amazon, care au cunoscut eșecuri notabile de-a lungul evoluțiilor lor. Cu toate acestea, când vine vorba de intelligence, admiterea și acceptarea posibilității de eșec într-o etapă incipientă pare de neconceput. Și până la un anumit nivel, acest lucru este normal, dacă luăm în considerare eșecul de intelligence de la 11 septembrie sau alte cazuri similare.

Eșecul în intelligence este asociat și acompaniat, în general, de costuri economice și sociale majore. Consecințele unei erori de intelligence pot fi observate în cadrul organizației, unde managerii de top sunt schimbați (sub presiunea opiniei publice) și angajații observă o discontinuitate în tiparele lor acționale. Acest tip de retaliere determină ca managerii de top să adopte o atitudine de toleranță mică la risc, care limitează nivelul de creativitate din

cadrul organizației. Parafrazând un citat al lui John Rockefeller, managerii de intelligence se tem să renunțe la „bine", pentru a atinge „excelent". Așadar, în loc să stimuleze creativitatea, de cele mai multe ori, încurajează standardizarea fluxurilor de muncă dovedite de succes în trecut.

A doua provocare face referire la faptul că procesul creativ consumă timp. Pentru a fi creativ și a identifica soluții inovative, angajații trebuie să aibă alocată o perioadă de timp în care să urmărească îndeplinirea unor proiecte personale, independente de sarcinile de lucru obișnuite. Când vine vorba de organizațiile de intelligence, timpul este una dintre cele mai limitate resurse. Evoluțiile mediului de securitate se produc cu o viteză și o frecvență atât de mare, astfel încât, uneori, analiștii de intelligence utilizează timpul alocat exclusiv pentru a identifica firul roșu al evenimentelor. Deși organizațiile de intelligence îndeplinesc o funcție de predicție, complexitatea mediului de securitate face ca surpriza strategică să devină un element inevitabil (Mattis, 2014).

Așadar, orice strategie pentru creșterea creativității organizației de intelligence trebuie structurată pe două nivel:

1. Creativitatea este o necesitate. Introducând creativitatea ca cerință în procesul de recrutare pentru organizațiile de intelligence, atât pentru ofițerii de teren, cât și pentru analiștii de intelligence. Deși studiile făcute asupra profilului analistului de intelligence au inclus creativitatea printre caracteristicile-cheie, această componentă nu a fost extinsă și în cazul ofițerilor de teren (însărcinați cu colectarea de date și informații), existând totuși suficiente argumente pentru a proba caracterul de importanță al creativității în această etapă (ex. Soluții creative pentru abordarea unei amenințări și pentru colectarea de date și informații);

2. Stimularea creativității la potențial maxim. Aceasta poate fi atinsă doar prin schimbarea culturii organizaționale, prin crearea unui spațiu deschis de dialog, în care pot fi lansate idei noi.

Una dintre metodele utile pentru stimularea creativității presupune încurajarea analiștilor să își dezvolte o prezență publică și să se implice în activități de cercetare științifică. Conform lui Peter Mattis (2014), analiștii de intelligence care se implică în activități de natură academică, în afara limitelor organizației din care fac parte, ar trebui să fie încurajați să continuie acest demers, întrucât le permite schimbarea perspectivei și identificarea unor modalități de abordare și de gândire distincte. În acest fel, indivizii ar obține libertatea de a explora idei și concepte noi, fiindu-le în același timp solicitată o

argumentaţie sistematică în susţinerea ideilor proprii. De asemenea, facilitează cooperarea dintre practicienii de intelligence şi organizaţii externe, care pot fi implicate în acţiunile organizaţiei de intelligence (Mattis, 2014).

Dezvoltarea unor abilităţi de cercetare în cadrul comunităţii de intelligence este o modalitate de acţiune ce facilitează conectarea intuiţiei (puternic dependentă de creativitate) cu argumente ştiinţifice, menite să susţină o anumită idee. Al doilea rol al cercetării, conform lui Mattis (2014), este de a construi o bază de cunoaştere, în sensul în care organizarea cunoaşterii deţinute de o persoană permite acesteia să ia decizii bazate pe intuiţie cu o uşurinţă mai mare.

În concluzie, pentru ca organizaţiile de intelligence să îşi menţină şi maximizeze performanţele, trebuie să se plaseze la vârful haosului, prin combinarea unei viziuni integrate a organizaţiei cu permiterea fiecărui departament, grup şi individ din organizaţie să îşi definească, în mod liber, modalitatea în care poate contribui la atingerea obiectivelor prin creativitate, improvizaţie şi inovaţie.

Mulţumiri:

Elaborarea prezentei lucrări a fost susţinută de grantul strategic POSDRU/159/1.5/S/141699, ProjectID 141699, proiect cofinanţat din Fondul Social European prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013 – „Investeşte în oameni”

Referinţe bibliografice:

1. Beckstrome, R. A., & Brafman, O. (2006). *The Spider and the Starfish. The Unstoppable Power of Leaderless Organisations*. New York: Portofolio.
2. Burns, D. (2007). *Systemic action research. A strategy for whole system change*. Bristol: Policy Press.
3. Harrison, M. (2010, April 20). *The Golden Rules of Leadership*. Disponibil la http://www.dumblittleman.com/2010/04/golden-rules-of-great-leadership.html
4. Harz, C. (2005, April 28). *A Serious Look at Serious Gaming*. Disponibil la site: http://www.awn.com/animationworld/serious-look-serious-gaming
5. Manu, A. (2007). *The Imagination Challenge. Strategic Foresight and Innovation in the Global Economy*. Berkeley CA: New Riders.
6. Mattis, P. (2014, November 3). *Better Intel: Making Sense of U.S. Intelligence Community's Creativity Dillema*. *National Interest*. Disponibil la http://nationalinterest.org/feature/better-intel-making-sense-the-us-intelligence-communitys-11590

7. *Noodle. The Social Intranet*. (2013, July 23). Gamification in the Enterprise: Hot or Hype? Disponibil la https://vialect.com/gamification-enterprise-hot-or-hype/
8. Schwaininger, M. (2003). *A Cybernetic Model to Enhance Organizational Intelligence. Systems Analysis Model Stimul*i, 43(1).
9. Stacey, R. (2003). *Strategic Management and Organisational Dynamics: The Challenge of Complexity*. Pennsylvania: Prentice Hall/Financial Times.
10. *STT Netherlands Study Centre for Technology*. (2012). Serious Gaming. Future Horizons. The HAgue.
11. Waldrop, M. M. (1992). *Complexity: The Emerging Science at the Edge of Order and Chaos.* New York: Simon & Schuster Publications.
12. Weick, K. E. (1995). *Sensemaking in Organisations*. Newbury Park CA: Sage.
13. Yick, L. T. (2004). *Organizing around Intelligence.* Singapore: World Scientific Pub Co Inc.
14. Zyda, M. (2005). *From visual simulation to virtual reality to games.* Computer, 38(9), 25-32.

ANALIZA DE INTELLIGENCE

INTERACȚIONISMUL SIMBOLIC CA FUNDAMENT ANALITIC PENTRU ANALIZA DE INTELLIGENCE

Cristina POSAȘTIUC*

Abstract:
The goal of this paper is to explore the potential of using sociological paradigms as analysis frameworks within the intelligence tradecraft. Although macro-orientated theoretical systems (e.g. structuralism, functionalism, conflict theories) have tried and tested uses in intelligence, especially when it comes to making sense of large-scale phenomena, events and trends, there is still little attention given to the paradigm of symbolic interactionism. At first glance, intelligence analysis has little to gain, knowledge-wise, from an empirically untestable scientific perspective which deals with the social micro-cosmos. Nevertheless, keeping in mind the fact that societal systems are constantly negotiated, consolidated and reformed through the most miniscule of daily interactions, understating the latter can help paint a correct picture of the „shared reality" of large or small groups at any given moment. I believe that intelligence practitioners can use insight derived from symbolic interactionism to better apply their tradecraft in an extensive palate of cases. Moreover, in an increasingly virtualized social universe, human interactions take new forms and generate new types of shared meanings and symbols, altogether changing the very social structure that fosters them. For intelligence practitioners that operate online, from all-source strategic analysts to OSINTers and SOCMINTers, understanding how this new medium emerges is of the utmost importance.

Keywords: *symbolic interactionism, intelligence analysis, collective behavior, observer-expectancy effect, OSINT*.

Introducere

Simplificând, analiza de informații are ca scop limitarea/eliminarea ambiguității într-o serie de situații caracterizate de un grad înalt de incertitudine, folosind cogniția umană. Pentru a face acest lucru, un analist combină și evaluează datele și informațiile cunoscute despre diferite situații și entități după care, ținând cont de „petele albe" din ansamblul cunoașterii pe care o deține la momentul respectiv, problematizează, generează inferențe

* Lector univ. dr. Serviciul Român de Informații – Centrul Surse Deschise

de nivel operațional, tactic sau strategic cu privire la statusul lor actual și posibilele dezvoltări și configurații.

Presiunea de a evita eșecuri în activitatea de intelligence se mută tot mai puternic pe dimensiunea analitică, după atacul din 11 septembrie marile surprize strategice fiind atribuite mai degrabă procesului analitic decât colectării.

Fundamente științifice în practica analitică

Una dintre căile cele mai uzitate pentru a reduce din aceste probleme a constat în împrumutarea și adaptarea unui inventar de modele, metode și tehnici din sfera științifică.

Discipline precum economia, psihologia, sociologia, istoria sau antropologia oferă un bagaj considerabil de cunoaștere cu aplicabilitate imediată în analiza de intelligence.

În ceea ce privește domeniul sociologiei, funcționalismul, structuralismul, conflictualismul, sociologia interpretativă sunt paradigme de bază folosite de analiști pentru explicarea faptelor, fenomenelor, proceselor și tendințelor sociale.

Interacționismul simbolic și sociologia fenomenologică și-au găsit mai greu locul în instrumentarul explicativ al analiștilor din serviciile de informații.

La o primă vedere, dacă ținem cont de evaluările celor care reclamă insuficienta validare empirică, această „ocolire" a interacționismului simbolic, o perspectivă de interpretare ce se apleacă asupra micro-cosmosului social, este îndreptățită.

Prezenta lucrare își propune să argumenteze faptul că puterea explicativă a interacționismului simbolic permite acestei orientări științifice ocuparea unui loc la fel de important cu celelalte școli de gândire ale sociologiei.

Eșafodajul conceptual al paradigmei interacționiste

Interacționismul simbolic se fundamentează pe ideea[1] că „dacă oamenii definesc o situație ca fiind reală, aceasta devine reală prin consecințele derivate" (Thomas și Thomas, 1929, p. 572). Cu alte cuvinte, realitatea este un construct social, generat, consolidat și negociat constant, prin multitudinea de interacțiuni zilnice ale participanților la viața socială. Prin aceste interacțiuni repetate, sunt create simboluri (obiceiuri, ritualuri, reguli etc.), individul atribuie sens și însemnătate lucrurilor, evenimentelor și situațiilor ce îl înconjoară, interpretându-le.

[1] În sociologie, acest enunț poartă numele de „Teorema Thomas"

Astfel, interacționismul simbolic presupune că oamenii nu răspund acțional la ceea ce am putea numi „realitate", ci la înțelesul social și acceptat individual al realității.

Herbert Blumer, „părintele" interacționismului simbolic, a fundamentat cel mai clar principalele idei ale acestei orientări sociologice, afirmând că paradigma se interpretează semnificațiile pe care actorii sociali le vehiculează despre lucruri și ceilalți indivizi, negocierile pe care aceștia le duc și interpretările astfel generate.

Exponenții Școlii de la Chicago au analizat modul în care indivizii acționează social, tratând subiectul imaginii personale proiectate.

George Herbert Mead a consacrat noțiunea de „self", adică acea imagine despre sine, compusă în egală măsură din eul social (rezultanta interiorizării rolurilor sociale) și eul psihologic (componenta personală, intimă) (Doise et al., 1996), iar Charles Horton Cooley a tratat (1902) nuanțat subiectul, afirmând că există un „looking glass self", adică o imagine despre propria persoană, construită din interacțiunea dintre imaginea individului despre sine și imaginea pe care individul crede că o au alții despre el.

Erving Goffman este cel care a introdus conceptul de perspectivă dramaturgică în analiza cotidianului social. Prin „Viața cotidiană ca spectacol" (1959), autorul a propus metafora teatrului pentru a explica apariția unor particularități ce țin de contextul social: în public, indivizii oferă reprezentații, căutând să se prezinte într-o lumină cât mai favorabilă. Persoana își alege o „mască" (adică exhibă acele trăsături considerate dezirabile pentru acel context social), folosește o „garderobă" și o „recuzită" potrivite și, atunci când nu se află în fața audienței, folosește zonele de culise pentru a renunța temporar la rolul asumat.

În pofida criticilor de incongruență conceptuală și lipsă a testabilității empirice[2], interacționismul simbolic prezintă avantajul înlănțuirii conceptuale a modului în care *anumite* simboluri sociale sunt generate printr-un *anumit* tip de interacțiuni ce au loc într-o *anumită* structură socială și produc un *anumit* tip de interpretare și interiorizare a structurii. Simbolurile, la rândul lor, devin parte a structurii sociale, alimentând un ciclu de regenerare socială. Această înlănțuire cauzală circulară permite înțelegerea relației fine dintre macro- și micro-cadrele sociale – de la structură socială la interacțiune de grup.

---

[2] Aceste critici sunt generate de tratarea interacționismului simbolic ca teorie, nu ca orientare științifică. Critici mai bine fundamentate reproșează acestei paradigme faptul că se preocupă de o nișă socială foarte îngustă, aceea a interacțiunilor în cadrul grupurilor mici și de fenomene mai degrabă din sfera psihosociologică. Evident, nicio paradigmă sociologică nu a ajuns la performanța conturării unui cadru teoretic care „explică totul".

Cu toate acestea, argumentul din prezenta lucrare nu susține preeminența interacționismului simbolic față de celelalte paradigme, ci faptul că există o suită de instanțe sociale relevante în planul securității ce pot fi mai bine înțelese cu ajutorul explicațiilor de origine interacționistă.

Interacționism simbolic și intelligence

Surprize strategice

Deși discuția despre realitatea „obiectivă" și cea „socială" poate părea filosofică și cu puține consecințe practice, există fenomene sociale ce apar în urma negocierilor simbolice inter-individuale și modifică realitatea palpabilă. Pentru analiștii de informații, apariția unor asemenea fenomene, atunci când acestea au implicații de magnitudine în sfera securității, reprezintă o surpriză strategică.

De exemplu, în condițiile unei crize economice, percepții difuze precum panica legată de sustenabilitatea sistemului bancar pot genera fenomene cu consecințe dintre cele mai concrete, chiar dacă, în mod obiectiv, băncile sunt stabile.

În acest sens, cel mai cunoscut exemplu privind efectele spiralei emoționale care validează Teorema Thomas este Joia Neagră, acea zi istorică din octombrie 1929, când Bursa de pe Wall Street s-a precipitat și a provocat un colaps economic.

Pe fondul unei dinamici accentuate a tranzacțiilor, Bursa a închis în 24 octombrie cu o scădere a indicelui Dow Jones de 6.38 puncte. În timpul weekend-ului, ziarele americane au relatat pe larg despre derapajul de pe Wall Street, creând un sentiment de panică în rândul investitorilor. După zilele de weekend, de luni până joi, Bursa s-a prăbușit într-un ritm accelerat din cauza faptului că toată lumea a încercat să iasă de pe piață.

Bineînțeles, Joia Neagră nu a făcut altceva decât să oficializeze nesustenabilitatea bulei speculative ce a marcat anii '20 în Statele Unite, dar, cu toate acestea, evenimentul declanșator a avut la bază răspândirea unor zvonuri, informații false sau presupuneri care, considerate adevărate, au pus în mișcare acțiuni care au ajuns să valideze premisele eronate.

Analizând lanțul cauzal al evenimentelor ce duc la formarea crizelor „anunțate", Robert Merton a propus termenul de „profeție care se autoîndeplinește" (Merton, 1948, p. 195).

În intelligence, generarea de profeții care se autoîndeplinesc face parte din obiectivele de bază ale operațiunilor de influențare. Propaganda „neagră" și cea „gri" au ca scop crearea și diseminarea unui mesaj-produs ce prezintă o versiune a realității conformă intereselor emitentului, ce are ca scop obținerea unei reacții sau a unei non-reacții din partea țintei.

Exemplul de mai jos, larg vehiculat în mediile de specialitate, a avut, la vremea sa, un amplu impact social: în imaginea de mai jos apare imaginea care a circulat pe canalele de presă în urma demolării statuii lui Saddam Hussein din Piața Firdos din Bagdad (09.04.2003).

Relatările presei insistau pe ampla susținere în rândul populației irakiene a operațiunii militare. Mai jos este prezentată aceiaşi imagine, însă din alt unghi.

Operațiunile de influențare ce au ca scop generarea unui consens general („tot poporul irakian în 2004 dorește răsturnarea regimului lui Saddam Hussein") prezentând un fals consens local („toate persoanele din Piața Firdos au participat la dărâmarea statuii lui Saddam Hussein") funcționează pe principiul keynesian al acțiunii agentului rațional – indivizii acționează conform propriei evaluări cu privire la opinia majorității (Keynes, 1936, p.100).

Etichetare

O altă situație cu care se confruntă, adeseori, analiştii de informații care au ca scop anticiparea acțiunilor unui actor ostil este confirmarea celui mai periculos scenariu avansat, în pofida existenței unor premise ce ar putea fundamenta evoluții mai puțin „dramatice". Uneori, viitorul pare să confirme cele mai sumbre aşteptări.

Howard Becker, un cunoscut interacționist simbolic, propune o teorie derivată din cea a „looking glass self"-ului în ceea ce privește devianța socială. *Etichetarea socială* (Becker, 1963) este fenomenul prin care apare devianța, nu din cauza caracteristicilor intrinseci ale actului, ci ca urmare a reacției sociale pe care acesta o suscită.

Teoria etichetării sociale este similară celei a „profeţiei care se autoîndeplineşte", introducând în circuitul explicativ factorul aşteptărilor celorlalţi şi a modului în care aceste aşteptări sunt internalizate de agentul social.

În intelligence, Zulaika (2009) afirmă că un astfel de cadru mental apare, cu predilecţie, în ceea ce priveşte prevenirea şi combaterea terorismului. Dacă autorităţile anticipează faptul că un anumit grup are tendinţe violente (radicalism ideologic, terorism etc.), măsurile de prevenţie şi combatere adoptate de autorităţi îi pot împinge pe membrii comunităţilor vizate tocmai spre acel tip de comportament pe care încearcă să-l prevină.

Exemplul sugerat de Zulaika vizează situaţia operaţiunii militare din Irak, unde armata americană şi aliaţii au intervenit pentru a-l înlătura pe Saddam Hussein, care era suspectat că dezvoltă arme chimice de distrugere în masă şi că a susţinut logistic sau financiar gruparea teroristă al-Qaeda. Dovezi concrete pentru ambele ipoteze nu au fost găsite, dar prezenţa militară americană în ţară a creat condiţiile apariţiei unui fenomen terorist şi insurgent de proporţii. Dacă Irak nu era un mediu fertil terorismului înainte de 2003, atunci a devenit cu siguranţă după.

Comportamentul colectiv în spaţiul online – contribuţia interacţionismului simbolic la înţelegerea emergenţei unor noi fenomene psihosociale

Nici interacţionismul simbolic şi nici vreo altă paradigmă nu vor putea să facă să dispară „unknown unkowns"[3], zona de dezvoltare a surprizelor strategice. Cu toate acestea, o mai bună cunoaştere a mecanismelor profunde de emergenţă socială poate diminua sfera „necunoscutului ce nu poate fi cunoscut" şi la diminuarea *efectelor* surprizelor strategice.

Analiştii din organizaţiile de intelligence sunt tot mai preocupaţi de înţelegerea spaţiului virtual, un spaţiu de acţiune şi o resursă informaţională cu extensii necercetate îndeajuns încă.

Hibridizarea comportamentului colectiv, cu componente de emergenţă şi acţiune atât online, cât şi offline, generează efecte dintre cele mai surprinzătoare pentru organizaţiile responsabile să prevină apariţia unor mişcări sociale violente.

Dată fiind natura reţelizată (Castells, 2004) şi virtualizată a societăţii globale a prezentului, una în care densitatea socială creşte exponenţial, generând o infrastructură „conductivă", care încurajează interacţiunile sociale,

[3] Conform taxonomiei propuse de Donald Rumsfeld în 2002: known knowns, unknown knowns, known unkowns, unknown unknowns.

folosind interacţionismul simbolic este uşor de înţeles mecanismul prin care au crescut velocitatea şi frecvenţa generării de noi simboluri sociale care, la rândul lor, devin parte a structurii sociale, încurajând, pe cale de consecinţă, noi interacţiuni şi noi interpretări internalizate. Acest ciclu de generare de simboluri autopropulsat va genera modificări structurale la limita dintre haos şi complexitate, volatilizând şi mai puternic un mediu de securitate ce pare să-şi fi pierdut echilibrul.

Această cheie de interpretare, chiar dacă nu duce automat la identificarea următoarei surprize strategice, permite analiştilor de intelligence să fie mai alerţi într-un mediu renegociat de către participanţii la viaţa socială într-un ritm mult mai rapid decât înainte de *epoca internetului.*

Concluzii

Incapacitatea analiştilor din serviciile de informaţii de a previziona apariţia unor momente de inflexiune care, privite retrospectiv, par consecinţe naturale ale unor evoluţii-cauză se datorează, adeseori, nu doar cunoaşterii superficiale a spaţiilor analizate, a istoriei, profilului geopolitic, culturii şi determinanţilor psihosociali ai populaţiei studiate, ci, de multe ori, structurii sociale al cărei reprezentant este actantul (analistul), trăsăturile acesteia reflectându-se, cel puţin parţial, în perspectiva, predilecţiile şi preferinţele sale. Înţelegerea acestei legături este crucială în analiza de intelligence, iar argumentul prezentei lucrări este că interacţionismul simbolic, alături de alte perspective ştiinţifice, poate contribui la evitarea unor capcane cognitive.

Referinţe bibliografice:

1. Becker, Howard Saul (1963). *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*, New York: Free Press (Simon and Schuster), disponibil la www.personal.psu.edu/exs44/406/becker_outsiders_from_witzer.pdf (accesat la 01.02.2015).
2. Castells, Manuel (coord.). (2004). *The Network Society* (vol. 1), Massachusetts: Edward Elgar Publishing Ltd.
3. Cooley, Charles Horton (1902). *The Looking-Glass Self, Human Nature and the Social Order,* New York: Scribner.
4. Doise, Willem, Mugny, Gabriel, Deschamps, Jean-Claude (1996). *Psihologia socială experimentală*, Iaşi: Polirom.
5. Goffman, Erving, 2007 (1959), *Viaţa cotidiană ca spectacol*, Bucureşti: Comunicare.ro.
6. Keynes, John Maynard (1936). *The General Theory of Employment, Interest, and Money,* s.l, disponibil la cas.umkc.edu/economics/people/facultypages/kregel/courses/econ645/winter2011/generaltheory.pdf (accesat la 01.02.2015).

7. Merton, Robert (1948). *The Self-Fulfilling Prophecy în The Antioch Review*, vol. 8, nr. 2, pp. 193-210, disponibil la entrepreneurscommunicate.pbworks.com/f/Merton.+Self+Fulfilling+Prophecy.pdf (accesat la 01.02.2015).
8. Pherson, Randolph şi Richards Heuer Jr. (2011). *Structured Analytic Techniques for Intelligence Analysis*,Washington: CQ Press.
9. Thomas, William Isaac şi Thomas, Dorothy. (1929). *The Child in America, New York: Alfred Knopf*, p. 572, disponibil la https://archive.org/details/childinamerica00thom (accesat la 01.02.2015).
10. Zulaika, Juleba. (2009). *Terrorism. The Self-fulfilling Prophecy*, Chicago: The University of Chicago Press, disponibil la http://tinyurl.com/3knrm56 (accesat la 01.02.2015).

EVALUAREA METODELOR ŞI TEHNICILOR DE ANALIZĂ DE INTELLIGENCE – ÎNCĂ UN PAS SPRE EFICIENTIZAREA PROCESULUI DE ANALIZĂ

Valentin-Ionuţ NICULA*

Abstract:

Intelligence analysts are forced to face the most diverse challenges generated by the security environment they analyze, so they must constantly update methodologies and analytical techniques used to meet beneficiaries' needs.

On the other hand, the development of technological and scientific spectrum generally brings methodological development, offering a wide range of options for researchers and analysts in their respective fields.

From this point of view, we can talk about the temptation of novelty and accessibility of some analysis methods and techniques that can be borrowed and implemented in the field of intelligence analysis.

In this regard, this study propose a tool for assessing the methods and analytical techniques developed in the form of an evaluation matrix, tested on a number of risk analysis methods and techniques suitable for being applied in intelligence analysis.

Keywords: *intelligence analysis, analytical techniques, assessing the methods, evaluation matrix*

Introducere

Avalanşa informaţională – una dintre caracteristicile societăţii contemporane – generează efecte ambivalente asupra activităţii organizaţiilor de intelligence.

Pe de o parte, analiştii de intelligence sunt nevoiţi să facă faţă provocărilor dintre cele mai diverse generate de mediul de referinţă analizat, motiv pentru care trebuie să actualizeze permanent metodologiile şi tehnicile analitice utilizate, pentru a răspunde cerinţelor beneficiarilor.

De cealaltă parte, dezvoltarea domeniului tehnologic şi a spectrului ştiinţific în general, aduce cu sine dezvoltări în plan metodologic, oferind o paletă largă de opţiuni cercetătorilor şi analiştilor din domeniile respective.

* Institutul Naţional de Studii de Intelligence, Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul"

Din acest punct de vedere, putem vorbi despre tentația noutății și accesibilității unor metode și tehnici de analiză, care pot fi împrumutate și implementate în activitatea de analiză de intelligence.

Însă, ținând cont de aceste considerente, rezidă necesitatea testării și validării instrumentarului metodologic utilizat în analiza de intelligence, pentru a răspunde cu eficiență și eficacitate nevoilor specifice palierului respectiv de activitate.

În acest sens, în cadrul acestui studiu propunem un instrument de evaluare a metode și tehnicilor analitice, dezvoltat sub forma unei matrici de evaluare, testată pe o serie de metodelor și tehnici de analiză de risc utilizabile în domeniul intelligence.

Astfel, având drept premisă elementele mixului de marketing și proiectul celor 3P pentru analiza de intelligence introdus de Ionel Nițu, propunem completarea proiectului cu încă trei concepte, care să se constituie în indicatori pentru construcția matricei de evaluare a metodelor de analiză utilizate de analiști în activitatea curentă.

Așadar, conform teoreticienilor din științele economice, mixul de marketing este un concept introdus în 1964 de Neil Borden, pentru a utiliza coerent variabilele prin care o organizație ține sub control piața. Inițial au fost dezvoltate 12 variabile: produsul, prețul, marca, distribuția, vânzarea personală, publicitatea plătită (advertising), promovarea vânzărilor, ambalarea, expunerea, serviciile post-vânzare, logistica și cercetarea de marketing. Tot în 1964, Jerome McCarthy simplifică la „4P": produsul, prețul, plasamentul, și promovarea (comunicarea) (Pripp, 2002, p. 37).

1. Produsul (după Ph. Kotler – Marketing Management, 126, New Jersey, 1992) este „ceva ce poate fi oferit pe o piață pentru a putea fi privit, cumpărat, utilizat sau conservat, astfel încât să poată satisface o dorință sau o necesitate. Aceasta se referă la obiecte fizice, servicii, organizații și idei." (Kotler)

2. Prețul include costurile pe care le are de plătit „cumpărătorul". Este un ansamblu de strategii, tehnici și tactici care stabilesc nivelurile și variația în timp, pe zone demografice, psihografice și geografice, ale costurilor pe care trebuie să le suporte populația.

3. Plasamentul este asigurat prin canalele, rețelele și circuitele de distribuție a produselor susținute prin componenta motivațională a indivizilor implicați în valorificarea proiectelor. „Plasamentul este construit ca un ansamblu de operații care au scopul de a introduce în circuitul fizic produsele și serviciile."

4. Promovarea se referă la modul în care populația este informată despre programele politice și, totodată, la modalitățile de stimulare a interesului pentru oferta respectivă. Comunicarea ca mijloc de promovarea a

programelor politice, constituie un ansamblu de politici, acțiuni și mijloace de informare, sensibilizare și influențare a comportamentului consumatorului de politică, prin publicitate, relații publice, prezentarea permanentă și performantă pe toate canalele mass-media a programelor și personalităților politice, până la comunicarea personalizată (mesajele directe din cadrul scrisorilor personalizate.) (Pripp, 2002, pp. 38-40).

Pentru structurile politice, se mai adaugă încă trei „P", rezultând un mix de marketing politic format din șapte elemente:

1. Personalul: este asigurat de oameni care contribuie la realizarea și concretizarea produsului pe toate etapele.

2. Premisele fizice: reprezintă logistica, respectul condițiilor materiale și financiare necesare realizării și derulării programului în toate etapele mixului.

3. Profitul: semnifică avantajele reale pe care le aduce programul susținut, atât consumatorilor de politică, cât și producătorilor de oferte, care, odată acceptat programul, se vor implica practic în derularea acestuia, prin funcțiile pe care le vor deține (Pripp, 2002, p. 40).

În domeniul intelligence, pornind de la nevoia de modernizare și adaptare contiuă a organizațiilor de intelligence, Ionel Nițu a identificat trei factori care au o importanță esențială în procesul de reformare: *Procesul, Personalul* și *Produsul*. În abordarea expertului român, cei trei factori sunt inter-relaționați și sunt caracterizați prin următoarele (Nițu, 2011, pp. 85-95):

Procesul (Nițu, 2011) vizează activitatea de analiză de intelligence, din perspectivă organizatorică și funcțională, cu setul de metode, proceduri și standarde implementate.

Autorul analizează acest factor din perspectiva mai multor paliere. Astfel, din perspectivă funcțională, apreciază că analiza de intelligence trebuie să dețină un loc central, prin facilitarea legăturii în cadrul ciclului de intelligence între activitatea de culegere a informațiilor și cea de diseminare.

Din perspectivă metodologică, Ionel Nițu cosideră că trebuie efectuate îmbunătățiri și adaptări structurale și metodologice permanente ale proceselor și produselor rezultate în urma analizei de intelligence, în vederea menținerii unor standarde de calitate și eficiență ridicate.

Din punct de vedere structural, autorul consideră că este necesară clarificarea funcțională în ceea ce privește atribuțiile diverselor structuri implicate în procesul de intelligence.

Personalul (Nițu, 2011) vizează latura resursei umane implicate în procesul de analiză, dar și procesul de selecție și pregătire. Referitor la acest factor, Nițu consideră că trebuie constituit un model de pregătire în domeniul analizei de

intelligence, în cadrul căruia să fie îmbinate palierele referitoare la pregătirea celor nou-intraţi în sistem cu modalităţi optime de formare a formatorilor.

Factorul **Produs (Niţu, 2011)** se referă la rezutatele obţinute în urma derulării activităţii de analiză de intelligence, incluzând aici şi feedback-ul primit de la beneficiari precum şi solicitările de informaţii. Astfel, trebuie acordată o importanţă egală tuturor palierelor către care se diseminează rezultatele activităţii de intelligence – tactic, operaţional sau strategic – şi trebuie, deopotrivă, adaptat produsul atât la nevoile beneficiarului cât şi la profilul psihologic al acestora.

Adaptare pentru domeniul intelligence – elemente suplimentare pentru proiectul celor 3P

Având în vedere aspectele teoretice prezentate anterior, propunem introducerea unor elemente suplimentare utilizabile în procesul de evaluare a metodelor de analiză disponibile în domeniu, după cum urmează:

Promovarea

Are în vedere două paliere: modul în care corpul analiştilor este informat în legătură cu noi metode de analiză şi uşurinţa cu care informaţia despre acestea este diseminată şi asimilată. Al doilea palier vizează modalitatea în care beneficiarii activităţii de intelligence sunt informaţi în legătură cu noi metode de analiză descoperite şi introduse în procesul de analiză.

Premisele fizice

Se referă la condiţiile materiale necesare pentru derularea în bune condiţii a activităţii de analiză de intelligence. Avem aici în vedere costurile cu personalul, echipamentele hardware şi software utilizate precum şi resursa de timp consumată în activitatea de analiză pentru aplicarea unui anumit set de proceduri sau metodologii analitice.

Profitul

Vizează beneficiile obţinute în planul asigurării securităţii naţionale prin aplicarea anumitor metode sau tehnici de analiză, care ajută procesul de producere a unor produse de intelligence relevante pentru beneficiar. Avantajele pot fi măsurate atât din perspectiva beneficiarului, în materie de relevanţă şi acurateţe a produsului de intelligence primit, cât şi din prisma organizaţiei de intelligence, care poate livra produse de intelligence în timp mai scurt şi cu un consum de resurse mai redus.

Pe baza acestor elemente am dezvoltat o matrice de evaluare, operaţionalizată şi testată prin evaluarea unor metode de analiză de risc, astfel:

Operaţionalizarea itemilor utilizaţi în matrice

Nr. crt.		Factori					
		Procesul	**Produsul**	**Personalul**	**Promovarea**	**Premisele fizice**	**Profitul**
Caracteristici	1.	Cum ajută metoda activitatea de intelligence în ansamblu?	Cum ajută metoda realizarea produsului de intelligence?	Cum ajută metoda personalul în realizarea sarcinii?	Este metoda cunoscută?	De cât timp este nevoie pentru aplicarea metodei?	Ce beneficii aduce organizației în înțelegerea problemei analizate?
	2.	Cum eficientizează metoda activitatea de analiză de intelligence?	Cât de rapid se poate realiza produsul prin utilizarea metodei?	Este dificil de înțeles şi aplicat de către personalul implicat în analiză?	Ce eforturi trebuie făcute pentru promovare?	Se poate aplica i ndividual sau în echipă? Ce alte condiții trebuie asigurate pentru echipă? (loc de întâlnire, Echipamente speciale de calcul)	Ce avantaje aduce beneficiarului în luarea deciziei?

Scoruri de la 1 până la 5, acordate pentru fiecare caracteristică a fiecărui factor în parte. Se calculează o medie pentru fiecare factor în parte. Scorul total reprezintă suma mediilor obținute pentru cei 6 factori. Scorul total maxim ce poate fi obținut de o metodă: 30. Scorul total minim ce poate fi obținut de o metodă: 6

Lista metodelor de analiză de risc evaluate

Nr. crt.	Denumire metodă de analiză de risc
1	Hazard checklist – listarea pericolelor
2	Preliminary Hazard Analysis (PrHA) – Analiza preliminară a pericolelor
3	Hazard Review – Revizuirea pericolelor
4	Preliminary risc analysis – analiza de risc prelimnară
5	Change analysis – analiza schimbării
6	*What if* analysis – analiza *ce-ar fi dacă?*
7	*SWIFT* Analysis – analiza structurată *what if? (ce-ar fi dacă?)*
8	Relative Ranking/Risk Indexing – Clasificarea relativă / Indexul riscurilor
9	Pareto Analysis – Analiza Pareto
10	Facilitated Risk Analysis Process – Procesul facilitat de analiză a riscurilor
11	Failure Mode and Effects Analysis (FMEA) – Analiza efectelor și a probabilității apariției erorilor/defectelor (FMEA)
12	Hazard and Operability (HAZOP) – Analiza accidentelor și a operabilității
13	Fault Tree Analysis (FTA) – Analiza arborelui erorilor
14	„5 whys" technique – Tehnica „celor 5 de ce"
15	Event tree analysis (ETA) – Analiza arborelui evenimentelor
16	Human Reliability Analysis (HRA) – Analiza fiabilității umane
17	Events and Causal Factor Charting – Cartarea evenimentelor și a factorilor cauzali
18	Analiza scenariilor
19	Analiza SWOT
20	Analiza ipotezelor concurente
21	Analiza Red Team

Scorizarea metodelor de analiză de risc pe baza matricei

Nr. crt	Denumire metodă de analiză de risc	Factori																		Scor total
		Procesul			Produsul			Personalul			Promovarea			Premisele fizice			Profitul			
		Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	
1	Analiza scenariilor	4	5	4.50	4	3	3.50	4	5	4.50	5	5	5.00	3	4	3.50	4	4	4.00	25.00
2	Analiza SWOT	4	5	4.50	4	3	3.50	4	5	4.50	5	5	5.00	3	4	3.50	4	4	4.00	25.00
3	SWIFT Analysis – analiza structurată what if? (ce-ar fi dacă?)	4	4	4.00	4	4	4.00	4	4	4.00	4	4	4.00	4	4	4.00	4	4	4.00	24.00
4	Analiza ipotezelor concurente	4	4	4.00	4	3	3.50	4	5	4.50	4	4	4.00	3	4	3.50	4	4	4.00	23.50
5	Analiza Red Team	4	5	4.50	4	3	3.50	4	4	4.00	4	4	4.00	3	3	3.00	4	4	4.00	23.00
6	What if analysis – analiza ce-ar fi dacă?	3	4	3.50	3	4	3.50	3	4	3.50	4	3	3.50	4	3	3.50	4	4	4.00	21.50

–

Nr. crt	Denumire metodă de analiză de risc	Factori																		Scor total
		Procesul			Produsul			Personalul			Promovarea			Premisele fizice			Profitul			
		Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	
7	Facilitated Risk Analysis Process – Procesul facilitat de analiză a riscurilor	3	4	3.50	4	3	3.50	3	4	3.50	3	4	3.50	3	4	3.50	4	3	3.50	21.00
8	Failure Mode and Effects Analysis (FMEA) – Analiza efectelor şi a probabilităţii apariţiei erorilor /defectelor (FMEA)	3	3	3.00	4	3	3.50	4	4	4.00	3	4	3.50	3	4	3.50	4	3	3.50	21.00
9	Fault Tree Analysis (FTA) – Analiza arborelui erorilor	3	3	3.00	4	3	3.50	4	4	4.00	3	4	3.50	3	4	3.50	4	3	3.50	21.00
10	Event tree analysis (ETA) – Analiza arborelui evenimentelor	3	3	3.00	4	3	3.50	4	4	4.00	3	4	3.50	3	4	3.50	4	3	3.50	21.00

Nr. crt	Denumire metodă de analiză de risc	Factori																		Scor total
		Procesul			Produsul			Personalul			Promovarea			Premisele fizice			Profitul			
		Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	
11	„5 whys" technique – Tehnica „celor 5 de ce"	2	3	2.50	3	3	3.00	4	4	4.00	3	4	3.50	4	4	4.00	3	3	3.00	20.00
12	Hazard checklist – listarea pericolelor	2	4	3.00	3	4	3.50	3	4	3.50	2	2	2.00	3	4	3.50	3	4	3.50	19.00
13	Pareto Analysis – Analiza Pareto	2	2	2.00	3	3	3.00	2	3	2.50	4	4	4.00	4	4	4.00	3	3	3.00	18.50
14	Hazard and Operability (HAZOP) – Analiza accidentelor și a operabilității	2	3	2.50	4	3	3.50	3	3	3.00	3	3	3.00	3	4	3.50	3	3	3.00	18.50
15	Preliminary risc analysis – analiza de risc prelimnară	2	3	2.50	3	3	3.00	3	3	3.00	2	2	2.00	4	4	4.00	3	3	3.00	17.50

–

Nr. crt	Denumire metodă de analiză de risc	Factori																		Scor total
		Procesul			Produsul			Personalul			Promovarea			Premisele fizice			Profitul			
		Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	
16	Hazard Review – Revizuirea pericolelor	2	2	2.00	2	3	2.50	2	3	2.50	2	3	2.50	3	3	3.00	2	3	2.50	15.00
17	Human Reliability Analysis (HRA) – Analiza fiabilității umane	2	2	2.00	2	3	2.50	3	3	3.00	2	3	2.50	2	3	2.50	3	2	2.50	15.00
18	Events and Causal Factor Charting – Cartarea evenimentelor și a factorilor cauzali	3	3	3.00	2	2	2.00	3	3	3.00	2	2	2.00	2	3	2.50	3	2	2.50	15.00
19	Relative Ranking/Risk Indexing – Clasificarea relativă / Indexul riscurilor	3	3	3.00	3	3	3.00	2	2	2.00	2	2	2.00	3	2	2.50	2	2	2.00	14.50

-

Nr. crt	Denumire metodă de analiză de risc	Factori																		Scor total
		Procesul			Produsul			Personalul			Promovarea			Premisele fizice			Profitul			
		Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	Scor car. 1	Scor car. 2	Media	
20	Preliminary Hazard Analysis (PrHA) – Analiza preliminară a pericolelor	2	3	2.50	3	3	3.00	2	2	2.00	2	2	2.00	3	2	2.50	2	2	2.00	14.00
21	Change analysis – analiza schimbării	2	2	2.00	2	2	2.00	2	3	2.50	1	2	1.50	3	2	2.50	2	2	2.00	12.50

Concluzie

În studiul de față am încercat să evaluăm unele metode de analiză de intelligence prin prisma valențelor pe care le pot dovedi pentru un domeniu specific de activitate, plecând de la premisa că se pot găsi instrumente pentru analiza de risc la îndemâna oricărui analist. Din acest punct de vedere, este importantă calibrarea metodei pe situația/evenimentul/problema de analizat precum și respectarea pașilor metodologici ai metodei alese.

Astfel, am testat instrumentul propus pentru evaluarea metodelor de analiză de risc identificate în literatura de specialitate – *Matricea de evaluare a metodelor de analiză* – construit pe baza modelului teoretic al celor 3P (introdus de Ionel Nițu) la care am adăugat încă trei factori, utili în procesul de evaluare a metodelor de analiză.

În acest mod, fiecare analist are la îndemână un instrument prin care să evalueze metodele de analiză cu care operează, permițându-i astfel să prioritizeze și să selecteze metodele folosite în funcție de nevoile curente, eficientizând, în cele din urmă, procesul de analiză, prin utilizarea acelor metode și tehnici de analiză care prezintă relevanță pentru problematica analizată.

Având în vedere aceste aspecte, putem concluziona că, prin aplicarea metodelor de analiză de intelligence racordate specificului problematicii naționale de securitate, se eficientizează procesul de analiză de intelligence.

Mulțumiri:

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu poziția oficială a Uniunii Europene sau a Guvernului României. Această lucrare este elaborată și publicată sub auspiciile Institutului de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română, ca parte din proiectul co-finanțat de Uniunea Europeană prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, în cadrul proiectului Pluri și interdisciplinaritate în programe doctorale și postdoctorale. Cod proiect POSDRU/159/1.5/S/141086.

Referințe bibliografice:

1. Pripp, Cristina. (2002). *Marketingul Politic*, București: Editura Nemira.

2. Nițu, Ionel. (2011). *Ghidul analistului de intelligence*, București: Editura Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”.

ARBORELE DE PERTINENȚĂ – METODĂ CALITATIV-CANTITATIVĂ DE PROGNOZĂ

Maria Cristina MURARU*

Abstract:

Most of the intelligence practitioners share the same experience when it comes to forecast and prognosis: despite on paper theoretical methods seem to offer great results, when put into practice, the expectations are rarely met. Given the fact that quantitative methods do not take into account the subjective nature of phenomena and that the qualitative often include cognitive biases, we took on a different approach.

The case study I will further present is based on the application of the relevance tree, a graph-like method used by both sociology and cybernetics, as a complex combination between the qualitative and the quantitative methodologies.

Keywords: *forecast, prognosis, OSINT, relevance tree, energy security*

Introducere

Prognoza este o „artă ştiinţifică" a identificării celui mai probabil eveniment din viitor, în condiţiile în care se pleacă de la premisa unui lanţ al cauzalităţii evenimentelor. Luând în considerare faptul că prognoza este aplicabilă într-o gamă variată de domenii, precum evoluţia profitului sau pierderilor unei companii, a condiţiilor meteorologice sau a candidaţilor pe parcursul alegerilor, această formă de artă este un instrument indispensabil pentru activitatea serviciilor de informaţii: poate fi un factor crucial pentru politicile şi strategiile factorilor de decizie. Totodată, un eşec al prognozei, identificat sau înlăturat tardiv, poate crea grave perturbări ale unui sistem naţional de securitate: destabilizări ale strategiilor de prevenire şi combatere

* Serviciul Român de Informaţii, Centrul Surse Deschise, mmcristina@dcti.ro

a terorismului, apariţia disfuncţiilor majore ale sistemului economic, cu risc de propagare în criză, eventual în instabilitatea statului.

Având în vedere că experţii în domeniu au subliniat în repetate rânduri că „dacă domeniul intelligence nu este deja o ştiinţă, ar trebui să devină una" (CIA Historical Review Program), metodele de prognoză utilizate de către ştiinţele sociale pot fi utilizate în toate subdomeniile, inclusiv în OSINT.

Deşi metodele şi modelele aplicate de experţii OSINT diferă din punct de vedere al complexităţii şi al cantităţii de date nerafinate, rezultatele sunt în general caracterizate de trei principii:

- Prognozele sunt rareori perfecte;
- Acurateţea prognozei este direct proporţională cu numărul de variabile şi indicatori luaţi în considerare;
- Prognozele tind să fie mai precise pe termen scurt decât pe termen lung, existând posibilitatea apariţiei surprizelor strategice.

În mod tradiţional, metodele de prognoză utilizate de analiza OSINT pot fi clasificate în două categorii: **Tipologia metodelor de prognoză**		
	Metode cantitative	**Metode calitative**
Caracteristici	Bazate pe date cuantificabile, numerice.	Axate pe opinii, experienţă şi expertiză.
Puncte tari	Grad ridicat de obiectivitate; Pot include o cantitate semnificativă de date primare.	Oferă posibilitatea includerii în analiză a celor mai recente evoluţii şi tendinţe ale fenomenului studiat.
Puncte slabe	Acces limitat la informaţii recente, relevante; Număr redus de angajaţi cu studii în domenii conexe matematicii.	Riscul apariţiei preconcepţiilor şi ale capcanelor cognitive.

Utilizarea metodelor pur cantitative sau calitative în prognoză a constituit un subiect constant al disputelor şi controverselor. Susţinătorii fiecărei categorii au adus în discuţie argumente antitetice: cei în favoarea modelelor cantitative au postulat că doar utilizarea modelelor numerice va contribui la formarea ştiinţelor sociale în „adevărate ştiinţe", în timp ce lobby-ul pentru metodologia calitativă s-a bazat pe ideea că metodele cantitative tind

să ignore realităţile sociale ale fenomenelor analizate, având în vedere că neglijează variabilele necuantificabile, care se pot dovedi a fi cei mai relevanţi factori în subiect.

Contribuţia exactă a fiecărei categorii la prognoză depinde atât de la accesul la expertiză, cât şi de caracteristicile tematicii analizate. În general, tendinţa practicienilor a fost de a acorda mai multă încredere informaţiilor numerice, adesea considerate „dovezi evidente". Pe de altă parte, faptele nu relevă mereu adevărul, datele calitative fiind de o reală importanţă, prin oferirea unei perspective asupra dinamicii şi profunzimii fenomenului studiat, în timp ce informaţia cantitativă este strict conexată de un număr fix de indicatori, limitaţi în privinţa interpretării realităţii în întregime.

Actualele tendinţe în practica OSINT implică utilizarea modelelor cantitative ca instrument al metodologiei calitative. Spre exemplu, metoda Delphi include atribuirea, de către experţi, a valorilor numerice sau scalabile unor viitoare evoluţii, opinii ulterior analizate şi raportate de un observator. Ulterior, experţii se reunesc şi examinează raportul observatorului în mod individual, oferindu-i celui din urmă noi valori. Procedura de examinare şi raportare de către observator se reiterează până când toţi experţii participanţi ating un consens asupra posibilei evoluţii.

Metode cantitative

Această clasă de instrumente analitice se bazează masiv pe date numerice şi pe algoritmi matematici, fiind în principal utilizată în studierea evoluţiilor pe termen mediu. Similar statisticii şi econometriei, metodele cantitative utilizează şi combină modele matematice variate.

Metodologia aferentă prognozelor cantitative este aplicabilă dacă sunt satisfăcute condiţiile:

1. Expertul porneşte de la premisa că informaţia necesară generării prognozei este disponibilă.

2. Ipoteza „viitorul este o reprezentare a combinaţiilor modelelor anterioare" se confirmă.

Tipologia metodelor cantitative de prognoză	
Serii de Timp	**Modele cauzale şi asociative**
- **informaţia necesară elaborării unei prognoze este inclusă într-o serie de timp**	- Bazate pe relaţii de tip cauză-efect între variabile independente şi dependente;

- **viitorul va urma modelele din trecut;** - **datele viitorului= modelul din trecut + erori;** - **modele istorice:** **Nivel: datele gravitează în jurul unei medii constante;** **Trend: creşteri sau descreşteri aproximativ lineare;** **Ciclu: apare de obicei în cazul economiilor naţionale;** **Sezonier: modele discrete periodice.** - **erorile aleatorii/variaţiile nu pot fi prognozate.**	- includ indicatori principali pentru formularea prognozelor; - cea mai utilizată metodă este regresia liniară: Y=aX+b, unde y = variabila dependent şi x= variabila independentă; - regresia multiplă constă în extinderea numărului de variabile independente: $Y=a_nX_n+a_{n-1}X_{n-1}+\ldots+a_1X_1+a_0$.

Metode calitative

În contrast cu metodologia cantitativă care se bazează substanţial pe statistici şi pe modele ale trecutului, analiza de tip calitativ este construită în jurul opiniilor avizate ale experţilor. Totodată, prognoza calitativă este utilizată în situaţiile în care informaţiile numerice sunt indisponibile sau insuficiente în consistenţă.

De-a lungul timpului, dezvoltarea metodelor calitative în ştiinţele sociale şi în prognoză în general s-a confruntat cu o reticenţă a cercetătorilor: opiniile practicienilor trebuie să coincidă în privinţa abordărilor calitative, acordul acestora fiind bazat îndeosebi pe intuiţie şi o bună judecată. Pe de altă parte, în ultima perioadă situaţia metodologiei calitative s-a îmbunătăţit substanţial, experţii având la dispoziţie o paletă variată de instrumente, îndeosebi software, atât pentru colectarea, cât şi pentru analiza datelor calitative.

Deşi structura şi rigurozitatea ştiinţifică a metodelor calitative este în continuă dezvoltare, gândirea creativă a analiştilor este încurajată în mod constant.

În contextul majorării aportului OSINT la activitatea comunităţilor de intelligence, este observabil faptul că principalul avantaj al metodelor calitative de prognoză este abilitatea de a evidenţia viitoarele modificări în sistemul de securitate şi în comportamentul grupurilor de interes.

Având în vedere că OSINT constituie un nexus între societatea civilă, mediul academic şi serviciile de informaţii, opiniile şi expertiza externe comunităţii de intelligence, ce pot deţine un aport crucial în privinţa evoluţiilor viitoare, pot fi incluse într-o analiză completă.

De asemenea, metodele calitative de prognoză sunt de o importanţă deosebită în situaţiile în care informaţiile cantitative sunt insuficiente sau inexistente: spre exemplu, în cazul apariţiei, în vecinătatea graniţelor, a unui focar al unui virus recent descoperit nu va beneficia de date istorice care să poată creiona o analiză cantitativă. Este posibilă extrapolarea datelor numerice din statul/regiunea de origine a virusului, din indicatori precum mortalitatea sau viteza de răspândire, însă alţi factori, precum reziliența populaţiei ameninţate la noua maladie, deşi sunt cantitativi în natură, sunt imposibil de cuantificat.

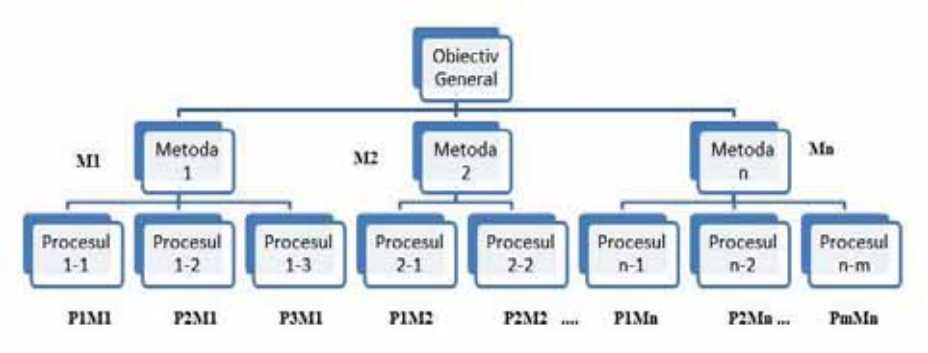

Figura nr. 1: Arborele de pertinenţă şi gradele de pertinenţă asociate fiecărui nivel de importanţă

În plus, această categorie de metode de prognoză oferă factorilor de decizie din serviciile de intelligence flexibilitatea necesară de a apela la surse de informaţii non-cantitative, precum expertiza şi bunele practici ale experţilor într-un anumit domeniu. Aplicarea acestor modele poate conduce la o imbunătăţire a calităţii prognozei, fiind evident faptul că datele numerice nu pot surprinde nuanţe şi clişee observabile după ani de experienţă în domeniul supus analizei.

Arborele de pertinenţă – noţiuni de bază

Arborele de pertinenţă este o metodă în esenţă tehnologică, stadiul său incipient de dezvoltare regăsindu-se în 1957 în cercetarea operaţională, domeniu conex matematicii. Ulterior, modelul cantitativ a fost implementat de către programul PATTERN (Planning Assistance Through Technical Evaluation of Relevance Numbers) de planificare în programele militar şi spaţial ale companiei americane Honeywell.

Un an mai târziu, aceeaşi companie a îmbunătăţit şi aplicat la scară largă metoda în toate activităţile militare şi spaţiale în care era implicată.

Mai mult, arborele de pertinenţă a fost implementat masiv şi în programul de evaluare a costurilor misiunilor Apollo derulate de către NASA, de către forţele aeriene americane, cât şi în campanii publicitare.

În esenţă, metoda este utilizată în analiza şi prognoza situaţiilor şi fenomenelor care presupun niveluri distincte de complexitate, fiecare nivel implicând un grad superior de specializare. Totodată, arborele de pertinenţă permite identificarea problemelor şi soluţiilor şi, mai mult, a soluţiilor optime sau situate în vecinătatea optimului.

Utilizarea îndelungată şi în domenii disjuncte a fost una de succes întrucât caracterul structurat al metodei a facilitat o abordare comprehensivă: toate relaţiile importante dintre elementele arborelui au fost luate în calcul atât din perspectiva prezentului, cât şi a viitorului.

Pe de altă parte, similar majorităţii metodelor actuale de prognoză, arborii de pertinenţă includ un aport semnificativ al gândirii critice, existând riscul apariţiei erorilor umane. De asemenea, dacă procesul de analiză nu este unul complet, rezultatele metodei vor fi irelevante.

Similar analizei morfologice, construirea unui arbore de pertinenţă presupune:

- definirea strictă a Obiectivului General, identificarea Metodelor şi ulterior, a Submetodelor/Proceselor care contribuie la realizarea Obiectivului;
- luarea în calcul a tuturor Metodelor şi Proceselor.

De asemenea, fiecărei metode îi va fi atribuit un grad de pertinenţă ($M_{1.....}M_n$, unde n – numărul metodelor identificate), condiţia necesară fiind ca suma $M_1+M_2+....+M_n$ să fie egală cu 1. În mod identic, vor fi atribuite grade Submetodelor/ Proceselor ($P_{1(M1).....}P_{j(Mn)}$), condiţia necesară fiind ca pe fiecare nivel (Metodă) al arborelui, suma $P_{1(M1)}+...+P_{m(M1)}=1$,

unde m – numărul Submetodelor aferente unei Metode.

3. În cele din urmă, vor fi calculate produsele de tip M_i x $P_{j(Mi)}$ şi se va completa tabelul următor:

Notele de pertinenţă						
Grad de pertinenţă	**M_1**	**M_2**	**...**	**M_i**	**...**	**M_n**
$P_{1(M1)}$	$P_{1(M1)}$ x M_1	-	-	-	-	-
$P_{2(M1)}$	$P_{2(M1)}$ x M_1	-	-	-	-	-
...	...	...	...	...	...	...
$P_{j(Mi)}$	...	....	...	M_i x $P_{j(Mi)}$	...	...
....	...	...	...	...	...	...
$P_{m(Mn)}$	-	-	-	-	...	M_n x $P_{,(Mn)}$

Similar cazurilor sumelor gradelor de pertinenţă asociate Metodelor şi Proceselor, suma tuturor produselor de tip M_i x $P_{j(Mi)}$ trebuie să fie egală cu unitatea. Ultimul pas va consta în ordonarea descrescătoare a valorilor produselor, cea mai mare dintre acestea constituind cea mai posibilă evoluţie/soluţie a fenomenului/problemei studiate.

Arborele de pertinenţă – aplicaţie

Având în vedere că arborele de pertinenţă a fost aplicat în mod uzual problemelor de nivel macro, studiul de caz al prezentului articol se axează pe aplicarea simplificată a acestei metode în cadrul identificării celui mai probabil răspuns la întrebarea: Care va fi soluţia României în eforturile sale de a-şi diversifica mixul energetic?

În acest sens, cinci practicieni cu experienţă în domeniul energetic au fost invitaţi să participe la runde de discuţii inerente unei metodologii de tip Delphi.

În urma primei întrevederi, au fost stabilite ca Metode imediate de diversificare a resurselor energetice:

- intrarea în producţie a depozitelor de gaze naturale din Marea Neagră (Metoda 1);
- explorarea şi exploatarea zăcămintelor de gaze de şist (Metoda 2);
- dezvoltarea continuă a sectorului resurselor regenerabile (Metoda 3).

De asemenea, pentru fiecare Metodă au fost identificate Procesele care contribuie la concre- tizarea acestora:

1. Metoda 1

➢ Acordarea de licenţe de explorare-exploatare de către statul român (Procesul 1-1);

➢ Dezvoltarea sistemului naţional de redevenţe (Procesul 1-2).

Ulterior stabilirii Metodelor şi Proceselor, experţii s-au reunit pe parcursul multiplelor runde de discuţii, acordându-se grade de pertinenţă pentru fiecare Metodă şi Proces astfel:

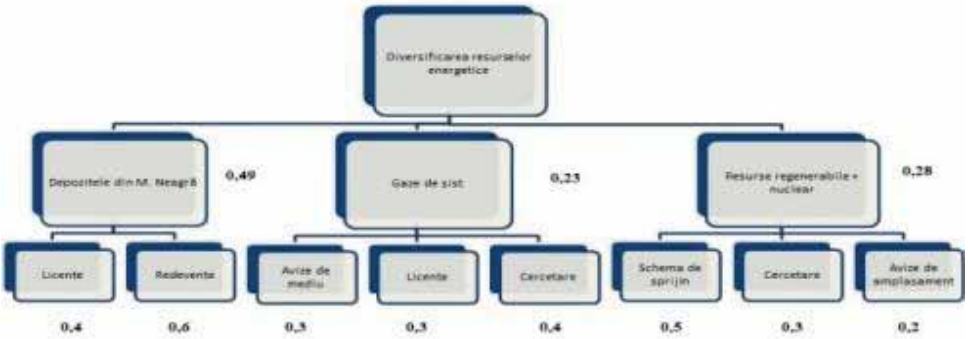

Figura nr. 4:
Arborele de pertinenţă aferent problemei diversificării resurselor energetice ale României

2. Metoda 2

➢ Acordarea avizelor de mediu (Procesul 2-1); Acordarea licenţelor de explorare - exploatare de către statul roman (Procesul 2-2);

➢ Cercetarea şi dezvoltarea continuă în domeniul explorării şi exploatării (Procesul 2-3).

3. Metoda 3

➢ Dezvoltarea sistemului de sprijin pentru energia regenerabilă (Procesul 3-1);

➢ Cercetarea şi dezvoltarea continuă în domeniu, inclusiv cel nuclear (Procesul 3-2).

➢ Acordarea avizelor de amplasament (Procesul 3-3).

În continuare, a fost completat tabelul produselor, obținându-se: În urma ordonării descrescătoare a gradelor de pertinență, s-a observat faptul că, cea mai posibilă soluție a diversificării resurselor energetice ale țării noastre este cea a reconfigurării sistemului de

redevențe asociate rezervelor de hidrocarburi.

De asemenea, clasamentul primelor trei soluții este completat de către acordarea licențelor de explorare – exploatare a resurselor de gaze naturale din Marea Neagră și de continuarea dezvoltare a schemei de sprijin pentru resursele energetice regenerabile, concluzii susținute și de către documentele oficiale emise de autoritățile române.

Gradele de pertinență			
Grad de pertinență	**M_1**	**M_2**	**M_3**
$P_{1(M1)}$	0,196	-	-
$P_{2(M1)}$	0,294	-	-
$P_{1(M2)}$	-	0,069	-
$P_{2(M2)}$	-	0,069	-
$P_{3(M2)}$	-	0,92	-
$P_{1(M3)}$	-	-	0,14
$P_{2(M3)}$	-	-	0,084
$P_{3(M3)}$	-	-	0,056

Referințe bibiliografice:

1. Armstrong, J. Scott, (2001). *Principles of forecasting: A Handbook for Researchers and Practitioners. Disponibil la* http://www.gwern.net/docs/predictions/2001-principlesforecasting.pdf (accesat la 03.08.2014).
2. CIA Historical Review Program, *Intelligence as a science*, disponibil la https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol2no2/html/v02i2a09p_0001.htm [accesat la 03.08.2014];

3. Glenn, Jerome C. *Introduction to the Futures Research Methods Series*. Disponibil la www.cgee.org.br/atividades/redirKori/3298 [accesat la 03.08.2014].
4. Goldstone, Jack. (2004). *Using Quantitative and Qualitative Models to Forecast Instability*, disponibil la http://www.usip.org/sites/default/files/sr204.pdf [accesat la 03.08.2014].
5. Kachru, Upendra. *Strategic Management: Concept and Cases*, disponibil pe http://books.google.ro/books?id=AunEMmTu7fkC&printsec=frontcover&dq=inauthor:%22Upendra+Kachru%22&hl=ro&sa=X&ei=cvU2VLvSA4asPMGpgIgG&ved=0CCYQ6AEwAQ#v=onepage&q&f=false [accesat la 03.08.2014].
6. Surve, Abhaysinh V. Study of Technology Forecasting Methods, în *International Journal of Emerging Trends in Science and Technology*, disponibil la http://ijetst.in/ems/index.php/ijetst/article/view/171 [accesat la 03.08.2014].
7. Tănăsoiu, Ovidiu. *Modele econometrice, Volumul 1"*, disponibil la http://www.biblioteca-digitala.ase.ro/biblioteca/carte2.asp?id=414&idb=11 [accesat la 03.08.2014].

OPEN SOURCE INTELLIGENCE (OSINT)

ANALIZA DE REȚELE SOCIALE ÎN ACTIVITATEA DE INTELLIGENCE, O PROBLEMĂ COMPLEXĂ ŞI COMPLETĂ

drd. Dan MAZARE*

Abstract:
Using social network analysis in intelligence activities is a complex and complete problem, as an analogy with the computational complexity theory suggests. Complexity emerges as one connects a scientific approach with intelligence, the civil and military realms, the national security strategy with a corresponding doctrine and a training program for the personnel. Solving this problem one would find the key to other complex problems, such as the development and deployment of early warning systems, simulation and modeling systems, human terrain systems. The problem is complete and solving it is a keen organizational learning process. When reached, the promise land of a solution adds value to the intelligence organization, processes and products.
Keywords: *social networks, intelligence, science, action, value*

Intelligence, cunoaştere şi acțiune

În contextul ecourilor emoționale ale evenimentului etichetat 9/11, „rețeaua socială" a devenit unul din cuvintele cheie invocate în spațiul de interacțiune dintre comunitatea academică şi comunitatea instituționalizată ce are ca misiune menținerea stării de siguranță şi apărarea securității naționale. De o parte universitarii, de cealaltă parte profesioniştii securității, publice sau private, de la poliție la armată şi companii private de securitate, cu suportul unor diverse instituții sau organizații private de intelligence.

Dincolo de esența problemelor de securitate în sine - cunoaşterea care susține acțiunea, acțiunea care susține cunoaşterea (*The Guardian*, 2013)[1], punctul de interacțiune între cele două comunități se va afla întotdeauna acolo unde nevoia de finanțare a celor din comunitatea academică întâlneşte nevoia de acțiune instituțională, eficace şi eficientă a apărătorilor securității. Iar dacă

* Drd. Academia Națională de Informații "Mihai Viteazul", dan.mazare@gmail.com
[1] O sinteză pornind de la ideea de ciclu OODA – Orientare, Observare, Decizie, Acțiune.

emoțiile au fost întotdeauna invocate drept variabile care oferă căi de înțelegere a evoluției unor procese politice, sociale sau economice, de opinie publică și de masă, ne-am putea aștepta ca emoțiile să afecteze într-o mai mică măsură raționalitatea și probitatea științifică, dar și birocrația, în sens pozitiv, instituțională. Nu a fost însă acesta cazul, după cum arată efervescența vizibilă prin numărul de specializări academice și pluralitatea abordărilor lor asupra problemei terorismului și a rețelelor sociale susținătoare ale terorismului. Reprezentanți ai științelor sociale, cu precădere sociologi, informaticieni și matematicieni deopotrivă, au pornit pe urmele organizării teroriștilor utilizând instrumentele abstracte specifice arsenalului academic propriu, ca urmare a unor solicitări din mediul instituțional, în virtutea adevărului științific și a necesarelor finanțări care susțin cercetarea.

Despre succesul acestor acțiuni vom fi auzit poate cel puțin atunci când, în mod neautorizat, documente ajunse în spațiul public descriu ipotetice sisteme informatice în care reprezentarea metadatelor colectate de către agențiile de informații americane este realizată sub forma unui graf, rețele (*The Guardian*, 2013). Iar dacă un astfel de argument poate fi supus îndoielii, e prea poate să fi avut o tresărire și atunci când, parcurgând definițiile pentru acei termeni precum Human Terrain System sau Human Aspects of the Operational Environment aflam că, pentru conflictele armate curente, cunoașterea dinamicii sociale este o condiție esențială. Definită drept „ansamblu de factori sociali, culturali și comportamentali care caracterizează relațiile și activitățile unei populații dintr-un teatru de operații", dinamica socială presupune „identificarea rețelelor sociale, a interacțiunii de informații interpersonale, organizaționale, economice care descriu rețelele de încredere, dependență, susținere, incluzând comunități tribale, instituții la nivel de comunitate sau guvernamentale" (Lamb et al., 2013, pp. 7-8).

Articolul curent rezultă din eforturile autorului de a identifica un cadru controlabil de interacțiune între reprezentanți ai mediului academic și reprezentanți ai mediului instituționalizat de apărare a securității, în condițiile utilizării analizei de rețele sociale drept mijloc de dialog între cele două comunități. În direcția focalizării discursului vom nota că prin activitate de apărare a securității este avută în vedere activitatea de informații – intelligence, în diverse variante ale acesteia: intelligence care susține impunerea legii și activitatea polițienească la nivel operativ și operațional, intelligence militar susținând cunoașterea terenului uman în condițiile acțiunilor de contrainsurgență, intelligence economic ce poate servi unor interese de natură politico-strategică. Distincte la nivel de detaliu, astfel de

activităţi păstrează la nivel de principiu şi definiţie a intelligence-ului un sens comun, care face posibilă existenţa unei comunităţi de intelligence în majoritatea statelor din spaţiul Euro-Atlantic, acolo unde cultura de intelligence este asumată ca deziderat inter-instituţional, la nivel de stat. Adoptarea unei doctrine naţionale a informaţiilor de securitate stabileşte un prin nivel de interoperabilitate instituţională, dar nu garantează eficacitatea unei comunităţi de intelligence.

Prin cadru controlabil de interacţiune înţelegem un cadru de cercetare-dezvoltare (cercetare aplicată) în care există bucle de feedback (Spink, 1997, pp. 728-740), în sensul că cercetătorii din mediul academic au acces la cunoştinţele empiric dobândite de practicienii securităţii şi invers, practicienii primesc instrumente de lucru ce se desprind din cadrul teoretico-academic, fiind utile acţiunii de câştigare sau apărare a securităţii. Credinţa că un astfel de cadru există şi poate fi definit este întreţinută de acele exemple în care un reprezentant al mediului academic şi-a adus aportul la o problemă de securitate, într-un program de tipul celui amintit, descriind apoi interacţiunea cu mediul instituţional într-o lucrare de natură academică (Morselli, 2009; Klerks, 2001, pp. 53-65).

Un exerciţiu de imaginaţie

Pentru început propunem o analogie cu teoria complexităţii computaţionale (Goldreich, 2008, pp. 1-7). În cadrul acestei teorii există o distincţie între problemele de decizie (acceptă o soluţie de tip „da/nu") pentru care algoritmii de rezolvare pot da un răspuns în timp scurt (durata de execuţie a algoritmului de rezolvare creşte polinomial in funcţie de datele de intrare care descriu problema) şi probleme pentru care nu se cunosc decât algoritmi de rezolvare care, dacă oferă un răspuns, îl oferă într-o perioadă de timp foarte lungă (durata creşte exponenţial în funcţie de datele de intrare care descriu problema). În cazul de faţă, vom spune că utilizarea analizei de reţele sociale ca suport pentru activitatea de intelligence este o problema pentru care răspunsurile sunt greu de obţinut, face parte din cea de-a doua categorie, este o problemă complexă. A înţelege şi planifica modul în care pornind de la rezultate ştiinţifice poţi concepe o metodologie de utilizare a unor rezultate ştiinţifice pe un câmp de luptă, vizibilă sau invizibilă, transpunând metodologia cu origini ştiinţifice în regulamente şi proceduri instituţionale nu-i cu siguranţă o sarcină uşoară. Continuând analogia, vom aminti că teoreticienii complexităţii computaţionale, o arie a ştiinţei calculatoarelor, au identificat o serie de probleme grele – (complexe)

complete. În mulțimea problemelor grele sunt unele complete în dificultatea lor, astfel încât, dacă se găsesc algoritmi rapizi de rezolvare a acestora, atunci multe alte probleme grele îşi vor fi aflat algoritmi rapizi de rezolvare.

Unul din obiectivele acestui articol este să ofere un cadru de înțelegere a acestei analogii, la capătul căreia putem face afirmația că, odată cu identificarea pilonilor de construcție ai unui cadru organizațional care să susțină abordarea analizei de rețele sociale ca suport în activitatea de intelligence, vom fi adresat şi rezolvat o serie de alte probleme de o complexitate similară. Pentru a numi doar câteva dintre acestea amintim: dezvoltarea şi operarea unui sistem de avertizare timpurie de ultima generație, a unui centru de simulare şi modelare pentru teme conexe securității, a unui sistem de evaluare analitică a contextului de securitate. Fără a descrie la nivel de detaliu modul în care analiza de rețele sociale şi utilizarea acesteia în activitatea de informații este o problema reductibilă la cele trei probleme anterior amintite, stabilim axele asemănării.

În primă instanță vom nota că aceste probleme fac parte dintr-o dezbatere în cadrul căreia se caută soluții pentru o (re)integrare a ştiinței într-o relație cu cultura de intelligence națională (Agrell & Treverton, 2014, pp.1-31)[2]. Este o inițiativă care aduce în actualitate dezvoltări ale intelligence-ului, precum cele susținute cu decenii în urmă de Reginald V. Jones sau Harrold Lasswell, intelligence ştiințific şi tehnologic (Clark, Studies in Intelligence, 19-1)[3], respectiv suport al ştiinței politicilor („policy science") – domeniu interdisciplinar, vizând integrarea rezultatelor din ştiințele sociale cu acțiunea guvernamentală. În al doilea rând vom observa că prin plasarea la intersecția între comunitatea academică şi cea a instituțiilor dedicate securității naționale, problemele amintite sunt integrabile în cadrul relațiilor

---

[2] Vezi însă şi dimensiunile continuității ce pare a exista la nivelul statului american în legătură cu această problematică, din comparația proiectului Camelot (un proiect de studiere a contrainsurgenței lansat în 1964 de către armata SUA) şi inițiativa Minerva (proiect lansat în 2008, prin care armata SUA finanțează in mod direct cercetarea unor teme de interes, dincolo de cadrul instituțional al National Science Foundation).

[3] Clark analizează transformările intelligence-ului ştiințific şi tehnologic în timpul Războiului Rece, pornind de la modul în care Reginald V. Jones îl definise în cel de Al Doilea Război Mondial. Clark vede la momentul respectiv cum intelligence-ul ştiințific devine un suport în războiul economic şi nu doar un mijloc prin care este susținută înzestrarea cu armament clasic. În privința lui Lasswell, Harold în M.S. McDougal, H.D. Lasswell, W.M. Reisman, „The Intelligence Function and World Public Order", *Temple Law Quarterly*, 46(3), 1973, 365-449 acesta defineşte intelligence-ul ca mijloc de identificare şi soluționare a problemelor societății, ataşându-i şi funcția de mijloc de identificare a alternativelor de politici, pe lângă funcțiile de suport în identificarea obiectivelor, a trend-urilor, a condițiilor de dezvoltare a politicilor.

civil-militar. La sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, prin relaţiile civil-militar putem privi odată cu iniţiatorii moderni ai abordărilor teoretice ale problemei, spre teme precum interacţia între cultura militară şi cea liberal-democratică în condiţiile întreţinerii stabilităţii cadrului democratic. În prezent, o temă precum relaţia civil-militar din perspectiva unui contract de achiziţie de servicii (de apărare, de dezvoltare tehnologică, de cercetare etc.) este în egală măsură vizibilă şi definitorie. Atât în teatrul de operaţii cât şi la nivelul unor activităţi de consultanţă, mediate de think-tank-uri sau organizaţii non-guvernamentale subiectul este recurent[4].

Într-o a treia raportare la reductibilitatea amintită vom nota că toate aceste probleme vin să reliefeze relaţia între strategia naţională de securitate, strategia naţională de apărare, doctrina militară şi de informaţii, programele de instrucţie urmate de profesioniştii securităţii şi informaţiilor. Dacă privim spre dimensiunea profesională a intelligence-ului, la nivel de instituţii ale statului, în acest cadru de interpretare problema analizei de reţele sociale ca suport în analiza de informaţii este în măsură să ofere indicii privind modul în care, pornind de la doctrina de informaţii, sunt implementate programe de instruire compatibile, care conduc la crearea de resursă umană pentru implementarea strategiei. Fără a pătrunde în dinamica deloc trivială a relaţiei multiple dintre marea strategie naţională - strategia de securitate – doctrina militară şi de informaţii, o relaţie care solicită statului modern actualizări şi revizuiri periodice, vom consolida că aceasta defineşte implicit profilurile de profesionişti ai securităţii necesare pentru implementarea strategiei[5].

Pentru fiecare din aceste trei observaţii, după cum arată şi literatura de specialitate, democraţiile tinere constituie cazuri speciale. În privinţa legăturii dintre ştiinţă şi societate – politici, în care încadrăm relaţia ştiinţă – cultura de intelligence, tinerele democraţii au de gestionat cu mijloace noi

---

[4] De la dezbaterea născută în jurul a două texte clasice, Huntington (*The Soldier and the State,* 1957*)* – Janowitz (*The Professional Soldier,* 1960), la Finer (*The Man on Horseback: The Role of the Military in Politics,* 1988) care oferă alternative de înţelegere a relaţiei civil-militar raportându-se la persistenţa şi supravieţuirea cadrului democraţiei liberale odată cu existenţa unor instituţii militare puternice, la definirea cetăţeniei astfel încât aceasta să includă valorile militare, ajungând în anii 2000 la probleme precum privatizarea apărării, Camacho, Paul. "A Forum on Privatization With Comments on the Relevant Literature Found in Armed Forces & Society", *Armed Forces & Society*, Vol. 36, No. 4, 2010.

[5] Activitatea centrelor militare naţionale care deservesc corelarea instrucţiei militare – a programelor de training cu evoluţia doctrinară este mai intensă sau mai scăzută în funcţie de rolul pe care statul respectiv îl joacă în impunerea unor direcţii la nivel global, în cadrul NATO dacă ne raportăm la spaţiul Euro-Atlantic.

problema redefinirii noțiunii de acumulare de bunuri tangibile și intangibile, noțiunea de proprietate în ultimă instanță. O astfel de situație este conexă unui cadru civil – militar în care se vor manifesta tendințele instituțiilor militarizate de ingerință în mediul politic, dincolo de acele limite impuse de constituția și legislația democrațiilor liberale (Finer, 1988)[6]. În lipsa unei administrări politice eficace a statului, apar oportunități de intervenție a instituțiilor militarizate prin căi și mijloace care nu au de-a face întotdeauna cu loviturile de stat din America Latină sau Africa, ci, în funcție de nivelul de cultură politică și apartenența la un spațiu geopolitic, pot conduce la regimuri militarizate *de facto* sau *de iure*, pentru perioade mai scurte sau mai lungi. Inerent, astfel de situații pun într-un nou cadru relația între strategie națională – politică - politici: definirea profilului de profesionist al securității devine cu atât mai complexă, având în vedere că acesta are de asumat și responsabilitatea politică într-un mediu cu o cultură politică în formare.

Adaptare și schimbare în organizația de intelligence

Așadar, analiza de rețele sociale ca suport în activitatea de informații este o problemă complexă și completă în sensul amintit, care ține de modul în care relația știință – securitate este înțeleasă într-o societate, de modul în care mediul civil și cel militar interacționează și de modul în care societatea respectivă definește și revizuiește periodic profilurile de profesioniști ai securității. La nivel de resursă umană, înainte de a fi reglementată de o piață a muncii, de standarde ocupaționale ca loc de întâlnire al furnizorilor de educație și al producătorilor de bunuri și servicii, securitatea este o piață definită de instituțiile statului, prin documentele asumate de aceste instituții, strategie și doctrină și prin programele de instrucție ale resurselor umane proprii. Fără a putea omite transformările mediului de securitate în termeni de entități angrenate, aflate în interacțiune în acest mediu, fie că vorbim de intelligence, de apărare sau impunerea legii, statul continuă să dețină monopolul violenței fizice legitime, în sens weberian.

Miza identificării analizei de rețele sociale drept suport în activitatea de intelligence, odată cu definirea acesteia drept o problemă complexă și completă în cadrul celor trei dimensiuni de reductibilitate amintite, rezidă

---

[6] În raport cu o serie de dictaturi militare „clasice", sau vasta literatura dedicată în știința politică sau în media temei lustrației în fostele state comuniste din Europa Centrală și de Est, România fiind un caz particular.

în evidențierea căilor prin care o organizație angrenată în activitatea de informații învață și se adaptează mediului.

Literatura de intelligence a ultimului deceniu a propus teme care adresează această problemă, plasând-o însă pe un meta-nivel. Se vorbește astfel despre modul în care au evoluat studiile de intelligence, despre definirea și fundamentarea unei distincții între intelligence-ul academic și cel profesional, de o teorie sau o teoretizare a intelligence-ului (Mazare, 2011, pp. 21-33). Astfel de abordări, esențiale într-un moment în care dinamica securității oferă noi contexte de interpretare, anterior puțin vizibile, lasă cale liberă unor subiecte precum „științele sociale și ale comportamentului uman, suport pentru îmbunătățirea analizei de informații", „învățarea din alte discipline – intelligence și medicină, intelligence și analiza de politici", „analistul de intelligence ca lucrător al cunoașterii (knowledge worker)". Meritorii și edificatoare în reliefarea unei problematici relevante, aceste abordări nu oferă o rețetă călăuzitoare, un ghid de bune practici pentru organizațiile de intelligence nevoite a se adapta și a accepta schimbarea mediului de securitate, într-o formulă care apropie acțiunea organizațională de cunoașterea teoretică. În viziunea autorului, un astfel de ghid trebuie să indice o serie principii, de politici și mecanisme, metodologii și proceduri, prin care acțiunea instituțională să poată câștiga în consistență prin relația sa cu un cadru de cunoaștere teoretică în sfera securității.

Din punct de vedere al schimbării organizaționale, ca proces inerent în adaptarea la mediul de securitate, instituțiile statului cu rol în implementarea strategiei naționale de securitate au căutat în ultimul deceniu o serie de alternative de externalizare a unor activități către entități precum companiile private de securitate și diverse organizații nonguvernamentale, în direcția mobilizării unor capabilități ce nu sunt prezente la nivel instituțional. Tipologia acestor activități externalizate este diversă, mergând de la evaluarea de risc și analiza de intelligence, de la recrutare și instrucția de personal, la protecția fizică a unor obiective, de la suport în fundamentarea unor politici publice la cercetare științifică țintită. Probleme de natură etică și juridică sunt inerente în această formă indirectă de transfer de responsabilitate, după cum relevă în mod pregnant acele situații în care contextul activităților este de o intensitate extremă[7]. Un exemplu în acest sens este evoluția programului derulat de armata SUA, Human Terrain System, program ce și-a propus să

[7] Un teatru de operații militare este unul din acele contexte în care condițiile sunt extreme în măsura în care pierderea de vieți omenești continuă să fie considerată o condiție extremă, independent de tabăra în care se manifestă.

alături forțelor militare ale SUA echipe de reprezentanți ai științelor sociale, cu misiunea de a oferi un suport în înțelegerea comunităților umane din teatrele de operații[8]. Evoluția programului la nivelul abordării instrucției personalului implicat în echipele ce includeau reprezentanți ai unor științe sociale, adaptarea programului și schimbările organizaționale ce s-au derulat pe parcursul a mai bine de 7 ani, dezbaterea de la nivelul societății americane în ansamblul său, polarizarea contestatarilor programului în jurul argumentelor aduse programului de Asociația Antropologilor Americani, modul în care ideea a fost receptată și transferată în alte state ale spațiului Euro-Atlantic, toate aceste teme constituie un exemplu util în înțelegerea problematicii externalizării unora din activitățile instituționale.

Unul din aspectele fundamentale ale relație care se naște între instituția de stat și contractorii către care se externalizează servicii ține de evaluarea eficacității și eficienței contractorilor în derularea contractelor în care s-au implicat, mai ales atunci când rezultatul activității acestora rămâne în categoria bunurilor și serviciilor intangibile. În cazul de față, echipele din programul amintit au oferit forțelor armate rapoarte de analiză și susținere a activității în teatrul de operații. Conform principiilor programului, suportul oferit nu interfera cu acțiunea militară decât la nivel de planificare, iar nu la nivel de derulare efectivă, ca acțiune ce rezultă din contrainsurgență ca doctrină militară asumată. Chiar și numai această distincție, este în măsură să crească gradul de dificultate al unei probleme pentru care o balanță între evaluări de natură calitativă și cantitativă este absolut necesară, precum și adoptarea unor metodologii care să integreze și să pondereze relevanța diverselor criterii.

După cum am precizat anterior, evaluarea unor astfel de inițiative este strâns legată de disponibilitatea organizațiilor, instituțiilor, de a accepta schimbarea, adaptându-se astfel la mediu. Principala critică pe care o putem

---

[8] Literatura generată în jurul acestui subiect este vastă și polarizată în jurul a două mișcări, a susținătorilor programului, cei mai multi dintre aceștia făcând parte din echipa de proiect, și a contestatarilor. Exemplele sunt numeroase: din literatura critică la adresa programului putând evidenția o lucrare precum cea a lui Jon Stanton, *US Army Human Terrain System. 2008 – 2013. The Program from Hell.,*2013 care abordează subiectul în manieră jurnalistică; din literatura care asigură vizibilitatea și susținerea proiectului HTS lucrările antropologului Montgomery McFate, spre exemplu "Anthropology and counterinsurgency: The strange story of their curious relationship", *Military Review*, 2005, 85.2: 24-38. De pe o poziție lipsită de partizanat, o analiză a programului HTS care a primit aprecieri unanime este oferită de Lamb, Christopher J., James Douglas Orton, Michael C. Davies, T. Pikulsky Theodore, and LTG Michael T. Flynn. "Human Terrain Teams: An Organizational Innovation for Sociocultural Knowledge in Irregular Warfare.", 2013.

aduce acelei plasări stricte pe un meta-nivel a problemelor transformării intelligence-ului şi organizaţiei de intelligence ţine de lipsa unei identificări şi dezbateri în termeni de teorie a sistemelor a buclelor de feedback necesare schimbării. Din acest punct de vedere, articolul curent susţine că o abordare în direcţia ştiinţei acţiunii şi a învăţării în ciclu – dublu, aşa cum a fost definită această cale de către Chris Argyris, este în măsură să susţină procese complexe de adaptare instituţională[9]. Pentru a completa eşafodajul argumentativ amintim că acest punct de vedere vine să stabilească o distincţie între ceea ce constituie ansamblul de elemente care contribuie efectiv la derularea activităţii zilnice a organizaţiei, la nivel de management (valori, credinţe, norme, strategii – ipotezele pe care este fundamentat comportamentul oamenilor din organizaţie, care pun în mişcare organizaţia zi de zi – „teoria utilizată") şi ansamblul de elemente care este asumat la nivel strict declarativ ca fiind definitoriu în activităţile organizaţiei („teoria declarată"). Din acest decalaj rezultă o primă diferenţiere între modelele de comunicare şi control utilizate şi asumate de organizaţie, între diversele strategii de alocare a resurselor, de selecţie a personalului, de recompensare a personalului. Între cele două perspective natural prezente într-o organizaţie, perspectiva declarată şi cea utilizată, există o discrepanţă inerentă. Învăţarea în ciclu dublu este definită drept o extindere a cadrului clasic de învăţare prin feedback – specific sistemelor tehnice şi biologice, propunând o reconsiderare a „teoriei utilizate" asupra organizaţiei, cu alte cuvinte o evaluare a ansamblului de elemente care este utilizat dincolo de nivelul declarativ. O evaluare de acest tip presupune parcurgerea unei metodologii la capătul căreia sunt create contexte favorabile punerii sub semnul întrebării a „teoriei utilizate", a normelor care fundamentează acţiunea în organizaţie şi implicit a ipotezelor şi strategiilor utilizate de indivizi, agenţi ai schimbării. O organizaţie învaţă pe măsură ce oamenii angrenaţi în activităţile sale, la nivel managerial în primul rând, învaţă să îşi falsifice ipotezele utilizate în activităţile lor individuale şi colective. Într-o cheie literară putem spune că învăţarea apare atunci când „dublu-gânditul" este înţeles şi adresat în organizaţie.

Abordarea analizei de reţele sociale în articolul curent merge dincolo de acele încercări de a identifica cazuri practice, în care utilitatea acestei metode este definită prin prisma potenţialului său în reprezentarea

---

[9] Literatura generată în jurul temelor introduse în circulaţie de Chris Argyris este vastă, extinzându-se dincolo de graniţele mediului academic, fiind contextualizată şi particularizată. Pentru prezentul articol însă, conceptele utilizate trebuie interpretate în contextul raportării lor la lucrarea Argyris, Chris, Schon Donald A, *Organizational Learning: A Theory of Action Perspective*, Addison-Wesley, 1978.

şi studierea unor structuri tehnice sau sociale (Wheaton & Melonie). Integrarea analizei de reţele sociale în organizaţie este definită drept o problemă complexă şi completă, a cărei abordare poate conduce la soluţionarea unei arii mai largi de probleme ce ţin de capacitatea de adaptare a organizaţiei de intelligence la mediul în care evoluează, prin contribuţia unor abordări ştiinţifice asupra securităţii. În cele ce urmează, pentru a extinde acest cadru generic de abordare a problemei, este definit un referenţial valoric cu ajutorul căruia ne putem raporta la utilitatea analizei de reţele sociale într-o organizaţie de intelligence.

Intelligence şi valoarea adăugată

Încercarea de a discerne tiparul şi specificul evoluţiei unui ansamblu de entităţi (umane, organizaţionale, instituţionale) care inter-relaţionează în vederea atingerii unor scopuri, individuale şi colective, nu este o activitate de natură recentă, nici la nivel teoretic, în cadru academic, nici la nivel practic, în instituţii înzestrate cu responsabilitatea apărării securităţii statului şi siguranţei cetăţeanului. În cazul ultimelor două decenii putem vorbi însă de o efervescenţă în utilizarea unor reprezentări relaţionale pentru procese de natură politică, socială sau economică, devenite elemente de interferenţă în dinamica securităţii: procese determinate de schimbarea de context global la sfârşitul Războiului Rece, de avansul democraţiei liberale în spaţii anterior greu accesibile din punct de vedere al circulaţiei persoanelor, bunurilor, serviciilor şi informaţiei ca atare (Mazare, 2011, pp. 21-33). Tehnologia nu a făcut decât să susţină şi să alimenteze aceste procese, favorizând apariţia unor „reţele sociale mediate de reţeaua tehnologică" (în şi prin reţeaua de telefonie celulară, în şi prin reţeaua Internet etc.).

Analiza reţelelor sociale, o sintagmă cu sens larg prin care este etichetată de obicei orice încercare de a utiliza „reţeaua" ca reprezentare conceptuală şi empirică, a devenit o direcţie importantă de cercetare (fundamentală, aplicată şi practică) şi în probleme legate de securitatea la nivel societal şi organizaţional. Printre factorii care au determinat creşterea nivelului de atenţie acordat acestei problematici se pot aminti permeabilizarea frontierelor şi migraţia, impactul ameninţărilor de natură teroristă, criza financiar-economica ce a impus noi forme de organizare şi optimizare a proceselor de producţie şi consum, evoluţiile din cadrul tehnologiei informaţiei şi comunicării generatoare ale unui nou cadru de definire a încrederii şi securităţii. Dificultatea abordărilor ţintind aceasta problematică rezidă tocmai în modul de amalgamare a factorilor anterior

amintiţi. De cele mai mult ori, o mulţime de indivizi organizaţi în reţea şi dezvoltând activităţi cu impact asupra unui cadru definit de securitate imaginează şi dezvoltă şi procese de natura economică şi tehnologică pentru a-şi susţine activitatea teroristă, criminală, infracţională.

Aceste transformări au impus adaptarea analizei de intelligence la fluxuri informaţionale mult mai rapide, mai bogate în conţinut, indiferent de tipul sursei generatoare de informaţii, publice sau secrete. Dacă menirea activităţii de intelligence a rămas aceeaşi, anume suportul decizional într-un cadru competitiv, intelligence-ul ca organizaţie, proces şi produs a fost nevoit să se adapteze. Iar adaptarea este rezultatul unui proces de schimbare în care măsurarea este calea spre control şi decizie informată. Din acest ultim punct de vedere şi în condiţiile unor constrângeri bugetare mai mereu prezente, adaptarea intelligence-ului la noul cadru a impus necesitatea stabilirii cu rigurozitate a valorii adăugate prin achiziţia de sisteme IT specializate (Bouthillier şi Shearer, 2003), prin noi politici adresate managementului resurselor umane, prin noi metode de analiză adăugate în portofoliul de competenţe al organizaţiei şi analiştilor săi.

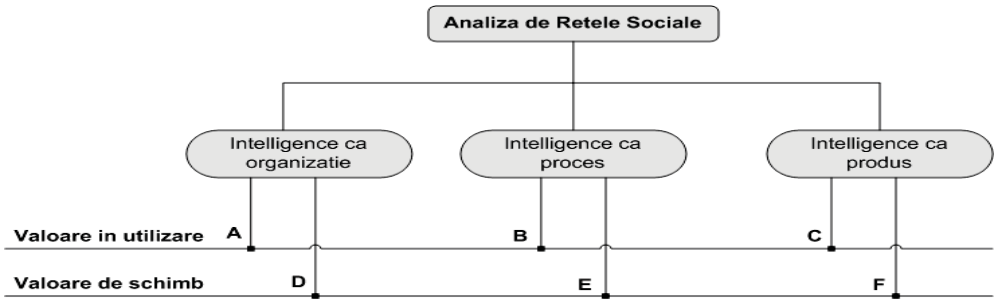

Atunci când vorbim despre valoarea unui bun sau unui serviciu, facem în mod implicit o comparaţie între două stări, starea anterioară şi cea ulterioară deţinerii bunului respectiv sau operării serviciului respectiv. Cele două stări sunt identificabile atât în scenariul în care economiştii vorbesc de o valoare de schimb, tranzacţională, înţelegând prin asta puterea de cumpărare a unui bun sau unui serviciu, cât şi în scenariul în care este avută în vedere valoarea în utilizare, impactul bunului sau serviciului respectiv asupra unei activităţi în desfăşurare. În ambele situaţii, ideea de a da o cuantificare trecerii între o stare iniţială şi o stare finală, evaluând astfel valoarea adăugată,

nu este facilă: fie că este vorba de un cadru financiar, fie ca ne plasăm într-un cadru simbolic, în raport cu o viziune şi o misiune asumate, spre exemplu.

Utilizând aceste repere, vom fixa şi cartografia dimensiunile după care poate fi ulterior cuantificată la nivel financiar sau simbolic valoarea adăugată activităţii de intelligence, în urma inserării analizei de reţele sociale în portofoliul de competenţe al unei organizaţii şi al analiştilor ei. Figura de mai sus redă sintetic reperele amintite, punând în evidenţă valenţa tripla a termenului de intelligence (organizaţie, proces, produs), dar şi natura duală a valorii, în utilizare şi ca element de schimb, tranzacţională. Rezultă aşadar şase ipostaze (A, ... , F) , dimensiuni de cuantificare a valorii adăugate.

Analiza de reţele sociale - cadru semantic

Analiza de reţele sociale este definită printr-un corp de elemente teoretice, proceduri de lucru, instrumente software dedicate, un ansamblu de elemente utilizat în diverse discipline atunci când se doreşte reprezentarea unui set de entităţi şi a relaţiilor dintre acestea în vederea identificării unor tipare de evoluţie a părţilor dar şi a intregului. Ca o reacţie a mediului academic la efervescenţa în utilizare a termenilor de „reţea socială", respectiv „analiza de reţea socială", în egală măsură într-o multitudine de discipline (sociologie, ştiinţa politică, antropologie, economie, informatică, matematică, criminologie etc.) şi în media, au fost puse bazele a ceea ce a fost definit drept „ştiinţă a reţelelor". Iniţiatorii proiectului definesc ştiinţa reţelelor drept „studiul colectării, managementului, analizei, interpretării şi prezentării datelor relaţionale" (Brandes, 2013, pp. 1-15). Fie şi numai la acest nivel descriptiv pot fi stabilite anumite analogii cu domeniul intelligence în însăşi descrierea specificului declarat al ştiinţei reţelelor, analogii relevate de existenta unei etape de colectare şi analiză, interpretare şi prezentare. Identificăm încă din această observaţie premisele necesare pentru a justifica încercarea de a determina valoarea adăugată introdusă de analiza de reţele sociale în intelligence.

Aceste premise sunt întărite de o observaţie ce poate fi clădită în jurul asocierii, frecvente, între activitatea de intelligence şi activitatea de rezolvare a unui puzzle. Astfel, dacă puzzle-ul este definit de piese/entităţi sau relaţii între aceste piese/entităţi, analiza de reţea, ca metoda cu fundament ştiinţific, oferă analistului de intelligence un suport procedural de abordare a puzzle-ului. Aceasta este direcţia în care poate fi relevată valoarea adăugată extinsă a analizei de reţele (sociale sau nu) pentru intelligence: analiza de reţele constituie un corpus de metode care, prin aplicare riguroasă, permite avansul

în cunoaşterea unui puzzle aflat în faţa analistului de intelligence. Cadrul ştiintific al analizei de reţele fixează demersul asupra puzzle-ului într-o construcţie argumentativă şi auditabilă.

A. Analiza de reţele sociale, valoare aduagată în utilizare pentru organizaţia de intelligence

Identificăm în analiza de reţele sociale o activitate cu suport informatic, desfăşurată de o resursă umană pregătită în această direcţie la nivel teoretic şi aplicat: pregătită să conceptualizeze, abstractizând la nivel de entităţi şi relaţii între entităţi, un fenomen de interes pentru organizaţia de intelligence, să transpună această conceptualizare într-o reprezentare în reţea colectând date în această direcţie, să determine o serie de parametri ai reţelei interpretându-i ulterior în raport cu fenomenul şi contextul acestuia, dând astfel un sens atât părţilor cât şi întregului relaţional.

Regăsim astfel două dintre elementele care au marcat organizaţiile de intelligence, cu precădere în ultimele două decade: adaptarea permanentă la schimbările profunde din domeniul tehnologiei informaţiei şi comunicării şi o dinamică crescută la nivelul politicii de resurse umane în direcţia îmbogăţirii bagajului de cunoştinţe analitice. Într-un astfel de cadru, problema stabilirii valorii adăugate la nivel organizaţional prin utilizarea analizei de reţele sociale particularizează o problemă generică, recurentă: determinarea valorii adăugate introduse de acumularea de cunoştinţe noi la nivelul resursei umane. Aceasta problemă a fost avută în vedere, teoretic şi aplicat, în literatura ce adresează managementul resurselor umane. Mai precis, este pusă astfel în evidenţă problema determinării unor indicatori care să măsoare performanţa investiţiilor în programe dedicate specializării, formării, resursei umane. Concluziile asupra acestei probleme generice relevă faptul că adăugarea de valoare începe întotdeauna prin alinierea la obiectivele organizaţiei, la misiunea, viziunea şi strategia de dezvoltare a acesteia (Fitz-Enz, 2010).

Revenind asupra analizei de reţele sociale, vom constata că inserţia unei astfel de metode în ansamblul de cunoştinţe organizaţionale păstrează o consonanţă cu schimbările ce s-au produs în definirea principiilor şi politicilor de funcţionare a organizaţiilor de intelligence: inserţia de metodă ştiinţifică în corpusul de metode utilizate pentru a defini o mai bună orientare şi observare a mediului din ce în ce mai încarcat de informaţie. În egală măsură, analiza de reţele sociale se poate transforma într-un liant în organizaţia de intelligence, liant ce apropie nivelul operativ şi operaţional de nivelul tactic şi strategic: colectarea de date faţă de principiile asumate în colectarea de date şi de cadrul

legal, rezultatele analizei rețelelor față de alocarea de resursă umană în operațiuni de intelligence. Putem spune astfel că, valoarea adăugată organizației de intelligence prin utilizarea analizei de rețele sociale este identificabilă, în primul rând, la un nivel simbolic, putând fi însă oricând subiectul unei cuantificări specifice managementului analitic al resurselor umane.

Nu în ultimul rând, se poate observa că una din problemele caracteristice ale unei organizații de intelligence, managementul cunoștințelor, s-a intensificat în condițiile avalanșei informaționale din surse deschise. Din acest punct de vedere, analiza de rețele sociale poate reprezenta o soluție care permite arhivarea cunoștințelor explicite privind diverse procese de natură relațională chiar în forma în care acestea se manifestă (susținând astfel și conversia cunoștințelor tacite în cunoștințe explicite).

B. Analiza de rețele sociale, valoare tranzacțională pentru organizația de intelligence

Dincolo de necesitatea adaptării la schimbările tehnologice și de cea a îmbogățirii ansamblului de cunoștințe analitice internalizate la nivel de sistem, organizațiile de intelligence au devenit entități într-un ecosistem a cărui diversitate a crescut semnificativ: există organizații publice sau private, înzestrate cu responsabilitate la nivel societal sau nu, instituții ale statului, corporații sau organizații non-profit, academii militare sau universități civile, abordând probleme specifice intelligence-ului ca pe o practică zilnică, susținând astfel un lanț decizional, sau abordând intelligence-ul în cadru educațional și de cercetare. Comunicarea între aceste entități, acolo unde are loc, este rezultatul unor protocoale de comunicare definite în cadrul unor politici de transparență organizațională. Din punct de vedere al valorii sale tranzacționale, analiza de rețele sociale poate fi privită din perspectiva transformării sale în subiect al comunicării între diverse organizații ale ecosistemului amintit.

Prin natura sa, analiza de rețele sociale a evoluat ca o unealtă aflată în utilizarea mai multor discipline academice, de la cele ce pot fi încadrate în categoria științelor sociale (știința politică, sociologie, antropologie) la economie sau informatică și matematică. Indiferent de cadrul în care este abordată, analiza de rețele sociale presupune parcurgerea unei rețete analitice, după cum s-a menționat anterior: colectare de date, procesare, analiza, diseminare. Fiecare cadru disciplinar revendică anumite subiecte: psihologul este interesat de procesul de reprezentare a entităților umane ce relaționează în rețea, de modul în care se manifestă încrederea, sociologul

privește spre structura definită de aceste relații, antropologul vizează contextualizarea singularului, a elementului din rețea într-un anumit cadru cultural, matematicianul raționează asupra cadrului abstract de reprezentare și numerizare, economistul insistă asupra tranzacțiilor, fluxurilor, emergente la nivelul rețelei. Dacă pentru fiecare dintre acești specialiști rețeaua este un obiect al cercetării științifice, pentru o organizație de intelligence cu rol îi apărarea unui cadru de securitate rețeaua este o formă de organizare într-un mediu concurențial, ce întreține și susține scopuri concurențiale, este un obiect al practicii.

Având în vedere aceste observații, vom spune că valoarea tranzacțională a analizei de rețele sociale, pentru organizația de intelligence, derivă tocmai din posibilitatea transformării acesteia într-un element de parteneriat cu mediul academic. Momentul pare a fi oportun în măsura în care definirea unor intersecții la nivel conceptual (agenda de cercetare, curricula) între științele sociale și studiile de intelligence este un proces în plină evoluție. Iar tânăra știință a rețelelor, poate fi astfel, la rândul ei, îmbogățită prin interferența cu studiile de intelligence, indiferent de perspectiva vizată de acestea: teorii/teoretizări intelligence-ului pentru fundamentarea bazei conceptuale (Gill et al., 2008), extinderea culturii analitice in termenii unui transfer de metodă științifică către intelligence-ul ca practică (Marrin, 2008, pp. 131-146), studiul comparat al intelligence-ului, în diverse spații culturale pe care evoluția globală le-a conectat social, politic, economic (O'Connell, 2004, pp. 189-199). Ceea ce trebuie evidențiat este faptul ca aceste tranzacții conceptuale au migrat în ultimele două decenii din cadrul militar spre un cadru de interpretare civil, academic, contribuind la definirea unui culturi de intelligence într-o anumită societate.

C. Analiza de rețele sociale, valoare adăugată în utilizare pentru procesul de intelligence

În fața avalanșei informaționale dar și a unor eșecuri acceptate de către organizațiile de intelligence, tema posibilelor schimbări în desfășurarea clasicului proces de intelligence a devenit recurentă. Ciclicitatea procesului de intelligence (introdusă de apariția unei cereri de intelligence de la un decident, continuată prin colectarea și procesarea datelor și informațiilor necesare, parcurgerea unei etape analitice, iar in final diseminarea concluziilor desprinse din analiză, produsul de intelligence în sine, către decidentul inițiator) a făcut obiectul a numeroase dezbateri, fără ca una din alternativele propuse să fie unanim recunoscută drept cea mai adecvată (Wheaton, 2011).

Pentru a pune în evidență valoarea adăugată procesului de intelligence ca urmare a utilizării analizei de rețele sociale, ne vom raporta la forma clasică a procesului de intelligence, fără a pierde din relevanța argumentativă. Dacă anterior, în situațiile A și B, identificam prin analiza de intelligence o posibilă resursă de îmbogățire a bagajului de cunoștințe analitice al organizației în contextul unei investiții în pregătirea resursei umane, respectiv un element al schimburilor de natură teoretico-conceptuală între diverse entități ale ecosistemul public-privat ce adresează intelligence-ul, în cazul de față vom plasa valoarea adăugată introdusă de analiza de rețele sociale la nivelul activității practice desfășurate în procesul de intelligence.

Restricționând sensul analizei de rețele sociale strict la aspectul analitic (excluzând forțat astfel etapele de colectare și procesare a datelor), identificăm două scenarii în care putem pune în evidență valoarea adăugată în cazul utilizării în procesul de intelligence. În urma analizei rețelei sociale prin metodele sale specifice pot fi calculați o serie de indicatori de rețea sau poate fi realizată o simulare a propagării unor fluxuri de bunuri tangibile (materiale)/intangibile (încredere, informații) în rețea. Dintre indicatorii cu utilitate în activitatea de intelligence se pot aminti indicatorii de centralitate, ce pun în evidență actorii cu roluri cheie la nivelul rețelei (conectează sub-rețele, coordonează sub-rețele, acționează la periferia rețelei, dar monopolizează anumite tipuri de relații în rețea etc.), algoritmii care permit evidențierea sub-rețelelor, a sub-structurilor cu particularități distincte (Cross et al., 2003). Un rol aparte îl are, de asemenea, simularea modului în care o rețea se va reconfigura după ce anumite elemente ale acesteia au fost eliminate, printr-o intervenție care corespunde acelor acțiuni ale instituțiilor de apărare a securității statului și siguranței cetățeanului prin care, dintr-o rețea criminală, spre exemplu, sunt reținute anumite persoane (Carley, 2007, pp. 169-187). Efervescența creată în jurul conceptului de rețea, în special după evenimentele care au stat la baza declanșării „Războiului global împotriva terorismului", a condus la o îmbogățire a literaturii ce adresează analiza de rețele sociale, în condițiile unei tratări de pe poziții disciplinare a subiectului: sociologul, matematicianul, economistul etc. abordează „rețeaua teroristă" oprindu-se însă asupra acelor aspecte și unelte care îi sunt la îndemână, fiind specifice domeniului său de activitate științifică. O astfel de situație nu poate induce o creștere directă a valorii adăugate de către analiza de rețele sociale procesului de intelligence, un proces integrator al diversității evidențelor și perspectivelor de raportare la evidențe într-un element de

suport decizional. Abordarea analizei de rețele sociale de pe poziții integratoare este întâlnită însă în cazul criminologiei, acolo unde aspectele matematice, sociologice, psihologice, economice ale studiului rețelelor sunt relevante în măsura în care prin integrare oferă un suport criminalistului în abordarea unei grupări infracționale, criminale. Pornind de la un astfel de fundament se pot identifica acele elemente ce fac din analiza de rețele sociale o metodă care, prin utilizare, aduce valoare adăugată în procesul de intelligence, susținând alocarea de resursă umană și echipament de monitorizare în operațiuni de intelligence (Morselli, 2009 și Klerks, 2001).

D. Analiza de rețele sociale, valoare tranzacțională pentru procesul de intelligence

Procesul de intelligence este o activitate integratoare, mobilizând resursa umană de la nivelul întregii organizații de intelligence, în etapele de colectare și procesare de date și informații, de analiză și diseminare. Definit de o multitudine de tranzacții intra (între diverse departamente) și inter-organizaționale (la nivel de comunitate de intelligence), procesul de intelligence este supus politicilor organizației în privința controlului accesului la informație.

Conceptualizarea unui context aflat în atenția organizației de intelligence dintr-o perspectivă relațională și reprezentarea ulterioară a acestei conceptualizări printr-o rețea de entități interconectate sunt activități cu corespondență directă în schema tranzacțională ce definește procesul de intelligence, după cum s-a arătat anterior. Ca valoare tranzacțională, avantajul pe care îl oferă o astfel de abordare rezidă în definirea rețelei drept obiect în jurul căruia gravitează interacțiunea între diverșii actori/roluri mobilizați/e de procesul de intelligence. Actorii procesului de intelligence schimbă între ei perspective diferite asupra unei unice rețele: cei implicați cu preponderență

în etapa de colectare de date și informații despre rețea dețin o viziune de detaliu asupra acesteia, analiștii pot avansa diverse ipoteze cu privire la transformările pe care rețeau le-ar putea suferi în cazul unor intervenții asupra unora dintre elementele sale, decidenții păstrează o imagine de ansamblu asupra elementelor centrale ale rețelei. Acest transfer informațional între diverșii actori ai procesului de intelligence este favorizat de existenta unui nivel vizual de observare a rețelei, ce susține activitatea de fuziune și de sinteză a datelor și informațiilor (Thomas et al., 2005).

E. Analiza de rețele sociale, valoare adăugată în utilizare pentru produsul de intelligence

La nivelul diverselor abordări disciplinare asupra structurilor relaționale au fost puse în evidență proceduri prin care complexitatea acestora (ca număr de elemente sau relații, spre exemplu) să poată fi redusă fără a se pierde din relevanța unor potențiale observații (realizate asupra structurilor „rezumate"). Putem stabili, pe aceasta dimensiune, o corespondență cu problema definirii structurii și conținutului optim al raportului de intelligence. Totuși, vom remarca statutul de element de suport pe care o reprezentare grafică a unei rețele îl poate avea într-un raport de intelligence, raport chemat să definească, în termeni lipsiți de echivoc, finalitatea procesului de intelligence, produsul de intelligence. Terminologia specifică analizei rețelelor sociale și caracterul său științific restricționează utilizarea sa în cadrul raportului de intelligence, menit să fundamenteze un context decizional, în raport cu anumite criterii de responsabilitate colectivă și cu constrângeri temporale bine fixate. Din acest punct de vedere, putem spune că valoarea adăugată de utilizarea analizei de rețele sociale în produsul de intelligence, fără a putea fi ignorată, trebuie privită cu rezervă. În mod indirect, valoarea adăugată în utilizare se degajă însă din interpretări ce pot fi acordate diverșilor parametri specifici analizei de rețele, calculați în cadrul procesului de intelligence.

F. Analiza de rețele sociale, valoare tranzacțională pentru produsul de intelligence

Utilizarea tehnologiei informației ca suport pentru procesul de intelligence a marcat (pe lângă etapele de colectare, procesare și analiză, în sensul introducerii automatizării) și etapa de diseminare a raportului de intelligence către decidenți (Few, 2005). Cele mai multe dintre soluțiile informatice care susțin procesul de intelligence permit personalizarea și livrarea automată a raportului de intelligence către un decident: în funcție de rolul acestuia în cadrul organizației și de politica de securitate, controlul accesului la informație. Decidentul primește un raport într-un mediul virtual hypertext, asupra căruia poate interveni, prin adnotări, etichete, transformându-se la rândul său în participant la procesul de intelligence, putând iniția noi tranzacții informaționale. Aceste facilități au la bază funcționalități software care favorizează lucrul colaborativ. Astfel de rapoarte

înglobează atât text cât şi elemente de natură grafică: de la grafice specifice statisticii, la hărţi şi instrumente interactive pentru reprezentarea reţelelor. Inserţia într-un raport de intelligence a unui element grafic relaţional ca suport pentru activităţi specifice lucrului colaborativ poate fi privită ca o forma de valoare tranzacţională pe care analiza de reţele sociale o aduce produsului de intelligence.

Concluzii

Înainte de a oferi un cadru de înţelegere a valorii adăugate de analiza de reţele sociale organizaţiei de intelligence, proceselor şi produselor de intelligence, articolul curent stabileşte, printr-o analogie cu teoria complexităţii computaţionale, că utilizarea analizei de reţele sociale în intelligence este o problemă complexă şi completă. Complexitatea este vizibilă la nivelul a trei dimensiuni, inserarea analizei de intelligence în bagajul de cunoştinţe al analistului presupunând o abordare a relaţiilor intelligence – ştiinţă, mediu civil – mediu militar, strategie – doctrină – instrucţie. Completitudinea rezidă în asemănarea dintre această problemă (a inserţiei ...) şi probleme precum dezvoltarea şi utilizarea unui sistem de avertizare timpurie, a unui sistem de modelare şi simulare într-o organizaţie de intelligence.

Pentru identificarea unor soluţii, autorul articolului argumentând mai întâi că astfel de soluţii există şi nu sunt unice, este propusă perspectiva schimbării şi învăţării organizaţionale, aşa cum este aceasta definită de Chris Argyris în cadrul teoriei acţiunii.

Dintr-o astfel de perspectivă context capătă o cu totul altă valenţă identificarea dimensiunilor pe care trebuie căutată valoarea adăugată de analiza de intelligence portofoliului analitic al unei organizaţii.

„Analiza de reţele sociale" este, înainte de toate, o expresie cu o foarte bună vizibilitate în discursul curent cu privire la practicile analitice cele mai potrivite pentru a discerne evidenţe relevante pentru un anumit cadru decizional, în activităţi de intelligence care adresează atât mediul de afaceri cât şi pe cel al securităţii statului şi siguranţei cetăţeanului. Aceasta vizibilitate, ubicuitate terminologică, poate fi privită ca o reacţie la transformările politice, sociale şi economice ale ultimelor două decenii dar şi la dezvoltările din cadrul tehnologiei informaţiei şi comunicării, care au condus la extinderea unor „reţele comunicaţionale" ce susţin forme de organizare socială, descentralizată şi adaptativă (Internetul şi telefonia celulară fiind două astfel de exemple tehnologice). Dincolo de nivelul

discursiv, „analiza rețelelor sociale" este un ansamblu de concepte si metode cu fundament științific, suscitând interesul diverselor domenii disciplinare, cu promisiunea de a permite accesul la natura relațională a vieții politice, sociale și economice. Posibilitatea accesului la această natură relațională fundamentează și încercarea de a defini o nouă știință, o știință a rețelelor, menită a se dezvolta nu doar ca o reuniune de abordări disciplinare distincte.

Pentru a determina valoarea adăugată pe care „analiza de rețele sociale" o adaugă intelligence-ului, am urmat o schemă argumentativă bazată pe stabilirea unei distincții între dimensiunile intelligence-ului (organizațională, procesuală, obiectuală) și între dimensiunile valorii (în utilizare și de schimb – tranzacțională). A rezultat un cadru de întâlnire între aceste dimensiuni, cu șase puncte de intersecție, cazuri explicitate fără a se înainta spre determinări de natură cantitativă (financiara) a valorii adăugate (o etapă de asemenea necesară în condițiile unor limite bugetare care dictează accesul la metodă). „Analiza de rețele sociale" este o unealtă care, în susținerea activității specifice de intelligence, generează valoare adăugată în măsura în care este utilizată ținându-se cont de specificul, caracteristicile, dar și limitările sale.

Mulțumiri:

Această lucrare este elaborată și publicată sub auspiciile Institutului de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română, ca parte din proiectul co-finanțat de Uniunea Europeană prin Programului Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013 în cadrul proiectului Pluri și interdisciplinaritate în programe doctorale și postdoctorale Cod Proiect POSDRU/159/1.5/S/141086.

Referințe bibliografice:

1. Wilhelm, Agrell, Treverton, Gregory F. (2014) *National Intelligence and Science: Beyond the Great Divide in Analysis and Policy*. Oxford: Oxford University Press.
2. Argyris, Chris, Schon, Donald A. (1978). *Organizational Learning: A Theory of Action Perspective*, Addison-Wesley.
3. Brandes, Ulrik, Robins, Garry, McCranie, Ann and Stanley Wasserman. (2013) What is Network Science, *Network Science*, Volume 1 / Issue 01 / April, pp 1 – 15.
4. Bouthillier, France, Shearer, Kathleen. (2003) *Assessing Competitive Intelligence Software: A Guide to Evaluating CI Technology*, Information Today, Inc.
5. Camacho, Paul. (2010). *A Forum on Privatization With Comments on the Relevant Literature Found in Armed Forces & Society*, *Armed Forces & Society*, Vol. 36, No. 4.

6. Carley, M. Kathleen. (2007) *Dynamic Network Analysis in Counterterrorism Research*, in Weidman S., ed., *Proceedings of a Workshop on Statistics on Networks*, Committee on Applied and Theoretical Studies, National Research Council, pp. 169-187.
7. Clark, Robert M. *Scientific and Technical Intelligence*, *Studies in Intelligence*, 19 (1).
8. Cross, Rob, Parker, Andrew and Lisa, Sasson. (2003) *Networks in the Knowledge Economy*, Oxford University Press.
9. Few, Stephen. (2005) *Information Dashboard Design. The Effective Visual Communication of Data*, O' Reilly.
10. Finer, S. (1988). *The Man on Horseback: The Role of the Military in Politics,* Boulder, Colorado: Westview Press.
11. Fitz-Enz, Jac. (2010) *The New HR Analytics: Predicting the Economic Value of Your Company's Human Capital Investments*, Amacom Books.
12. Gill, Peter, Marrin, Stephen, Phythian, Mark. (2009). *Intelligence Theory. Key Questions and Debates*, Routledge.
13. Goldreich, Oded.(2008) *Computational Complexity: A Conceptual Perspective*, Cambridge University Press, 1 ed.
14. Huntington, Samuel P. (1957). *The soldier and the state: The theory and politics of civil-military relations*, Harvard University Press.
15. Janowitz, Morris. (1976). Military Institutions and Citizenship in Western Societies, *Armed Forces & Society*, vol. 2: 185–204.
16. Klerks, Peter. (2001) *The Network Paradigm Applied to Criminal Organizations: Theoretical nitpicking or a relevant doctrine for investigators? Recent developments in the Netherlands*, *Connections* 24, 3: 53-65.
17. Lamb, Christopher J., Douglas, Orton James, Davies, Michael C., Pikulsky, Theodore, and LTG Flynn, Michael T. (2013). *Human Terrain Teams: An Organizational Innovation for Sociocultural Knowledge in Irregular Warfare*.
18. Marrin, Stephen. (2009) *Training and Educating U.S. Intelligence Analysts*, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 22: 131–146.
19. Mazare, Dan. (2011). *Ştiinţa politică românească şi studiile de intelligence*, *Analele Universitatii Bucuresti. Stiinte Politice*, Anul XIII, 2(2011): 21-33.
20. McDougal, M.S, Lasswell H.D, Reisman, W.M. (1973). *The Intelligence Function and World Public Order*, *Temple Law Quarterly*, 46(3): 365-449.
21. Montgomery McFate. (2005). *Anthropology and counterinsurgency: The strange story of their curious relationship*, *Military Review*, 85.2: 24-38.
22. Morselli, Carlo. (2009), *Inside Criminal Networks*, Springer.
23. O'Connell, Kevin. (2004) *Thinking About Intelligence Comparatively*, *Brown Journal of World Affairs*, 11(1): 189-199.
24. Spink, Amanda. (1997). Information science: a third feedback framework, *Journal of the American Society for Information Science,* 48 (8): 728-740.

25. Stanton, Jon. (2013) *US Army Human Terrain System. 2008 – 2013. The Program from Hell*, CreateSpace Independent Publishing Platform.
26. The Guardian, *NSA Prism program slides*, accesare 26-04 -2015.
27. Thomas, J. James, Cook A., Kristin. (2005) *Illuminating the Path. The Research and Development Agenda for Visual Analytics.* No. PNNL-SA-45230. Pacific Northwest National Laboratory (PNNL), Richland, WA (US).
28. Wheaton, Kristan, Richey Melonie, *The Potential of Social Network Analysis in Intelligence*, disponibil la http://sourcesandmethods.blogspot.ro/2014/01/the-potential-of-social-network.html
29. Wheaton, Kristan, *Critiques Of The Cycle: Which Intelligence Cycle? (Let's Kill The Intelligence Cycle)*, disponibil la http://sourcesandmethods.blogspot.ro/2011/05/part-5-critiques-of-cycle-which.html

PERSPECTIVE DE PERFECȚIONARE A ANALIZEI DE INTELLIGENCE – STUDIILE PROSPECTIVE CA FACILITATOR

Iuliana UDROIU*

Abstract:

We need better predictive intelligence analysis. This statement has driven pundits and practitioners to find better ways to provide anticipative knowledge about future vulnerabilities, threats, and risks, but also about windows of opportunity to promote one countries' national interests.

In this collective effort, futurists have managed to make a difference proposing vision, solutions, methods, and products in order to facilitate the making of better intelligence analysis.

But futures studies are not easy to study and futurists are not always right. They come with different names, different methodologies, complex argumentation and multiple plausible alternatives for better decision making processes. Either way, they provide a framework for creatively and proactively exploring the possibilities and working toward a safer future.

Keywords: *intelligence, analysis, future, predictive, decision*

Analiza predictivă – trend emergent în intelligence

Atât pentru indivizi, cât şi pentru grupurile de interese ori de afaceri şi instituţiile guvernamentale, inclusiv serviciile de intelligence, este esenţială anticiparea schimbării, fie pentru a lua măsuri de protejare, fie pentru a profita de avantajele timpurii ale unor noi oportunităţi. În plus, dată fiind ubicuitatea, viteza şi gradul de penetrare a comunicaţiilor, precum şi velocitatea cu care evenimentele pot escalada în crize, una dintre cele mai mari provocări la adresa securităţii şi apărării, în sens larg, este surpriza.

Teama de a fi luat prin surprindere este motivul pentru care comunitatea decidenţilor solicită evaluări oportune şi relevante referitoare

* Serviciul Român de Informaţii - Centrul Surse Deschise, csd@dcti.ro

la ameninţări şi provocări cunoscute sau anticipate, generate de actori statali sau nonstatali, referitoare la evoluţii, dislocări sau angajări de forţe menite a atinge obiective contrare securităţii naţionale.

Anticiparea nu este însă sinonimă cu ghicitul. Analiştii de intelligence trebuie să îşi bazeze predicţiile pe analiză solidă, utilizând instrumente şi metodologii specifice ce permit trecerea dincolo de examinarea, evaluarea şi compararea bucăţilor de informaţie brută, respectiv permit sintetizarea rezultatelor în produse de intelligence care indică vulnerabilităţi, riscuri şi ameninţări. Analiza predictivă merge şi mai departe, pentru că obiectivul său este nu doar stabilirea capabilităţilor sau a evenimentelor trecute, ci determinarea intenţiilor şi a cursurilor probabile de acţiune.

Decidenţii se aşteaptă ca serviciile guvernamentale de informaţii să identifice modalităţi mai bune de a oferi cunoaştere anticipativă despre ameninţări, riscuri şi vulnerabilităţi viitoare, dar şi despre ferestrele de oportunitate care să permită promovarea intereselor naţionale. Deseori, solicită răspunsuri la întrebări care nu au fost încă formulate sau „nu au lăsat urme", ceea ce complică sarcinile structurilor de intelligence, obişnuite în general să „informeze" sau să prezinte fapte şi evoluţii care decurg din intelligence-ul operaţional, tactic şi strategic.

Pe de altă parte, pentru a-şi stabili obiectivele strategice, tactice şi operaţionale, serviciile de informaţii sunt interesate în acumularea de cunoaştere anticipativă: în cazul terorismului şi criminalităţii organizate, ne referim la tipurile de acţiune, obiective, ţinte sau trenduri. Eforturi importante se fac astfel pentru îmbunătăţire capabilităţilor predictive, utilizând metode şi tehnici precum scanarea orizontului, scenariile, Delphi sau opinia experţilor, strâns legate de necesităţile, obiectivele şi misiunile specifice acestor instituţii. Organizaţiile guvernamentale, precum serviciile de informaţii, trebuie să identifice şi monitorizeze continuu indicatorii schimbării, dar mai important, să evalueze toate posibilele variante de viitor, pentru a identifica pe acelea care oferă cele mai favorabile condiţii pentru îndeplinirea scopurilor şi a viziunii organizaţiilor, respectiv selectarea „viitorului preferat".

Potrivit lui Riel Miller, adaptarea în actualul „univers fizic" care pare să devină tot mai complex nu este o misiune uşoară dacă nu reuşim să conectăm capacitatea de a folosi viitorul cu percepţia realităţii şi aspiraţiile emergente complexe. Ca soluţie, Miller propune raportarea la viitor drept sistem anticipatoriu, perspectivă ce ia în considerare elementele vii şi statice, dar şi mecanisme conştiente şi neconştiente de integrare a unui viitor (încă) inexistent (Miller, 2011, pp. 23-24).

Studiile prospective

Nu există aspecte de securitate sau societale care să poată fi previzionate cu acurateţe maximă. Mai mult, atunci când abordează aspecte predictive, analiştii trebuie să ţină cont de 3 axiome: viitorul nu este predeterminat, viitorul nu este predictibil şi rezultatele viitoare sunt alegerile noastre prezente. Joseph Voros explică aceste „legităţi".

Viitorul nu este predeterminat pentru că, la nivelul fundamental al naturii, procesele fizice ale universului sunt în mod inerent nedeterminate. În aceste condiţii: orice viitor ce rezultă din procesele fizice ale prezentului este, de asemenea, nedeterminat; nu există şi nu poate exista vreun viitor care rezultă din procesele fizice ale prezentului decât nedeterminat; nu există şi nu poate exista un singur viitor predeterminat, în schimb, se consideră că există infinit mai multe posibile variante alternative de viitor.

Viitorul nu este predictibil pentru că, şi atunci când este predeterminat, nu putem colecta suficiente informaţii referitoare la un grad arbitrar de acurateţe pentru a construi un model complet despre cum ar trebui să se dezvolte acesta. La un moment dat, erorile date de faptul că nu avem informaţii precise vor face ca modelul să devieze de la „realitate" (oricare ar fi aceasta). Şi pentru că viitorul nu este predeterminat, predictibilitatea este de două ori imposibilă şi suntem capabili şi forţaţi să alegem dintre posibilele variante de viitor.

Rezultatele aşteptate sunt alegerile pe care le facem în prezent pentru că şi atunci când când nu putem determina care viitor dintre variantele infinite posibile va prevala, îl putem influenţa prin modelarea viitorului care va rezulta din alegerile pe care le facem cu privire la acţiunile (sau inacţiunile) pe care le facem în prezent, inacţiunea fiind, de asemenea, o alegere. Aceste alegeri au consecinţe, aşadar trebuie făcute cât mai înţelept posibil (Voros, 2001).

Putem, la un moment dat, să fim norocoşi şi să ghicim un curs de acţiune sau un eveniment. Există, de asemenea, posibilitatea să anticipăm unul sau mai multe rezultate ale acţiunilor cuiva. Iar aceasta este exact ce fac studiile prospective: permit indivizilor şi grupurilor să-şi anticipeze viitorul mult mai eficient şi să-l modeleze în mod considerabil mai mult decât şi-ar dori. Studiile prospective se referă la explorarea, inventarea şi implementarea ideilor despre viitor. De asemenea, se referă la construirea şi adaptarea variantelor alternative ale viitorului, integrând perspective multidisciplinare despre acţiuni sau fenomene care îi preocupă.

Natura multidisciplinară a predicţiei, deşi reprezintă un punct forte în practică, creează provocări în termeni de stabilire a limitelor. Discipline

diferite privesc conceptul de viitor prin prisma propriilor interese şi au propriile modalităţi de a produce cunoaştere cu privire la acesta (Hines & Gold, 2013, pp. 37-38).

Studiile prospective şi intelligence: complementarităţi metodologice şi practice

Din ce în ce mai muţi decidenţi au nevoie şi doresc genul de informaţie pe care studiile prospective şi analiza de intelligence le pot oferi, iar anticiparea şi predicţia sunt funcţii de bază ale intelligence aflate în plin proces de dezvoltare ca noi discipline ştiinţifice.

Legătura dintre studiile prospective şi intelligence este una naturală. Mai mult, analiza de intelligence poate avea multiple beneficii de pe urma studiilor prospective dacă viitoarele concepte ştiinţifice dezvoltate sunt introduse în toate faţetele procesului analitic. Înţelegând beneficiile plasării în viitor pentru a putea face faţă incertitudinii prezente, analiştii din sfera intelligence s-au plasat deja, de mult, pe o direcţie mult mai proactivă şi utilizează tehnicile specifice futurologilor pentru a grăbi procesul de cristalizare a conceptelor specifice.

Similar analiştilor de intelligence, cei care cartează viitorul se raportează la o vastă categorie de „indicii" după care se ghidează: evenimente (interpretarea acestora, contexte şi fundamente); evoluţii (care pot genera evenimente, mai puţin vizibile, sau conduc la schimbări semnificative în timp); probleme emergente, care pot apărea de pe urma evenimentelor sau evoluţiilor; semnale slabe, dezvoltări dificil de detectat aflate „sub radarul" cunoaşterii publice, dar care pot deveni probleme emergente, evoluţii semnificative sau evenimente; idei şi viziuni (colective sau individuale) care pot declanşa şi susţine mişcări care promovează schimbarea; posibilităţi alternative care pot fi făcute publice sub formă de scenarii sau exprimate în forme ce pot fi caracterizate, în sens larg, drept investigaţii istorice de tip „ce-ar fi dacă?" şi paralele care aprofundează înţelegerea cu privire la modul în care alte societăţi au gestionat sau au eşuat în a gestiona schimbările (Coote, 2012, p. 108).

De asemenea, similar experţilor în studii prospective, analiştii de intelligence au dezvoltat şi utilizat tehnici structurate de analiză pentru a îmbunătăţi calitatea analizelor. Într-adevăr, futurologii şi analiştii deseori utilizează, în final, aceleaşi instrumente, precum scenariile sau Delphi, pentru a atinge, într-un fel, scopuri diferite (Jensen, 2012).

Experţii în studierea viitorului au reuşit să aducă valoare adevărată în anticiparea viitorului şi reducerea posibilităţii apariţiei surprizei strategice propunând viziune, soluţii, metode şi produse care să faciliteze realizarea

de analize mai bune de intelligence. Nu doar că oferă soluții alternative pentru variante alternative de viitor, dar descoperă noi posibile riscuri și amenințări sau oportunități, în cele mai diverse domenii științifice (precum nanotehnologia, schimbările climatice, biotehnologia, ingineria, etc.), cu un impact major asupra securității naționale.

Deseori, teoreticienii conexează studiile prospective cu inteligența colectivă. De exemplu, Riel Miller include inteligența colectivă, alături de *narațiune*[1] și restructurarea ideilor (exprimat prin conceptul *reframing*), în cadrul triunghiular al procesului de previziune. În opinia sa, inteligența colectivă generează probe prin cercetarea acțiunilor care utilizează viitorul imaginar pentru a inventa și crea hărți colaborative și a încuraja participații să pună cunoașterea lor specifică în realizarea „poveștilor" (Miller, 2011, p. 27-28).

Exploatarea inteligenței colective poate juca un rol important în generarea de noi idei, soluționarea problemelor vechi de secole, dezagregarea și distribuirea muncii în modalități noi și inovative și în luarea de decizii mai bune, mai informate, despre viitor (*Collective Intelligence*).

În termeni de metodologie, Joseph Voros a remarcat că realizarea de previziuni este similară celei de analiză de intelligence. Această viziune poate fi descrisă ca fiind alcătuită din 3 etape principale care urmează o secvență logică.

Primul pas îl reprezintă *analiza*, considerată mai degrabă ca fază preliminară către un efort mult mai profund decât un instrument individual. Prognoza și analiza de trend sunt metodele cele mai cunoscute din acest punct de vedere.

Rezultatele analizei alimentează cea de-a doua etapă, *interpretarea*, care are ca scop „sondarea dincolo de suprafață" a analizei pentru a căuta structuri și perspective mai profunde. Aceasta reprezintă domeniul principal al studiilor critice asupra viitorului, analizei multistratificate a cauzelor, gândirii sistemice și a altor abordări „în profunzime" a meditației asupra viitorului. A treia etapă este crearea efectivă a viziunilor anticipative, *prospectarea*, prin care „previzionăm și

http://sourcesandmethods.blogspot.ro

[1] În studiile prospective, noțiunea *narrative* are un sens mai larg decât cel utilizat în teoria literară, referindu-se la imaginarea și descrierea variantelor de viitor, așa cum sunt imaginate de expert, ca etapă în metoda scenariilor.

creăm viziuni progresiste". Acesta este momentul în care diferite perspective asupra variantelor alternative de viitor sunt examinate sau create. Este momentul în care metoda scenariilor, a „viziunilor" sau a viitorului „normativ" („preferat") sunt incluse în procesul de previziune.

O mare importanță este acordată paletei largi existente de metode și tehnici de studiere a viitorului. Analiza multistratificată a cauzelor (http://metafuture.org/Articles/CausalLayeredAnalysis.htm) și „viitorul integral" (Slaughter, 2005, pp. 1185-1192) stau la baza reînnoirii metodologice, fiind necesare metode și tehnici complementare pentru a spori accesibilitatea și impactul abordărilor existente (Voros, 2001).

Pentru a stimula dezbaterile pe această temă, putem porni de la conceptul „I3C": imaginație – inovație – investiție. Includerea studiilor prospective în activitatea de intelligence guvernamental nu se rezumă neapărat la aceasta, dar perspectiva propusă stă la baza fuziunii dintre cele două sfere de interes.

Imaginația reprezintă o transpunere a ludicului în lumea reală. Jocurile specifice previziunii, simularea, exercițiile de creare a scenariilor și modelarea, ca metode specifice studiilor viitorului, nu sunt noi în intelligence. Au fost utilizate de comandanții militari din antichitate pentru a identifica posibile tipare de acțiune, puncte tari ale inamicului sau soluții alternative pentru abordarea sarcinilor practice, pentru a obține avantaje competitive în confruntarea din lumea secretelor. În prezent, acestea sunt aduse la perfecțiune în laboratoare de cercetare în intelligence, sunt aplicate după principii științifice și testate în rețele colaborative.

Spre exemplu, în 2008, revista „Wired!" (Spy games, 2008) a prezentat 3 jocuri pe calculator (*Rapid Onset, Vital Passage, Sudden Thurst*) (http://www.mercyhurst.edu/mu-news/news/faculty-spotlight/2013) utilizate de analiștii începători în intelligence pentru a analiza probleme complexe precum cele din sfera criminalității organizate sau terorismului. Kristan J. Wheaton, profesor asociat în studii de intelligence la Mercyhurst University în Erie, Pennsylvania (SUA), și-a făcut un obicei din a-și provoca studenții să joace jocuri de strategie pentru a-și exersa abilitățile naturale ca analiști și agenți de teren. Abilitățile de a utiliza jocul ca metodă de învățare au făcut din Kristan Wheaton un expert preferat de publicațiile academice importante și au stat la baza indexării Mercyhurst University de către bestcollegesonline.com printre primele 10 cele mai bune colegii americane care aplică învățarea pe bază de jocuri (http://www.mercyhurst.edu/mu-news/news/faculty-spotlight/2013). Unul dintre jocurile sale recente, *The Mind's Lie*, sprijină studenții să identifice erorile cognitive și modalități de a le depăși.

Inovarea este imposibilă în absența previziunii. Intelligence-ul acțional de calitate este, de asemenea, imposibil fără inovație din motive simple: vectorii nu trăiesc în lumi separate față de ofițerii de informații; vectorii sunt de obicei mult mai interesați în accesarea tehnologiilor inovative pentru a-și ascunde operațiunile și a obține avantaj acțional.

Anticiparea viitorului necesită, deopotrivă, și investiție. Este nevoie de timp, bani și efort uman. Aceste 3 resurse sunt esențiale pentru ca analiștii de intelligence și futurologii să își îndeplinească misiunile sau scopurile. Este nevoie de investiție în noi tehnologii și dezvoltarea de domenii științifice revoluționare, în persoane cu idei originale, viziune, răbdare și simțul angajamentului.

Succesul în previziune și intelligence implică, de asemenea, conexiuni. Analiștii și futurologii deopotrivă trebuie să beneficieze de înțelepciunea mulțimilor, ceea ce înseamnă că trebuie să pună în comun puterea procesării combinate a informației, precum și perspectivele lor unice.

O soluție în această direcție este *cloud computing*. De la analiza datelor și schimbul de informații până la inovație și eficientizarea costurilor, semnificația *cloud computing* este extrem de importantă în crearea cunoașterii necesare și a perspectivelor „proaspete" despre cum ar trebui să arate viitorul.

O altă soluție este valorificarea rețelelor colaborative. Millennium Project, prin intermediul Global Futures Intelligence System (GFIS), oferă un foarte bun exemplu despre cum ar trebui să fie utilizate rețelele colaborative pentru a obține informație validată valoroasă.

Potrivit disclaimer-ului proiectului „GFIS este o nouă modalitate prin care Millennium Project permite participarea și accesul la toate resursele sale integrate. Participanții pot să interacționeze cu toate elementele sistemului, să facă sugestii, să inițieze discuții cu experții din întreaga lume, să caute prin cele peste 10.000 de pagini dedicate cercetării viitorului și 1.300 de pagini referitoare la metode. Site-ul conține un serviciu de traducere Google în 52 de limbi" (http://millennium-project.org/ millennium/GFIS.html).

Provocări și oportunități

Studiile prospective sunt un domeniu încă ambiguu și complex. Se prezintă sub diferite denumiri (cercetarea viitorului, studii prospective, analiza viitorului, futurism, futurologie, studii predictive etc.), cu diferite metodologii, argumentație complexă și multiple alternative plauzibile pentru procesul decizional. Este un concept extrem de generos și integrează diferite dimensiuni, precum anticiparea, predicția, previziunea sau prognoza. Chiar și comunitatea practicienilor este divizată atunci când trebuie să se prezinte sub

un singur nume, termenul comun pe care îl acceptă cei mai mulți fiind cel de „futurolog". Încă nu s-a cristalizat un domeniu științific al studiilor prospective, iar teoriile care să stea la baza acestuia sunt amplu dezbătute. Însă eforturile făcute până în prezent sunt extrem de utile, indiferent sub ce nume sunt cunoscute.

Caracteristica principală a acestei discipline științifice în formare este perisabilitatea soluțiilor pe care le oferă, sub presiunea evoluțiilor tehnologice și a schimbărilor culturale – ceea ce pare să fie creativ și provocator în prezent poate fi perimat mâine. Experții în studierea viitorului au, astfel, o povară suplimentară prin faptul că trebuie să transforme idei ce par ridicole în variante plauzibile, prin trierea probelor potrivite și compunerea de scenarii alternative ale unor posibile evoluții.

Însă oportunitatea utilizării studiilor prospective în cadrul intelligence și integrarea lor în instrumentarul analitic se dovedește a fi foarte importantă.

În primul rând, acestea oferă un cadru pentru explorarea creativă și proactivă a posibilităților, pentru conlucrarea în crearea unui viitor sigur din punctul de vedere al securității. Au un rol important în procesele decizionale, educație sau tehnologie, stabilind bazele cunoașterii societății moderne. Valorifică cel mai bine teoriile intuitive, bazându-se, în același timp, pe metodologii structurate de analiză.

În al doilea rând, oferă o metodologie științifică solidă, diversă și sigură. Unele instrumente metodologice sunt adaptate din sociologie, statistică, matematică sau științe politice; altele sunt generate pe bază de experiment de către futurologi. Prin scanarea orizontului, analiza de impact a trendului, analiza de impact încrucișat, piața predicțiilor etc., studiile prospective intenționează să soluționeze azi problemele viitorului și să descopere timpuriu eventuale oportunități. Un compendiu permanent revizuit de metode de studiere a viitorului este oferit tot de Millennium Project. Deseori, există tendința de a alege, în proiecte de sine stătătoare, o singură activitate care să ofere predicții, precum scanarea orizontului sau construirea de scenarii sau propunerea de viziuni (*visioning)*, ceea ce face ca proiectele predictive să fie slabe și ineficiente. Ceea este însă util, în schimb, este sensibilitatea la schimbare și identificarea modificărilor emergente – prin cartarea potențialului impact al schimbării, proces în care combinarea diferitelor variante de impact creează scenarii sau alternative posibile de viitor.

În al treilea rând, creează flexibilitate în luarea deciziilor trecând de la focalizarea pe un singur posibil viitor către analiza unor variante alternative de viitor, de la gestionarea realității la crearea de posibilități și de la abordarea

limitată a soluționării problemelor la perspective și soluții largi și profunde, transdisciplinare și sistemice.

În al patrulea rând, schimbă orizontul temporal al planificării de la termen scurt la mediu și lung; previziunea strategică este cea care oferă metode și instrumente de navigare în cele 3 dimensiuni ale timpului.

În al cincilea rând, reduce riscul neînțelegerii perspectivelor asupra lumii la nivelul stakeholder-ilor. Așa-numitele *blind spots* – care apar întotdeauna în cadrul cunoașterii fiecărei persoane sau organizații – pot fi gestionate prin luarea în considerare a diferențelor, ceea ce face mai ușoară implementarea ideilor și mută accentul de pe evitarea riscului pe reducerea sa, pe gestionarea oportunităților și crearea inovației (Inayatullah, 2013).

Concluzii

Poate că devenim mult prea entuziaști atunci când privind intelligence-ul predictiv ca"Marele Joc al asumpțiilor și înțelegerii", ignorând multiplele posibilități pe care studiile prospective le aduc în procesele de intelligence astfel încât acestea să poată să facă față incertitudinii. Va trebui să identificăm modalități practice de a utiliza viitorul ca parte a proceselor de descoperire și creare a prezentului.

Studiile prospective îmbunătățesc capabilitățile analiștilor de a reconceptualiza și atrage inteligență colectivă, de a sprijini transformarea acesteia în "cultură a previziunii", adică de a genera o mai bună anticipare a evoluțiilor pe termen scurt și lung. Din această perspectivă, dacă ar trebui să facem predicții despre "viitorul intelligence-ului", am putea spune că acesta va fi fundamentat pe servicii de cloud, colaborativ, high tech, însă tot supus erorilor, din cauza naturii umane a celor care îl modelează.

Mulțumiri:

Această lucrare a fost realizată cu sprijinul finanțării obținute în cadrul proiectului de studii doctorale și postdoctorale: „Studii doctorale și postdoctorale Orizont 2020: promovarea interesului național prin excelență, competitivitate și responsabilitate în cercetarea științifică fundamentală și aplicată românească" Contract POSDRU/159/1.5/S/140106.

Referințe bibliografice:

1. Bell, Wendell. (2003*). Foundation of Futures Studies: History, Purposes, and Knowledge*, vol. 1, New Jersey: Transaction Publishers.
2. Coote, Jennifer. (2012). *A Simple Guide to Futurewatching*, în *Journal of Futures Studies*, martie 2012, 16(3): 107-112.

3. Hines, Andy, Gold, Jeff. (2013). *Professionalizing foresight: Why do it, where it stands, and what needs to be done*, în *Journal of Futures Studies*, iunie 2013, 17(4): 35-54.
4. IBM Institute for Business Value, *Collective Intelligence. Capitalizing on the crowd*, disponibil la http://www-935.ibm.com/services/us/gbs/thoughtleadership/ibv-collective-intelligence.html, accesat la 30.08.2013.
5. Inayatullah, Sohail. (2013). *Futures Studies The Six Pillars Approach*, Report from the Futures Workshop *Creating alternative and preferred futures*, disponibil la http://www.ibo.org/ibap/conference/2013keynotespeakers/documents/Futures-workbook-ibap-arc-2013.pdf, accesat la 30.07.2013.
6. Jensen, Carl J. (2012). Beyond the Tea Leaves, Part II: Integrating Futures Research Into Intelligence Analysis, *Understanding and Improving Intelligence Analysis: Learning from other Disciplines Conference*, 12-13.07.2012, London, England.
7. Miller, Riel. (2011). "Futures Literacy-Embracing Complexity and Using the Future", în *Ethos*, octombrie 2011, 10: 23-28.
8. Slaughter, Richard. (2005). *Review of Mapping the Global Future*, NIC, Washington DC, 2004, în *Futures 37:* 1185-1192.
9. Voros, Joseph. (2001). *A Primer on Futures Studies, Foresight and the Use of Scenarios*, în *Foresight Bulletin*, nr. 6, decembrie 2001, Swinburne University of Technology, disponibil la http://www.academia.edu/672713/A_Primer_on_Futures_Studies_Foresight_and_the_Use_of_Scenarios.
10. http://metafuture.org/Articles/CausalLayeredAnalysis.htm, accessed 30 July 2013, accesat la 30.07.2013.
11. www.wired.com/politics/security/news/2008/04/spy_games?currentpage=all, accesat la 05.08.2013.
12. http://www.mercyhurst.edu/mu-news/news/faculty-spotlight/2013/wheaton%20aims%20to%20kick%20start%20yet%20another%20game, accesat la 05.08.2013.
13. http://millennium-project.org/millennium/GFIS.html, accesat la 05.08.2013.

ISTORIE ŞI MEMORIE ÎN INTELLIGENCE

TRANSILVANIA – OBIECTIV STRATEGIC PENTRU STRUCTURILE INFORMATIVE NAȚIONALE ÎN PERIOADA NEUTRALITĂȚII (1914–1916)

Ioan Codruț LUCINESCU*

Abstract :

The Intelligence and military counterintelligence Section of the Ministry of War and the Department for General State Security (DPSG), Ministry of Interior, in addition to providing counterintelligence support to Romanian army units, in order to counteract the actions of the Central Powers, gathered intelligence during two years of neutrality (1914–1916), employing complex actions of collecting information in Transylvania.

With support from Romanian patriots in the territories under domination of Austria-Hungary, networks were created in Transylvania, Banat and Bukovina aimed at gathering information for political and military decision-makers in Bucharest and providing logistical support for the Romanian army's advance in these historical regions.

On 14/27 August 1916, after Romania declares war on Austria-Hungary, formally entering World War I, Romanian troops cross the border of the Austro-Hungarian Empire into the much-contested province of Transylvania.

Despite the fact that, during World War I, Romania faced major problems, the sacrifice of Romanian Transylvanian Patriots was not fruitless, as, at the end of 1918, Great Romania was created, for the first time in history (unfortunately for only about two decades).

Keywords: espionage, *Transylvania, World War I, intelligence gathering, the Department for General State Security, Ministry of War, Romanian Army.*

Introducere

Declanşarea viitorului conflict mondial (în vara anului 1914 acest fapt nu era conştientizat) a marcat şi prima fisură în alianţa Puterilor Centrale, Italia şi România declarându-şi neutralitatea, pe fondul situaţiei speciale din Imperiul Austro-Ungar (monarhia dualistă nu numai că îşi exercita dominaţia

* Institutul Național de Studii de Intelligence, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul", ioancodrut@yahoo.com

asupra unei părţi a populaţiei române şi italiene, dar stăpânea şi teritorii revendicate justificat de către cele două state). În acelaşi timp, războiul a marcat, în privinţa raporturilor dintre state, ample mutaţii în structura celor două alianţe politice şi militare, statele membre ale acestora fiind preocupate constant de realizarea balanţei de putere, privită atât din punctul de vedere al raportului de forţe de pe fronturi, cât şi din cel al câştigării unor zone cu valoare geostrategică importantă pentru planificarea şi desfăşurarea operaţiunilor viitoare.

Războiul a marcat cea mai amplă mobilizare de forţe şi mijloace din partea statelor participante, implicate şi contribuitoare, a generat o dezvoltare rapidă, cantitativă şi calitativă, a categoriilor de forţe armate şi a genurilor de armă, modernizarea mijloacelor de luptă, crearea şi întrebuinţarea altora noi, desfăşurarea unor operaţiuni şi bătălii de o amploare fără precedent, soldate cu impresionante pierderi umane (morţi, răniţi, mutilaţi), inclusiv în rândul populaţiei civile.

Transformarea acestuia într-un conflict de durată, în care învinge partea capabilă să suporte cât mai mult timp posibil costuri umane şi materiale nemaicunoscute în istoria modernă a omenirii, conduce la necesitatea atragerii cât mai multor aliaţi posibili, chiar şi a acelora care la începutul ostilităţilor erau priviţi cu circumspecţie. România devine, astfel, o ţintă legitimă pentru ambele blocuri politico-militare (Antanta şi Puterile Centrale), fiecare parte încercând să determine conducerea ţării să i se alăture.

Câştig de cauză va avea Antanta, singura care a acceptat oficial, prin Convenţia politică din 4/17 august 1916, îndeplinirea dezideratului opiniei publice naţionale - unirea teritoriilor din Austro-Ungaria cu România. Însă, acest eveniment nu putea avea loc decât după victoria completă împotriva adversarilor, armata română luându-şi obligaţia de a participa la efortul militar comun.

Trebuie să menţionăm însă faptul că, ţara noastră a fost, în acelaşi timp, victima „diplomaţiei secrete'' a marilor puteri aliate, care nu acceptau, decât forţate de evoluţiile nefavorabile de pe front (cel de Vest în primul rând) recunoaşterea statutului de egalitate pentru ţări considerate a fi prea mici.

Confirmarea „oficială'' a duplicităţii Rusiei imperiale în raport cu ţara noastră reiese, paradoxal, odată cu publicarea, de către autorităţile comuniste ale statului sovietic a arhivei Ministerului Afacerilor Externe ţarist. Intensul schimb de telegrame secrete între Petersburg şi reprezentanţii săi diplomatici acreditaţi atât în capitalele aliate, cât şi la Bucureşti în primii doi ani de război (1914–1916), demonstrează dorinţa guvernului rus de a tergiversa cât mai mult posibil tratativele cu România, în speranţa câştigării războiului. Numai după ce

acesta devine cu adevărat global şi neîntrezărindu-se sfârşitul său, Rusia este obligată, la presiunile Franţei, să accepte doleanţele guvernului Brătianu.

După preluarea puterii de către comuniştii ruşi, aceştia condamnă „diplomaţia secretă'' practicată de marile puteri europene în epoca trecută, publicând în presa sovietică multe documente din arhiva secretă imperială. Imediat, autorităţile româneşti au luat act de aceste dezvăluiri deosebit de importante pentru istoria naţională recentă, fiind traduse din limba rusă şi puse la dispoziţia instituţiilor interesate în utilizarea informaţiilor relevate, inclusiv Siguranţa Generală a Statului; la Arhivele Naţionale ale Statului se regăseşte o mare parte din acest schimb diplomatic secret desfăşurat în primăvara şi vara anului 1916, având ca temă centrală România.

Elocventă este *Telegrama secretă a Ministrului de Externe adresată Miniştrilor de la Paris, Londra şi Roma. 31 iulie (13 august) 1916. Nr. 3513*, semnată de primul-ministru al Rusiei imperiale, Boris Vladimirovich Stürmer, pe care o redăm integral: „Ministrului nostru de la Bucureşti i s-a dat ordin, concomitent cu încheierea convenţie militare să semneze împreună cu reprezentanţii aliaţilor şi Guvernul român, convenţia politică în ultima redactare românească, propusă de Brătianu.

Binevoiţi a aduce la cunoştinţă Ministrului de Externe pentru a da instrucţiunile respective reprezentanţilor de la Bucureşti. Totodată Guvernul Imperial este sigur că marilor concesiuni şi sacrificii ce a făcut pentru succesul general, în urma insistenţelor aliaţilor, li se vor da atenţia cuvenită şi că în cazul necesităţii de a interpreta în viitor unele pacte, care nu sunt destul de clare în textul convenţiei, guvernele aliate nu vor refuza să susţină punctul de vedere al Rusiei. Ar fi de dorit să obţineţi confirmarea acestuia, din partea guvernului pe lângă care sunteţi acreditat'' (ANIC, SSI, 4/1934, f. 217).

Practic, obligaţiile asumate nu numai de Rusia Imperială, dar şi de Republica Franceză, Imperiul Britanic sau Regatul Italiei în raport cu Regatul României puteau fi lovite de nulitate dacă interesele speciale ale Petersburgului în sud-estul Europei o cereau. Din fericire, evoluţia evenimentelor politico-militare au dat total peste cap aceste calcule, prăbuşirea ţarismului schimbând radical datele problemei.

Dar până la unirea teritoriilor locuite de români din imperiile vecine (1918), în faţa structurilor de informaţii ale Ministerului de Interne şi Armatei stătea o sarcină dificilă şi extrem de periculoasă, atât pentru agenţii civili şi militari trimişi în misiune peste munţi, cât şi pentru patrioţii români transilvăneni – penetrarea informativă (rapidă şi profundă) a Imperiului Austro-Ungar.

Culegerea de informaţii din Imperiul Austro – Ungar, preocupare majoră a structurilor informative naţionale în perioada neutralităţii

Declanşarea Primului Război Mondial a marcat o efervescentă activitate în cadrul Marelui Stat Major al armatei române, în acord cu ansamblul măsurilor întreprinse la nivel naţional în privinţa pregătirii armatei pentru o eventuală intrare în război. Cantitatea de forţe şi mijloace angajate de către statele participante, aplicarea principiului unităţii de conducere la nivelul armatelor naţionale, în unele situaţii şi la cel al alianţelor pe teatrele de acţiuni militare şi fronturile constituite, au impus o amplă activitate din partea structurilor de concepţie, planificare şi conducere a operaţiilor la nivel strategic şi tactic.

Marele Stat Major ca instituţia supremă de comandă, concepţie şi control a armatei române (Giurcă, 2014, pp. 11-34), statele majore de armată şi divizie la nivel tactic etc. au avut de îndeplinit sarcini complexe, în acord cu atribuţiile şi responsabilităţile stabilite prin cadrul normativ din perioada antebelică, adaptat nevoilor şi realităţilor câmpului operaţional pe întreaga durată a conflagraţiei. Astfel, reiese mai pregnant ca niciodată obligativitatea cunoaşterii duşmanului sub toate aspectele sale; necesitatea unor fluxuri informative continue şi eficiente conduc la dezvoltarea fără precedent a serviciilor şi structurilor de informaţii ale tuturor beligeranţilor, inclusiv ale României.

Odată prefigurată posibilitatea ca ţara noastră să se alăture Antantei şi, astfel, armata să declanşeze ofensiva în Transilvania, necesitatea unui flux informativ continuu, diversificat şi cât mai exact despre tot ce se petrece peste munţi creşte exponenţial. Războiul modern care cuprinsese întreaga Europă reliefa necesitatea ca, în sprijinul elaborării unor planuri ofensive complexe, să se desfăşoare o amplă acţiune de cunoaştere a potenţialului adversarului austro-ungar.

Structurile de informaţii şi contrainformaţii militare ale Ministerului de Război precum şi Siguranţa Generală a Statului din cadrul Direcţiei Poliţiei şi Siguranţei Generale (DPSG), Ministerul de Interne, pe lângă asigurarea informativă a unităţilor armatei române în vederea contracarării acţiunilor spionajului Puterilor Centrale, au participat, pe parcursul celor doi ani de neutralitate, la acţiuni complexe de culegere a informaţiilor în Transilvania.

Era imperios necesar ca agenţii să procure de la inamic, pentru Marele Stat Major, planuri de luptă, hărţi topografice, ordine ale comandamentelor, scheme şi planşe privind lucrările militare, să fotografieze cât mai în detaliu amplasarea pieselor de artilerie şi a cuiburilor de mitraliere (o armă care îşi dovedise valoarea pe fronturile de luptă); de asemenea, valoarea combativă a militarilor austro-ungari, obiectivele industriale cu caracter militar din

Transilvania, mijloacele de transport şi de comunicaţii, principalele puncte strategice, precum şi starea de spirit a populaţiei etc. (Şinca, 2009, p. 86).

Activitatea desfăşurată în cei doi ani de neutralitate în Transilvania, Banat sau Bucovina s-a desfăşurat la nivelul cerinţelor, fiind mult uşurată de atitudinea de simpatie din partea populaţiei monarhiei dualiste de origine română, care aştepta, într-o majoritate covârşitoare, eliberarea şi unirea cu Vechiul Regat.

Eugen Cristescu, şeful Serviciului Special de Informaţii (1940-1944) nota aspectele pozitive obţinute în perioada neutralităţii: „... Prin acţiuni informative ofensive, Siguranţa generală şi Marele stat major au reuşit să se orienteze din punct de vedere militar asupra situaţiei din Ardeal, servindu-se în special de românii ardeleni, folosiţi ca informatori şi care după război au fost încadraţi ca funcţionari superiori în serviciul de siguranţă al statului întregit" (Din Memoriile lui Eugen Cristescu, 1968, p. 14-15).

S-a urmărit recrutarea, în special, a persoanelor cu largi posibilităţi de informare prin natura meseriei lor şi, foarte important în timp de război (când circulaţia oamenilor şi a bunurilor este restricţionată în toate statele beligerante), cu capacitate de deplasare în regiunile respective fără a trezi suspiciuni deosebite din partea autorităţilor austriece sau maghiare.

Majoritatea au fost recrutaţi din rândul intelectualilor – doctori, farmacişti, avocaţi, profesori, ingineri, învăţători sau preoţi, al unor salariaţi de stat – pădurari, factori poştali, lucrători ai căilor ferate şi al comercianţilor (Brestoiu şi Bobocescu, 1979, p. 105); de asemenea, nu s-a neglijat nici ajutorul primit din partea ţăranilor români cu gospodării în zone propice trecerii peste graniţă a agenţilor sau refugierii pe teritoriul românesc a celor urmăriţi de autorităţile imperiale, precum şi a acelora care cunoşteau foarte bine diverse drumuri de munte utilizate, de regulă, pentru transhumanţă.

Astfel, într-o Notă din 8 iunie 1915 adresată superiorilor săi de la Bucureşti, un agent român transilvănean (semnătura ilizibilă n.n.) raporta: „În chestia ştiută, adică pentru călăuze de a conduce trupele noastre prin munţi pe poteci sigure, pe lângă subsemnatul pot face bun serviciu următorii: Constantin Solomon prezent în oraşul Buzău; George Buzea Bordan, Alecse Bucur Comşa şi Ioan Noaghi, refugiaţi în România al căror domiciliu e până în prezent necunoscut. S-ar putea găsi urma lor dacă s-ar face cercetări despre ei. Toţi patru sunt oameni de toată încrederea" (ANIC, DPSG, 1914, f. 17).

Colaboratorii structurilor secrete româneşti erau instruiţi în legătură cu tehnica culegerii informaţiilor, categoriile de informaţii ce interesau statul român şi cu procedeele de transmitere a lor; unii dintre aceştia au fost dotaţi inclusiv cu aparate de fotografiat şi alte mijloace tehnice secrete. În misiunile cu

ridicat grad de periculozitate, colaboratorii erau, în multe ocazii, supravegheaţi discret de cadre profesioniste ale Siguranţei şi armatei, care le verificau devotamentul şi preveneau, în cazul arestării lor, căderea întregii reţele.

Pe lângă activitatea informativă din adâncimea teritoriului advers, informaţii cu reală valoare militară au fost obţinute şi transmise spre folosinţa în special a Secţiei a III-a – structura Marelui Stat Major însărcinată cu elaborarea ipotezelor (planurilor) de război – de comandanţii unităţilor militare din zona de frontieră cu Austro – Ungaria.

În acelaşi timp, armata română, va desfăşura o intensă activitate de culegere de informaţii referitoare la capabilităţile militare austro-ungare şi, foarte posibil, chiar acţiuni de sabotare a acestora (fără însă a cunoaşte, din păcate, date concrete despre acţiunile propriu-zise) în mod direct, prin intermediul ofiţerilor săi specializaţi.

În acest sens, menţionăm solicitarea cu caracter strict confidenţial trimisă de Secretariatul General al Ministerului de Război conducerii Direcţiei Poliţiei şi Siguranţei Generale la 17 octombrie 1914, prin care acesteia i se cere „a dispune ca, la timp, să se comunice punctului de frontieră Predeal că mâine, Sâmbătă 18 Octomvrie curent, cu trenul de Arad vor pleca din ţară ofiţerii al căror nume se notează pe contrapagină şi să se permită libera lor trecere, *fiind trimişi de acest minister în misiune specială*. Această comisiune va lua cu sine *două arme MD. 1893, patru ţevi noui de armă, două kgr. şi 630 gr. pulbere f.f. două cutii cu controale şi verificatoare, planuri, caiete de sarcine precum şi alte unelte de experienţe* şi vă rog, Domnule Ministru, a da ordinele D-voastră la Predeal să nu se pună nici-o piedică acestei comisiuni.

Notă

1) Locotenent-colonel Limburg Dimitrie;

2) Intendant locotenent-conel Mandrin Petre;

3) Căpitan Păltineanu Anastase. În total trei ofiţeri''(ANIC, DPSG, 1910, f. 62-62v).

Pentru păstrarea caracterului strict secret al misiunii derulate pe teritoriul Austro-Ungariei, solicitarea către punctul vamal Predeal este cifrată, cerându-se discreţie maximă din partea vameşilor români pentru a nu trezi bănuieli părţii ungare.

Însă cea mai mare parte din operaţiunile secrete derulate de armată în imperiul dualist se refereau la aducerea a cât mai multe informaţii cu valoare pentru planificarea preconizatei ofensive militară. În acest sens, Marele Stat Major, prin intermediul Secţiei a III-a, elaborează un set de *Instrucţiuni şi itinerare pentru agenţii trimişi în recunoaştere în Ungaria*. Documentul, cu caracter strict secret, redactat în iunie 1914 sub directa coordonare

a colonelului Nicolae Petala, şeful Birolului 5 Informaţii din cadrul Secţie a III-a a Marelui Stat Major era adresat unui număr de cinci ofiţeri de informaţii care urmau să plece, curând, în misiune de recunoaştere în Transilvania, potenţialul viitor câmp principal de bătălie pentru armata română (ANIC, DPSG, 1910, f. 49-61).

Aceste „*Îndrumări pentru recunoaşteri*'' cuprindeau patru puncte de interes operativ, precum: I) Relativ la drumuri, II) Relativ la localităţi, III) Recunoaşterea trupelor din garnizoane şi IV) Dacă populaţiunea se întruneşte pentru exerciţii de tragere cu arme, felul organizării acestor întruniri şi naţionalitatea participanţilor.

O atenţie deosebită era acordată cunoaşterii exacte a reţelei de drumuri şi căi ferate existente în Transilvania. Se cerea nu numai inventarierea reţelei de transport, dar şi prezentarea caracteristicilor acesteia, în special a drumurilor: dacă acestea sunt pietruite sau nu, starea de practicabilitate, dacă de-a lungul lor se găsesc reţele telegrafice şi puncte de control. Existenţa podurilor cu caracteristicile lor – lungime şi lăţime, materialul din care sunt realizate, greutatea aproximativă pe care ar putea-o suporta sunt alte elemente care trebuie detaliate în rapoartele ofiţerilor.

Dar cea mai mare importanţă este acordată monitorizării trupelor imperiale din teritoriul de recunoaştere al fiecărui militar român de informaţii, documentul arătând ce se doreşte:„felul, numele, numărul şi efectivul unităţilor (Infanterie, Cavalerie, Artilerie de câmp sau de munte etc.), trupe tehnice, depozite militare, spitale etc. ....Dacă sau auzit ceva despre fortificaţii, dacă s-a început să se lucreze la ele şi unde??'' (ANIC, DPSG, 1910, f. 49-61).

Fiecare din aceşti ofiţeri şi, evident că în cei doi ani de neutralitate, mulţi alţii însărcinaţi cu asemenea „misiuni speciale'', urmau să acopere operativ întregul spaţiu transilvănean, încă de la graniţa româno-ungară existentă atunci la Predeal, cu accent pe căile de comunicaţii existente în zonele muntoase.

În plus, surse importante pentru procurarea de informaţii au fost şi presa, hărţile şi celelalte tipărituri apărute în Transilvania, ele oferind Marelui Stat Major român date preţioase în vederea întocmirii planurilor operative. De asemenea, ataşaţii militari detaşaţi în capitalele statelor importante pentru interesele naţionale ale României derulau acţiuni de culegere a informaţiilor, fiind pregătiţi special în acest sens. În iulie 1914, în documentele referitoare la încadrarea Marelui Stat Major, apare lista cu ataşaţii militari în străinătate, pe care o prezentăm: maior Soutza Dimitrie (Paris şi Bruxelles); maior Trantomir Lucian (Constantinopol); maior Prodan Ioan (St. Petersburg); maior Ignat Mihail (Roma); maior Gherculescu Dumitru (Sofia); maior

Dumitrescu Toma (Belgrad); maior Crăiniceanu Constantin (Atena) şi căpitan Stârcea Traian (Viena) (Giurcă, p. 20).

Imediat după declanşarea războiului mondial începe o muncă asiduă în ceea ce priveşte eficientizarea activităţii informative pe plan extern, realizându-se un cadru unitar de culegere de informaţii; acesta trebuia să fie aplicat atât de către agenţii Ministerului de Interne, în special cei ai Siguranţei Generale a Statului, cât şi de militarii Armatei Române, specializaţi în acest sens. Un inedit document redactat de conducerea armatei, transmis de asemenea şi directorului general al Direcţiei Poliţiei şi Siguranţei Generale, Ion (Iancu) Panaitescu (la 22 decembrie 1914) pentru a fi implementat la nivelul instituţiei pe care o conducea, demonstrează modul modern, focalizat pe câteva aspecte tactico-strategice de maxim interes într-un conflict contemporan, de gândire al conducerii armatei române.

Astfel, într-o Anexă cu caracter secret numită *Programul după care un agent permanent va culege ştiri militare* (ANIC, DPSG, 1910, f. 75) se arată necesitatea, dincolo de informaţiile strict militare prezentate în *Îndrumările pentru recunoaşteri*, culegerii de informaţii mult mai complexe, care să contureze imaginea de ansamblu a stării materiale, realităţilor socio-politice, starea de spirit a populaţiei din ţara potenţial adversă etc.

Acest ghid de culegere a informaţiilor din teritoriul inamic demonstrează faptul că instituţiile de forţă ale statului român cunoşteau cerinţele informative ale războiului modern aflat în plină desfăşurare în Europa, deoarece aproximativ aceleaşi cerinţe erau solicitate (de către forurile decizionale ale celor două imperii) şi serviciilor secrete german şi austro-ungar care acţionau în România. Se cereau informaţii militare cât mai detaliate despre inamic - tipurile de unităţi, armamentul, modificările în dislocarea armatei, depozitele şi sursele de aprovizionare, descrierea detaliată a fortificaţiilor şi a poziţiilor pe care sunt ridicate (puterea de foc, calitatea lucrărilor, rezerve de muniţie şi alimente etc.).

În plus, se solicitau şi informaţii generale precum bugetul Ministerului de Război al ţării respective sau informaţii „de finețe'', care necesitau un efort informativ complex: „Informaţii asupra <u>localităţilor</u>. Numărul locuitorilor pe naţionalităţi. Numărul caselor....Resursele localităţii în apă.

Observaţie: – Pentru căile de comunicaţie ca şi pentru localităţi se va urmări de aproape apariţia diferitelor hărţi speciale şi dicţionare statistice sau orice publicaţie în legătură cu acestea.

17) Informaţii privitoare la <u>spiritul naţional</u>.

Svonuri importante; chestiuni ce se discută în ziare; cuvântările din parlament; manifestaţii naţionale ori tendenţioase.

Patriotismul naţiunei şi spiritul ei militar. Instrucţia militară în şcoale, cum e organizată şi ce rezultate dă. Ideile şi progresele socialismului la oraşe si sate. Antimilitarismul ar prinde? Ar putea fi propagat şi cum?

Ziarele, spiritul lor: personalul întrebuinţat e naţional sau strein? – Prin bani s-ar putea face un curent favorabil în anumite scopuri? ’’ (ANIC, DPSG, 1910, f. 76-77).

Importantă este şi sarcina agenţilor şi informatorilor structurilor informative româneşti de a descoperi şi monitoriza serviciile de contraspionaj şi a anunţa Bucureştiul despre activitatea acestora: „Agentul de cercetare mai este obligat a descoperi şi organizaţiunea de cercetare secretă a statelor streine în ţara în care el este instalat şi a indica persoanele ce se ocupă cu acest serviciu şi modul de comunicaţie pe care îl întrebuinţează’’ (ANIC, DPSG, 1910, f. 76-77).

Informaţii interesante despre sprijinul activ pe care populaţia românească îl acorda structurilor informative ale României ne parvin prin intermediul *Memoriilor generalului Maximilian Ronge*, şeful serviciului de informaţii al comandamentului imperial austro-ungar în perioada războiului. Manuscrisul, tradus la începutul anilor ’20 şi în limba română de maiorul Gheorghe Baloşin, se găseşte la Arhivele Naţionale ale României, constituind o sursă preţioasă pentru cercetătorii primului conflict mondial.

Din perspectiva unui profesionist în domeniu, cu multe succese la activ, generalul Ronge arată faptul că, în special Siguranţa Statului, dar şi serviciul specializat al armatei române reuşiseră crearea unor adevărate reţele de culegere a informaţiilor în Transilvania şi Bucovina, dovadă fiind numărul semnificativ (peste 100) de cazuri de „trădare’’ descoperite de contraspionajul austro-ungar în cei doi ani de neutralitate ai ţării noastre.

Ofiţerul imperial îi acuză, în special pe preoţii şi învăţătorii români de o intensă activitate secretă de culegere a informaţiilor, dar şi de crearea unei atmosfere ostile autorităţilor statului, îndemnându-i pe militarii de origine română să se refugieze peste munţi sau să depună armele atunci când luptă împotriva armatelor ruseşti (ANIC, MR, MSM, nr. 119, f. 181-182).

Odată cu reocuparea Transilvaniei de către monarhia dualistă la sfârşitul lunii august 1916, mari primejdii îi aşteaptă pe patrioţii care nu se refugiaseră odată cu armata română (condamnarea la moarte era pedeapsa curentă pentru spionaj în favoarea unei puteri străine), generalul Ronge arătând că: „La isbucnirea răsboiului (1914, n.n.), serviciul de contra-spionaj avusese mult de lucru cu descoperirea şi internarea Românilor suspecţi din punct de vedere politic. Astfel, a trebuit să fie identificaţi, după recucerirea teritoriului invadat, *trădătorii cari au fost în serviciul Siguranţei Generale din*

Bucureşti şi în serviciul ruşilor, caşi cei cari – printr-o vie agitaţie – atrăgeau oamenii pentru înrolare în armata română''(ANIC, MR, MSM, nr. 119, f. 287).

Reţele informative ale structurilor de informaţii naţionale pe teritoriul monarhiei dualiste

Documentele de arhivă reliefează modul profesionist în care s-a realizat, timp de doi ani, culegerea informaţiilor din monarhia dualistă necesare factorilor de decizie de la Bucureşti. Atât militarii şi civilii români trimişi în aceste misiuni speciale cât şi patrioţii transilvăneni ce s-au pus în slujba înfăptuirii idealului naţional acţionau după instrucţiuni şi planuri bine definite, cu obiective precise (aşa cum am amintit), cu agenţi ai Siguranţei şi Armatei care sprijineau logistic şi informativ, la faţa locului, reţelele secrete din Ardeal etc.

O activitate informativă de succes s-a desfăşurat chiar în capitala imperiului, Viena, acolo unde ataşatul militar, căpitan Traian Stârcea a organizat o reţea ce cuprindea aproximativ 50 de agenţi, printre colaboratorii acestora numărându-se diplomaţi şi ataşaţi militari străini. Menţionăm doar pe diplomaţii italieni Valerio Benuzzi şi Mario Reusi, secretarul ambasadei chiliene, Fernando Aninat sau ataşatul militar argentinian Villegas (Spânu, 2012, p. 182). Ultimii doi au lucrat pentru serviciile româneşti şi după intrarea ţării noastre în război împotriva Austro–Ungariei, expediind prin Elveţia neutră informaţiile obţinute.

Deosebit de valoroase s-au dovedit a fi informaţiile despre planurile militare austro-ungare împotriva României comunicate de militari români înrolaţi în armata imperială ce au trecut Munţii Carpaţi şi s-au predat autorităţilor noastre. Informaţii cu evident caracter operativ au fost obţinute, conform celor relatate de mareşalul Alexandru Averescu de la un husar de naţionalitate română; acesta, în vara anului 1916 a dezertat şi a furnizat conducerii militare informaţia deosebit de valoroasă că planul de campanie al Puterilor Centrale contra României prevedea, ca prim obiectiv, ocuparea Olteniei.

„Am dat crezământ acestei informaţii – arăta mareşalul Averescu în însemnările sale – căci corespundea unui plan judicios şi de aceea când s-au produs eforturile cele mari contra grupului Nămăeşti, prin concentrarea a 3 ½ diviziii inamice, am presupus că se urmărea izolarea Olteniei prin ocuparea Piteştiului" (Averescu, p. 365).

Studierea documentelor de arhivă reliefează complexitatea activităţii de culegere a informaţiilor din Imperiul Austro-Ungar, în cei doi ani de neutralitate (1914 - 1916). Se estimează că aproximativ 1000 de persoane (Ştefănescu, 2009, p. 41) – români, dar şi alte naţionalităţi care trăiau

în Ardeal, au fost, sub o formă sau alta, agenţi ai Armatei, Siguranţei Generale sau Jandarmeriei statului român.

Această cifră nu este exagerată dacă ţinem cont de faptul că cei mai capabili colaboratori ai structurilor naţionale au dezvoltat reţele proprii, ei devenind veritabili rezidenţi. Procedând astfel, David Pop, Spiridon Boita, Aurel Moldovan şi alţii şi-au creat adevărate „servicii" proprii de informaţii cuprinzând fiecare de la câteva zeci până la 200 de persoane de încredere (cazul reţelei dirijate de avocatul Spiridon Boita şi David Pop din Hărman) (Bobocescu, 2000, p. 171), care îşi desfăşurau activitatea în oraşele transilvănene şi în punctele de frontieră.

La Arhivele Naţionale ale României se găseşte, în fondurile documentare, o parte din această reţea de spionaj dezvoltată cu profesionalism de civilii şi militarii români în timpul conflagraţiei mondiale. În aşa-numitele Dosare Speciale din evidenţa Direcţiei Poliţiei şi Siguranţei Generale, accesibile în acea perioadă unui număr restrâns de persoane tocmai prin informaţiile strict secrete pe care le încorporau sunt prezentate liste cu românii transilvăneni agenţi de încredere ai Siguranţei Statului. Necesitatea păstrării secretului era vitală, pericolul pentru cei nominalizaţi fiind maxim, deoarece, dată fiind starea de război în care se găsea Austro-Ungaria, pedeapsa pentru spionaj era, de regulă, moartea.

Redăm, în continuare, persoanele nominalizate cu dirijarea culegerii de informaţii în zonele de interes strategic pentru conducerea militară românească, în anul 1915.

„Lista persoanelor de încredere din Transilvania, care cooperează cu noi.

Regiunea Petroşeni.

Sebastian Stanca paroch în Sebeş
Adam Basarab paroch în Romoş
Avram Stanca paroch în Petroşeni

Regiunea Braşov-Bran

Costi Proca paroch în Râjnov
Petru Popovici proprietar Braşov
Spiridon Boita funcţionar Braşov

Regiunea Buzău-Oituz

George Negoescu paroch Întorsura Buzăului
George Hamzea paroch Breţcu
Ioan Coman paroch Sita Buzăului

Cluj-Bistriţa

Nicodim Cristea doctor în drept
George Fodocean student" (ANIC, DPSG, 1914, f. 18).

Pe lângă această listă principală, sunt anexate altele cu numele călăuzelor transilvănene ce trebuiau să conducă unităţile militare româneşti peste Carpaţi. Pentru fiecare persoană din aceste tabele şi liste erau trecute: domiciliul, locul unde urma să fie găsită la decretarea mobilizării şi parola de recunoaştere. Evident că tabelele şi listele existente în acest Dosar special (592/1914) denumit „Tablou de informatori şi persoanele de încredere din Transilvania, cari ar servi statul român ca conducători, într-un eventual răsboi cu Austro-Ungaria'' reprezentau doar o mică parte din complexa reţea informativă dezvoltată de agenţii Siguranţei şi ai Armatei în Transilvania, arhivele militare deţinând, de asemenea, numeroase informaţii în acest sens.

Acestora li s-au adăugat noi colaboratori şi călăuze, astfel că la jumătatea lunii august 1916 fiecare mare unitate angrenată în ofensiva din Ardeal dispunea de un anumit număr de asemenea persoane. De exemplu, comandantul Regimentului de infanterie Argeş, colonelul M. Urdăreanu, indica subordonaţilor numele şi dosarele celor 54 de transilvăneni pe care unitatea sa îi putea folosi în calitate de călăuze şi translatori (Brestoiu şi Bobocescu, p. 108).

Una dintre cele mai active şi puternice reţele informative din Transilvania a fost aşa-numitul „Club al spânzuraţilor'' din Braşov, iniţiat şi condus cu competenţă de către avocatul Spiridon Boita. Acesta reuşeşte să-şi atragă colaboratori în toate oraşele şi punctele de frontieră din sud-estul Transilvaniei, ajungând să lucreze cu aproape 200 de oameni de încredere (Troncotă, 2008, p. 67).

Ca şef al reţelei, trebuia să realizeze legătura dintre colaboratori, să le repartizeze sarcinile informative, să primească şi să centralizeze informaţiile, să le verifice personal pe cele mai importante, să întocmească rapoartele informative şi să le transmită prin intermediul şefului poliţiei române din Predeal, autorităţilor de la Bucureşti.

Avocatul Spiridon Boita a îndeplinit misiuni şi în Timişoara, Seghedin şi Szolnok, precum şi în Bucovina, culegând informaţii despre dislocarea unor unităţi militare austro-ungare şi germane. Printre cele mai dificile sarcini îndeplinite s-a numărat procurarea planului fortificaţiilor din Carpaţi construite de-a lungul Oltului şi Mureşului, pe care le-a predat agenţilor români. Pentru îndeplinirea acestei misiuni, Boita s-a conspirat în „giambaş, muncitor de fabrică, tăietor de lemne, în pădurile de frontieră, negustor etc.'' (Brestoiu şi Bobocescu, p. 111)

Siguranţa Generală a reuşit să creeze o veritabilă reţea şi în Bucovina, prin intermediul profesorului Aurel Moldovan, care a cules şi transmis informaţii despre trupele austro-ungare aflate în această zonă a frontului; interesant este şi faptul că informaţiile importante au fost livrate şi

comandamentului rus al frontului din Galiția, prefigurându-se colaborarea oficială româno-rusă în domeniul informativ din anii 1916-1917. Descoperiți în toamna anului 1915, membrii grupului au fost înaintați justiției militare austriece, care i-a condamnat la închisoare cu termene între 10 și 15 ani. Printre probele acuzatoare s-a numărat și copia unui raport despre dispunerea trupelor Puterilor Centrale în Bucovina la începutul lui 1915, raport destinat a fi înmânat structurilor secrete românești (Bobocescu, p. 172).

Reușind să scape și recunoscându-i-se meritele, Aurel Moldovan a primit din partea lui Ion (Iancu) Panaitescu, directorul Direcției Poliției și Siguranței Generale (DPSG) aprobarea de a se stabili în Capitală și de a fi încadrat ca agent al Siguranței Generale a Statului.

Soții Vasile și Clemansa Chiliman au constituit o rețea informativă formată din țărani români vrânceni care a funcționat în munții Buzăului și în teritoriile Vrancei și prin care s-au transmis la comandamentele trupelor române numeroase informații militare cu caracter tactic. Important de amintit faptul că au facilitat, după înfrângerea din vara și toamna anului 1916, trecerea liniei frontului, în teritoriul Moldovei rămas sub adiministrație națională, a peste 2000 de militari români scăpați din prizonierat sau care reușiseră să se ascundă (Chiriac, 2006, p. 45-46).

Un agent român pentru a cărui descoperire serviciul de informații imperial a trebuit să depună eforturi intense, umane și materiale, atât în Ardeal cât și în străinătate, a fost cel denumit conspirativ „B 9". Dar nu era vorba de un bărbat, ci de o femeie originară din Banat, care fusese recrutată de structurile de informații românești încă de la începutul războiului. Intrând în relații apropiate cu ofițeri germani și austro-ungari din Timișoara, agentul „B 9" aduce importante servicii României și Serbiei (fiind agent dublu) în primii ani ai războiului mondial, procurând informații de valoare cu privire la dispozitivul militar al Puterilor Centrale în Banat, planuri de perspectivă, acțiuni de spionaj etc.(Bodunescu și Rusu-Șirianu, 1973, p. 311)

Semnalăm faptul că deconspirarea sa a fost realizată prin intermediul serviciului de informații austro-ungar care acționa la București; scurgerea de informații din structurile românești a permis identificarea agentului „B 9" în persoana Mariei Bălan, o tânără deosebit de frumoasă. Este imediat arestată și judecată de un tribunal militar, care o condamnă la moarte prin spânzurătoare. Însă evenimentele iau o turnură spectaculoasă, aceasta evadând din închisoare, cu sprijinul agenților români infiltrați în administrația militară austro-ungară, chiar înainte ca sentința să fie pusă în practică. Reușește să ajungă la București, unde activitatea sa de spionaj se va bucura de o largă mediatizare, în presa postbelică (Bodunescu și Rusu-Șirianu, 1973, p. 312).

S-a urmărit, totodată, facilitarea deplasării românilor transilvăneni încadraţi, în secret ca agenţi ai Siguranţei în zonele de frontieră cu monarhia dualistă. Dintr-un raport redactat de Serviciul Siguranţei din Poliţia oraşului Dorohoi către conducerea Ministerului de Interne, toamna anului 1915, aflăm că numiţii ,,Gheorghe Popa şi Dimitrie Moldoveanu sunt angajaţi ca agenţi acoperiţi şi ei circulă pe frontiera spre Austria în vederea serviciului de informaţii de care aveţi cunoştinţă şi dv personal şi vă rog să binevoiţi a intervene de urgenţă către Dl. Commandant al Corpului de Grăniceri, spre a li se emite premise de circulaţie pe frontier în interesul Siguranţei statului'' (ANIC, DPSG, 1914, f. 32-34).

Un alt patriot transilvănean, Ghiţă Pop s-a prezentat în toamna anului 1914 la Marele Stat Major român şi a solicitat să i se permită organizarea unei reţele de informatori care să culeagă, cu predilecţie, informaţii cu caracter militar referitoare la mişcările de trupe imperiale pe teritoriul provinciei, recrutări, starea armamentului etc. Îndrumat şi dirijat de colonelul Nicoleanu din Secţia I a Marelui Stat Major, Ghiţă Pop şi-a creat un cerc de colaboratori prin intermediul cărora a furnizat materiale documentare preţioase conducerii Armatei. Deşi descoperit de contraspionajul austro-ungar, a reuşit să se refugieze la Bucureşti, fiind condamnat la moarte în contumacie (Bobocescu, 2000, p. 101).

Interesant de semnalat este şi faptul că au fost recrutaţi şi români căsătoriţi cu unguroaice, acestea participând direct la culegerea de informaţii pentru armata română şi Siguranţa Statului. După terminarea războiului mondial, în presa românească apar detalii despre faptele de curaj ale românilor transilvăneni în periculoasa lor activitate secretă. Astfel, Spiridon Boita rememorează, într-un interviu pentru ziarul ,,Dimineaţa'', modul în care s-a decis să lucreze pentru România: ,,Într-o bună zi m-am pomenit cu nişte domni din Regat, care m-au îmbiat să lucrez pentru autorităţile romîneşti. Erau profesorul Udrea, care a funcţionat la liceul comercial din Salonic şi generalul Grozea. M-am aşteptat să mă viziteze. Au fost şi pe la alţii, căci rosturile lor prin părţile noastre datau mai de mult. Am primit. Ţin minte că m-am sfătuit o noapte întreagă cu nevasta. Soţia mea e de origine ungurească, dar s-a arătat cînd ne-am luat o femeie vrednică de o adevărată româncă. Nu numai că m-a ajutat în toate dar a suferit cu mine rigorile lungi ale temniţelor maghiare'' (Brestoiu şi Bobocescu, 1979, pp. 105-106).

Concluzii

În condiţiile deosebit de complexe ale războiului mondial, forurile de decizie politico-militare din România au acţionat stăruitor (în ciuda resurselor

limitate de care dispuneau) pentru perfecționarea și adaptarea activității structurilor de informații naționale, atât civile (Ministerul de Interne în primul rând) cât și militare (ale Marelui Stat Major și Ministerului de Război) la dinamica factorilor de risc interni și externi la adresa securității statului. Una din marile provocări pentru structurile de informații naționale în cei doi ani de pregătire (1914-1916) consta în cunoașterea, cât mai amănunțit posibil, a realităților din statele vecine - Bulgaria, Rusia țaristă dar, în special, Austro-Ungaria.

Cu sprijinul patrioților români din teritoriile aflate sub stăpânirea monarhiei austro-ungare s-a putut crea, în Transilvania, Banat și Bucovina „o rețea de rețele" având un rol complex: nu numai simpla culegere de informații pentru factorii de decizie politico-militari de la București, dar și logistic, de sprijinire directă și facilitare a pătrunderii armatei române în aceste regiuni istorice. Din păcate, profesionalismul muncii pe teren desfășurate nu a putut fi exploatat decât într-o foarte mică măsură, deoarece ofensiva în Transilvania este oprită după numai două săptămâni, la sfârșitul lunii august 1916 începând deja retragerea sub presiunea dezastrului militar înregistrat pe frontul din Dobrogea (înfrângerea trupelor noastre la Turtucaia).

Amintim faptul că, una din cauzele acestui mare eșec militar al armatei române îl constituie și neluarea în considerare a informărilor realizate de Brigada de siguranță de la Constanța, condusă de comisarul de siguranță Constantin Duca, cel care, din ianuarie 1916, a creat o rețea de agenți în nord-estul Bulgariei. Agentura comisarului Duca a furnizat, din timp, informații certe privind planul trupelor germano-bulgare de a trece Dunărea și a declanșa ofensiva în Dobrogea în cazul în care armata română ar pătrunde în Transilvania, dar acestea nu au fost considerate de încredere de conducerea Marelui Stat Major (Pintilie et al., 2000, p. 17).

În linii generale, sprijinul informativ de peste munți a fost la înălțime, conducerea armatei fiind informată până în momentul intrării țării în război, noaptea de14/15 august 1916, despre mutațiile survenite în dispozitivul militar al monarhiei dualiste. Însă, datorită faptului că România nu era decât o mică rotiță în angrenajul războiului global, nefiind, așa cum s-a aminti deja, nici măcar sprijinită onest de către aliați (cel rus în special), meticuloasa și atât de periculoasa muncă de culegere a informațiilor de către românii transilvăneni sau bănățeni s-a risipit în vârtejul evoluțiilor de pe câmpurile de luptă.

Mulți dintre patrioții români din Transilvania, Banat și Bucovina vor plăti cu viața dorința de unire cu patria-mamă, alții vor rămâne cu traume fizice și psihice grave. Dar sacrificiul lor nu va fi în zadar, prăbușirea imperiilor multinaționale europene ducând la nașterea Europei națiunilor, implicit la crearea României Mari.

Referințe bibliografice:

1. Arhivele Naționale ale României, Fonduri, Fonduri: *Direcția Generală a Poliției*, *Direcția Poliției și Siguranței Generale*, *Președinția Consiliului de Miniștri – Serviciul Special de Informații.*
2. Bobocescu, Vasile. *Momente din istoria Ministerului de Interne*, vol.I, București: Editura Ministerului de Interne.
3. Bobocescu, Vasile. (2000). *Istoria Poliției Române*, București: Editura Ministerului de Interne.
4. Bodunescu, Ion, Rusu-Şirianu, Ion, (1973) *Descifrarea unei istorii necunsocute*, vol. 1, București: Editura Militară.
5. Brestoiu, Horia, Bobocescu, Vasile. (1979). *Momente din activitatea organelor de ordine, informații și contrainformații românești în perioada 1878 – 1918*, București: Serviciul Editorial și Cinematografic.
6. Chiriac, Mihai. (2006). *Cercetașii. Elita Armatei Române*, București: Editura Militară.
7. Giurcă, Ion. (2014). *Marele Stat Major în anul declanșării primului război mondial*, în *Gândirea Militară Românească*, nr. 5/2014, București: Editura CTEA.
8. Neagu, C., Marinescu, D., Georgescu, R. (1977). *Fapte din umbră*, vol. II, București: Editura Politică.
9. Pintilie, Florin, Tunăreanu, Nevian, Ștefan, Marițiu, Corneliu, Beldiman. (2000). *Istoria Serviciului Secret de Informații (1917 - 1940)*, București: Editura INI.
10. Spânu, Alin. (2012). *Serviciul de informații al României în războiul de întregire națională (1916-1920)*, București: Editura Militară.
11. Șinca, Florin. (2009). *Din istoria Poliției Române*, vol. III, București: RCR Editorial.
12. Ştefănescu, Paul. (2007). *Istoria serviciilor secrete române*, Prahova: Editura ANTET.
13. Troncotă, Cristian. (2008). *România și frontul secret 1859 – 1945*, București: Editura ELION

RECENZII ŞI NOTE DE LECTURĂ

NAOMI KLEIN. (2008). DOCTRINA ŞOCULUI. NAŞTEREA CAPITALISMULUI DEZASTRELOR BUCUREŞTI: EDITURA VELLANT, RECENZIE DE OANA PUIE

În *Doctrina şocului. Naşterea capitalismului dezastrelor,* Naomi Klein propune cititorilor o viziune alternativă asupra anumitor evoluţii economice şi politice ale lumii, începând cu anii 1960.

Pentru orice împătimit al lecturii din domeniul economic şi politic, conţinând trimiteri explicite la rolul şi practicile serviciilor de informaţii, *Doctrina şocului* poate fi un deschizător de drumuri în ceea ce priveşte o alternativă la varianta occidentală de relatare a războaielor şi schimbărilor secolului XXI, dar şi un mod de explorare şi familiarizare cu concepte precum: teoria şocului economic, fenomenul „zona verde", Şocul şi Evlavia, şocul Volcker, Consesnul de la Washington din 1989, economia de război.

De profesie jurnalistă cu origini canadiene, autoarea porneşte de la o serie de ipoteze pe care le ilustrează prin intermediul unor studii de caz bine documentate.

Produsul rezultat este o analiză complexă a mediului economic şi politic global, pe baza căreia sunt relevate anumite elemente de substrat, ce subliniază interese corporatiste şi guvernamentale. Cartea este accesibilă publicului larg atât datorită lipsei termenilor de specialitate, cât şi lejerităţii stilului de abordare.

Principalele ipoteze de la care se pleacă ţin de rolul instituţiilor financiare globale, interesele corporatiste dintr-un stat şi oportunitatea creată de materializarea unor dezastre. În primul rând, Klein consideră că instituţii financiare globale precum Banca Mondială, Organizaţia Mondială a Comerţului şi Fondul Monetar Internaţional îşi folosesc resursele şi influenţa cu scopul de a deschide graniţele mai multor ţări, în vederea creşterii profitului şi a numărului de pieţe de desfacere. În cadrul acestui proces, sunt desfiinţate mecanismele de protecţie economică internă, fără a se ţine seama de costurile culturale sau sociale aferente, acest lucru rezultând, de cele mai multe ori, în accentuarea sărăciei, creşterea datoriei externe şi concentrarea bogăţiei în mâinile unei elite minoritare.

În al doilea rând, prin eliminarea mecanismelor de protecţie socială, pieţele libere creează un vid, care ajunge să-i dezavantajeze pe cei care nu dispun de anumite resurse şi să favorizeze elitele.

În al treilea rând, întrucât economia de piaţă nu se împiedică de considerente morale sau sociale, războiul, calamităţile şi instabilitatea se transformă în oportunităţi de obţinere a profitului.

În concordanţă cu acest capitalism al dezastrelor, interesele de piaţă vor favoriza privatizarea unor sectoare critice, ce ţin de asigurarea securităţii naţionale, şi vor folosi războiul şi instabilitatea politică şi socială ca mijloace de creştere a profitului.

Klein descrie ideologia pieţei libere aşa cum a fost ea proiectată de economistul Milton Friedman şi promovată ulterior de Universitatea de la Chicago. Opus keynesianismului[1] şi developmentalismului[2], neoliberalismul,

---

[1] John Maynard Keynes, economist britanic ale cărui principale teorii vizează: practicarea intervenţionismului statului în economie, generarea de cheltuieli sociale şi aplicarea barierelor comerciale cu scopul evitării fluctuaţiilor economice şi a păstrării standardelor crescute de trai.

[2] Teorie economică conform căreia economiile emergente au nevoie de o industrializare internă, care să excludă intereferenţa companiilor multinaţionale şi lipsa de bariere comerciale. Scopul vizat este acela de a promova dezvoltarea economiei interne, a educaţiei şi tehnologiei în locul exportului forţei de muncă şi a resurselor naturale pe piaţa globală.

în varianta sa friedmanistă, consideră că piața liberă și „mâna invizibilă”[3] sunt cele mai potrivite forme de guvernare a economiei și că orice formă de reglementare statală – taxe, tarife și bariere comerciale – vor interfera și vor afecta bunul mers al economiei. Prin urmare, conform acestei abordări, în primul rând guvernele trebuie să abolească orice formă de reglementare economică, care stă în fața acumulării profitului. În al doilea rând, trebuie să ofere spre privatizare toate resursele pe care le deține, astfel ca acestea să poată fi exploatate de antreprenori ai mediului privat. În al treilea rând, este necesară reducerea dramatică a costurilor sociale, astfel încât prețurile și salariile din toate domeniile să fie stabilite prin mecanismul cererii și al ofertei.

Plecând de la aceste abordări conceptuale, analiza autoarei are în vedere schimbările politice, economice și sociale care au afectat, începând din anii 1960, țări ca Brazilia, Indonezia, Chile, Argentina, Africa de Sud, Polonia, Marea Britanie, Canada, Rusia, tigrii asiatici (Indonezia, Tailanda, Filipine, Malaezia și Coreea de Sud) și Irak. Sunt subliniate elementele care dau culoarea locală a fiecărei țări în parte, precum și contextul internațional pe care au fost proiectate schimbările. Acestea sunt descrise în ordine cronologică, într-o succesiune de tip cauză-efect, și conțin trimiteri la o serie de surse documentare, prin care le poate fi atestată veridicitatea.

Este propus un ciclu al capitalismelor dezastrelor, care pleacă de la producerea șocului războiului, al torturii, al dezastrelor. Acestea generează o serie de beneficii, de care se bucură o elită minoritară, corporatistă. Prin noul avantaj strategic dobândit, corporațiile impun privatizarea unei societăți aflate încă în șocul mai sus amintit. Odată cu trecerea timpului și cu paralizarea oricărei forme stabile de influență socială, reformele adoptate devin tot mai greu de abolit.

Dincolo de componenta istorico-descriptivă, care reprezintă un deliciu în special pentru cei pasionați de istoria recentă nescrisă, cartea este o lectură suculentă prin prisma stilului abordat. Profesia de jurnalist și-a lăsat amprenta asupra autoarei, astfel că și maniera sa de scriere este una spectaculoasă, plină de detalii interesante și de narațiuni captivante. O caracteristică specifică este stilul profund anti-american, care reiese deopotrivă din sublinierea implicării directe a Statelor Unite ale Americii în evenimentele relatate, cât și din învinuirea acestora pentru valorile și

[3] Concept filozofic și economic introdus pentru prima dată de Adam Smith, în lucrarea *Avuția națiunilor*, simbolizând ideea că urmărindu-și propriul interes, indivizii ajută indirect la bunul mers al economiei.

practicile promovate în politica externă. Un rol deosebit îi revine serviciului extern de informații american, Central Intelligence Agency (CIA). Klein consideră că acțiunile externe ale agenției au avut consecințe dezastruoase pentru țările în cauză, iar guvernul american nu a făcut decât să încurajeze şi să camufleze astfel de acțiuni, în urma cărora a dobândit avantaje strategice globale.

ANALIZA INFORMAȚIILOR. MANUAL, COORD. SORINA-MARIA COFAN, LUCIAN IVAN, VALENTIN DOGARU, ANCA CIOS, MIHAELA SAVIN, MIHAI DASCĂLU, MIHAI MANOLESCU, FLORIN-VALENTIN GIGHILEANU, CRISTINEL FIERBINȚEANU, TEODOR RĂȘCAN, ANDREI CUCERIAEV, BUCUREȘTI: EDITURA MINISTERULUI AFACERILOR INTERNE, RECENZIE DE MIHAI CODRUȚ GHINEA

Volumul *Analiza informațiilor*, realizat sub atenta coordonare a doamnei Sorina Maria Cofan, instructor de poliție în domeniul analizei informațiilor, a fost publicat la editura Ministerului Afacerilor Interne, la București în 2014, cu scopul de a oferi o prezentare exhaustivă asupra analizei de informații, urmărindu-se aplicabilitatea acesteia în spectrul ordinii publice, aflate în gestiunea MAI. Titlul lucrării este sugestiv și sintetizează esența întregului volum: el reprezintă un instrument util, pe de o parte, consolidării unei culturi de securitate și, pe de altă parte, instituirii și uniformizării unor concepte a căror accepțiune să fie unanim acceptată și utilizată de către întreaga comunitate românească de informații.

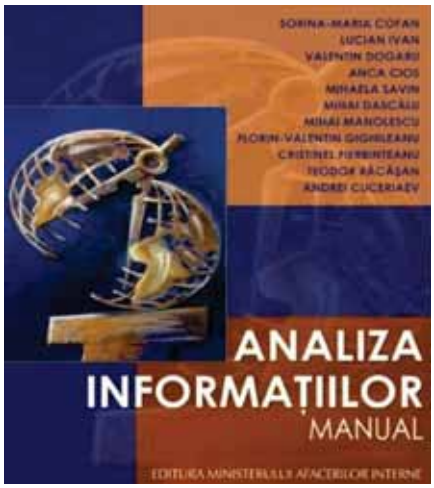

Primul capitol al acestui volum debutează cu definirea conceptelor de *informație*, *analiză* și *intelligence*, concepte fundamentale ale activității de informații. Importanța și utilitatea informației în procesul decizional, *„bază a tuturor activităților desfășurate"*, este determinată de *„elementele obligatorii ale unei informații: noutatea, oportunitatea, actualitatea, autenticitatea, exactitatea, precizia și utilitatea" (p. 13)*. Conform autorilor, analiza reprezintă procesul dinamic, cognitiv, complex care presupune *„descompunerea informației în*

părţile ei componente, extragerea şi structurarea sensului sau semnificaţiei părţilor componente ale informaţiei şi reasamblarea explicaţiei acestor sensuri într-un mod ce poate fi înţeles şi pus în practică."(p. 14).

Conceptul de intelligence este prezentat sub forma unei formule matematice, *informaţie + analiză = intelligence*, din care reiese faptul că o informaţie trecută prin filtrul analitic devine intelligence-ul care oferă cunoaşterea necesară fundamentării actului decizional. Aşadar, primul capitol are un rol descriptiv, creionând conceptele utilizate în domeniul informaţiilor, oferind detalii cu privire la Doctrina naţională a informaţiilor de securitate, dar şi cu privire la principiile care ghidează funcţionarea Comunităţii Naţionale de Informaţii.

După acest preambul teoretic, se revine la prezentarea procesului de intelligence, numit *ciclu informaţional*, ciclu de intelligence - *intelligence cycle* în literatura anglo-saxonă de specialitate, ce schematizează parcursul informaţiei şi transformările acesteia de la informaţia brută la informaţia de securitate naţională. Autorii propun următoarele etape ale ciclului informaţional: *planificarea, colectarea, evaluarea, colaţionarea, analiza şi diseminarea (p. 38).*

Prima etapă a ciclului reprezintă stabilirea modului şi metodelor de obţinere a informaţiilor în conformitate cu solicitările venite din partea beneficiarului legal sau prin instituirea mecanismelor de autosesizare. Conform autorilor, acest plan este realizat de către analistul de intelligence, deoarece este singurul care, prin coroborarea informaţiilor din diversele surse de informaţii utilizate, va avea imaginea panoramică a problemei studiate. Analiza de informaţii este văzută ca o activitate umană ce necesită profesionalism şi, din această cauză, trebuie să fie planificată, în sensul maximizării efectului acesteia – obţinerea unui produs analitic obiectiv pertinent. Cu alte cuvinte, eficientizarea procesului analitic se face prin planificare şi organizare, deoarece „elaborarea unui plan de colectare a informaţiilor asigură analistului premisele colectării direcţionate de informaţii precise şi relevante pentru analiza aflată în lucru şi este subscrisă îndeplinirii obiectivelor analizei. Acest plan defineşte cantitatea de informaţii care va fi colectată, forma în care acestea sunt necesare, sursele ce vor fi explorate, precum şi modul în care se va realiza colectarea."(p. 40). Remarcăm, în contextul prezentării etapelor analitice, utilizarea metaforei *Triunghiul magic* pentru a reliefa conexiunile dintre timpul aflat la dispoziţia elaborării analizei, resursele umane implicate şi calitatea produsului rezultat.

Colectarea propriu-zisă se defineşte, în manual, ca fiind "activitatea concentrată de strângere de informaţii din toate sursele posibile, inclusiv de

la persoane implicate sau neimplicate în activitatea de justiţie. Activitatea denumită generic colectare, îmbracă în cadrul sistemului de securitate naţională forma culegerii de informaţii" (p. 42).

În ceea ce priveşte evaluarea, autorul a decis să trateze această etapă într-un capitol separat, unde a creionat şi grila de evaluare utilizată de structura de informaţii a Ministerului Afacerilor Interne.

Posterior acestor etape este analiza, care nu face altceva decât să treacă informaţiile prin filtrul gândirii, creând legături între informaţiile ce par disparate cu scopul de a schiţa o imagine de ansamblu asupra problematicii studiate. După întocmirea produsului analitic, autorii manualului recomandă analistului solicitarea unui *feedback* din partea unui coleg, care ar putea, prin citirea materialului, să depisteze eventualele erori sau neconcordanţe.

Prezentarea generală a analizei de informaţii acaparează mai mult de jumătate din volum, un minus al lucrării reprezentându-l, din punctul nostru de vedere, nerespectarea unei succesiuni specifice procesului de înţelegere şi învăţare, fiind vorba de o lucrare intitulată manual. Poate autorii vor găsi, în ediţiile viitoare, un loc mai potrivit capitolului dedicat surselor de informaţii, prezentării particularităţilor surselor relevante în activităţile de "law enforcement".

În context, considerăm că „Etica şi deontologia profesională", prin valorile şi principiile promovate ar trebui să reprezinte fundamentul oricărui proces de formare şi educaţie în intelligence.

Manualul de analiză publicat de către Ministerul Afacerilor Interne are o specificitate care până acum nu a mai fost întâlnită în literatura de specialitate: prezentarea cazurilor punctuale şi a metodelor specifice utilizate de structura de informaţii a MAI-ului. Demersul reprezintă o contribuţie deosebită la construcţia unei comunităţi analitice naţionale performante. Un alt aspect de noutate în literatura dedicată domeniului este prezentarea produselor de software utilizate de către Ministerul Afacerilor Interne pe palier analitic.

Lectura volumului şi, cu atât mai mult, utilizarea lui ca suport didactic au de suferit din plasarea abordării conceptelor risc-ameninţare-vulnerabilitate, la finalul demersului ştiinţific. Acesta se încheie totuşi, într-o notă de noutate şi originalitate prin sintetizarea modalităţilor de cooperare interinstituţională, cooperare ce transcende limitele graniţei naţionale, realizându-se între structurile informative ale poliţiei statelor europene în cadrul Oficiului European de Poliţie (EUROPOL), Colegiului European de Poliţiei (CEPOL), Organizaţiei Internaţionale de Poliţie Criminală (INTERPOL), Southeast European Law Enforcement Cooperation (SELEC) şi Frontex

(Agenția Europeană pentru Managementul Cooperării Operaționale la Frontierele Externe ale Statelor Membre).

În concluzie, făcând această scurtă prezentare a volumului *Analiza informațiilor*, am evaluat modul în care acesta și-a atins scopul pentru care a fost publicat – anume de a fi un manual de analiză a informațiilor. Expunând exhaustiv nu numai conceptul de analiză a informațiilor, de la abordarea teoretică până la aplicabilitatea practică în unitățile Ministerului Afacerilor Interne, manualul reușește să contextualizeze importanța și necesitatea analizei de informații în sistemul național de informații.

WILHELM AGRELL, GREGORY TREVERTON. (2015) NATIONAL INTELLIGENCE AND SCIENCE – BEYOND THE GREAT DIVIDE IN ANALYSIS AND POLICY, OXFORD UNIVERSITY PRESS, RECENZIE DE OANA ANDREEA SANDU

La începutul anului 2015 a apărut la editura Oxford University Press lucrarea *National Intelligence and Science – Beyond the Great Divide in Analysis and Policy* (ISBN 978-0-19-936086-4, 240 pp.), semnată de doi autori de renume în domeniul studiilor de intelligence, Wilhelm Agrell şi Gregory Treverton.

Wilhelm Agrell este profesor în cadrul Universităţii din Lund, unde predă cursuri centrate pe analiza de intelligence, profesor asociat în cadrul Colegiului Naţional de Apărare al Suediei. Autor şi editor al mai multor volume dedicate intelligence-ului, interesele sale de cercetare includ domenii precum transformarea intelligence-ului, utilizarea şi limitele metodologiilor ştiinţifice în cadrul analizei de intelligence, istoria intelligence-ului la începutul Războiului Rece.

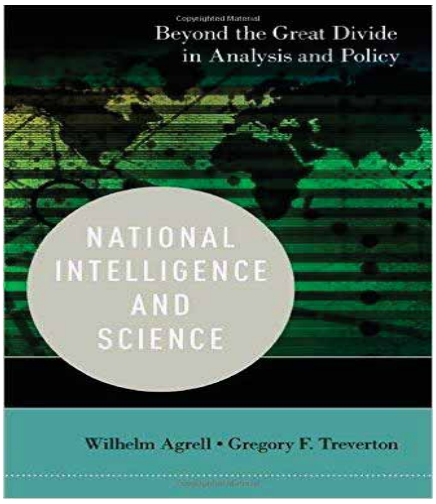

Gregory Treverton ocupă în prezent funcţia de Director al National Intelligence Council. Acesta a deţinut diverse poziţii de conducere în cadrul executivului american, a fost director în cadrul RAND Corporation şi, la momentul scrierii acestui volum, era cercetător asociat în cadrul Colegiului Naţional de Apărare al Suediei. Domeniile sale de expertiză includ transformarea intelligence-ului, contracararea riscurilor transnaţionale, analiza prospectivă, parteneriatul public-privat şi rolul social media în procesul de colaborare şi analiză.

Obiectivul asumat de către cei doi autori este acela de a analiza intelligence-ul dintr-o perspectivă mai puţin dezbătută în literatura de specialitate – aceea de modalitate de producere a cunoaşterii necesare întreprinderii unor acţiuni, alături de alte domenii, în special cercetarea ştiinţifică. Intelligence-ul devine astfel o „cale de a defini probleme, de a structura date, de a formula şi testa explicaţii şi de a gestiona incertitudinea într-un context social" deosebit de complex.

Incertitudinea reprezintă *leitmotivul* acestei lucrări şi factorul principal care influenţează dezvoltarea şi convergenţa celor două domenii analizate permanent în oglindă în cadrul celor nouă capitole – intelligenceul şi ştiinţa.

Potrivit autorilor, punctul de plecare pentru această carte îl reprezintă observarea a două tendinţe simultane şi cel mai probabil convergente, ce au ca numitor comun creşterea riscurilor societale complexe, caracterizate printr-un grad ridicat de incertitudine. Astfel, dacă în perioada Războiului Rece evaluarea inamicului părea să capete un contur tot mai clar definit, elementele asupra cărora plana incertitudinea diminuându-se pe măsură ce noi date erau colectate, în prezent, asistăm la un proces invers: pe măsură ce noi informaţii devin disponibile, gradul de incertitudine referitor la evoluţia noilor tipuri de riscuri, cu un caracter complex şi inedit, pare să crească.

Prima tendinţă se referă la presiunea tot mai mare pentru evoluţia intelligence-ului către o formă mai „ştiinţifică", pentru dezvoltarea şi valorificare abilităţilor analitice şi valorificarea lecţiilor învăţate în cadrul structurilor de intelligence. Încă din 1955, Sherman Kent pleda pentru dezvoltarea analizei de intelligence în direcţia unei discipline ştiinţifice circumscrise sferei ştiinţelor sociale pozitiviste. Cu toate acestea, 60 de ani mai târziu, „fundamentul epistemologic al evaluărilor de intelligence pare să fie constituit dintr-o combinaţie de cunoaştere comună, practici de tip *brainstorming* şi cutume specifice unei profesii închise – şi astfel de neînţeles pentru cei din afară".

Pentru a răspunde imperativului de a aplica metode ştiinţifice de gestionare a incertitudinii şi de validare a produselor analitice elaborate, structurile de intelligence trebuie să se debaraseze de cultura organizaţională bazată pe secretizare şi principiul lui *need to now* şi să încurajeze cooperarea intra şi interorganizaţională, procese metaforic denumite de către autori „*inter-intelligence*" şi „*trans-intelligence*", similare conceptelor de interdisciplinaritate şi transdisciplinaritate specifice comunităţii ştiinţifice, pusă în situaţia de a se confrunta cu provocări similare de adaptare

a structurilor şi modului de operare la problemele tot mai complexe, cărora trebuie să le găsească soluţii.

Cea de-a doua tendinţă se referă la translatarea interesului cercetătorilor ştiinţifici dinspre cercetarea teoretică către cercetarea de tip multidisciplinar ca urmare a presiunii publice pentru obţinerea de rezultate ştiinţifice relevante din punct de vedere social, care să sprijine atingere obiectivele anumitor politici publice.

Dacă în secolul trecut cunoaşterea ştiinţifică era caracterizată de specializarea pe un anumit domeniu şi pe lipsa unei colaborări între specialiştii din alte discipline (similar desfăşurării activităţii de intelligence în perioada de referinţă), pe măsură ce solicitările *stakeholderi-lor* au sporit ca număr şi grad de complexitate, s-a ajuns la restructurarea majoră a domeniului ştiinţific în termeni de organizare a activităţii dar şi a modului de producere a cunoaşterii. Astfel, în domenii precum studiile urbane, sănătatea, protecţia mediului sau studiul schimbărilor climatice graniţa dintre ştiinţele naturale şi cele sociale a trebuit să fie trecută, cercetătorii fiind puşi în situaţia de a formula concluzii şi de a furniza consultanţă ştiinţifică în contextul unei incertitudini din ce în ce mai ridicate.

În acest context, principala ipoteză asumată de către autorii lucrării este aceea că asistăm la un proces prin care intelligence-ul devine mai „ştiinţific", asemănându-se tot mai mult noii tipologii de demersuri ştiinţifice, cu un caracter complex, transdisciplinar şi concentrate asupra atingerii unui scop. Concomitent, noul tip de cercetare ştiinţifică, inter- şi transdisciplinară, centrată pe rezolvarea de probleme, devine tot mai asemănător intelligence-ului, concentrându-şi eforturile asupra evaluării riscurilor şi probabilităţilor, formulării de avertizări şi comunicând *stakeholderilor* atât rezultatele obţinute, cât şi incertitudinile identificate. După cum subliniază Agrell şi Treverton, nu asistăm neapărat la reducerea clivajului tradiţional dintre intelligence şi mediul academic, ci mai degrabă „la un proces evolutiv ce transcende ambele modalităţi tradiţionale de producere a cunoaşterii, diminuând clivajul dintre producătorii de cunoaştere şi utilizatorii de cunoaştere, (...) dintre cei responsabili de elaborarea estimărilor în condiţii de incertitudine şi cei care trebuie să înţeleagă, să valorizeze şi să acţioneze în baza acelor estimări".

Structura cărţii reflectă pendularea cognitivă între cele două „personaje principale". Primul capitol porneşte de la analiza unei emisiuni televizate la care participă laureaţi ai Premiului Nobel, concluzia dezbaterii fiind aceea că ştiinţa are datoria de a crea premisele pentru dezvoltarea de inovaţii, concomitent cu aceea de a emite avertizări referitoare la riscuri

complexe, manifestate pe termen lung, precum încălzirea globală. Totodată, au fost puse în discuţie şi aspectele negative: cererea prea mare pentru livrabile, dilema dintre aşteptări şi incertitudine şi consecinţele dezastruoase ale pierderii încrederii publicului, care se va îndrepta către alţi furnizori de aşa-zisă cunoaştere şi evaluări alternative ale riscurilor.

Autorii îşi imaginează apoi o dezbatere similară, dar la care să participe cei mai buni analişti de intelligence de pe mapamond. Subiectele de discuţie ar fi diferite, dar în acelaşi timp ar aborda problematici similare: pierderea încrederii publicului ca urmare a eşecurilor de intelligence intens mediatizate (atacurile teroriste din 2001, războiul din Irak, cazul Breivik), nevoia intensificării cooperării în intelligence şi a perfecţionării analizei, deschiderea mai mare către public şi o mai bună comunicare, astfel încât să fie legitimată restricţionarea anumitor drepturi şi libertăţi în vederea asigurării securităţii.

Cel de-al doilea capitol detaliază clivajul dintre lumea ştiinţifică şi cea a serviciilor de intelligence, analizând maniera în care cel de-al Doilea Război Mondial a apropiat cele două domenii, pentru ca mai apoi Războiul Rece să accentueze din nou distanţarea existentă iniţial. Autorii îşi pun întrebarea dacă asistăm la o nouă covergenţă a domeniilor, în contextul în care ştiinţa devine tot mai conexată procesului de fundamentare a politicilor publice.

Capitolul 3 este dedicat analizei de intelligence, prezentând câteva coordonate ale procesului: tipologii de problematici, cerinţe şi beneficiari. O atenţie deosebită este acordată teoriilor lui Clausewitz (priveşte incertitudinea ca o precondiţie) şi Jomini (urmăreşte eliminarea incertitudinii şi găsirea răspunsului corect) cu privire la gestionarea incertitudinii. Totodată, se pune sub semnul întrebării eficienţa ciclului de intelligence tradiţional, axat pe colectare şi sunt prezentate alternative pentru îmbunătăţirea acestuia.

Următorul capitol este dedicat ştiinţei şi analizează o serie de eşecuri în domeniu, identificând probleme similare cu cele expuse în cazul analizei de intelligence: evaluarea inexactă a graniţei dintre risc şi ameninţare, incapacitatea de a comunica incertitudinile într-o manieră vizibilă, uşor de înţeles şi cu valoare acţionabilă şi capcanele evaluărilor bazate pe consensul părţilor implicate. Confruntarea cu probleme similare reprezintă astfel un argument pentru cooperarea celor două medii de producere a cunoaşterii şi pentru transferul de *know how.* După cum este evidenţiat în volum „intelligence-ul are multe de învăţat de la ştiinţă...desfăşurarea activităţii în cadrul unei structuri fluide de tip reţea, interacţiunea cu publicul, *stakeholderii* şi domeniul politicilor publice într-o manieră de neconceput pentru intelligence-ul tradiţional." De cealaltă parte, ştiinţa are de învăţat

numeroase lecţii de la analiza de intelligence despre cauzele structurale şi conceptuale ce stau la baza estimărilor eronate.

Capitolul 5 realizează o serie de analogii între intelligence şi alte domenii. Deşi literatura de specialitate s-a axat mai mult pe comparaţia analizei de intelligence cu medicina, ştiinţele sociale sau naturale, autorii identifică o serie de perspective inedite, prezentând stiluri de analiză, maniere de transmitere a incertitudinii şi de colectare a datelor în zone precum sociologia, antropologia, arheologia, jurnalismul sau meteorologia.

Următorul capitol examinează trei problematici comune cu care se confruntă intelligence-ul, medicina şi politicile publice: incertitudinea; accentul pus pe acţiunile proprii şi consecinţele acestora; şi nevoia de sporire a transparenţei şi deschiderii faţă de public. De asemenea, autorii analizează rolul instrumentelor de tip *social media* în transformarea intelligence-ului. Aceste tehnologii „elimină complet diferenţele dintre colectori, analişti şi operatori sau dintre producători şi beneficiari (...) schimbă complet definiţia a ceea ce reprezintă produsele de intelligence".

Avantajele noilor tehnologii colaborative de tip wiki, blog, platforme etc. şi impactul acestora asupra reformării procesului de intelligence sunt detaliate în Capitolul 7, care tratează de asemenea problematica eşecurilor în intelligence şi motivele pentru care cel mai adesea anchetele ce au avut loc post eveniment nu au condus la transformările aşteptate şi la evitarea producerii unor noi eşecuri. Totodată, autorii militează pentru o schimbare de paradigmă în intelligence, în care beneficiarii informaţiilor să fie trataţi nu ca simplii destinatari ai unor produse, ci mai degrabă drept clienţi, cărora serviciile de informaţii le oferă sfaturi şi asistenţă.

Penultimul capitol tratează un risc ce pare să afecteze toate domeniile: politizarea. Analizând o serie de exemple din spaţiul britanic, american şi nordic, autorii concluzionează că acest risc nu se manifestă ca subordonare faţă de factorul politic prin primirea unor directive, ci prin faptul că analiştii de intelligence, sau orice alt furnizor de cunoaştere, distorsionează rezultatele, abţinându-se de la a prezenta ipoteze care să contravină răspunsului la care se aşteaptă beneficiarii informaţiilor.

Capitolul dedicat concluziilor revine la tema recurentă a incertitudinii. În contextul în care se face tot mai mult apel la ştiinţă şi intelligence pentru a legitima şi dirija gestionarea riscurilor societale complexe, apar noi forme instituţionale, iar vechile procese necesită abordări noi. Spre exemplu, etapele succesive specifice ciclului clasic de intelligence devin desuete, iar într-o lume a „cantităţilor uriaşe de date este tot mai puţin probabil să pornim de la cerinţe sau ipoteze de lucru şi mai plauzibil să pornim de la bucăţi de informaţii, care

s-ar putea, dar numai s-ar putea, să constituie parte a răspunsului la o întrebare încă nerostită şi, poate, încă negândită". Volumul reprezintă o pledoarie pentru întărirea cooperării dintre comunităţile de intelligence şi comunitatea ştiinţifică, principalele elemente capabile să gestioneze eficient provocările specifice societăţii actuale aflate sub semnul riscurilor.

Expertiza autorilor, limbajul concis, abundenţa studiilor de caz şi perspectivele inedite recomandă cartea prezentată ca fiind un reper în dezvoltarea unei teorii a intelligence-ului.

Mulţumiri:

Acest material nu reprezintă în mod obligatoriu poziţia oficială a Uniunii Europene sau a Guvernului României. Această lucrare este elaborată şi publicată sub auspiciile Institutului de Cercetare a Calităţii Vieţii, Academia Română, ca parte din proiectul co-finanţat de Uniunea Europeană prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, în cadrul proiectului Pluri şi interdisciplinaritate în programe doctorale şi postdoctorale. Cod proiect POSDRU/159/1.5/S/141086.

FOCUS ACADEMIC

„SECURITY IN THE BLACK SEA REGION. SHARED CHALLENGES, SUSTAINABLE FUTURE" (SBSR) Ediția a II-a

În perioada 24-30 mai 2015, Serviciul Român de Informații, prin Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul" a organizat cea de-a doua ediție a programului de formare cu participare internațională „Securitate în Regiunea Mării Negre. Provocări comune, viitor sustenabil" (SBSR), program dezvoltat în parteneriat cu Universitatea Harvard și cu participarea Universității Naționale de Informații (SUA).

Desfășurat sub înaltul patronaj al Administrației Prezidențiale a României, SBSR preia și dezvoltă filosofia, misiunea și obiectivele programului regional Black Sea Security, inițiat de Universitatea Harvard în urmă cu 15 ani. Actualul program are, totodată, misiunea de a promova responsabilitatea și inițiativa actorilor regionali în abordarea provocărilor de securitate specifice regiunii Mării Negre. Ediția din acest an a fost dedicată temei „Elemente de conflict, factori de schimbare în arealul Mării Negre".

Programul se adresează preponderent segmentului de leadership public și personalităților din mediul diplomatic și academic, specialiștilor din serviciile de intelligence, ministerelor de apărare și de interne ale statelor din regiunea Mării Negre, precum și partenerilor lor strategici. SBSR are ca obiectiv principal generarea schimbului de idei inovatoare și bune practici în prevenirea și combaterea amenințărilor regionale.

Totodată, programul vizează identificarea și promovarea oportunităților și intereselor comune, vitale pentru dezvoltarea sustenabilă a regiunii Mării Negre. La eveniment au luat parte peste 80 de personalități, lectori și participanți din Armenia, Azerbaidjan, Bulgaria, Canada, Germania, Georgia, Grecia, Olanda, Republica Moldova, România, Statele Unite, Turcia, Rusia și Ucraina, acestora adăugându-li-se oficiali de rang înalt ai Uniunii Europene și NATO.

Pentru mai multe detalii, accesați pagina programului: www.sbsr.ro.

CENTRUL NAȚIONAL DE MODELARE ȘI SIMULARE ÎN INTELLIGENCE

Centrul Național de Modelare și Simulare în Intelligence funcționează din 2015 ca structură a Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul", având în dotare una dintre cele mai avansate și complexe platforme de simulare dedicată instruirii personalului din domeniul securității și intelligence-ului.

Înființarea Centrului este subsumată nevoii de consolidare a componentei de cercetare științifică dedicată modelării și simulării, domeniu esențial în obiectivizarea activității de analiză și în conturarea de scenarii complexe de securitate necesare formulării de prognoze pe termen mediu și lung în diverse planuri ale securității naționale, regionale și globale.

Pentru îndeplinirea obiectivului său de activitate, Centrul este organizat astfel:

- Laboratorul de simulare virtuală,
- Laboratorul de metode analitice inovative și
- Laboratorul de cercetare în domeniul OSINT.

Centrul este rezultatul implementării proiectului „Dezvoltarea unui Centru National de Cercetare în Intelligence şi Securitate - INTELLISEC", derulat de către Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul" în cadrul Programului Operațional Sectorial „Creşterea Competitivității Economice".

Pentru mai multe detalii, accesați pagina proiectului: http://www.intellisec.eu.

„COUNTERING HYBRID THREATS: LESSONS LEARNED FROM UKRAINE" WORKSHOP
Bucureşti, 28-29 Septembrie

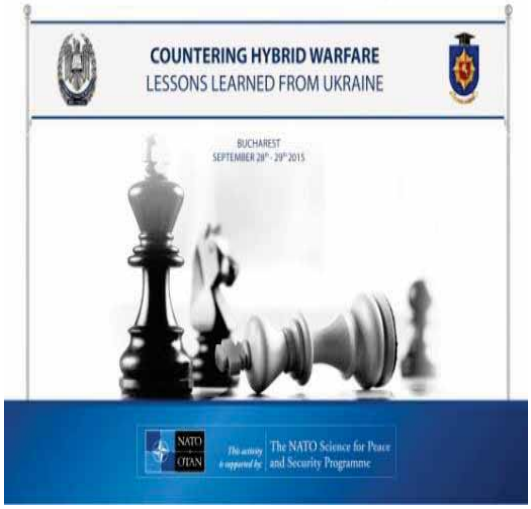

Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul", în cooperare cu Institutul Naţional de Informaţii şi Securitate „Bogdan Întemeietorul Moldovei" din Republica Moldova, organizează în perioada 28-29 septembrie a.c., workshop-ul „Countering Hybrid Warfare: Lessons Learned from Ukraine", derulat sub egida Programului Ştiinţă pentru Pace şi Securitate al NATO.

Scopul organizării acestui eveniment este acela de a oferi un cadru de dezbatere propice pentru realizarea transferului de expertiză asupra naturii conflictului ucrainean, a profilului ameninţărilor, a consecinţelor şi, în egală măsură, a importanţei şi impactului asupra resurselor alocate de către statele situate în perimetrul imediat al conflictului ucrainean în asigurarea managementului problemei ucrainene.

Evenimentul reuneşte experţi din mediul academic, din domeniul securităţii şi intelligence-ului, personalităţi politice şi militare cu autoritate în domeniu, care să disemineze elemente noi de cunoaştere şi care să creeze oportunităţi de dezbatere, în format extins, asupra acestei noi generaţii de conflicte apărute în regiune: războiul hibrid.

Pe parcursul a două zile, 50 de participanţi din state membre NATO (Belgia, Bulgaria, Grecia, Italia, Polonia, România, SUA) şi ţări partenere (Armenia, Republica Moldova, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei şi Ucraina), dar şi reprezentaţi ai unor organizaţii internaţionale (OSCE), vor dezbate problema războiului hibrid şi implicaţiile asupra securităţii regionale şi euroatlantice.

Pentru mai multe detalii, accesaţi pagina evenimentului: http://www.animv.ro.

INTELLIGENCE IN THE KNOWLEDGE SOCIETY XXI
INTERNATIONAL CONFERENCE
Bucureşti, 16-17 Octombrie

Începutul secolului XXI a avut un impact profund atât la nivelul societăţii, cât şi al organizaţiilor de intelligence. Odată cu evoluţia tehnologică, natura ameninţărilor cu care statul modern se confruntă a suferit schimbări majore şi a obţinut valenţe puternic dinamice şi asimetrice, formele de manifestare tradiţionale devenind arhaice.

Cea de-a 21-a ediţie a conferinţei anuale ”Intelligence in the Knowledge Society” are ca obiectiv crearea cadrului propice dezbaterilor asupra problemelor internaţionale şi transnaţionale de securitate, cât şi asupra nevoilor şi obstacolelor cu care organizaţia de intelligence se confruntă la nivel teoretic şi practic în mediul de securitate actual.

Subiecte controversate, bune practici şi soluţii inovative şi eficiente de răspuns la provocările de securitate vor fi abordate într-o manieră interactivă de către participanţii la conferinţă.

Dintre temele supuse discuţiilor în cadrul celor două zile de conferinţă ale ediţiei a 21 - a, desfăşurată în perioada 16-17 octombrie 2015, enumerăm:

războiul cibernetic, fluxurile migraţioniste, procesul de radicalizare, analiza de intelligence şi totodată, lecţii învăţate din istorie.

Pentru mai multe detalii, accesaţi site-ul evenimentului: www.intelligencestudies.ro.

APEL LA CONTRIBUȚIE
RRSI NR. 14/2015

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul" publică, prin Institutul Național de Studii de Intelligence, Revista Română de Studii de Intelligence (RRSI). Scopul revistei este acela de a crea un cadru adecvat pentru dezbaterea academică în domeniul studiilor de securitate și intelligence, precum și o platformă accesibilă cercetătorilor și cadrelor didactice interesate, practicienilor și doctoranzilor deopotrivă.

Obiectivul nostru este acela de a împărtăși cunoașterea sub forma articolelor științifice de înaltă calitate, care au la bază demersuri de cercetare empirică sau teoretică, sub forma studiilor de caz, a modelelor și simulărilor analitice precum și a recenziilor din literatura de specialitate, cu relevanță atât pentru domeniul studiilor de securitate și intelligence, cât și pentru alte domenii științifice conexe.

Domeniile de interes includ (fără a se limita la acestea):

- paradigme de securitate în secolul XXI
- mediul internațional de securitate
- strategii și politici de securitate
- cultură de securitate și diplomație publică
- intelligence în secolul XXI
- analiză de intelligence

- Open Source Intelligence OSINT
- Istorie și memorie în intelligence

Revista are o apariție bi-anuală, este editată în limbile engleză și română și indexată în baze de date internaționale. Acceptarea și publicarea manuscriselor este condiționată de o recenzare prealabilă. Materialele care au fost publicate anterior (sau acceptate pentru publicare în alte reviste) nu vor fi incluse în portofoliul revistei. Recenzarea manuscriselor este realizată de către unul sau mai mulți recenzori independenți, care dețin expertiză în problematica abordată de articolul trimis spre publicare.

Procesul de recenzare are o durată de maximum patru săptămâni, autorul fiind anunțat prin e-mail în legătură cu acceptarea sau respingerea manuscrisului. Articolele vor fi selectate pentru publicare în funcție de relevanța pentru tematica revistei, originalitate și corectitudine științifică, precum și în funcție de respectarea normelor de publicare. Autorii sunt rugați să urmeze stilul de redactare APA. Pentru mai multe detalii vizitați www.apastyle.org și pagina dedicată RRSI pe site-ul Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul" www.animv.ro.

Termenul limită de trimitere a manuscriselor: pentru numărul din iunie este 1 februarie; pentru numărul din decembrie este 1 iulie. Autorii interesați sunt rugați să trimită propunerile de articole în format electronic (.doc/docx) la adresa de email rrsi@sri.ro, cu subiectul Propunere articol RRSI.